

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Серія «Євроінтеграція: український вимір»

Випуск 20

І.В.Артёмов, О.М.Ващук

**ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Навчальний посібник

Ужгород
2013

ББК 66.4(4 укр – 4 Зак) я 24
УДК 327 (477.87)(08)
А 24

Рекомендовано до друку Вченою радою Ужгородського національного університету (протокол № 4 від 4 липня 2013 р.)

Навчальний посібник присвячено розкриттю сутності єврорегіонального співробітництва України. Розглянуто нормативно-правові та концептуальні засади, сучасний стан і перспективи цього співробітництва з сусідніми країнами – членами Європейського Союзу.

Важливою складовою посібника є додатки, які містять нормативні документи України, що регулюють єврорегіональну співпрацю.

Для студентів, аспірантів вищих навчальних закладів та інших зацікавлених осіб.

Посібник підготовлено в рамках виконання НН Інститутом євроінтеграційних досліджень 2-го етапу науково-дослідної роботи «Концептуальні та інституціональні засади єврорегіонального співробітництва України в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів сучасності».

Рецензенти:

Луговий В.І. – доктор педагогічних наук, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України

Майборода О.М. – доктор історичних наук, заступник директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса Національної академії наук України

Руденко О.М. – доктор наук з державного управління, директор Інституту глобальних стратегій управління Національного університету «Острозька академія»

ISBN 978-966-176-111-6

© І.В.Артёмов, О.М.Ващук, 2013
© МПП «Гражда», 2013

Зміст

ВСТУП	7
МОДУЛЬ І	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ	13
Тема 1. Нормативно-правове забезпечення державної регіональної політики в Україні	14
I. Тези лекції	14
II. Висновки	31
III. Теми для рефератів	33
IV. Додаткова література	33
Тема 2. Сутність регіональної політики в Україні та її концептуальні засади	36
I. Тези лекції	36
II. Висновки	69
III. Теми для рефератів	72
IV. Додаткова література	73
Тема 3. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України	76
I. Тези лекції	76
II. Висновки	94
III. Теми для рефератів	97
IV. Додаткова література	97
Модульний контроль №1 (тестові завдання)	101

МОДУЛЬ II

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ТРАНСКОРДОННЕ

СПІВРОБІТНИЦТВО – ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ

ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ..... 105

Тема 4. Транскордонне співробітництво як важливий чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності	106
<i>I. Тези лекції</i>	106
<i>II. Висновки</i>	129
<i>III. Теми для рефератів</i>	132
<i>IV. Додаткова література</i>	133

Тема 5. Єврорегіон як основна інституційно-організаційна форма транскордонного співробітництва.....	135
<i>I. Тези лекції</i>	135
<i>II. Висновки</i>	159
<i>III. Теми для рефератів</i>	163
<i>IV. Додаткова література</i>	163
Модульний контроль №2 (тестові завдання)	166

МОДУЛЬ III

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ..... 169

Тема 6. Актуальні аспекти регіональної співпраці України з Румунією.....	170
<i>I. Тези лекції</i>	170
<i>II. Висновки</i>	188
<i>III. Теми для рефератів</i>	192
<i>IV. Додаткова література</i>	192

Тема 7. Практика єврорегіонального співробітництва України з Угорщиною	198
I. Тези лекції	198
II. Висновки.....	218
III. Теми для рефератів	221
IV. Додаткова література	221

Тема 8. Особливості українсько-словацького єврорегіонального співробітництва	224
I. Тези лекції	224
II. Висновки.....	246
III. Теми для рефератів	249
IV. Додаткова література	249

Тема 9. Перспективи українсько-польського єврорегіонального співробітництва.....	254
I. Тези лекції	254
II. Висновки.....	275
III. Теми для рефератів	278
IV. Додаткова література	278
Модульний контроль №3 (тестові завдання)	282

МОДУЛЬ IV

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОВОЇ ПОСИЛЕНОЇ УГОДИ УКРАЇНИ З ЄС.....	285
--	------------

Тема 10. Євроінтеграційний потенціал нової посиленої угоди з Європейським Союзом	286
I. Тези лекції	286
II. Висновки.....	315

III. Теми для рефератів	317
IV. Додаткова література	318
Модульний контроль №4 (тестові завдання)	322

ДОДАТКИ

- Про затвердження Плану заходів на 2013 рік щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 627-р від 22 серпня 2012 р.)..... 326
- Модернізація інструментів регіональної політики та реалізація потенціалу регіонального розвитку (із Щорічного послання Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році»)..... 335
- Про індустриальні парки (Закон України від 21 червня 2012 р.)..... 346
- Про затвердження Типового положення про Агенцію регіонального розвитку (Проект постанови Кабінету Міністрів України)..... 381
- Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (Проект)..... 408

Вступ

Фундаментальною складовою зовнішньої політики України залишається стратегія європейської інтеграції. Курс на набуття повноправного членства в ЄС є пріоритетним як для внутрішнього розвитку України, так і в її зовнішніх відносинах і був у 2010 році закріплений Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».

Інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий та гуманітарний простір є орієнтиром для проведення системних реформ для модернізації країни.

Тому важливість вивчення стану єврорегіонального співробітництва зумовлена цілим комплексом обставин, які пов'язані з сучасним процесом європейської інтеграції. Існує також необхідність враховувати розвиток регіональної політики ЄС в умовах глобалізації та розширення зони впливу цього надпотужного об'єднання.

За таких умов Україна робить наголос на тому, що її інтеграція в ЄС відповідає інтересам не лише українського, а й загальноєвропейського розвитку. Її прагнення до набуття членства в ЄС є переконливим аргументом на користь подолання і досі існуючих ліній поділу на субконтиненті, об'єднання його економічних, природних і людських ресурсів у конкурентному економічному середовищі су-

часності, – зазначалося у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України у 2011 р.¹

Вибудовуючи відносини із зовнішнім світом, Україна виходить насамперед із міркувань політичної та економічної доцільності. Вона ідентифікує себе як держава європейського типу, що обумовлюється її історичним минулим, географічним розташуванням та економічними зв'язками з країнами Європи. І це закономірно.

Відомо, що Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні суперечливого *стратегічного трикутника США – ЄС – Росія*. Мало хто не відмічає значущу роль Української держави, яка є проміжним, санітарним кордоном або «буферною зоною» цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Така увага до України цілком зрозуміла. Це держава з високою питомою вагою прикордонних територій, адже 19 із 25 областей України межують із сусідніми державами, протяжність кордонів з Росією – 2295,4 км, а з країнами Центральної Європи, Білоруссю та Молдовою – 4698,6 км. Необхідність вирішення спільних проблем, що виникають у транскордонному регіоні – суміжних прикордонних територіях сусідніх держав, а саме: територіальне та просто-

¹ Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011. – С.147.

рове облаштування, розбудова транскордонної інфраструктури, спільне використання водних та інших ресурсів тощо, розширює сферу державної регіональної політики на міжнародний рівень і потребує врахування стратегій розвитку сусідніх територій².

Україна перша в Європі за територією (603,7 км²), п'ята за кількістю населення (близько 47,0 млн чол.). На Україну припадає 40% європейських чорноземів, вона має понад сто років запасів залізної, марганцевої, уранової руд та цінних металів, історичні і культурні передумови для участі у західноєвропейському економічному просторі.

Після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.) зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після їх входження до ЄС виступає як сусідка надпотужного економічного блоку з населенням близько 350 млн чол. і ВВП близько 10 млрд доларів США із спільними кордонами з Польщею (542,3 км), Словаччиною (98,7 км), Угорщиною (135,1 км) та Румунією (608,6 км).

Розширення ЄС і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно створили для України сприятливу ситуацію, відкриваючи для неї додаткові інтеграційні можливості, нові перспективи єврорегіональ-

² Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні проіоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналя. – К.: НІСД, 2007. – С.683.

ного співробітництва, враховуючи наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій: газопроводів «Прогрес», «Уренгой – Помари – Ужгород», нафтопроводу «Дружба», енергосистеми «Мир», 3-го та 5-го міжнародного Критського автотранспортного коридору, розгалуженої прикордонної залізничної мережі та інше.

Сьогодні відбувається зміна парадигми регіонального розвитку, що вимагає переосмислення нормативного забезпечення регіонального розвитку та єврорегіонального співробітництва якраз через призму конкурентоспроможності регіонів та територій, урахування європейського і світового досвіду.

Про необхідність забезпечення конкурентоспроможності окремих територій не лише в межах держави, а й у глобалізованому просторі свідчать дослідження провідних світових економічних організацій, економічного форуму), Європейської комісії тощо, зокрема формування рейтингів конкурентоспроможності не лише держав, а й регіонів. Така трансформація статусу та ролі регіону, розширення можливостей реалізації власного потенціалу передбачає зміну організаційних механізмів і науково-методичного обґрунтування базису регіональної конкурентоспроможності та нового системного (поліструктурного) підходу для її забезпечення. Тому у XXI столітті для українських територій необхідне розроблення індивідуальних стратегій розвитку, забезпечення регіональної конкурентоспроможності

та програм її реалізації, з урахуванням наявної специфіки території і її резервного потенціалу³.

На шляху до європейської інтеграції Україна має побудувати струнку систему ефективно діючих економічних та культурних зв'язків з країнами європейської спільноти, зокрема через ефективне задіяння механізмів транскордонного співробітництва. Саме в цьому полягають особливості державної регіональної політики та розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі державотворення України.

Гострота існуючих проблем у царині єврорегіонального співробітництва турбує і Президента України, який привертає увагу до загроз стабільного регіонального розвитку⁴. Серед них:

- ✓ відсутність рівноправних, партнерських відносин між центром і регіонами, втручання органів державної влади у сферу компетенції місцевого самоврядування;
- ✓ збереження високих показників монополізації регіональних ринків продовольства та сільськогосподарської продукції тощо;
- ✓ збереження орієнтації промислового виробництва індустріальних і старопромислових

³ Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – С.5-6.

⁴ Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011. – С.101; Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.

регіонів на збільшення експорту продукції енергоємного та екологічно ризикованого виробництва (металургійне, хімічне, деревообробне тощо);

- ✓ неефективність дотаційних і субвенційних механізмів подолання соціально-економічної відсталості територій; затримки у підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку як інструменту реалізації стратегій розвитку регіонів.

Ці та інші проблеми регіональної політики та євро-регіонального співробітництва необхідно вирішувати терміново, враховуючи практику сусідніх країн ЄС.

Пропонований навчальний посібник має на меті дати студенту загальну та спеціальну інформацію з проблематики єврорегіональної співпраці України, що може бути використана в практичній роботі. За структурою навчальний посібник складається з чотирьох модулів, які тематично об'єднують проблеми нормативно-правового забезпечення та концептуальних засад єврорегіонального співробітництва; місця і ролі зазначеної форми співробітництва в інтеграційній стратегії України; нових форм співробітництва з країнами-сусідами – членами ЄС. Видання розраховане на студентів, аспірантів та науковців, які цікавляться проблематикою єврорегіонального співробітництва.

МОДУЛЬ I

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

Тема 1. *Нормативно-правове забезпечення державної регіональної політики в Україні*

Тема 2. *Сутність регіональної політики в Україні та її концептуальні засади*

Тема 3. *Регіональна політика країн Вишеградської четвірки: досвід для України*

Тема 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

I. Тези лекції

Правове забезпечення державної регіональної політики України є необхідною передумовою розвитку територій. Так, у Конституції України (стаття 132) вказано, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій». Стаття 133 закріплює систему адміністративно-територіального устрою України, яку утворюють: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

Відповідно до Конституції України було прийнято Закон «**Про місцеве самоврядування в Україні**», який визначає систему та гарантії місцевого самоврядування, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Важливим кроком для подальшого розвитку регіональної співпраці стало прийняття Закону України «**Про стимулювання розвитку регіонів**»⁵. Він визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання репресивності території.

Поряд з цими документами слід назвати закони України «**Про транскордонне співробітництво**», «**Про Генеральну схему планування території України**», «**Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку країни**», «**Про планування та забудову території**», постанови Кабінету Міністрів України «**Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року**».

Одним з найважливіших факторів для повноцінного регіонального розвитку є забезпеченість регіонів фінансовими ресурсами. Тому **щорічні бюджетні кодекси** України визначають засади бюджетної системи України, її стру-

⁵Про стимулювання розвитку регіонів // Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_stimulyuvannya_rozvitku_regioniv.htm

ктуру, принципи, правові засади функціонування регіональної політики.

Водночас фундаментом єврорегіональної політики і регіонального розвитку має стати самостійність регіонів щодо визначення цілей свого розвитку та можливості фінансування заходів для їхньої реалізації, передусім за рахунок власних джерел та залучення інвестицій.

Станом на 2013 рік в Україні у сфері регіонального розвитку діє низка законів України, які певною мірою регулюють питання формування та реалізації державної регіональної політики.

Так, стаття 4 Закону України «**Про засади внутрішньої і зовнішньої політики**» від 01.07.2010 р. містить положення про те, що *основними засадами внутрішньої політики у сфері розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів є:*

- утвердження місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади, гармонізації загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;
- удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних і соціальних послуг для населення регіону;

- зміцнення територіальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення рівня їх ресурсного забезпечення;
- зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу і кооперації праці та інше.

Враховуючи, що транскордонне співробітництво є важливою складовою регіональної політики, слід назвати також окремі нормативно-правові акти, що сприяють розвитку як регіонального, так і єврорегіонального співробітництва. У першу чергу це Закон України «**Про транскордонне співробітництво**»⁶ та **Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на період 2007-2010 рр**⁷.

Важливу роль у координації регіональної співпраці відіграють також **підзаконні акти регіонального рівня**. Діяльність областей та єврорегіонів щодо регіонального співробітництва базується на укладених договорах та угодах міждержавного рівня та угодах і рішеннях про співпрацю між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади з адміністративно-територіальними одиницями країн, що входять до складу єврорегіонів. Угоди реалізуються як в цілому на території областей, так і на терито-

⁶ Про транскордонне співробітництво / Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>

⁷ Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки / Постанова Кабінету міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1819-2006-%D0%BF>

рії євро регіонів. Так, по євро регіону «Буг» транскордонне співробітництво регулюється 22 угодами та іншими рішеннями, «Нижній Дунай» – 4, Карпатському євро регіону – 34, «Верхній Прут» – 15, «Дніпро» – 2, «Слобожанщина» – 2⁸.

Входження України в європейські структури в процесі європейської інтеграції вимагало вироблення та реалізації нової моделі взаємовідносин з регіонами, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі «**центр – регіони**», загально визнаній практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій.

З 2008 року здійснюється активна робота з профільною інституцією ЄС з питань регіональної політики та місцевого самоврядування – Комітетом регіонів (КР). В контексті практичної імплементації концепції Східного партнерства КР планує активізувати діалог з представниками місцевих та регіональних влад країн-партнерів, в тому числі України. Інституційними рамками такого діалогу має стати Асамблея представників місцевих та регіональних влад ЄС та країн Східного партнерства, заснування якої має бути здійснено найближчим часом.

Важливим елементом взаємодії між Україною та ЄС у сфері регіональної політики є залучення регіонів України на постійній основі до діяльності європейських регіональних асоціацій, зокрема Асамблеї європейських регіонів

⁸ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія; за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2077. – С. 695.

(Assembly of European Regions), Ради європейських муніципалітетів та регіонів (Council of European municipalities and regions), Конференції європейських законодавчих асамблей (Conference of European Regional Legislative Assemblies), Асоціації європейських прикордонних регіонів (Association of European Border Regions), Конференції периферійних морських регіонів (Conference of Peripheral Maritime Regions), Конференції президентів регіонів із законодавчими повноваженнями (Conference of President of Regions with legislative power), Європейської асоціації представників місцевого самоврядування гірських регіонів (European Association of elected representatives from Mountain Areas) та європейських міст (EUROCITIES)⁹.

З урахуванням необхідності адаптування законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу були синхронізовані напрями співпраці, зокрема проведена:

- імплементація Меморандуму про взаєморозуміння для встановлення діалогу у сфері регіональної політики;
- налагодження взаємодії між представниками місцевої та регіональної влади України та ЄС в рамках Комітету регіонів ЄС (КР);

⁹ Ващук Ф.Г. Пріоритети державної стратегії регіонального розвитку України та роль інституціональних об'єднань у процесі її реалізації / Ф.Г.Ващук // Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артьомов. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – С.37.

- реалізація Спільної ініціативи ЄС щодо Криму;
- реалізація на регіональному рівні проектів за рахунок фінансових інструментів ЄС (Європейський інструмент сусідства і партнерства) та фінансових установ ЄС (Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку);
- участь у реалізації Пілотної програми регіонального розвитку Східного партнерства (ППРР СхП)¹⁰.

Діяльності регіонів по залученню інвестицій сприяють міжнародні угоди України з регіонами сусідніх країн Європейського Союзу. Так, значну частину законодавчої бази України щодо ТКС формують міждержавні угоди добросусідства та співробітництва, які передбачають розвиток ТКС, або міжурядові угоди про співробітництво між прикордонними областями України та адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав. Нині всі області України мають укладені транспортні угоди про співпрацю із сусідніми територіями суміжних країн.

Зокрема, Закарпатська область, яка межує з територіями 4-х сусідніх країн-членів ЄС, чітко визначила найбільш важливі пріоритети прикордонних взаємовідносин і

¹⁰ Регіональне співробітництво між Україною та ЄС // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/eu-regional-cooperation>

транскордонного співробітництва. Заслужують на увагу основні положення таких угод¹¹:

- **Рамкової угоди про міжрегіональне співробітництво між Закарпатською областю України і Кошицьким краєм Словацької Республіки, укладеної у 1999 році.**
- **Угоди про співробітництво між Пряшівським крайським урядом Словацької Республіки і Закарпатською обласною державною адміністрацією України, укладеної у 2000 році.**
- **Рамкової угоди про міжрегіональне співробітництво між Закарпатською областю України та повіту Марамуреш Республіки Румунія.**
- **Угоди між Закарпатською обласною державною адміністрацією України та Підкарпатським воєводством Республіки Польща про транскордонне співробітництво, укладеної 21 червня 2002 року.**

Окрім вищезазначених нормативних актів, існує ще низка нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти регіонального розвитку та місцевого самоврядування.

Суттєве доповнення та корективи стратегія регіонального розвитку та єврорегіональної співпраці знайшла у щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради 2010-2013 рр., де сформульовані *основні напрями*

¹¹ Артьомов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія] / І.В.Артьомов. — Ужгород: Ліра, 2009. – С.89-105.

модернізації регіональної політики та реалізації потенціалу регіонального розвитку. Надзвичайно важливе значення в цьому контексті має **Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року.**

Практичне втілення інноваційних підходів до формування нової регіональної політики передбачає реалізацію низки заходів щодо модернізації інструментів управління регіональним розвитком в Україні, в т. ч. за такими напрямками:

I. Модернізація стратегічних засад державної регіональної політики, розроблення та ухвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.

Оновлена Стратегія має враховувати такі вимоги:

- ✓ узгодження пріоритетів державної регіональної політики з інтересами країни, регіонів, громад; створення умов для безпечного та комфортного проживання людини на всій території України;

- ✓ узгодження національних пріоритетів регіонального розвитку з європейськими підходами, європейською практикою інституційно-правового забезпечення реалізації регіональної політики;

- ✓ запровадження дієвих механізмів активізації регіонального розвитку, зменшення диспропорційності розвитку регіонів, у т. ч. на основі оптимізації та ефективного використання наявних державних, регіональних і місцевих ресурсів;

✓ створення в регіонах стабільних джерел формування власних економічних та інвестиційних ресурсів; підвищення конкурентоспроможності регіонів, зміцнення їх інвестиційного потенціалу;

✓ підвищення рівня бюджетної та податкової спроможності місцевих органів влади, адаптація системи розподілу податків між центром і регіонами до вимог, пов'язаних з реформуванням місцевого самоврядування і територіальної організації влади з урахуванням європейських інституційно-правових підходів.

II. Завершення формування інституційно-правового середовища реалізації державної регіональної політики.

Це передбачає невідкладне розроблення і прийняття таких законів та інших нормативно-правових актів:

- «Про засади державної регіональної політики» як базового закону, в якому мають бути сформовані чіткі основи державної регіональної політики, унормовано підґрунтя економічної самодостатності регіонів і механізми їх економічної інтеграції, а також передбачено сучасні інституційні інструменти підтримки регіонального розвитку;

- «Про комунальну власність», норми якого мають визначити правовий режим комунальної власності, яка буде ефективним ресурсом дохідної частини місцевих бюджетів;

- «Про Державний фонд регіонального розвитку», положення якого визначатимуть загальні засади діяльності Фонду як спеціальної інституції національного рівня, створеної для фінансування довгострокових міжрегіональних і регіональних програм і проектів на основі консолідації фінансових потоків (у т. ч. міжнародної технічної допомоги, грантів тощо);
- «Про території пріоритетного розвитку», в якому необхідно унормувати порядок визначення, правові й економічні основи статусу та функціонування територій пріоритетного розвитку, впровадження на цій території спеціального режиму інвестиційної діяльності з метою утворення «точок зростання» та створення нових робочих місць;
- «Про міжнародну технічну допомогу», норми якого мають чітко закріпити на законодавчому рівні механізм залучення іноземної фінансової допомоги, зокрема на потреби регіонального розвитку;
- Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., норми якої мають не тільки відобразити проблеми існування депресивних, слаборозвинених, периферійних територій, а й окреслити стратегічні цілі регіонального розвитку та реальні шляхи їх вирішення; визначити терміни та підходи до активізації регіонального розвитку; унормувати зв'язок галузевих програм зі стратегія-

ми розвитку регіонів; забезпечити узгодження засад державної регіональної політики в Україні з європейською практикою регіонального розвитку.

III. Розвиток мережі інституцій підтримки регіонального розвитку, зокрема агентств регіонального розвитку, що вимагає здійснення таких кроків:

- унормування у Законі України «Про засади державної регіональної політики» правового режиму поняття «агентство регіонального розвитку», підстав і порядку їх створення, участі у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіону тощо;
- розроблення та впровадження вітчизняної моделі функціонування агентств регіонального розвитку як повноправних суб'єктів регіональної політики;
- унормування процедур розроблення агентствами регіонального розвитку власних програмних документів довгострокового характеру щодо комплексного розвитку регіону;
- узгодження діяльності агентств регіонального розвитку між собою та з Державним фондом регіонального розвитку (ДФРР).

IV. Використання інноваційного потенціалу щодо цільової фінансової підтримки проектів, що здійснюються на регіональному (міжрегіональному) рівні за такими пріоритетами діяльності:

- фінансування проектів, реалізація яких сприятиме структурно-інноваційним зрушенням, розвитку імпортозаміщення, експортоорієнтованого виробництва товарів і послуг у пріоритетних сферах, визначених Державною стратегією регіонального розвитку України;
- сприяння розвитку інвестиційних та інноваційних локальних проектів у сільській та гірській місцевостях з метою подолання їх депресивності;
- надання фінансової підтримки малому та середньому бізнесу з метою збільшення зайнятості, створення нових робочих місць і підтримки самозайнятості населення у сферах, визначених як пріоритетні (наприклад, у сфері туризму та рекреації);
- надання фінансової підтримки локальним проектам, орієнтованим на охорону навколишнього природного середовища, проектам із захисту довкілля та екологічно безпечного розвитку; інфраструктурним проектам, пов'язаним з екологізацією виробництва, переходом на безвідходне виробництво, екологічно зорієнтовану енергетику (енергоощадження та безвідходні технології);

- залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, коштів міжнародних фондів (у т. ч. структурних фондів ЄС) та організацій (у т. ч. грантів) на потреби регіонального розвитку й виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку та інше.

V. Налагодження ефективного міжрегіонального співробітництва та розвиток сучасних форм економічної інтеграції, що на практиці потребує:

- ✓ першочергової реалізації Плану заходів щодо стимулювання міжрегіональної співпраці, кооперації та інтеграції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 р.;
- ✓ сприяння на рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування створенню та розвитку інтеграційних форм просторової організації та саморозвитку міжрегіональних економічних систем (кластерів, макрорегіонів, фінансово-промислових груп тощо);
- ✓ розроблення заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив і наявних кластерів;

- ✓ формування на міжрегіональному рівні розвиненої інфраструктури ринків, у т. ч. оптових ринків, логістичних центрів, центрів первинного перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції тощо;
- ✓ налагодження внутрішніх соціокультурних контактів та обміну між регіонами; формування загальнонаціональних гуманітарних програм, що реалізуються силами кількох регіонів України.

VI. Подальше реформування бюджетно-податкового регулювання регіонального розвитку.

Зменшення фінансової залежності регіонів від державного бюджету можливе за рахунок реалізації таких заходів:

- ✓ збільшення частки та обсягу власних надходжень місцевих бюджетів у спосіб передання до місцевих бюджетів частини податку на прибуток підприємств некомунальної форми власності;
- ✓ інвентаризації цільових програм, що фінансуються з місцевих бюджетів, з метою концентрації витрачання фінансових ресурсів на пріоритетні напрями перетворень;

- ✓ удосконалення методики обчислення обсягу міжбюджетних трансфертів і дотацій, вирівнювання з урахуванням специфіки територій і відмінностей у вартості надання гарантованих послуг;
- ✓ розширення можливостей здійснення зовнішніх запозичень до місцевих бюджетів; збільшення частки середньострокових облігацій у випусках муніципальних цінних паперів та інше.

VII. Удосконалення інструментів реалізації інвестиційного потенціалу регіонів, що вимагає таких заходів:

- надання місцевій владі повноважень щодо розроблення основних напрямів інвестиційної політики в регіоні, залучення коштів під перспективні інвестиційні проекти та з метою координації інвестиційних проектів;
- утворення рад вітчизняних та іноземних інвесторів при місцевих органах влади і самоврядування;
- надання інвестиційних субвенцій суб'єктам виробничої, комерційної та соціальної інфраструктури регіонів для забезпечення їх розвитку.

VIII. Активізація процесів міжнародного співробітництва регіонів *передбачає*:

- передавання частини управлінських функцій і відповідальності з центру в регіони з метою розширення впливу місцевої влади на міжнародне співробітництво;
- залучення місцевих органів влади до формування зовнішньоекономічної політики завдяки участі в розробленні та реалізації програмних документів у сфері міжнародного співробітництва;
- налагодження дієвої інформаційно-комунікаційної підтримки процесів міжрегіонального співробітництва на рівні регіонів України та ЄС;
- налагодження ефективної співпраці між Державним фондом регіонального розвитку та структурними фондами ЄС щодо спільного фінансування проектів регіонального розвитку в Україні (у т. ч. за рахунок грантів ЄС);
- запровадження регіональної системи моніторингу та оцінки реалізованих міжнародних проектів, забезпечення регулярного, всебічного та доступного для громадськості висвітлення результатів реалізації цих проектів.

Діалектика регіонального розвитку та єврорегіонального співробітництва в останні роки засвідчує трансформацію пріоритетів держави, яка характеризується відповідною переорієнтацією від політики державної підтримки до політики стимулювання розвитку регіонів. **З цією метою розробляється низка нормативно-правових актів, що становлять основу нової національної системи формування конкурентоспроможності та стимулювання регіонального розвитку.**

Мова йде про нову концепцію державної регіональної політики на період до 2020 року¹².

II. Висновки

Проаналізувавши основні нормативні акти, що регулюють регіональний розвиток та єврорегіональне співробітництво, зазначимо наявність в Україні потужної правової основи в цьому питанні.

Система базових нормативних документів постійно доповнюється і вдосконалюється відповідно до вимог законодавства Європейського Союзу, що свідчить про послідовну координацію державними органами практичної робо-

¹² Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256 с.; проекти Закону України «Про засади державної регіональної політики», постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про Агенцію регіонального розвитку» від 09.02.2011 року, Регіональна політика: правове регулювання. світовий та український досвід. – Видання друге, доповнене /за заг. ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – С.205-251.

ти з реалізації євроінтеграційного курсу. Україна адаптується у європейський правовий простір, спираючись на досвід ЄС, з урахуванням особливостей взаємовідносин та національних інтересів держави.

Разом з тим зазначимо, що поки що існує значний пласт проблем щодо адаптації законодавчих актів України з проблем регіонального розвитку до вимог законів Європейського Союзу. Зокрема це проявляється в недоліках дійового інституційного забезпечення реалізації державної регіональної політики, несформованості ефективного механізму взаємовідносин центру з регіонами та регіонів між собою.

За такої ситуації держава зобов'язана посилити увагу до питань регіональної політики, створити дійову систему інституцій, які могли б працювати на забезпечення сталого розвитку окремих територій.

Ми згідні з оцінкою вченого-регіоналіста З.С.Варналія, який зазначає, що існують проблеми управління розвитком територій, зумовлені складними природними, просторовими, економічними особливостями та неоднорідністю територій регіонів країни. При цьому спостерігаються протиріччя та конфлікти інтересів між зацікавленістю учасників місцевого розвитку та фактичною компетенцією органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в наданні управлінських послуг і можливостями щодо забезпечення їхньої якості¹³.

¹³ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія; за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2077. – С. 95.

III. Теми для рефератів

1. Сутність та основні завдання державної регіональної політики
2. Інституційне забезпечення державної регіональної політики
3. Форми та методи реалізації державного управління в регіоні
4. Механізми державного регулювання регіонального розвитку
5. Нормативно-правове забезпечення державної регіональної політики в Україні

IV. Додаткова література

1. Геополітика України: історія і сучасність: зб.наук.праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Підвищення якості освіти в університетах» (Ужгород (Україна) – Кошице (Словаччина)). – Вип.6. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 448 с.
2. Геополітика України: історія і сучасність: зб.наук.праць. Вип.7. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – 332 с.
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
4. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети : монографія / М.І. Долішній. – К.: Наукова думка, 2006. – 512 с.

5. Концепція державної регіональної політики : затв. Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 22. – Ст. 983.
6. Копійка В.В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В.В.Копійка, Т.І.Шинкаренко; за ред. Л.В.Губерського. – К.:Знання, 2009. – 751 с.
7. Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: моногр. / М.О.Лендъел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с.
8. Національний конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / Укр. незал. центр політ. дослідж.: За заг. ред. В.Луцаця. Ю.Тищенко. – К., 2012. – 114 с.
9. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію / Навчальний посібник-хрестоматія у 2-х частинах., Ч.1/Уклад. і коментар: Артёмов І.В., Вітер Д.В., Загайнова Л.І. та інші.– Ужгород: «Ліра», 2007.– Ч.І. – 452с.– («Євроінтеграція : український вимір», вип.5)
10. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація / Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 120 с.
11. Основи європейської та євроатлантичної інтеграції України: навч. посіб. /В.В.Говоруха, В.Г.Бульба, Ю.П.Сурмін та ін.; За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. – 416 с.

12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. № 1001 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 30. – Ст. 2132.
13. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
14. Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза / Рук авт.колл. и отв. ред. А.Г. Гранберг. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2000. – С.90–91.
15. Регіональна політика в країнах Європи. Досвід для України / за ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с.
16. Регіональна політика: правове регулювання. світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг.ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – 260с.
17. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: зб. офіц.док. / За ред. З.Варналія; Упоряд.: З.Варналій, Є.Жемеренко, В.Жук, А.Павлюк, О.Шевченко. – К.: НІСД, 2004. – 521 с.
18. Чумаченко М. Г. Самоврядування й економічне регулювання розвитку регіону // Регіон у системі нових економічних і правових відносин. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 6 – 12.
19. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: учебное пособие. – М.: Междунар. отношения, 2003. – 400 с.

Тема 2

СУТНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

І.Тези лекції

Україна проводить державну регіональну політику, засновану на європейських цінностях, засадах демократії та національної єдності, орієнтовану на підвищення економічних і соціальних стандартів життя населення кожного регіону. З метою надання більших повноважень регіонам державна регіональна стратегія спрямовується на подолання інституційних, соціально-економічних та морально-психологічних перешкод для гармонійного розвитку регіонів як складових єдиної держави.

Метою регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, поглиблення процесів ринкової трансформації, підвищення рівня життя населення, забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина.

Будь-яка регіональна політика, а особливо активна політика, передбачає процес формування сприятливих передумов для підвищення конкурентоспроможності регіонів. Сьогодні саме цей аспект є ключовим стратегічним пріоритетом регіональної політики України.

Для подальшого розгляду окресленої проблематики доцільно навести відповідний термінологічний інструмента-

рій, що стосується регіональної політики і єврорегіонального співробітництва, щоб уникнути неоднозначності тлумачення термінів¹⁴.

Регіон – визначене законодавством територіальне утворення субнаціонального рівня із системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь).

Мікрорегіон – територіальне утворення у межах регіону (частина регіону), що характеризується цілісністю та особливостями розвитку.

Макрорегіон – визначене законодавством для досягнення особливих цілей розвитку територіальне утворення у складі кількох регіонів чи їх частин, які об'єднані за спільними ознаками та яким притаманні спільні проблеми розвитку.

Прикордонний регіон – охоплює одну або кілька адміністративно-територіальних одиниць однієї держави та прилягає до державного кордону.

Транскордонний регіон – охоплює суміжні прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав.

Транскордонне співробітництво – спільні дії територіальних громад або місцевих влад по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретної проблеми

¹⁴ Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг. ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – С.60-61.

транскордонного характеру або співпрацю в окремій галузі, де вони мають спільні інтереси.

Єврорегіон – форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності відповідно до національних законодавств і норм міжнародного права та розв'язання спільних проблем в інтересах людей, які населяють його територію по обидва боки державного кордону.

Суб'єкти регіонального розвитку – органи державної влади, органи самоврядування, юридичні та фізичні особи, які беруть участь у розробленні та реалізації програм і проектів регіонального розвитку, а також громадські благодійні організації, фонди, асоціації, інші недержавні об'єднання осіб та установи, що створюються та діють без мети отримання прибутку в країні або в окремих регіонах.

Проект регіонального розвитку – комплекс взаємопов'язаних заходів для вирішення окремих проблем регіонального розвитку, оформлених у документі за встановленою законодавством формою, яким визначаються спільні дії учасників проекту, а також ресурси, необхідні для досягнення цілей проекту протягом установлених термінів.

Програма регіонального розвитку – комплекс взаємопов'язаних завдань та заходів довготривалого характеру, які спрямовані на досягнення визначених цілей регіонального розвитку, що готуються та затверджуються у

встановленому законодавством порядку та реалізуються через проекти регіонального розвитку, об'єднані спільною метою.

Просторове регіональне узгодження – процес та результат гармонізації на конкретній території інтересів усіх суб'єктів регіонального розвитку, його соціально-економічних, екологічних, інформаційних, гуманітарних та етнонаціональних складових.

Конвергенція регіонів – зближення регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, а для транскордонних регіонів – зближення рівня розвитку суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн, що формують транскордонний регіон.

Індекс регіонального людського розвитку – інтегральний показник, який відображає якість життя людини в кожному регіоні порівняно з іншими регіонами України за оцінками їх демографічного розвитку, розвитку **ринку праці**, матеріального добробуту населення, умов його проживання, рівня освіти, **стану** та охорони здоров'я, соціального середовища, екологічної ситуації, **фінансування** людського розвитку.

Регіональний розвиток – позитивна динаміка процесу соціально-економічних, екологічних, гуманітарних та інших змін у відповідних регіонах як складова здійснення загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до сформульованих цілей.

Державна регіональна політика – сукупність заходів, засобів, механізмів, інструментів та взаємоузгоджених

дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для створення повноцінного життєвого середовища для людей на всій території України і забезпечення високого рівня якості життя людини й просторової єдності держави та сталого розвитку її регіонів.

Міжрегіональне співробітництво – будь-які зв'язки, встановлені між регіонами, які належать до різних держав.

Сучасні моделі регіонального співробітництва

Розглядаючи сучасні моделі єврорегіонального розвитку, слід зазначити, що дефініція «модель» пов'язана передусім з наявністю двох принципових підходів до ідентифікації¹⁵, – відзначає вчений-регіоналіст З.С.Варналій.

Перший з них визначає модель як довільну множину значень елементів з певними функціями. З цього випливає, що з позиції математичної логіки модель є формулою (функцією), яка пов'язує кілька взаємозумовлених чинників відповідного соціального чи економічного процесу.

Другий підхід розглядає модель як можливість глибокого аналізу певних явищ у суспільному житті. Відомий англійський «Словник сучасної економіки Макміллана» визначає модель як «формальну або неформальну структуру аналізу, що прагне абстрагуватися від складнощів ре-

¹⁵ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.617, 619.

ального світу, але зберегти характеристики економічної системи, що дозволяє зрозуміти поведінкові, організаційні і технічні взаємозв'язки, які лежать в основі аналізованої системи. Метою є полегшення пояснення економічних явищ і розробка економічних прогнозів регіону, галузі, підприємницької структури тощо»¹⁶.

Деяке інше тлумачення може містити поняття «індикативна модель», яка має лише дослівний характер і дозволяє по-іншому, ніж це робилося в минулі роки, інтерпретувати існуючі нині макроекономічні показники чи отримані нові дані, формули, результати тощо.

Таким чином, моделі в сучасній системі економічного розвитку та регіонального співробітництва можуть розглядатися з трьох позицій:

- *глобальні (національні) економічні*, які передбачають відповідний механізм й інструментарій регулювання макроекономічних пропорцій;
- *математичні (чи логіко-математичні)* вказують на такий апарат, що дозволяє значно краще, ніж за допомогою традиційних інструментів, ідентифікувати те чи інше соціально-економічне явище в процесі регіонального співробітництва;
- *прогнозні* – за рахунок використання селективних механізмів, інструментів та дослідного апарату попередніх моделей дозволяє з високим ступенем достовірності передбачати тем-

¹⁶ Там само. – С.618.

пи розвитку та кінцеві результати відповідних змін в соціально-економічному житті суспільства.

З огляду на це можна зробити висновок, що регіональна модель може розглядатися як частина національної, а тому механізми та інструменти її реалізації будуть тісно пов'язані з методами регулювання пропорцій, що впливають із конкретних особливостей домінуючої в країні парадигми. В основному їх можна звести до п'яти груп¹⁷:

1. Ліберальна, неоліберальна чи приватно-корпоративна – характерна для англосаксонських країн (США, Австралія, Нова Зеландія). Для неї притаманні: низька питома вага державної власності, законодавче забезпечення максимальної свободи суб'єктів ринку, низька питома вага державного бюджету в структурі ВВП.
2. Соціально-ринкове господарство – притаманна для країн-членів ЄС, Канади та Ізраїлю. Інколи її називають соціал-демократичною (соціал-ліберальною) моделлю. Характерним для неї є перерозподіл доходів приватного сектору через податкову систему. Частка держбюджету в ВВП перевищує 50%, розвинута система соціальної підтримки, яка здійснюється не на рівні підприємств, а на національному рівні.

¹⁷ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.618-619, 622-624.

3. Азіатсько-тихоокеанська модель – характерна для Японії, Південної Кореї, Тайваню, Сингапуру. Полягає у рідкісній гармонізації інтересів під-приємців та держави, експортній орієнтації економіки та організації фірм на довготермінову перспективу.
4. Соціалістична – представлена невеликою чисельністю країн (Куба, В'єтнам, Північна Корея). Планова економіка, що панувала в них, привела до значних спотворень у виробництві та розподілі, вичерпала екстенсивний шлях розвитку господарства і сформувала низьку конкурентоспроможність національної економіки.
5. Пострадянська – притаманна Білорусі, Туркменістану, Казахстану, Молдові. В економічному плані вона являє собою конгломерат як ринкових моделей правління регіональним розвитком, так і традиційних соціалістичних, пов'язаних з активним адмініструванням і стимулюванням розвитку окремих територій за рахунок значних дотацій з боку національних бюджетів депресивним регіонам.

Моделі політики регіонального розвитку

Аналізуючи сучасні моделі регіонального розвитку, слід зазначити велику кількість інструментів регіонального розвитку, розроблених державними органами, які можуть застосовуватися в різний спосіб. «Не існує єдиного підходу

до здійснення «регіонального розвитку», – відзначають науковці Інституту громадянського суспільства¹⁸.

По-перше, регіональний розвиток сам по собі автоматично не пов'язаний з необхідністю реформування держави або її політичних чи адміністративних інституцій. Чимало країн запровадили форми «регіонального розвитку», які фундаментально не вимагають суттєвої модифікації суспільних або державних органів чи перегляду їхніх повноважень. Такою, як правило, але теж не завжди, є ситуація в невеликих країнах – Ірландії, Норвегії, Швеції, Фінляндії, Нідерландах; такою, принаймні до 1998 року, була вона й у Великій Британії – скрізь існують форми втручання на рівні регіонів (або безпосередньо з боку держави, або через місцеві інституції), але жодна з них не вимагала проведення масштабних реформ державних інститутів.

Процеси регіонального розвитку, що мають такий характер, ми можемо назвати функціональними, на відміну від політичних та адміністративних. Функціональний регіональний розвиток має на меті головним чином економічний розвиток і може й не супроводжуватися ширшими політичними процесами на зразок децентралізації чи регіоналізації держави. У принципі ті країни, котрі в контексті політики регіонального розвитку ЄС розробили певну форму функціонального регіонального розвитку,

¹⁸ Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг. ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – С.10-11.

загалом не здійснювали ніяких основоположних реформ державних інститутів.

Водночас на практиці існували випадки, коли більш широкі процеси децентралізації або регіоналізації держави (як правило, з політичних або інших неекономічних міркувань) здійснювалися одночасно зі створенням структур регіонального розвитку або в рамках створення таких структур. У таких випадках часто здійснюється перегляд конфігурації державних інвестицій (та час від часу податкових повноважень), внаслідок чого формується певна регіональна політика або навіть відбувається регіоналізація. Саме це трапилося в Західній Німеччині після війни, в Іспанії після 1981 р., Італії (у дедалі більшому обсязі після 1970 р.), Бельгії (після 1980 р.), Великій Британії (після 1997 р.), Польщі (з 1999 р.), Чехії (з 2001 р.) та, в певній мірі, у Франції (після 1982 р.). Деякі з цих країн уже проводили політику функціонального регіонального розвитку в тій чи іншій формі, як правило, на основі іншої логіки, але поглиблене реформування держави вело до децентралізації та регіоналізації.

Попри це здійснення регіонального розвитку в суто економічних/функціональних рамках є цілком можливим. Саме так у загальних рисах виглядає ситуація в Україні.

Основні завдання і базові принципи державної регіональної політики

Необхідно зазначити головне завдання регіональної політики: створення і зміцнення єдиного економічного простору, забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ державності; вирівнювання умов соціально-економічного розвитку, ефективне використання потенціалу регіонів та їх комплексний екологічний захист.

До стратегічних завдань регіональної політики слід віднести:

1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу.
2. Забезпечення розвитку людських ресурсів.
3. Розвиток міжрегіонального співробітництва.
4. Створення інституціональних умов для регіонального розвитку.

У Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року основною метою державної регіональної політики України на сучасному етапі розвитку визначено «створення умов, що дадуть змогу регіонам повністю реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на зовнішньому ринку».

Державна регіональна політика має спрямовуватися насамперед на розв'язання таких проблем: низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність в

них; нерозвинута виробнича та соціальна інфраструктура; зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів; слабкі міжрегіональні зв'язки; нераціональне використання людського потенціалу.

Характеризуючи сутність, принципи та основні завдання державної регіональної політики, вчений-регіоналіст З.С.Варналій акцентує увагу на наступному¹⁹.

Регіональна політика має спрямовуватися на: створення в усіх регіонах, містах, сільській місцевості, населених пунктах будь-якого масштабу адекватних умов для життєдіяльності людини, реалізації її можливостей, відтворення робочої сили, праці, побуту, відпочинку; поступове зниження антропо- та техногенного тиску на територію з урахуванням екологічної ємності кожного з регіонів, підтримання або відновлення екологічної рівноваги.

Учений-дослідник регіонального розвитку академік М.І. Долішній вважає, що термін регіональна політика слід тлумачити в широкому та вузькому розумінні.

У широкому розумінні регіональна політика – це система цілей і дій, що спрямовані на реалізацію інтересів держави щодо регіонів та внутрішніх інтересів самих регіонів, яка реалізується за допомогою методів, що враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку територій²⁰. Учений наголошує, що за сьогоднішніх умов регіональна політика стає вагомим інструментом просторо-

¹⁹ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.25-26

²⁰ Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М.І.Долішній. –К.: Наук. думка, 2006. –512с.

вого регулювання соціально-економічного розвитку, особливо в тих сферах, де дія ринкових важелів обмежена (соціальної, екологічної, науково-технічної).

Тільки через механізми регіональної політики як важливого елемента загальнонаціональної стратегії можна активізувати внутрішні потенціали регіонів для соціально-економічного зростання територій і держави в цілому. Саме регіональна політика може стати універсальним засобом ефективного використання внутрішніх регіональних резервів, чого важко досягти за допомогою галузевих методів управління.

На необхідності розглядати регіональну політику держави у контексті глобалізації наголошує науковець В.П. Семиноженко. Він визначає регіональну політику «як діяльність держави, спрямовану на адміністративно-економічну оптимізацію регіональної структури країни та відносин між центром і територіями з метою забезпечення збалансованого розвитку за рахунок максимально ефективного використання внутрішніх і заохочення зовнішніх ресурсів в умовах глобалізації міжнародної економіки.

Останнє дуже важливо, адже жодна країна у світі не може сьогодні серйозно здійснювати свою регіональну політику, не враховуючи потужного чинника глобалізації світової економіки, оскільки її суб'єктами й об'єктами дедалі більше стають окремі частини держави, тобто регіони»²¹.

²¹ Семиноженко В.П. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики /В.П.Семиноженко // Экономика Украины. 2004. – № 1. – С. 16-21.

Таким чином, під регіональною політикою, як правило, розуміють сферу діяльності з управління економічним, соціальним, екологічним і політичним розвитком країни в регіональному аспекті відповідно до заздалегідь розробленої програми. Державна регіональна політика є невід'ємною складовою політики держави, спрямованої на організацію території країни відповідно до державної стратегії розвитку.

Об'єктивними передумовами регіональної політики є структурна неоднорідність простору країни в природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному і політичному аспектах. Неоднорідність, інтереси і особливості регіонів мають враховуватися під час проведення будь-якого заходу.

Головні положення державної регіональної політики України

До головних положень регіональної політики України належать:

- ✓ *конституційність і законність* – реалізація політики здійснюється відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України на засадах чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- ✓ *забезпечення унітарності України та цілісності її території*, зокрема єдність економічного простору

ру на всій території держави, грошово-кредитної, податкової, митної, бюджетної систем;

- ✓ *поєднання процесів централізації та децентралізації влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів;*
- ✓ *максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до безпосередніх споживачів;*
- ✓ *диференційованість надання державної підтримки регіонам відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством;*
- ✓ *стимулювання тісного співробітництва між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у розробленні та реалізації заходів щодо регіонального розвитку. Зазначені положення були доповнені й конкретизовані у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року.*

Так, зазначеною Стратегією передбачено запровадження планових підходів до управління регіональним розвитком та удосконалення механізмів його стимулювання, що включає:

- розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку з визначенням пріоритетів на середньо- та довгострокову перспективу, з урахуванням державних пріоритетних напрямів;

- підготовку та укладання угод щодо розвитку регіонів, у яких реалізуються пілотні проекти;
- затвердження у державному бюджеті нової бюджетної програми, спрямованої на стимулювання регіонального розвитку;
- проведення моніторингу розвитку регіонів, районів і міст обласного значення для визначення проблем, що стримують розвиток територій з ознаками депресивності;
- підготовку програм подолання депресивності.

У Посланні Президента України до Верховної Ради 2013 року внесені доповнення до стратегічних напрямів регіональної політики України з урахуванням завдань, сформульованих у **Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року**²².

Стратегічними напрямками регіональної політики України є:

- досягнення загальнонаціональної єдності та суспільного порозуміння в соціогуманітарному та суспільно-політичному середовищі регіонів України;
- пошук оптимальної моделі розподілу функцій і повноважень на різних рівнях влади;

²² Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

- зміцнення матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування та посилення соціального виміру бюджетної політики на місцевому рівні;
- становлення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку як основи конкурентоспроможності регіонів України;
- модернізація виробничої та соціальної інфраструктури розвитку територій;
- використання нових ефективних форм взаємодії регіонів із зовнішнім середовищем.

До основних пріоритетів і принципів державної регіональної політики належать:

1. Пріоритет загальнонаціональних інтересів. Це означає, що дії всіх суб'єктів регіональної політики потрібно спрямувати на зміцнення державності України, збереження її територіальної цілісності, вони не повинні загрожувати національній безпеці держави.

2. Пріоритет інтересів регіону в цілому, його населення щодо галузевих, відомчих, корпоративних, а також інтересів окремих суб'єктів господарювання.

3. Поєднання інтересів. Поточні і стратегічні завдання регіональної політики мають враховувати державні, регіональні та місцеві інтереси, а її практичне здійснення – згладжувати можливі суперечності між ними.

4. Всебічне врахування економічних, природних, історичних, технологічних, етнічних, екологічних, соціально-демографічних та інших умов і факторів регіонів з надан-

ням переваги факторам соціальним та екологічним. Це означає потребу диференційованого підходу до регулювання регіональних процесів з урахуванням їхньої специфіки.

5. Пріоритет інноваційного, ресурсоекономного підходу, що полягає, передусім, у структурних трансформаціях господарських комплексів регіонів на користь інноваційних технологій, товарів народного споживання та послуг у разі раціонального обмеження енерго-, водо-, матеріало- та капіталоємних галузей і виробництв.

6. Необхідність поступового зближення рівнів соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечення порівнянних соціальних стандартів у всіх регіонах та населених пунктах.

7. Принцип об'єктивності. Поточні завдання регіональної політики мають розкривати пріоритетні напрями загальнонаціональної стратегії соціально-економічного розвитку і відповідати реальним можливостям ресурсного забезпечення заходів щодо їхнього вирішення.

8. Принцип збалансованості критеріїв соціальної справедливості та загальнодержавної ефективності, особливо під час вибору методів і форм державної підтримки окремих територій.

9. Принцип партнерства, який передбачає необхідність налагодження тісного співробітництва між органами державної влади всіх рівнів та органами місцевого самоврядування, забезпечення політичної стабільності й суспільної злагоди у процесі регіональної політики.

За сучасних умов невідпинного зростання взаємозалежності й взаємопов'язаності як національних економік, так і регіонів, поширення процесів економічної глобалізації дедалі актуальнішими є питання підвищення їхньої конкурентоспроможності як запоруки сталого поступового розвитку. У цьому контексті потрібно ефективніше використовувати конкурентні переваги регіонів України. Регіональні конкурентні переваги – це сукупність природних, соціально-економічних, науково-освітніх, технічних, інформаційних, культурних та інституційних умов, які склалися в регіоні, відрізняють його від інших регіонів і визначають довгострокові перспективи виробництва в ньому товарів і послуг.

Сучасні виклики регіональному розвитку України

На шляху регіонального розвитку Україні доводиться долати чимало бар'єрів, зумовлених зовнішніми та внутрішніми викликами.²³

Зовнішні виклики:

1. Розгортання глобальних світових процесів таким чином, що істотно змінюється міжнародний ринок розподілу праці, наростає конкурентна боротьба за всі види ресурсів, у першу чергу енергетичні, що не тільки ускладнює умови для розвитку України, а й призводить до втрати державою переваг свого геополітичного розташування як

²³ Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг. ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – С.38-39.

транзитної держави, мосту між Заходом і Сходом, між Північчю та Півднем Європи. Нові проекти, які стосуються шляхів транзиту російських та середньоазійських енергоносіїв у Європу поза Україною, а також будівництво авіатранспортних коридорів та логістичних центрів авіатранспортних перевезень за межами України лише підтверджують реальність цієї ситуації.

2. Відставання України від розвинутих країн за показниками якості життя громадян, рівня інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та розвиненості інноваційного середовища продовжує стрімко наростати. Цей виклик пояснюється об'єднанням передових націй у Європейському Союзі і, як наслідок, різким зростанням можливостей розвитку наших сусідів по європейському дому порівняно з Україною.

3. Створення потенційного напруження на українських кордонах через формування сусідніми державами на прилеглих до державного кордону України територіях центрів зростання, що призводить до відтоку трудових, інтелектуальних та інших ресурсів з прикордонних регіонів України, додаткової соціальної напруженості в цих регіонах.

Наші сусіди на заході, які стали повноправними членами ЄС, ухвалили свої власні регіональні програми, як, наприклад, програма розвитку Східної Польщі з бюджетом понад 16 млрд євро на 7 років, що має перетворити сусідні з Україною воєводства Польщі на високорозвинені та багаті регіони; з іншого боку, програма розвитку Белго-

родщини і перетворення Белгорода в альтернативу Харкову.

Аналогічна ситуація і на менших відтинках українських кордонів з Угорщиною та Румунією. Ставши членами ЄС, наші західні сусіди отримали значно більші, порівняно з Україною, можливості для власного розвитку і особливо для розвитку прикордонних регіонів.

Внутрішні виклики:

1. Відсутність сформованих загальнонаціональних, визнаних суспільством цінностей, які зміцнювали б єдність держави, а також відсутність загальнодержавного політичного, економічного, мовного, культурного, інформаційного простору.

На жаль, в Україні відбулась «самоавтономізація» регіональних спільнот. Власні телебачення, газети, вищі навчальні заклади, олігархи, історія із своїми міфами. Розмивання спільноті простору призводить до внутрішніх протистоянь з причин, які для наших сусідів виглядають дрібними на фоні глобальних викликів.

2. Політична структуризація регіонів і намагання використати її разом із проблемами регіонального розвитку, економічними, соціальними, культурними, ментальними та іншими відмінностями між регіонами для загострення політичного протистояння як на національному рівні, так і в міжрегіональних відносинах.

Нетерпимість політичних сил, що мають дуже виражену регіональну електоральну підтримку, призводить до паралічу інститутів демократії, руйнує перші паростки

єдності в українському суспільстві, створює загрози збереженню територіальної цілісності держави.

3. Відсутність адекватної державної регіональної політики ще більше посилила ризики та негативні тенденції українського життя: наростання асиметрії в рівнях розвитку регіонів, деградація села, криза міської поселенської мережі, скорочення кількості та погіршення якості трудового потенціалу, посилення міграції з багатьох регіонів України працездатного населення, особливо молоді, за межі України.

Поряд з наведеним переліком внутрішніх та зовнішніх викликів регіональному розвитку України науковці-регіоналісти дають їх більш широку класифікацію:

- по-перше, небезпека загострення міжрегіонального відчуження внаслідок політичної регіоналізації та відмінностей геополітичної орієнтації населення;
- по-друге, порушення ефективної взаємодії по лініях «центр – регіони» та «регіон – регіони»;
- по-третє, загроза штучної економічної та політичної автономізації окремих регіонів;
- по-четверте, значна диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей;
- по-п'яте, наявність регіональної асиметрії у системі міжбюджетних відносин;
- по-шосте, недосконалість менеджменту на регіональному та місцевому рівнях²⁴.

²⁴Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.18-20; Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: моногр. /за ред. О.С.Власюка. – К.: НІСД, 2006. – С.463.

Поряд з названими викликами у Посланні Президента України до Верховної Ради 2011 р. наводяться дані щодо загроз стабільному та збалансованому регіональному розвитку, серед яких²⁵:

- відсутність рівноправних, партнерських відносин між центром і регіонами, збереження практики ручного управління, втручання органів державної влади у сферу компетенції місцевого самоврядування;
- домінування переважно екстенсивного типу господарювання на місцевому (регіональному) рівні; високий рівень енергетичної залежності локального виробництва та відсутність структурно-інноваційних зрушень, спрямованих на зменшення матеріалоемності, енергоемності продукції, що виробляється на місцях, її здешевлення та підвищення конкурентоспроможності;
- збереження високих показників монополізації регіональних ринків: особливо це стосується ринків енергетичних ресурсів; ринку послуг (у т. ч. теплопостачання, водовідведення та інших послуг, що надаються сферою ЖКГ; транспорту та зв'язку); ринків продовольства та сільськогосподарської продукції тощо;
- збереження орієнтації промислового виробництва індустріальних і старопромислових регіонів – традиційних лідерів економічного розвитку – на збільшення експорту продукції енергоемного та екологічно

²⁵ Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – С.101-102.

ризикованого виробництва (металургійне, хімічне, деревообробне тощо), яке цілком залежить від короткострокових спорадичних тенденцій поживлення світової ринкової кон'юнктури на групу сировинних товарів і напівфабрикатів;

- неефективність дотаційних і субвенційних механізмів подолання соціально-економічної відсталості територій; затримки у підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку як інструменту реалізації стратегій розвитку регіонів.

Неефективність системи міжрегіонального перерозподілу ресурсів і доходу, наявність зазначених системних загроз посилює диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів, перешкоджає гармонійній взаємодії держави та регіонів у процесі посткризового оновлення національної економіки. *Тому Україна потребує нової регіональної політики, орієнтованої на раціоналізацію відносин «центр – регіони» та максимальне сприяння освоєнню і використанню власного економічного потенціалу регіонів.*

Необхідність нової регіональної політики

Досягнення нової якості регіонального розвитку вимагає мобілізації та використання наявних у регіоні ресурсів, здатних примножити потенціал розвитку та надати стимули для економічного зростання. *Потреба досягнення стабільного та збалансованого регіонального розвитку формує низку завдань у посткризовий період, у тому числі:*

- ✓ вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального розвитку, передусім за соціальними показниками;
- ✓ дотримання принципів стабільного та збалансованого регіонального розвитку, гармонійної взаємодії держави та регіонів на основі відмови від «державного патерналізму», активізації місцевої ініціативи, розвитку підприємництва, підвищення дієздатності місцевого самоврядування і місцевих громад;
- ✓ стимулювання розвитку на регіональному рівні економічних «точок зростання» та посилення їх взаємозв'язків із периферією; залучення до цього процесу наявних місцевих матеріальних, фінансових і людських ресурсів;
- ✓ формування на регіональному рівні розвиненої інфраструктури, в тому числі транспортної, виробничої, інвестиційної, соціальної, комунікаційної тощо. Орієнтирами розвитку інфраструктури є усунення перешкод на шляху залучення місцевої економіки до процесів регіональної та міжрегіональної кооперації;
- ✓ формування єдиного загальнонаціонального економічного простору для здійснення господарської та комунікаційної політики, створення сприятливих умов для розвитку проблемних (периферійних і віддалених) територій;
- ✓ розвиток регіональних і міжрегіональних кластерів, індустріальних парків як основи реалізації іннова-

ційно-інвестиційних структурних зрушень, створення нових робочих місць тощо;

- ✓ створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання регіонального потенціалу;
- ✓ розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, забезпечення відкритості інформації, налагодження прозорого моніторингу соціально-економічного розвитку територій.

Досягнення нової якості регіонального розвитку вимагає застосування партнерських підходів у відносинах держави та регіонів. Цілями розвитку партнерських відносин держави та регіонів є максимальне узгодження інтересів усіх суб'єктів регіональної політики, сприяння конкуренції регіонів за отримання ресурсів державної підтримки, а також перехід від дотаційних до інвестиційних і договірних форм відносин між державою та регіонами.

Пріоритетними напрямками забезпечення партнерства держави та регіонів є:

- модернізація відносин «держава – регіон – громада» шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення регіонального розвитку; мінімізація практики «ручного управління» регіонами;
- підвищення ефективності регіональних стратегій розвитку, угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та Верховною Ра-

дою АРК, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами як інструменту стимулювання регіонального розвитку, їх узгодження з пріоритетами та завданнями Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;

- реформування адміністративно-територіального устрою, оптимізація державного управління на місцях і підвищення його ефективності, усунення дублювання та зайвих рівнів адміністрування;
- формування розвиненого інституційного середовища розвитку регіонів шляхом активізації діяльності агенцій та фондів регіонального розвитку;
- забезпечення регіонального виміру реалізації «національних проектів» розвитку України;
- покращення інвестиційного клімату в регіонах, у тому числі за рахунок формування системи перспективних інвестиційних проектів, підготовлених за міжнародними стандартами, створення «єдиного вікна» для роботи з інвесторами.

Євроінтеграційна стратегія України вимагає й оновлення моделей транскордонного співробітництва. На законодавчому рівні мають бути усунені бар'єри для співпраці України з європейськими організаціями, фондами та інституціями, що регулюють питання регіонального розвитку. Транскордонне співробітництво має розширитися до реалізації конкретних інвестиційних проектів.

Реформування бюджетного забезпечення регіонального розвитку має здійснюватися у напрямі зменшення частки державних ресурсів, отримуваних органами місцевого самоврядування, і збільшення частки самостійно мобілізованих ресурсів. *Таких цілей можна досягти завдяки розширенню фіскальної бази та пошуку небюджетних ресурсів для реалізації політики місцевого розвитку, у тому числі у спосіб:*

- зміцнення місцевих бюджетів і реформування міжбюджетних відносин у напрямі розширення фінансової спроможності громад;
- оптимізації нормативів урахування регіональної специфіки при обчисленні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- широкого запровадження програмно-цільового методу планування і використання бюджетних коштів;
- мобілізації місцевих джерел фінансових ресурсів, насамперед місцевих запозичень, активізації діяльності органів місцевого самоврядування на фондовому та кредитному ринках;
- передання частки надходжень від податку на доходи фізичних осіб і плати за землю до бюджету розвитку з метою створення фінансових можливостей для довгострокового інвестування;
- створення Державного фонду регіонального розвитку, що має відповідати за фінансування локальних проєктів стратегічного значення, визначати точкові проєкти в регіонах для фінансування з метою надання регіонам стимулів до подальшого саморозвитку.

Суттєве збільшення економічної спроможності кожної територіальної громади, зростання реальних можливостей щодо задіяння потенціалу нефіскальних джерел фінансування розвитку регіонів (регіональних цільових фондів, муніципальних цінних паперів, інституцій регіональної фінансової інфраструктури тощо) дозволить реалізувати ідеї бюджетної децентралізації, практично втілити принцип субсидіарності та реально розширити повноваження органів місцевого самоврядування при вирішенні нагальних проблем місцевого (регіонального) розвитку.

У комплексі такі заходи підвищать прогнозованість і керованість процесів реалізації потенціалу розвитку економік регіонів, забезпечать їх соціальну орієнтованість і спрямованість на гарантування безпечного та комфортного проживання людей на всій території України.

Довідково

Слід зазначити, що регіональна політика в країнах Європейського Союзу підпорядкована вирішенню аналогічних завдань, має схожі принципи та стратегічні пріоритети. Тому аналіз головних принципів, завдань та механізму реалізації регіональної політики ЄС становить особливий інтерес, адже:

✓ *сприяє кращому розумінню перспектив міжрегіонального та транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом (Україна з приєднанням держав Центрально-*

Східної Європи до Євросоюзу має спільний кордон з ЄС);

✓ імплементація головних принципів регіональної політики ЄС у національне законодавство України сприятиме реалізації одного з пріоритетів зовнішньої політики України – прискорить визначення з боку Європейського Союзу чітких критеріїв для України з метою отримання останньою статусу асоційованого члена ЄС;

✓ створення відповідної інфраструктури як системи інституцій (інструментів) для регулювання євро регіональної політики в Україні є обов'язковою умовою для вступу будь-якої держави в Європейський Союз, отже і для України²⁶.

Як зазначає у своїй монографії Єва Кіш, «в Європі на сьогодні існують чотири основні концептуально-теоретичні підходи до розвитку євро регіонального співробітництва та міжнародної регіональної інтеграції²⁷:

Перший – інтеграція як процес усунення перешкод, які заважають інтеграції ринків товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Його методологічна основа – неоліберальна теорія (деякими дослідниками визначається як *ринковий підхід*).

²⁶ Кіш Є.Б. Регіональна політика Європейського Союзу / Є.Б.Кіш // Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України: [Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід] /С.Максименко, Є.Кіш, М.Лендвел, І.Студенніков; за ред. С.Максименка. – К.: Логос, 2000. – С.27.

²⁷ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.98.

Другий – міжрегіональна, як і загальноєвропейська інтеграція, розглядається як поступова передача повноважень національними владами наднаціональним структурам. Це – спроба синтезу неокейнсіанської та інституціональної теорій (також визначається як *інституційний підхід*).

Третій – так званий «сітьовий» чи «мережевий» підхід розглядає соціально-економічний простір як систему транснаціональних макрорегіонів, що перетинаються.

Четвертий – це сценарій просторового розвитку Європи на найближчі 50 років, який отримав назву концепції «червоного восьминога». Він передбачає, що до 2026 року в Європі і надалі найбільш розвинутою територією буде центральне ядро, яке ще називається «синій банан». Але невдовзі від нього протягнуться своєрідні «коридори розвитку» («щупальці»), які досягатимуть всіх віддалених кутків Європи. Вздовж них формуватимуться могутні транскордонні агломерації («червоний банан»)»²⁸.

У той же час зазначаються існуючі недоліки в концепціях регіональної політики, які можна сфокусувати у трьох вимірах:

- 1) регіони, які відстають за своїм розвитком, нездатні на закріплення конкурентоспроможності своїх регіональних структур, навіть за рахунок кількісного росту, з іншого боку, встановлення структур «ззовні» сприяє більшій залежності регіонів від субсидій;

²⁸ Кіш С.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / С.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.98.

- 2) пріоритет індустріалізації регіонів з часом втратив актуальне значення щодо розвитку концепції проблем регіонів;
- 3) незважаючи на мету збалансованого розвитку, традиційна регіональна політика в основному ігнорувала недоліки регіонів, адже економічне зростання було єдиним виміром успіху за умов жорсткої конкуренції²⁹.

Об'єктивна оцінка стану справ та недоліків в концепціях регіональної політики дають підстави стверджувати, що мінімізація існуючих проблем, а також підвищення дієвості міжрегіонального, транскордонного співробітництва можлива лише за умови внесення суттєвих доповнень в інституційно-правове забезпечення реалізації державної регіональної політики та реформування системи державного управління регіональним розвитком і підвищення дієвості місцевого самоврядування. **Слід унормувати:**

- основи державної регіональної політики у спосіб ухвалення Закону України «Про засади державної регіональної політики» як базового закону з питань регіонального розвитку;
- внесення змін до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» у частині державного стимулювання розвитку депресивних територій;
- правовий режим поняття «кластер» і режим його функціонування;

²⁹ Там само. – С.99.

- правовий режим комунальної власності, ухваливши Закон України «Про комунальну власність»;
- механізм залучення іноземної фінансової допомоги, у т.ч. на потреби місцевого розвитку (ухваливши Закон України «Про міжнародну технічну допомогу»);
- інституційні механізми та залучення державних, приватних коштів і коштів міжнародних установ на потреби регіонального розвитку, досягнення довгострокових цілей держави у сфері регіональної політики;
- порядок синхронізації зусиль територіальних громад для вирішення питань місцевого значення (ухваливши Закон України «Про засади співробітництва територіальних громад»);
- концептуальне бачення реформування місцевого самоврядування у спосіб оновлення редакцій законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації»;
- відносини між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування (завдяки чіткому розмежуванню повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування);
- функціонування територіальних громад (з питань управління комунальною власністю, роз-

витку різних форм безпосередньої участі громадян у виконанні завдань і функцій місцевого самоврядування, розбудови взаємодії територіальних громад під час реалізації спільних проектів тощо);

- розширення повноважень органів місцевої влади з питань вирішення завдань регіонального та місцевого розвитку, розв'язання проблем, спільних із проблемами сусідніх регіонів, а також регіонів сусідніх держав (у т.ч. у межах прикордонного міжрегіонального та єврорегіонального співробітництва)³⁰.

II. Висновки

Головною метою державної регіональної політики України на сучасному етапі розвитку є створення умов, що дозволять регіонам повністю реалізувати наявний потенціал, зробити максимальний внесок у національну економіку, здобути конкурентні переваги на зовнішньому ринку³¹.

Стратегічними завданнями регіональної політики вважають підвищення конкурентоспроможності регіонів

³⁰ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.146.

³¹ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.18-20; Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: моногр. /за ред. О.С.Власюка. – К.: НІСД, 2006. – С.63-64.

та зміцнення їхнього ресурсного потенціалу, забезпечення розвитку людських ресурсів, розвиток міжрегіонального співробітництва.

Про важливість і необхідність вдосконалення роботи органів місцевого самоврядування свідчить постійна увага до цих проблем. Підтвердженням цього є і Послання Президента України Віктора Януковича до Верховної Ради України 2013 р., де зазначено, що **стратегічними пріоритетами удосконалення політики регіонального розвитку в Україні на період 2013–2014 рр. мають стати**³²:

- завершення розроблення та ухвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року;
- оновлення регіональних стратегій розвитку відповідно до базових положень Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство. конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та нової Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року;
- удосконалення роботи Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку стосовно досягнення узгодженості, координації розроблення та впровадження державної регіональної політики в Україні;
- розвиток партнерських відносин місцевої влади з бізнесом із питань стимулювання місцевої еко-

³² Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.144-145.

номічної ініціативи та реалізації стратегічних завдань соціальної політики на місцевому рівні;

- розвиток соціально відповідального бізнесу;
- сприяння структурній модернізації регіональних економічних комплексів (у т.ч. на засадах інноваційно-інвестиційного розвитку), диверсифікації регіонального виробництва на основі пріоритетності використання місцевих ресурсів;
- сприяння диверсифікації економіки старопромислових регіонів;
- розроблення програм подолання депресивності територій, зменшення диспропорційності соціально-економічного розвитку регіонів, сприяння регіональній конвергенції;
- оптимізація функціонування та комплексне задіяння потенціалу спеціальних (вільних) економічних зон, технологічних і наукових парків у реалізації структурно-інноваційних зрушень на рівні регіональної економіки;
- сприяння розвитку малого та середнього підприємництва на місцевому рівні;
- створення та розвиток інтеграційних форм просторової організації та умов для саморозвитку міжрегіональних об'єднань;
- сприяння реалізації національних проектів у регіонах, у т.ч. завдяки задіянню механізму державно-приватного партнерства;
- запровадження дієвих механізмів та інструмен-

тів інтенсифікації міжрегіонального й міжнародного міжрегіонального співробітництва;

- запровадження регулярного моніторингу стану системних і поточних проблем соціально-економічного розвитку регіонів з метою їх виявлення та ефективного вирішення за допомогою важелів, механізмів та інструментів реалізації регіональної політики.

Пріоритетними шляхами вирішення цих завдань є вдосконалення державного регулювання у сфері соціально-економічного розвитку регіонів, відповідних правових, організаційних, економічних механізмів, а також підвищення ролі та відповідальності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за вирішення покладених на них повноважень і завдань.

III. Теми для рефератів

1. Сутність та цілі єврорегіонального співробітництва
2. Єврорегіональне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики
3. Принципи, основні завдання державної регіональної політики
4. Нормативно-правове забезпечення єврорегіонального співробітництва
5. Світовий досвід формування та реалізації єврорегіонального співробітництва

IV. Додаткова література

1. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія /І.В.Артёмов. — Ужгород: Ліра, 2009.—520 с.
2. Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці: матеріали міжнар. «круглого столу» експертів (м.Ужгород, 7-9 листопада 2002 р.) / Нац. ін.-тут стратег. досл., Закарпат. філіал; Фонд Фрідріха Еберта, Регіональне бюро в Україні, Білорусі та Молдові; Фонд «Європейський дім»; голов. ред. О.С.Власюк; наук. ред. С.І.Мітряєва. — Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002. — 180 с.
3. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.4 / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів», м.Ужгород, 8-9 квітня 2011р.— Ужгород: ЗакДУ, 2011. — 317с.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / за ред. З.С.Варналія. — К.: НІСД, 2007. — 768 с.
5. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ – ХХІ століть: нові пріоритети / М.І.Долішній. — К.: Наукова думка, 2006 . — 280 с.

6. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) /відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – 364 с.
7. Європейська соціальна політика і моделі соціального партнерства: навчально-методичний посібник / Н.Г. Діденко, І.Я.Тодоров, О.Р.Чугріна, О.К.Міхеєва; за заг. ред. Н.Г.Діденко. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – 219 с.
8. Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
9. Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – 252 с.
10. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
11. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг. ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – 260 с.
12. Регіональна політика ЄС після його розширення: аналітичні оцінки / Нац. ін.-тут стратегічних досліджень (Закарпатський філіал); Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні; ред. колегія: О.С.Власюк, С.І.Мітряєва (голов. ред.), В.О.Приходько. – Ужгород: Ліра, 2004. – 244 с.

13. Регіональний розвиток та просторове планування територій: українські реалії та досвід країн Ради Європи: посібник. – Київ, 2009. – 178 с.
14. Семиноженко В.П. Новий регіоналізм /В.П.Семиноженко, Б.М.Данилишин. – К.:Наукова думка, 2005. – 209 с.
15. Симоненко В.К. Регіональна політика: системний підхід /В.К.Симоненко /Економіка України. – 1996. – №6. – 205 с.
16. Сурніна-Далекорей О., Гичка Н. Україна – ЄС: історія непростих відносин /О.Сурніна-Далекорей, Н.Гичка //Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.129.
17. Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: матеріали міжнародної конференції / гол. ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2009. – 248 с.
18. Щерба Г. І. Роль єврорегіонів і транскордонного співробітництва у функціонуванні соціального простору в Європі / Г. І. Щерба // Укр. соціум. – 2008. – № 3 (26). – С. 41–53.

Тема 3

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

I. Тези лекції

Відносини з країнами Вишеградської четвірки (В-4) для України завжди мали фундаментальне значення. По-перше, три з чотирьох країн Вишеградського об'єднання є сусідніми для України державами, з якими вона мала історично дружні відносини. А, по-друге, всі чотири країни стали прикладом успішного набуття членства в ЄС, а відтак підтримка та авторитет об'єднання для просування євроінтеграційних прагнень України перетворилися на цінне джерело запозичення корисного досвіду.

Міжнародна регіональна інтеграція центрально-європейських країн зумовлюється низкою причин: їх спільним історичним минулим та регіональними інтересами, географічним положенням, а також політичними і економічними зв'язками, схожими можливостями та прагненнями.

Заснування регіонального об'єднання «Вишеградська четвірка», куди входять Чехія, Словаччина, Угорщина і Польща, відбулося **15 лютого 1991 року у місті Вишеград в Угорщині**. За назвою цього міста об'єднання отримало назву «Вишеградський трикутник», а після розпаду Чехословаччини на 2 незалежні держави – «Вишеградська четвірка».

П'ять основних позицій чітко визначали мету Вишеградського об'єднання центральноевропейських країн³³:

- відновлення державної незалежності, демократії і свободи;
- ліквідація залишків тоталітарного режиму у всіх сферах життя суспільства економіки;
- формування парламентської демократії і сучасної правової держави поряд із дотриманням основних прав людини і свобод;
- створення сучасної ринкової економіки;
- повна інтеграція у європейські політичну, економічну, безпекову і правову системи.

Співпраця з Україною розвивалася як на двосторонньому рівні, так і в форматі «Вишеградська четвірка плюс». Проте в деяких сферах співпраця, розпочата вже після відновлення Вишеградської групи у 1998 році, вступу країн В-4 до Європейського Союзу, а пізніше підкріплена багатобічними політичними змінами в Україні взимку 2004 року, може вважатися імпульсом для більш ґрунтовної співпраці.

Початком формальних взаємовідносин В-4 з Україною стала зустріч у Високих Татрах у грудні 1999 р., коли президенти чотирьох країн Вишеградської групи заявили про своє бажання підтримувати проєвропейські сили в Україні. Україна, в свою чергу, ще у 1993 р. на законодавчому рівні зафіксувала своє прагнення до співробітництва з

³³ Кіш С.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / С.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.136.

країнами В-4 у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України».

Першим кроком на цьому шляху стала українсько-польська міжурядова угода 1993 р. про міжрегіональне співробітництво. Цією угодою було започатковано створення специфічного сегменту міжнародно-правової бази співробітництва України з державами Центрально-Східної Європи, зокрема з країнами Вишеградської четвірки.

Аналіз свідчить, що держави В-4 надають відчутну політичну підтримку євроінтеграційному курсу нашої держави в рамках так званої «групи друзів» України в ЄС, під час головування в Євросоюзі, офіційно підтримуючи План дій Україна – ЄС. Одночасно співпраця ведеться у різних формах: зміцнення міжурядових контактів, урізноманітнення заходів у форматі «В-4 + Україна» у політико-безпековій, військовій, енергетичній, соціокультурній сферах, а також на регіональному рівні.

Сучасна Україна виходить з того, що формування навколо держави безпечного міжнародного середовища є однією з передумов її успішного розвитку. Нової динаміки набули процеси єврорегіонального співробітництва, поширюючи простір демократії, сталого розвитку та безпеки.

Відомо, що єврорегіональний рівень інтеграції базується на спільності територіальних кордонів держав, які інтегруються, на схожих шляхах історичного розвитку і доповнюються природним, економічним, транспортно-комунікаційним, науково-технічним потенціалом, спільністю економічних проблем, зовнішньополітичних та геополітичних інтересів.

літичних інтересів. З огляду на розставлені акценти у сфері єврорегіональної інтеграції України, досвід країн Вишеградської четвірки є цікавим і може бути використаним для дослідження³⁴:

- *стану єврорегіонального співробітництва України в умовах активізації «східного» вектора зовнішньої політики після президентських виборів 2010 року;*
- *відповідних кроків ЄС щодо України, які впливають з ініціативи «Східне партнерство», і в першу чергу посилення діалогу щодо асоційованого членства і зони вільної торгівлі;*
- *співвідношення єврорегіонального співробітництва України з реанімацією українсько-російського діалогу і практичних дій у площині взаємовигідної співпраці східних регіонів держави з Росією, Білоруссю та окремими азійськими країнами.*

З урахуванням практики співпраці країн Вишеградської четвірки в Україні активізується єврорегіональне співробітництво по багатьох напрямках. **Відомо, що існують чотири рівні реалізації єврорегіональної співпраці:**

- ✓ *міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для участі у збалансованому розвитку європейського простору;*

³⁴ Артьомов І.В. Актуальні аспекти єврорегіонального співробітництва України в контексті досвіду країн Вишеградської четвірки / І.В.Артьомов // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.158.

- ✓ ***державний** рівень: виробляється національна політика розвитку єврорегіонального співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;*
- ✓ ***регіональний** рівень: реалізується політика євро-регіонального співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн;*
- ✓ ***місцевий** рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади, з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.*

Застосування практики взаємодії наших найближчих західних сусідів і партнерів, апробованих у рамках «Вишеграду» механізмів, форм і видів співпраці спроможне сприяти нарощуванню зусиль щодо реалізації європейської інтеграційної стратегії Української держави, пошуку нею додаткових важелів, які могли б вплинути на поглиблення стосунків держави з Євросоюзом та нашими найближчими сусідами.

Україна та Вишеградська четвірка

Одним з важливих для України та країн Вишеградської четвірки є питання транскордонного та міжрегіонального співробітництва. Подібне співробітництво розглядається сторонами як складова загального європейського

інтеграційного процесу. В грудні 2005 р. в м. Братислава за принципово новими стандартами було укладено Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Словацької Республіки про транскордонне співробітництво.

Країни Вишеградської четвірки, як і Україна, усвідомлюють, що ця сфера співпраці вимагає прийняття та реалізації швидких та ефективних рішень. Перш за все мова йде про необхідність створення належної прикордонної інфраструктури, розвиток загальновигідного економічного співробітництва прикордонних областей країн Вишеградської четвірки та України тощо.

У цьому контексті, зокрема у період з 2004 по 2006 рр., Європейська Комісія запропонувала Україні розпочати «сусідські програми» з метою більш плідного прикордонного співробітництва України з ЄС. Реалізація цих програм сприяла продовженню активної роботи України та країн Вишеградської четвірки з Європейською Комісією. Відповідно до представленого списку «сусідських програм» Україні було запропоновано участь у трьох із них: 1) співробітництво України, Польщі та Білорусі; 2) співробітництво Угорщини, Словаччини та України; 3) співробітництво України з країнами Центральної та Східної Європи (CARDS). Учасникам програм була надана можливість самостійно визначати сумісні пріоритети для прикордонного співробітництва та формувати спільні керівні структури.

Аналіз свідчить, що на політичному рівні, особливо з боку України, в останні роки лунало багато декларативних заяв, відбулися різноманітні міжурядові зустрічі на різних

рівнях, які ще не дали відчутних і конкретних результатів. Однак, справедливості ради, відзначимо, що при цьому офіційний Київ все ж отримав можливість взяти до уваги і проаналізувати досвід країн В-4 на шляху вступу до ЄС та НАТО, а також відчутти підтримку з боку країн В-4 європейських та євроатлантичних прагнень України.

На сучасному етапі транскордонне та міжрегіональне співробітництво між Україною та країнами В-4 відбувається у таких формах:

- реалізація програм сусідства;
- діяльність єврорегіонів;
- діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
- міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво, укладені з усіма країнами В-4, до яких залучені Львівська, Волинська, Вінницька, Чернівецька, Закарпатська та інші області).

Одним з ключових питань під час всіх формальних та неформальних переговорів керівництва України з Вишеградською четвіркою вже протягом багатьох років залишається проблема візового режиму, зокрема його лібералізація.

У цьому контексті необхідно зазначити, що політика у напрямі можливої лібералізації візового режиму між ЄС та Україною значною мірою активізувалась саме у зв'язку з тиском з боку центральноєвропейських країн. І не в останню чергу завдяки лобіюванню інтересів України в ЄС Польщею. Активно підтримала зміни у договорі щодо лібералізації візового режиму і Угорщина.

Так, обидві країни, підписавши Угоду про малий прикордонний рух, фактично здійснили перший крок до безвізових поїздок між громадянами України та ЄС. Поряд з цим, як зазначають європейські експерти, дорожня карта до безвізового режиму для українських громадян ще не є запорукою досягнення реальних змін. Зокрема тому, що запропонований ЄС план пов'язаний з багатьма жорсткими умовами.

Загалом можна констатувати, що досягнуті за результатами систематичних зустрічей на різних рівнях домовленості між країнами В-4 та Україною за тривалий проміжок часу успішно реалізуються.

Свідченням цього є те, що успішно виконуються План ЄС щодо лібералізації візового режиму з Україною та Національного плану України з цих питань. З 01 липня 2013 року почала діяти Угода з Євросоюзом про спрощений порядок видачі віз для громадян України³⁵.

Україна отримала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі за рахунок визначення пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва в системі загальнорегіонального розвитку.

Як Україна, так і країни Вишеградської групи (ВГ) надають важливе значення розвитку регіонального та транскордонного співробітництва. Адже Україна має знач-

³⁵ З 1 липня українці отримуватимуть візи до ЄС за спрощеною схемою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/politics/_z-1-lipnya-ukrajinci-otrimuvatimut-vizi-do-es-za-sproshenoyu-shemoyu/497185

ні потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва, яке розглядається як інструмент розвитку прикордонних територій та складова євроінтеграційного процесу України.

Насамперед йдеться про необхідність створення сучасної прикордонної інфраструктури, в першу чергу в пунктах перетину на кордоні України з Польщею, Словаччиною та Угорщиною.

Важливе значення регіональне і транскордонне співробітництво має для ефективного і взаємовигідного економічного співробітництва прикордонних областей України та країн-сусідів, а також об'єднання спільних дій для розв'язання екологічних проблем, регулювання потоків жителів прикордонних областей міграційних процесів, пов'язаних з працевлаштуванням. Науковець-регіоналіст Є.Кіш виділяє такі пріоритетні напрями співпраці³⁶:

- ✓ **сприяння структурній перебудові та розвитку депресивних регіонів;**
- ✓ **надання фінансових ресурсів регіонам, де спостерігається стагнація економічної діяльності;**
- ✓ **боротьба з тривалим безробіттям та підтримка ініціатив зайнятості;**

³⁶ Кіш Є. Регіональна політика Європейського Союзу / Є.Кіш // Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України: [Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід]. С.Максименко, Є.Кіш, М.Лендъел, І.Студенніков; за ред. С.Максименка. – К.: Логос, 2000. – С.35-36.

- ✓ адаптація підприємців, робітників промисловості та виробничої сфери до системних проблем, які загрожують безробіттям;
- ✓ фінансування розвитку сільськогосподарських територій та прискорення структурної перебудови сільського господарства.

Варто підкреслити, що В-4 має усі можливості стати енергетичним союзом, який використовуватиме геополітичне положення країн-учасниць для координування транзитної політики. Словаччина, Чехія, Польща й Угорщина разом з Україною є важливими транзитерами російського газу і його споживачами. Через їхню територію здійснюється значний відсоток постачання газу з Росії до Європи (80 % російського і середньоазійського газу до ЄС, що становить близько 40 % від загального обсягу імпортованого Євросоюзом газу). Збереглася і залежність економіки країн регіону від російських енергоносіїв: Словаччини майже на 100 %, Польщі – на 92 %, Угорщини – на 90 %, Чехії – на 74 %.

Країни В-4 також є імпортерами і можливими транзитерами електроенергії з України до інших країн Європи. Головним партнером «Укрінтеренерго» (державний оператор експорту електроенергії) з постачання української електроенергії в Європу є угорська компанія System Consulting, співпраця з якою почалася ще у 1994 р. В перспективі можуть стати партнерами для української сторони й компанії інших країн ВГ.

Як зазначає науковець-регіоналіст А.Кудряченко, «значне місце в питанні забезпечення енергетичної неза-

лежності України може мати досвід країн В-4 у переході на світові ціни розрахунку за російські енергоносії, адже раніше ці країни, як і Україна, мали пільгові ціни на постачання енергоресурсів. Особливо може стати в нагоді досвід Польщі, яка перейшла на ринкові ціни ще у 2006 році»³⁷.

Відомо, що Європейська Комісія (ЄК) підготувала 12 програм сусідства, у трьох з яких бере участь Україна разом із Вишеградськими партнерами:

1. Програма сусідства «Польща – Білорусь – Україна». В Україні поширюється на Волинську, Закарпатську, Львівську області.
2. Програма сусідства «Угорщина – Словаччина – Україна». В Україні поширюється на Закарпатську область.
3. Україна приєдналась і до четвертого раунду транснаціональної програми CADSES (програма сприяє транснаціональній співпраці для Зони Центральної Адріатики – Дунаю – Південно-Східної Європи). В Україні поширюється на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Одеську, Чернівецьку та Тернопільську області.

У межах міжрегіональної співпраці на сьогоднішній день усі області України мають укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіальними одиницями суміжних

³⁷ Кудряченко А.І. Україна і Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці /А.І.Кудряченко // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.44-45.

країн, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади сусідніх країн. Такі угоди укладені з усіма країнами Вишеградської групи.

Активною є співпраця України з сусідніми країнами ВГ в рамках єврорегіонів відповідно до наявних двосторонніх та багатосторонніх угод, з метою розв'язання спільних проблем та узгодження механізмів їх реалізації. Відомо, що на сьогодні в Україні діє 6 єврорегіонів, у 2 з яких входять території країн Вишеградської четвірки:

- ✓ «Бут» (Україна, Польща, Білорусь);
- ✓ Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія).

Окрім цього, Україна активно підтримує одну з останніх ініціатив конгресу Ради Європи зі створення нового єврорегіону в басейні Чорного моря.

Проте на перешкоді виконанню важливих цілей регіональної співпраці в єврорегіонах існує багато проблем, найголовнішою серед яких є відсутність необхідних повноважень місцевої влади для плідної співпраці, а також надто великий розмір єврорегіонів, зокрема Карпатський єврорегіон сягає більше 140 тис. км², що позначається на ефективності його функціонування³⁸.

Слід зазначити надзвичайно важливе значення між-регіональної співпраці України з сусідніми країнами ЄС і, в першу чергу, у сфері узгодження та реалізації стратегічних

³⁸ Кудряченко А.І. Україна і Вишеградська четвірка: стан та перспективи співпраці /А.І.Кудряченко // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.48-49.

пріоритетів регіональної політики, які тісно пов'язані з вирішенням завдань соціально-економічного розвитку та досягнення економічної безпеки, у першу чергу³⁹:

- ✓ дотримання курсу на лібералізацію, відкритість ринків та економічну інтеграцію як основи розвитку та партнерства;
- ✓ створення підґрунтя для вирішення спільних викликів;
- ✓ узгодженість політики щодо модернізації економіки країн-партнерів;
- ✓ сприяння мобільності громадян та вільному руху капіталу товарів та послуг;
- ✓ посилення стабільності та безпеки на кордонах, що включатиме боротьбу з нелегальною міграцією, створення інтегрованих структур управління кордонами, приведеним у відповідність до законодавства ЄС;
- ✓ посилення можливостей правоохоронних і судових органів у боротьбі проти корупції та організованої злочинності;
- ✓ розробки та прийняття двосторонніх транскордонних проектів та удосконалення системи транскордонного транзиту енергоносіїв;

³⁹ Двостороннє співробітництво «Україна – ЄС» у сфері узгодження стратегічних пріоритетів регіональної політики щодо Меморандуму «Діалог Україна – ЄС» про регіональну політику та розвиток регіонального співробітництва» // Національний Конвент України щодо ЄС. рекомендації робочих груп / Укр. незал. центр політ. досл.; за заг. ред. В.Луцація, Ю.Тищенко. – К., 2012. – С.94-95.

- ✓ залучення коштів програм транскордонного співробітництва для створення проектів з модернізації вітчизняних об'єктів та запровадження енергоефективних технологій;
- ✓ законодавче розширення повноважень місцевих органів влади у питаннях вирішення завдань єврорегіонального співробітництва, а також запровадження у практику регіонального самоврядування спеціальних договірних відносин – угод про міжрегіональну співпрацю.

Таким чином, співпраця між Україною та Вишеградською четвіркою здійснюється у політико-безпекових сферах, є ефективною та перспективною, здебільшого в плані отримання стимулів та допомоги Україні на шляху інтеграції до Європейського Союзу.

Прикордонна співпраця України з Вишеградською групою

Державні та міжнародні правові питання кордонів завжди були чутливими та делікатними. Відзначаючи «безпроблемність» сучасних українсько-польського, українсько-словацького, українсько-угорського кордонів, науковець-регіоналіст Є.Кіш привертає увагу до оцінки кордонів. Зокрема, вона зазначає, що «кордон є своєрідним інститутом, рамки дії політичних систем аналізуються крізь функцію кордонів, наприклад, у межах прикордонного регіону як території нових договірних зв'язків. Насамперед кордони виконують три тісно пов'язані функції:

- *по-перше* – встановлюють межі державного суверенітету;
- *по-друге* – розділяють у просторі символічні співтовариства, тобто держави, кожна з яких має власний прапор, гімн, історію та інше;
- *по-третє* – розділяють у просторі своє (національну територію) та чуже (сусідню територію), а потім увесь світ»⁴⁰.

Довідково

Українсько-польський кордон

Довжина становить 526,2 км. Він є найпотужнішим новим зовнішнім кордоном Євросоюзу з травня 2004 року в Центральній Європі.

Україна та Польща 18 травня 1992 року підписали у Варшаві Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. Договір встановив основи та загальні правила співробітництва в різних галузях співпраці і закріпив такі принципи, як непорушність кордонів, територіальна цілісність, мирне врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, повага прав людини і основних свобод, рівноправність і права народів, співробітництво і сумлінне виконання міжнародних зобов'язань. Передбачається, що сторони збільшуватимуть кількість прикордонних переходів, а також удосконалюватимуть прикордонний та митний контроль.

⁴⁰ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.209.

На особливу увагу заслуговують положення статті 10 названого договору щодо співпраці двох держав, безпосередньо у прикордонній політиці та розвитку прикордонної інфраструктури та міжрегіонального співробітництва.

На сьогодні на українсько-польському кордоні функціонує 12 пунктів пропуску: шість для автомобільного руху, шість – для залізничного сполучення, а саме: «Ягодин – Дорогуск», «Ягодин – Дорогуск – зал.ст.», «Устилуг – Зосин», «В.Волинський – Зосин – вант.ст.», «Рава-Руська – Хребенне», «Рава-Руська – Хребенне – зал.ст.», «Шегині – Медика», «Мостиська – Медика – зал.ст.», «Смільниця – Кросценко», «Хирів – Устішкі Дольна – зал.ст.».

Українсько-словацький кордон

Довжина становить 98,5 км.

Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою був підписаний в Києві 29 червня 1993 року і визначив (стаття 1 Договору), що Договірні сторони розвиватимуть свої відносини як дружні держави на основі принципів суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності, непорушності існуючих кордонів, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи та ін.

На сьогодні на українсько-словацькому кордоні діють 5 пунктів пропуску: «Малий Березний – Убля», «Ужгород – Вишне Німецьке», «Павлово – Матевце», «Чоп (Страж) – Чіерна над Тісоу», «Малі Селменці – Велке Селменце». Також здійсню-

ється розбудова пункту перетину «Соломоново – Чіерна над Тісоу».

Українсько-угорський кордон

Довжина кордону становить 135,1 км.

Нормативно-правовою основою двосторонньої співпраці обох країн слід вважати Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорською Республікою, підписаний 6 грудня 1991 р. Відповідно до названого договору Україна і Угорщина мають будувати свої відносини, дотримуючись принципів суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності, непорушності існуючих кордонів, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, поважання прав і свобод людини.

На сьогодні на українсько-угорському кордоні функціонують 7 пунктів пропуску: «Чоп (Тиса) – Захонь», «Чоп (Дружба) – Захонь», «Саловка – Єперешке», «Дзвінкове – Лонья», «Косино – Барабаш», «Лужанка – Берегшурань», «Вилок – Тисобеч». Також здійснюються переговори щодо будівництва та відкриття пункту пропуску «Велика Паладь – Кіш Паладь»⁴¹.

Проаналізований стан взаємовідносин України з членами Вишеградської четвірки, які є сусідами України на новому євросоюзівсько-українському кордоні, дає підстави стверджувати, що двостороння співпраця взаємовигідна і корисна. На регіональному рівні транскордонна співпраця з Польщею, Угорщиною та Словаччиною розвивається пе-

⁴¹ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.211-230.

реважно на двосторонній основі через формат єврорегіонального співробітництва.

Поряд з цим слід зазначити, що повинна відбуватися сегментація більш активної співпраці в рамках Карпатського єврорегіону, а також у площині спрощення процедур отримання міжнародної технічної допомоги Україні і створення ефективної системи взаємної інформації щодо спільних проблем екологічного характеру та в питаннях лібералізації візового режиму з Україною. Ці та інші зусилля двосторонньої єврорегіональної співпраці спроможні значно підняти рівень і результати співпраці України з Вишеградською групою та кожною із її держав. Саме на цій оптимістичній ноті завершилася зустріч послів країн Вишеградської групи зі студентами Ужгородського національного університету в квітні 2013 року⁴².

Про важливість співпраці України з країнами Вишеградської четвірки свідчить зустріч Президента України В.Ф.Януковича з представниками країн В-4, яка відбулася 3 липня 2013 р. Глави держав Вишеградської четвірки рішуче підтримують євроінтеграційний поступ України. У свою чергу, В.Ф.Янукович зазначив, що сприяння з боку Вишеградської четвірки в реалізації європейських перспектив України є для нас надзвичайно важливим. Президент висловив надію, що Угорщина, чие головування почина-

⁴² [Посли країн Вишеградської четвірки зустрінуться із студентами УжНУ](http://chas-z.com.ua/social/posli-krayin-vishegradskoyi-chetvirki-zustrinutsya-iz-studentami-uzhnu) // Час Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chas-z.com.ua/social/posli-krayin-vishegradskoyi-chetvirki-zustrinutsya-iz-studentami-uzhnu>

ється у Вишеградській групі, «продовжить ці добрі традиції»⁴³.

II. Висновки

Тісні історичні зв'язки та спільні зовнішньополітичні цілі сьогодення України та Вишеградської четвірки заклали основи для ефективного розвитку добросусідських відносин на сучасному етапі і створили можливості для подальшої масштабної взаємодії в майбутньому. Можна стверджувати, що вишеградсько-українські зв'язки є доволі збалансовані, про що свідчить успішна реалізація дво- та багатосторонніх домовленостей, досягнутих за результатами систематичних зустрічей на всіх рівнях. Все це створює міцний фундамент для подальшого розширення такого співробітництва на основі спільного врахування інтересів сторін.

Зважаючи на проведений аналіз, можна з упевненістю визнати, що країни Вишеградської четвірки розвинули доволі гнучкі та різноманітні зовнішні стосунки й співробітництво з Україною в рамках вироблення й реалізації добросусідської політики ЄС. Мова йде про такі основні напрями співробітництва України та Вишеграду:

- 1) забезпечення солідарної підтримки країнами Вишеграду європейських інтеграційних прагнень України;

⁴³ Вишеградська група підтримала Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatnews.in.ua/news/66530>

- 2) передача країнами Вишеграду досвіду їх європейської інтеграції Україні;
- 3) координація зовнішньополітичної діяльності України і Вишеградської групи на дво- та багатосторонній основі;
- 4) формування багаторівневого механізму співробітництва Вишеграду і України у формі участі українських представників у засіданнях різних вишеградських структур та спеціально створених комісіях;
- 5) поширення програм Вишеградського фонду на Україну.

Поряд з названими напрямками співробітництва України та Вишеграду слід виділити значення регіональної співпраці, що особливо важливо для використання в практичній діяльності органів місцевого самоврядування та впровадження в практику нових елементів єврорегіонального співробітництва України, враховуючи, що співпраця сприяє⁴⁴:

- ✓ кращому розумінню перспектив міжрегіонального та транскордонного співробітництва України з сусідніми державами ЄС;
- ✓ імплементації головних принципів регіональної політики ЄС у національне законодавство України;

⁴⁴ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.128.

- ✓ створенню відповідної прикордонної інфраструктури з урахуванням специфіки адміністративного поділу України та ін.

Окреслена канва співробітництва між Україною та Вишеградською групою була підкріплена конкретними пропозиціями та рішеннями у таких сферах, як: політичне співробітництво, торговельно-економічна кооперація, співробітництво у сфері юстиції та внутрішніх справ, в інфраструктурі транспорту, енергетики та зв'язку, а також у сфері культури, освіти, взаємних контактів між людьми.

Зокрема, транскордонна співпраця пропонує багатообіцяючий потенціал. Україна та Вишеградська четвірка разом реалізували кілька таких проектів, що уможливило співпрацю, наприклад, між регіонами, містами і селами, а також громадянами на різних рівнях. Ця співпраця принесла учасникам гарні результати, корисніші за різні політичні декларації⁴⁵.

Перелік цих об'єктивних і суб'єктивних факторів лежить у площині обох сторін, як-то: незадовільний темп структурних та економічних реформ в Україні і адаптації законодавства, норм та стандартів України до існуючих в ЄС, з одного боку, та повільна лібералізація візової політики, цих країн щодо громадян України і недостатній рівень фінансової підтримки ЄС, запропонованих Вишеградською групою, програм розвитку тощо.

⁴⁵ Вагнер П. Чи може Вишеградська група служити моделлю для розвитку співпраці між іншими країнами? / П.Вагнер // Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.10-11.

Якщо робити загальний висновок, то слід відзначити, що модель єврорегіонального співробітництва країн Вишеградської четвірки не може бути повністю застосована в Україні. Головна причина полягає в тому, що Україна не має рівнозначних партнерів для інтеграції, а також не має згоди серед її громадян щодо напряму розвитку країни. Цей факт дає нам часткову відповідь на питання, яке неодноразово піднімалося в минулому: чи могла б Україна стати членом Вишеградської групи?

III. Теми для рефератів

1. Регіональна співпраця країн Вишеградської четвірки: досвід для України
2. Актуальні аспекти єврорегіонального співробітництва України в контексті досвіду країн Вишеградської четвірки
3. Єврорегіональне співробітництво України та Вишеградська четвірка
4. Стан та перспективи співробітництва між Україною та Вишеградським об'єднанням
5. Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідної співпраці

IV. Додаткова література

1. Артёмов І.В. Актуальні аспекти єврорегіонального співробітництва України в контексті досвіду

- країн Вишеградської четвірки /І.В.Артёмов //Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – С.158-167.
2. Вишеградська четвірка найактивніше в Європі допомагає Україні розвивати демократію // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. - Число 37(429), 24 листопада 2008 року.
 3. Джерельно-інформаційна база дослідження співробітництва країн-членів Вишеграду // Український історичний збірник (2004). – Вип. 8. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. – С. 527-534.
 4. Досвід Вишеградського співробітництва в контексті реалізації сучасної євроінтеграційної стратегії України // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 14. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. – С.154-161.
 5. Етапи співробітництва країн-членів Вишеграду // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 13. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. – С. 207-215.
 6. Заснування міжнародного регіонального об'єднання Вишеград: передумови і наслідки // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – Щоквартальний науковий журнал. – К., 2005. – № 4. – С.95-100.

7. Каплинський О.В. Роль Вишеградської четвірки в контексті національної безпеки України // Стратегічні пріоритети – № 2(11) – К. – 2009 – с. 48-50.
8. Кіш Є. Міжнародна регіональна інтеграція країн Центральної Європи в форматі Вишеградської четвірки після вступу до Європейського Союзу /Єва Кіш // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: історія. – 2006. - Випуск 16. – С.120-130.
9. Кіш Є. Приклади конструктивної співпраці України з країнами Вишеградської четвірки /Єва Кіш // Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України: Матеріали міжнар. конф. (Мукачєво, 30-31 жовтня 2003 р.). – Ужгород, 2003. – С. 74-80.
10. Мітряєва С.І. Україна і стратегії розвитку євро регіонів. У монографії: Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього. – К.: Інститут європейських досліджень НАН України, 2009 – С. 433-443.
11. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://Ukraine.eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11577.htm>.
12. Угода між Україною та Угорщиною про місцевий прикордонний рух [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.hu/kulkerviselt/Beregovo/uk/ua_Konzuliinfo.

13. Угода між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
14. Україна та Вишеградська четвірка: на шляху до взаємовигідних відносин. – Братислава, 2010. – 167 с.
15. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м.Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп.ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с.

1. Що з переліченого належить до основних пріоритетів і принципів державної регіональної політики?

-) пріоритет загальнонаціональних інтересів
-) пріоритет захисту прав національних меншин
-) пріоритет інтересів регіону
-) принцип територіальної цілісності

2. Що таке регіон?

-) визначене законодавством територіальне утворення субнаціонального рівня із системою органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь)
-) територіальне утворення у межах регіону (частина регіону), що характеризується цілісністю та особливостями розвитку
-) визначене законодавством, для досягнення особливих цілей розвитку, територіальне утворення у складі кількох регіонів чи їх частин, які об'єднані за спільними ознаками та яким притаманні спільні проблеми розвитку
-) позитивна динаміка процесу соціально-економічних, екологічних, гуманітарних та інших змін у відповідних регіонах як складова здійснення загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до сформульованих цілей

3. Які нормативні документи регулюють правове поле у галузі єврорегіонального співробітництва:

-) міжнародні правові акти
-) закони України
-) міжнародні правові акти та угоди, закони України
-) закони України, підзаконні акти, затверджені урядом України, підзаконні акти місцевого рівня, міжнародні правові акти та угоди

4. Назвіть сприятливі чинники для розширення єврорегіональної співпраці України.

-) географічне положення
-) достатньо розвинуті двосторонні зв'язки з країнами-членами ЄС
-) реальні перспективи входження до програми «Східне партнерство»
-) усі відповіді вірні

5. Що є метою єврорегіонального співробітництва?

-) формування системи взаємовідносин регіонів сусідніх держав щодо спільного вирішення актуальних для всіх сторін економічних, соціальних, гуманітарних та інших питань
-) сприяння розвитку відкритих та демократичних спільнот, що базуються на верховенстві права та стабільному політичному та економічному розвитку
-) дотримання територіальної цілісності та державного суверенітету

) зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку існуючої [Європейської політики сусідства](#)

6. На сучасному етапі транскордонне та міжрегіональне співробітництво між Україною та країнами В-4 відбувається у таких формах:

-) дія програм сусідства; міжрегіональна співпраця
-) діяльність єврорегіонів; діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій
-) економіко-політичній
-) дія програми сусідства ЄС

7. Зовнішніми чинниками активізації регіональної політики є:

-) проблеми інтеграції
-) пошук оптимального балансу між децентралізацією управління і «єдиновладдям»
-) проблеми субрегіональних утворень
-) проблеми глобалізації

8. Стратегічним завданням регіональної політики є:

-) спільна й погоджена діяльність центральних, регіональних і місцевих органів влади
-) підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу
-) реструктуризація і диверсифікація економіки більшості регіонів
-) розбудова та модернізація інфраструктури регіонів

9. Що з наведеного нижче належить до головних принципів регіональної політики ЄС?

-) децентралізація
-) субсидіарність
-) верховенство права
-) програмування

10. До базових нормативних документів розвитку державної регіональної політики слід віднести:

-) Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»
-) Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України 2011 р.
-) Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики»
-) постанову Верховної Ради України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2009 року»

МОДУЛЬ II

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО – ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Тема 4. *Транскордонне співробітництво як важливий чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності*

Тема 5. *Єврорегіон як основна інституційно-організаційна форма транскордонного співробітництва*

Тема 4
ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ
РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

I.Тези лекції

Характеризуючи сутність сучасної епохи, академік Ю.М.Пахомов – директор Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України – підкреслював, що наша епоха «визначається головним чином глобалізаційними процесами, які формують середовище зростаючої в геометричній прогресії взаємозалежності країн, народів, окремих регіонів і субрегіонів. Але далеко не завжди, всупереч очікуванням, ними породжуються конвергентні процеси, тобто зростаюча схожість, зближення, переплетення, зрощення економічних і соціальних процесів, які притаманні окремим країнам і народам. Це й обумовлює існування в сучасних реаліях однієї з найактуальніших глобальних проблем наукового і прикладного характеру — формування планетарної інтеграції з акцентом на успішний розвиток усіх країн, на гуманізацію і гармонізацію соціально-економічних відносин»⁴⁶.

Географічне розташування України, її економіко-ресурсний потенціал, геостратегічні і транзитні переваги, наявність трудових ресурсів та інші фактори

⁴⁶ Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам: Комплексне дослідження (українською, російською та англійською мовами) /С.І.Устич (кер.авт.кол.) — Ужгород: Карпати, 2007. — С.5.

національно-культурного і освітнього потенціалу нації – ідеальні складові для здійснення прагматичної політики регіонального розвитку через дійовий механізм транскордонного співробітництва.

Враховуючи, що 19 з 24 регіонів України межують з прикордонними регіонами інших країн, існують об'єктивні умови для постійної транскордонної співпраці.

Транскордонні регіони України

1. Українсько-російський, площа – 385.1 тис. км², до його складу входять 10 областей – Донецька, Луганська, Харківська, Сумська та Чернігівська області України та Брянська, Курська, Белгородська, Воронежська та Ростовська області Росії.
2. Українсько-білоруський, включає 7 областей: з українського боку – Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області, з білоруського – Берестейська та Гомельська області.
3. Українсько-румунський, площа становить 100 872 км², населення – 8,3 млн осіб, охоплює 4 області України (Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Одеську) та 5 повітів (жудеців) Румунії (Сату-Маре, Марамуреш, Сучава, Ботошань, Тулча).
4. Українсько-молдовський складають 5 районів Молдови – Єдинець, Сороки, Тігхіна, Ляпушна, Кагул, 2 молдовських автономних утворення – Придністровська республіка та Гагаузія, та 3 області України: Чернівецька, Вінницька та Одеська.

5. Українсько-угорський, площа – 26 тис. км², складають 2 області (медє) Угорщини (Саболч-Сатмар-Берег, Боршод-Абауй-Земплен) та Закарпатська область України.
6. Українсько-словацький складають Закарпатська область України та Кошицький, Прешівський краї Словаччини.
7. Українсько-польський охоплює Зкарпатську, Волинську та Львівську області України та Люблінське, Підкарпатське воєводства Польщі⁴⁷.

Об'єктивні умови географічного розташування України зумовили активну і плідну співпрацю в транскордонних регіонах на взаємовигідних міждержавних умовах.

Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями так визначає поняття транскордонного співробітництва: «...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, що знаходяться під юрисдикцією двох або кількох Договірних Сторін, а також на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей»⁴⁸.

⁴⁷ Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва / Кол. авторів за ред. д.е.н., проф. Мікули Н.А. /НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2010. – С.71.

⁴⁸ Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Додатковий протокол. Протокол №2. ETS — №106/159/169

Оцінюючи роль та місце транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку, український вчений-регіоналіст З.Варналій акцентує увагу на тому, що необхідність вирішення спільних проблем, які виникають у транскордонному регіоні — суміжних прикордонних територіях сусідніх держав, а саме: територіальне та просторове облаштування, розбудова транскордонної інфраструктури, спільне використання водних та інших ресурсів тощо розширює сферу державної регіональної політики на міжнародний рівень і потребує врахування стратегій розвитку сусідніх територій. В цьому контексті важливим чинником економічного розвитку цих регіонів є транскордонне співробітництво (ТКС), яке в останні роки активізується, особливо в економічній сфері⁴⁹.

Транскордонне співробітництво в Україні має потужну економічну мотивацію, значення якої зросло після розширення Євросоюзу у 2004-2007 роках і виникнення нового характеру відносин із сусідніми країнами. Утворилась цілковито нова ситуація на кордонах. Західний кордон України став східним кордоном Євросоюзу. Україна отримала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі з урахуванням пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва в системі загальнорегіонального розвитку.

⁴⁹ Варналій З.С. Проблеми та пріоритети консолідації регіонів України //З.С.Варналій //Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки — 2006: монографія; за ред. О.С.Власюка. — К.: НІСД, 2006. — С.462.

Про те, що сьогодні транскордонне співробітництво у країнах Європи, у т.ч. і в Україні, знаходиться в системі якісних змін, свідчить:

- По-перше, те, що в рамках розширеного Європейського Союзу транскордонне співробітництво знаходиться у стадії активного розвитку на основі суттєвого пониження бар'єрного характеру внутрішніх для ЄС державних кордонів.
- По-друге, транскордонне співробітництво стає засобом реалізації спільної регіональної політики ЄС, принципів субсидіарності, децентралізації влади тощо, а в більш широкому розумінні – будівництва цілісної “Європи регіонів”.
- По-третє, Україна, як і кожна суверенна держава, має власні національні інтереси як на міжнародній арені, так і на регіональному рівні, а головним аргументом тут виступає прискорення європейського інтеграційного поступу нашої країни⁵⁰.

Необхідність вирішення спільних проблем, що виникають у транскордонному регіоні, потребує узгоджених взаємовигідних та скоординованих дій. Поряд з цим, вдосконалення та поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості і резерви для активізації

⁵⁰ Кіш Є.Б. Використання механізмів єврорегіонального співробітництва у форматі Вишеградського об'єднання / Є.Б. Кіш, В.І.Ковач // Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – С.68.

господарської діяльності в периферійних територіях регіонів, мобілізації природно-ресурсного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності. Саме ці фактори диктують необхідність координації розвитку транскордонних регіонів по всьому периметру території нашої держави.

Відомо, що більшість країн Європи прийшли до розуміння необхідності проведення збалансованої регіональної політики як однієї з основ національної стратегії. Враховуючи, що транскордонне співробітництво є основною рушійною силою і важливим механізмом регіональної політики, Україна приймає адаптовані до умов ЄС державні нормативні акти, на підставі яких і розвивається транскордонна співпраця.

У вересні 2005 року було ухвалено **Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів»**⁵¹. Це перший законодавчий акт, який передбачає системний підхід до розв'язання регіональних проблем. Закон набрав чинності 1 січня 2006 року. І на підставі цього закону в липні 2006 року було затверджено **Державну стратегію регіонального розвитку до 2015 року**⁵². Важливими нормативно-правовими актами, що стимулюють транскордонну співпрацю, є також **Закон України «Про транскордонне співробітництво»**⁵³

⁵¹ Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/annot/2850-15>

⁵² Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 року. – Режим доступу: <http://www.largis.org.ua/largis2/ukraine/component/ukrStateStrategi2013.htm>

⁵³ Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>

та Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на період 2007-2010 рр⁵⁴.

Слід виокремити чотири рівні реалізації транскордонної співпраці:

- міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору;

- державний рівень: виробляється національна політика розвитку ТКС та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;

- регіональний рівень: реалізується регіональна політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація дій між регіонами сусідніх країн;

- місцевий рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Отже, **транскордонне співробітництво** — спеціальна система взаємодії між регіонами суміжних держав, пов'язаних спільним відрізком міждержавного кордону, спрямована на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру або співпрацю в окремій галузі, де ха-

⁵⁴ Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки / Постанова Кабінету міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1819-2006-%D0%BF>

ракти взаємодії в межах національних законодавств і між-державних угод визначається відповідно до Мадридської Конвенції спільними рішеннями регіональної і місцевої влад.

Для успішної реалізації програм регіонального, транскордонного співробітництва поряд з багатьма факторами особливе місце займає координація зусиль усіх учасників співробітництва з метою формування сприятливого середовища, яке повинно виконувати низку умов, зокрема:

- існування швидкої комунікаційної інфраструктури, такої, як аеропорти, мережі автострад, доступ до інтернету із швидкісною передачею даних і т.п., які полегшать мобільність людей і товарів;
- наявність специфічних ресурсів, які відрізняють ці регіони і становлять їх відмінність; такими факторами може бути поява транснаціональних підприємств, які володіють престижною торговою маркою, розміщення яких притягує інші фірми та викликає кумуляційний ефекти; концентрація таких підприємств розвиває певну промислову культуру, підносить кваліфікацію працівників, якість виробів, сприяє співробітництву, приводить у дію механізми навчання; істотним елементом тут є позиція транснаціональних фірм і міра їх територіалізації, скільки ці

фірми можуть значно полегшити локальним підприємствам входження до глобальних мереж;

- наявність певної кількості інституцій і організацій, які займаються наданням послуг у міжнародній сфері, тут мається на увазі діяльність підприємств характеру експорт-імпорт, діяльність різноманітних навчальних центрів у сфері міжнародного розвитку та управління;
- існування публічних та приватних організацій, які полегшують міжнародну торгівлю, як, наприклад, клуби експортерів, міжнародні сервіси торгово-промислових палат тощо⁵⁵.

Транскордонне співробітництво сприяє:

- зміцненню взаємної довіри та безпеки;
- активізації торговельно-економічного співробітництва;
- залученню іноземних інвестицій для реалізації спільних проектів;
- спільному використанню енергетичних ресурсів;
- виробленню спільної стратегії охорони довкілля;

⁵⁵ Устич С.І. Інноваційні перспективи у транскордонному співробітництві //Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 8 / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому Східному кордоні Європейського Союзу“, м. Стара Лесна, Словацька Республіка, 18-19 вересня 2012 р. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – С.189.

- розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури;
- взаємодії у сфері боротьби з нелегальною міграцією та організованою злочинністю;
- ефективному використанню людських ресурсів шляхом створення спільного ринку праці;
- поглибленню культурних та комунікаційних зв'язків;
- розвитку туризму;
- боротьбі з наслідками стихійних лих та екологічних катастроф (паводки, землетруси та ін).

У процесі транскордонного співробітництва вирішуються такі завдання:

- не допускається перетворення нових східних кордонів ЄС у жорсткі розподільчі лінії, які відмежовують Україну від Європи, та перетворення регіонів з обох боків нових східних кордонів ЄС і України в периферійні і тупикові;
- координуються концепції соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів;
- поступово формуються інтегровані, насамперед в господарському і просторово-економічному плані, транскордонні регіони України з центральноєвропейськими державами;
- створюється єдина і взаємодоповнююча транспортна, прикордонна та інша інфраструктура;

- складається система міжнародної взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад тощо.

Нинішній етап функціонування системи транскордонних відносин в умовах поглиблення інтеграційних процесів дозволяє зробити висновок, що транскордонне співробітництво в Європі знаходиться на етапі системних якісних змін.

З одного боку, в рамках Європейського Союзу транскордонне співробітництво знаходиться в стадії активного розвитку, адже суттєво понижено внутрішні для ЄС державні кордони і бар'єри, успішно реалізуються спільні регіональні принципи субсидіарності, децентралізації влади, а в ширшому розумінні – відбувається будівництво цілісної «Європи регіонів».

З іншого – на нових зовнішніх кордонах ЄС ТКС перетворюється на дійовий інструмент формування розширеним Євросоюзом смуги добросусідства та інтенсивного розвитку зв'язків європейської спільноти з усіма розташованими по периметру ЄС прикордонними державами.

Разом з тим для значної частини країн-нечленів ЄС, до яких відноситься і Україна, транскордонне співробітництво з межуючими державами-членами ЄС в нових умовах являє собою надзвичайно важливий, а в деяких випадках на цьому етапі єдино можливий та винятково ефективний, шлях практичного приєднання до загальноєвропейських інтеграційних процесів.

Після вступу групи країн Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу суттєво змінився статус транскордонного співробітництва між Україною та цими центральноєвропейськими державами – новими членами ЄС.

По-перше – транскордонне співробітництво України із західними сусідами – Республікою Польща, Словацькою Республікою і Угорщиною з травня 2004 року здійснюється безпосередньо на нових спільних східних кордонах ЄС. Внаслідок цього відносини в рамках транскордонного співробітництва центральноєвропейських країн з Україною перетворилися із стосунків країн «другого ешелону» у взаємини ЄС із Україною як безпосереднім сусідом першого порядку.

По-друге – якщо раніше транскордонне співробітництво України з РП, СР та УР було в основному справою двосторонніх або багатосторонніх відносин держав Центральної та Східної Європи, то зараз воно вийшло за цей дещо звужений регіональний формат і перетворилося у форму стосунків України не лише з окремими країнами ЦСЕ, ЄС чи їх об'єднаннями, але і з Євросоюзом у цілому.

По-третє – транскордонне співробітництво центральноєвропейських держав з Україною стало невід'ємною складовою частиною нової східної політики Євросоюзу⁵⁶.

⁵⁶ Передрій О.С. Транскордонне співробітництво як авангардна форма новітніх відносин Сходу і Заходу / О.С.Передрій // Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007 р.); відп. ред. І.В.Артюмов. — Ужгород: Ліра, 2007. — С.237-238.

Отже, геополітичний статус транскордонного співробітництва України з центральноевропейськими державами піднявся на якісно вищий щабель, що слід вважати беззаперечним позитивом. **На транскордонному, міжрегіональному рівні стосунки України з ЄС майже не обтяжені проблемами і претензіями як політичного, так і економічного характеру.**

Актуальним для транскордонного співробітництва України є необхідність:

- ✓ забезпечити встановлення і результативність важливих ділових контактів з відповідними європейськими регіональними структурами і організаціями — Палатою регіонів Ради Європи, Комітетом регіонів і місцевих рад Європейського Союзу, Асоціацією товариств європейських регіонів тощо;

- ✓ здійснити заходи з адаптації вже існуючих законодавчих актів України, що забезпечують транскордонне співробітництво, до стандартів ЄС та для вдосконалення договірно-правової бази, а також інституційного забезпечення транскордонного співробітництва;

- ✓ удосконалити механізм державної фінансової підтримки програм і проектів ТКС та розвитку єврорегіонів;

- ✓ розробити конкретні проекти у сфері транскордонного співробітництва, забезпечити їх подальше просування у структурі ЄС, міжнародні фінансові інституції, інституції з менеджменту, на етапі реалізації цих проектів забез-

печити їх кваліфікованими кадрами, особливо районного та селищного рівнів;

✓ підвищити рівень інформаційного забезпечення ТКС достовірною та порівняльною транскордонною статистичною інформацією.

Ефективність транскордонного співробітництва як важливого механізму регіонального розвитку багато в чому залежить від державного управління цим процесом. Гостра необхідність вироблення суспільної ідеології конкурентоспроможності та розробки стратегії і тактики забезпечення конкурентоспроможності регіонів в умовах сучасного етапу європейської інтеграції України підтверджується проведенням у січні 2007 року круглого столу "Конкурентоспроможність регіонів у контексті європейської інтеграції України". На думку учасників цього засідання, *до чинників, які перешкоджають як розвитку регіонів загалом, так і транскордонному співробітництву, слід віднести:*

- наявність структурних диспропорцій та деформацій на регіональному рівні;
- загострення міжрегіонального відчуження внаслідок політичної регіоналізації та відмінностей геополітичної орієнтації населення;
- порушення ефективних взаємовідносин по лініях «центр – регіони» та «регіон – регіони»;
- намагання штучної економічної та політичної автономізації окремих регіонів;

- наявність регіональної асиметрії у системі між-бюджетних відносин;
- значну диференціацію регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей;
- залежність національної економіки від кон'юнктурних коливань на зовнішніх ринках і надмірну залежність економічної стабільності регіонів від експортної динаміки та критичного імпорту стратегічних ресурсів;
- недосконалість стратегічного менеджменту та програмування соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях⁵⁷.

*Основні форми і механізми
реалізації транскордонного співробітництва*

1. Єврорегіон як інституціональна форма транскордонного співробітництва

Єврорегіони виступають основною організаційною формою транскордонного співробітництва, а практика їх функціонування в останні роки довела свою ефективність у питаннях ліквідації бар'єрів для вільного руху людей, товарів, послуг, капіталів.

⁵⁷ Рекомендації учасників засідання круглого столу «Конкурентоспроможність регіонів у контексті європейської інтеграції України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carpathia.gov.ua/main/en/news/detail/1105.htm>

Єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яка спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону⁵⁸.

Сьогодні в Європі налічується понад 50 єврорегіонів, і їх кількість продовжує зростати. В Україні діють 10 єврорегіонів: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія), Чорноморський єврорегіон (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна) та «Дністер» (Україна, Молдова).

Слід підкреслити, що 19 регіонів України є прикордонними, їх площа становить близько 77 % від всієї держави. Усі області України уклали угоди про співробітництво з

⁵⁸ Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. – Мадрид, 21 травня 1980 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_106

сусідніми територіями суміжних країн, більшість областей мають також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Кількість таких угод коливається від 1 (Херсонська область) до 49 (Харківська область)⁵⁹.

2. Спеціальні економічні зони і території пріоритетного розвитку

Важливим механізмом реалізації завдань транскордонного співробітництва є спеціальні економічні зони й території пріоритетного розвитку з пільговим режимом інвестиційної діяльності як катализатори соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Характеризуючи цю складову транскордонного співробітництва в системі міжрегіональної співпраці, З.С.Варналій розглядає їх особливості. Так, з метою стимулювання нових форм господарювання, промислового виробництва, зовнішньоекономічних відносин та реалізації переваг транспортно-географічного розташування України і потенціалу її прикордонних територій з 1990 року в Україні розпочалися процеси щодо створення спільних економічних зон (СЕЗ) і територій пріоритетного розвитку (ТПР), основним інструментом яких були податкові і митні пільги.

В Україні були створені і функціонували 11 СЕЗ: «Азов», «Миколаїв», «Курорттополіс Трускавець», «До-

⁵⁹ Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський, та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – С.152.

нецьк», «Порто-франко», «Яворів». «Закарпаття», «Порт Крим», «Славутич», «Інтерпорт Ковель», «Рені».

Спеціальний режим інвестиційної діяльності був введений на 9 територіях пріоритетного розвитку, а саме: в Автономній Республіці Крим; Волинській, Донецькій, Закарпатській, Житомирській, Луганській, Чернігівській областях; у м. Харків, м. Шостка Сумської області.

Загальна територія, на яку поширюється режим СЕЗ і ТПП, становить 6360 тис. га або 10,5 % від території України.

Особливі умови, при яких інвестор одержує право на пільги в СЕЗ і ТПП, такі:

- ✓ реалізація інвестиційних проектів у пріоритетних видах економічної діяльності, які визначаються Кабінетом Міністрів України;
- ✓ реалізація інвестиційних проектів кошторисною вартістю не менше установленої мінімальної межі (від 200 тис. дол. США до 3 млн дол. США) залежно від галузі виробництва;
- ✓ затвердження інвестиційних проектів відповідним органом керування СЕЗ або ТПП;
- ✓ розташування і державна реєстрація на території СЕЗ та ін.⁶⁰

⁶⁰ Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – С.480-481.

3. Транскордонні кластери в системі транскордонного співробітництва

Автори науково-практичного посібника «Конкурентоспроможність територій»⁶¹, характеризуючи транскордонне співробітництво як чинник підвищення регіональної конкурентоспроможності, значну увагу приділили транскордонним кластерам.

Кластерами можуть бути невеликі мережі малого та середнього бізнесу на мікротериторії (менше, ніж 50 підприємств). Існують також мегакластери, що охоплюють велику частку економіки на національному та регіональному рівнях.

Найбільш узагальнено кластери можна визначати як групу незалежних компаній та асоційованих інституцій, які:

- ✓ співпрацюють та конкурують;
- ✓ географічно зосереджені в одному чи сусідніх регіонах (навіть якщо кластер охоплює кілька країн);
- ✓ спеціалізуються в конкретній сфері діяльності, пов'язані спільними технологіями та навичками;
- ✓ традиційні або інноваційні, більшість кластерів базуються на традиційних заходах;

⁶¹ Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський, та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – С.162-163.

- ✓ інституціоналізовані (є підрозділ з управління кластерами) або неінституціоналізовані.

Транскордонні кластери охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав, до складу яких входять інституції та фірми, розміщені по обидва боки кордону. Тому транскордонні кластери можна визначати як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які географічно зосереджені у *транскордонному регіоні*.

Потужний потенціал у сфері стимулювання регіонального розвитку та активізації міжрегіонального, транскордонного співробітництва має *розвиток регіональних кластерів*, які довели свою високу перспективність як форма економічної взаємодії суб'єктів господарювання на регіональному та міжрегіональному рівнях⁶², – відмічається у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради у 2013 р.

Упродовж 2012 року системно проводилася робота з формування транскордонних кластерів на межі Сумської області України та Курської області Російської Федерації (РФ), на межі Донецької області України та Ростовської області РФ, на межі Харківської області України та Белгородської області РФ, на межах Чернігівської області України та Брянської області РФ та Гомельської області Республіки Білорусь.

⁶² Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.143.

Станом на 2013 рік в Україні успішно функціонують такі регіональні кластери:

- науковий парк «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля» (Тернопільська обл.);
- інноваційно-технологічний кластер «Сорочинський ярмарок» (Полтавська обл.);
- кластери сільського туризму, бджільництва та сільськогосподарського машинобудування (м.Мелітополь);
- «Інноваційно-технологічний кластер малого та середнього машинобудівного бізнесу (Запорізька обл.);
- кластер народних промислів «Сузір'я» (Івано-Франківська обл.);
- кластер деревообробки «Полісся Рокитнівщини»;
- інноваційний кластер «Впровадження» (Рівненська обл.);
- транспортно-туристичний кластер «Південні ворота України» та швейний кластер (Херсонська обл.);
- асоціація «Поділля Перший», що об'єднує будівельні й туристичні кластери (Хмельницька обл.);
- асоціація сталого розвитку «Аура». До неї входять також пілотні кластери «Еко-енерго», «Байдари-тур», «Водні ресурси», «Здоров'я» та ін. (м.Севастополь).

4. Промислово-індустріальні парки в системі транскордонного співробітництва

Вагому роль у стимулюванні структурно-інноваційних зрушень на регіональному рівні відіграють **індустріальні парки** – територія, виділена при [плануванні місця](#) для промислового розвитку. Метою створення таких парків є забезпечення підприємств розвинутою інфраструктурою та забезпечення контролю над виробництвом та впливом на [навколишнє середовище](#). Завдяки ухваленню законів «Про наукові парки» та «Про індустріальні парки» сьогодні в Україні діють:

- ✓ 11 наукових парків;
- ✓ 57 бізнес-інкубаторів (більшість яких зосереджена в Харківській, Донецькій, Київській, Миколаївській та Одеській областях);
- ✓ 27 регіональних кластерів з інвестицій та розвитку;
- ✓ 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації (у м. Київ, Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Львів, Полтава, Рівне, Хмельницький, Черкаси та Чернігів).

Подальший розвиток інноваційних кластерних об'єднань, наукових та індустріальних парків, спеціальних правових режимів економічної діяльності та їх функціональних одиниць, що діють в Україні (у т.ч. спеціальних економічних зон, технологічних і наукових парків), потребує відповідального інституційного забезпечення, у т.ч. удосконалення чинного законодавства.

Стимулювання регіонального розвитку, реалізація в регіонах національних проєктів, формування регіональних і міжрегіональних кластерів, інтенсифікація міжрегіонального співробітництва в Україні уповільнюються внаслідок недосконалості інституційно-правового забезпечення регіонального розвитку, низької ефективності залучення механізму державно-приватного партнерства, недооцінки можливостей і потенціалу державного замовлення та державних контрактів для стимулювання проєктів міжрегіонального співробітництва, відсутності розвиненої регіональної інформаційної інфраструктури, сучасної регіональної та загальнонаціональної мережі інформаційного забезпечення регіональних інвестиційних проєктів, недосконалості наявної бази даних стосовно потенційних контрагентів у виробничій і збутовій діяльності, що звужує можливості залучення ресурсів (насамперед із вітчизняних небюджетних джерел).

Перехід регіонів і громад до системного освоєння власних ресурсів, орієнтація на внутрішній потенціал розвитку обумовлюють необхідність зміни підходів до застосування інноваційних важелів фінансового забезпечення регіонального розвитку – емісії муніципальних цінних паперів, задіяння потенціалу фінансових асоціацій, кредитних спілок, а також державного фонду регіонального розвитку, запровадженого у 2012 році⁶³, – підкреслюється у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради у 2013 р.

⁶³ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.143-144.

II. Висновки

Транскордонне співробітництво здійснюється для зміцнення взаємної довіри та безпеки; активізації торговельно-економічного співробітництва; залучення іноземних інвестицій, реалізації спільних проектів та використання енергетичних ресурсів; вироблення спільної стратегії охорони довкілля; розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури; взаємодії у сфері боротьби з нелегальною міграцією і організованою злочинністю; ефективного використання людських ресурсів шляхом створення спільного ринку праці; боротьби зі стихійним лихом; поглиблення культурних та комунікаційних зв'язків; розвитку туризму.

Слід виокремити чотири рівні реалізації транскордонної співпраці:

- міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для збалансованого розвитку європейського простору;
- державний рівень: виробляється національна політика розвитку ТКС та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;

- регіональний рівень: реалізується регіональна політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація дій між регіонами сусідніх країн;
- місцевий рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Отже транскордонне співробітництво – спеціальна система взаємодії між регіонами суміжних держав, пов'язаних спільним відрізком міждержавного кордону, спрямована на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру або співпрацю в окремій галузі, де характер взаємодії в межах національних законодавств і міждержавних угод визначається відповідно до Мадридської Конвенції спільними рішеннями регіональної і місцевої влад.

Завдяки розвитку транскордонного співробітництва вирішуються такі завдання: координуються концепції соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; поступово формуються інтегровані, насамперед в господарському і просторово-економічному плані, транскордонні регіони України і центральноєвропейських держав; створюється поєднана і взаємодоповнююча транспортна, прикордонна та інша інфраструктура; складається система

міжнародної взаємодії місцевих органів державної влади і самоврядування, територіальних громад тощо.

Актуальним для транскордонного співробітництва України є необхідність:

- ✓ забезпечити встановлення і результативність важливих ділових контактів з відповідними європейськими регіональними структурами і організаціями — Палатою регіонів Ради Європи, Комітетом регіонів і місцевих рад Європейського Союзу, Асоціацією товариств європейських регіонів тощо;
- ✓ здійснити заходи з адаптації вже існуючих законодавчих актів України, що забезпечують транскордонне співробітництво, до стандартів ЄС та для вдосконалення договірно-правової бази, а також інституційного забезпечення транскордонного співробітництва;
- ✓ удосконалити механізм державної фінансової підтримки програм і проектів ТКС та розвитку єврорегіонів;
- ✓ розробити конкретні проекти у сфері транскордонного співробітництва, забезпечити їх подальше просування у структури ЄС, міжнародні фінансові інституції, інституції з менеджменту, на етапі реалізації цих проектів забезпечити їх кваліфікованими кадрами, особливо районного та селищного рівнів;

- ✓ підвищити рівень інформаційного забезпечення ТКС достовірною та порівняльною транскордонною статистичною інформацією.

В умовах формування прогресивної державної зовнішньоекономічної та регіональної політики проблеми функціонування транскордонного співробітництва потребують більш глибокого наукового вивчення. Поступ українського суспільства до європейських цінностей, свободи і демократії та прагнення до впровадження інноваційної моделі економічного розвитку, *як відмічається у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради у 2013 р.*,⁶⁴ є визначальними чинниками для запозичення Україною європейського досвіду та здійснення необхідних економічних реформ.

III. Теми для рефератів

1. Роль транскордонного співробітництва в процесі європейської інтеграції України
2. Роль і місце транскордонного співробітництва в системі регіонального розвитку
3. Транскордонне співробітництво як фактор сталого єврорегіонального розвитку України

⁶⁴ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.244.

4. Транскордонне співробітництво в системі процесів регіональної інтеграції України
5. Особливості транскордонного співробітництва в реалізації державної регіональної політики в Україні

IV. Додаткова література

1. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія /І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2009.–520 с.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.
3. Варналій З.С. Проблеми та пріоритети консолідації регіонів України / З.С.Варналій // Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – 2006: монографія; за ред. О.С.Власюка. – К.: НІСД, 2006. – 482 с.
4. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. – Ужгород, 2009-2013. – Вип.1-10.
5. Гоблик В.В. Кластери в рекреаційно-туристичному комплексі Закарпаття: монографія. – Ужгород: Ліра, 2009. – 232 с.
6. Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 року. – Режим доступу: <http://www.largis.org.ua /largis2 /ukraine /component /ukrState Strategi2013.htm>

7. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія /за ред.З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820 с.
8. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с.
9. Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: монографія /Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
10. Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський, та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – 252 с.
11. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація /відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 120 с.
12. Посібник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 78 с.
13. Регіональна політика в країнах Європи. Досвід для України / за ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – 171 с.
14. Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: матеріали міжнародної конференції / гол. ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2009. – 248 с.

Тема 5
**ЄВРОРЕГІОН ЯК ОСНОВНА ІНСТИТУЦІЙНО-
ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА**

I. Тези лекції

Наслідки кризових явищ, характерних для глобальної економіки, мають місце і в Україні. Для їх мінімізації в соціально-економічній сфері необхідна консолідація місцевих ресурсів розвитку, оптимізація їх використання на основі об'єднання зусиль регіонів, держави, бізнесу та громадськості.

«Практична реалізація нової регіональної політики в Україні передбачає новий формат відносин регіонів із центром, нові важелі і механізми впливу на регіональну політику, які ґрунтуються на зростанні ініціативи та посиленні відповідальності регіональної влади, обумовлюють потребу стимулювання регіонального розвитку на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях»⁶⁵, – говориться у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради у 2013 р.

Особливе місце у сфері міжрегіонального розвитку і транскордонного співробітництва займають відносини з регіонами сусідніх держав та змістовна взаємодія з іноземними

⁶⁵ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.244.

партнерами, насамперед в економічному напрямі. Важливе значення має підтримка України з боку країн **Центрально-Східної Європи**. Значимість відносин України з її європейськими сусідами – Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Чехією – підтверджують економічні показники, активні регіональні, транскордонні й міжлюдські контакти.

Однак очевидно також, що співробітництво між Україною та її сусідами має значні нереалізовані резерви. Тому необхідно сконцентрувати увагу, і на цьому наголошується у Щорічному посланні, на таких напрямках:

- транзит енергоносіїв, насамперед нафти і газу, а також залучення європейських партнерів до модернізації української газотранспортної системи;
- спорудження транспортної інфраструктури, зокрема в межах створення міжнародних транспортних коридорів;
- використання ресурсів транскордонних річок;
- спільне вирішення питань екологічної безпеки та природоохоронної діяльності, насамперед у прикордонних регіонах;
- інтенсифікація взаємодії у сфері міграційної політики, транскордонного співробітництва та гуманітарних контактів;
- **активізація діяльності єврорегіонів**, реалізація дво- і багатосторонніх міжнародних проектів у сферах співробітництва органів місцевого самоврядування, освіти і культури, збереження природного середовища.

Для України співробітництво з країнами Центрально-Східної Європи має важливе значення у зв'язку з нашою приналежністю до центральноєвропейської ідентичності, яка є дорогоцінним надбанням загальноєвропейської культури. Саме таке відчуття «спільноти» відіграє головну роль у зміцненні загальноєвропейської єдності в нинішній непростий для об'єднаної Європи період розвитку⁶⁶.

Надзвичайно важливим інституційним механізмом регіонального, транскордонного співробітництва є *еврорегіони*, які дозволяють об'єднати зусилля прикордонних з Україною регіонів сусідніх країн-членів ЄС для спільного вирішення існуючих проблем соціально-економічного, національно-культурного, природоохоронного та екологічного характеру.

Єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яка спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону⁶⁷.

⁶⁶ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.247.

⁶⁷ Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. – Мадрид, 21 травня 1980 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_106

Завдяки плідному співробітництву прикордонних регіонів України та сусідніх країн-членів ЄС вирішується низка проблем і досягаються спільні тактико-стратегічні цілі:

- ✓ надання імпульсу соціально-економічному розвитку окремих регіонів завдяки запровадженню широкого комплексу міжнародно-регіонального співробітництва;
- ✓ посилення кадрової, інфраструктурної підготовки як окремих регіонів, так і країни в цілому до більш глибоких форм інтеграційної співпраці з Євросоюзом; прискорення самого процесу такої інтеграції;
- ✓ активізація потенціалу виробничої спеціалізації західних регіонів держави, які поки що значно відстають у формуванні експортної бази зовнішньоторговельного балансу України ;
- ✓ створення кращих передумов для здійснення закордонних інвестицій, взагалі поліпшення режиму руху капіталу в субрегіональних межах;
- ✓ розвиток транспортної та комунікаційної інфраструктури;
- ✓ спільне розроблення стратегії регіонального розвитку, обмін досвідом у виробничій та побутовій сферах;
- ✓ співробітництва в галузі туризму, спортивного виховання та рекреації;

- ✓ охорона навколишнього середовища та розв'язання широкого кола проблем екології, які хвилюють місцеве населення.

Характерними особливостями єврорегіону є:

- *географічна* – єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення;
- *політична* – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;
- *адміністративна* – єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон;
- *функціональна* – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Визначальна роль єврорегіонів у процесі транскордонного співробітництва в тому, що вони є ключовою ланкою у підтриманні контактів між органами державної влади, виробленні стратегії спільних дій, ініціюванні проектів, реалізація яких відповідає інтересам прикордонних регіонів України.

Інституціональну структуру діяльності єврорегіонів становлять міжрегіональні ради депутатів місцевої представницької влади різних рівнів, робочі групи представників виконавчої влади і міжрегіональні об'єднання підприємців. Фінансування процесу реалізації інвестиційних про-

ектів відбувається за рахунок місцевих бюджетів, національних бюджетів країн, до яких належать регіони, що беруть участь у міжтериторіальних об'єднаннях, а також бюджету Європейського Союзу.

Утворення єврорегіонів відбувається шляхом укладання угод про співробітництво між органами місцевої влади прикордонних територій. На цій основі формуються об'єднання адміністративно-територіальних одиниць муніципального і регіонального рівнів, які є зацікавленими у спільній реалізації різнопланових проектів у межах даної сукупності прикордонних регіонів⁶⁸.

Сьогодні на території європейського континенту функціонує понад 50 єврорегіонів.

Як уже зазначалося, на території України сьогодні діють такі єврорегіони: «Буг» (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія), Чорноморський єврорегіон (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна) та «Дністер» (Україна, Молдова). Необхідно відмітити, що 19 регіонів України є прикор-

⁶⁸ Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – С.149-150.

донними. Їх площа становить близько 77,0 % усієї території держави⁶⁹.

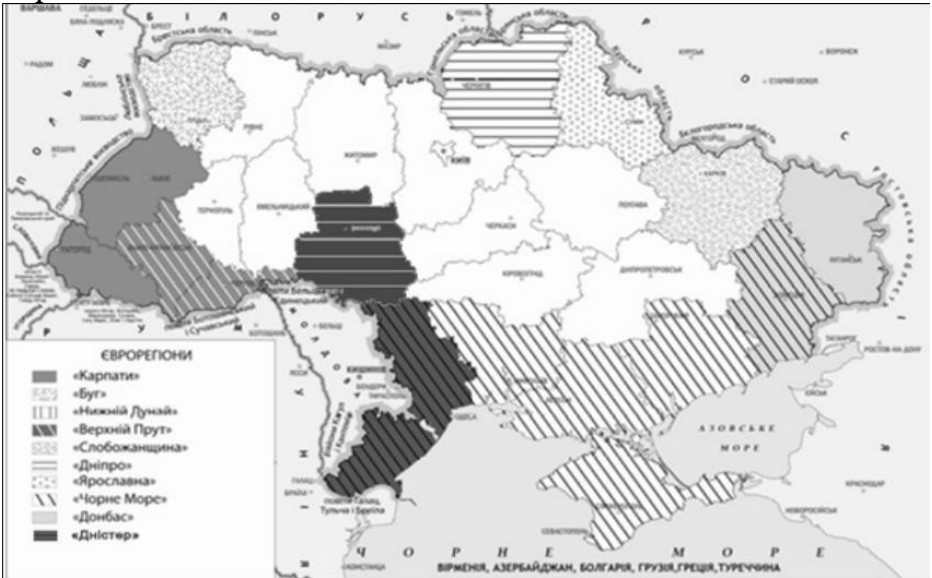

Рис. 5.1. Єврорегіони за участі України, сформовані за період 1993 – 2012 рр.

Слід зазначити, що всі вони мають як базові для всіх, так і специфічні для кожного окремо характеристики.

- **«Буг»** – утворений 29 вересня 1995 р. До його складу входять Волинська область, Жовківський та Сокальський райони Львівської області, Хелмське, Люблінське, Замостське, Тарнобжеське та Білопідлянське воєводства

⁶⁹ Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво як інноваційна форма діяльності органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.В. Толкованов. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_4/02_Tolkovanov.pdf

(Польща), Брестська область (Республіка Білорусь). Територія єврорегіону становить 80,916 тис. кв. км з чисельністю населення близько 5,0 млн чоловік, у тому числі територія України – 23,1 тис. кв. км з чисельністю 1,27 млн чоловік.

- *Карпатський єврорегіон* – утворений 14 лютого 1993 р. До його складу входять: Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області, адміністративно-територіальні одиниці п'яти держав – Польщі (Кросно, Перемишль, Жешув, Тарнув), Словаччини (райони Бардіїв, Гуменне, Кошице, I-IV околиці, Межилаборце, Міхаловце, Пряшів, Сабінов, Сніна, Собранце, Стропков, Свидник, Требішов, Вранов), Угорщини (округи: Боршод-Абауй-Земплен, Гайду-Бігар, Гевеш, Йас-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег та міста: Мішкольц, Дебрецен, Егер, Ніредьгаза), Румунії (повіти Сату-Маре, Марамуреш, Бігор, Салай, Ботошани). Карпатський єврорегіон охоплює 161,279 тис. кв. км і 16 млн населення, у тому числі територію України – 56,6 тис. кв. км з чисельністю населення 6,4 млн чоловік.

- *«Нижній Дунай»* – утворений у 1998 році. До його складу входять Одеська область, адміністративно-територіальні одиниці Республіки Молдова (райони Вулканешти, Кагул, Кантемир), Румунії (повіти Бреїла, Галац, Тульча). Територія єврорегіону «Нижній Дунай» охоплює 53,3 тис. кв. км. з чисельністю населення 4,0 млн чоловік, у тому числі територію України – 33,3 тис. кв. км з чисельністю населення 2,5 млн чоловік.

- *«Верхній Прут»* – утворений 22 вересня 2000 р. До його складу входять: Чернівецька область, адміністративно-територіальні одиниці Республіки Молдова (Бельцький та Єдинецький), Румунії (Ботошанський та Сучавський) повіти. Українська територія єврорегіону становить 8,1 тис. кв. км, з чисельністю населення близько 1 млн чоловік. У жовтні 2003 року повноправним членом єврорегіону стала Івано-Франківська область.

- *«Дніпро»* – утворений у квітні 2003 р. До його складу увійшли Чернігівська область, Гомельська область (Білорусь) та Брянська область (Російська Федерація).

- *«Слобожанищина»* – утворений у 2003 р., до його складу увійшли Харківська область України та Белгородська область Російської Федерації.

- *«Ярославна»* (24 квітня 2007 р.), до його складу входять Сумська область України та Курська область Російської Федерації.

- *Чорноморський єврорегіон* утворений 26 вересня 2008 р. До його складу входять Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Сербія, Туреччина, представлені на рівні міст, областей, провінцій, країв, автономних республік, Україна (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька області, Автономна Республіка Крим, а також місто Севастополь).

- *«Донбас»* (29 жовтня 2010 р.), до його складу входять Луганська область України та Ростовська область Російської Федерації.

- «Дністер» – утворений 2 лютого 2012 р. за участі Вінницької області України та шести районів Республіки Молдова⁷⁰.

У сучасних умовах вагомого значення набуває відповідність національної моделі управління регіональним розвитком євроінтеграційній стратегії, готовності регіонів України до співпраці з «Європою регіонів».

Нова регіональна політика має широко використовувати переваги міжнародного регіонального співробітництва, у т.ч. формування транскордонних мереж і міжрегіонального співробітництва з країнами Євросоюзу, Російською Федерацією, Республікою Білорусь; розвиток «єврорегіонів» і програм транскордонного співробітництва (насамперед у напрямі «Польща – Білорусь – Україна», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна»)⁷¹, – відмічається у Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради.

Досвід країн Вишеградського об'єднання засвідчує, що успішна система єврорегіонів у них була сформована ще до вступу Угорщини, Польщі, Чехії і Словаччини до ЄС. У цьому контексті важливо виокремити ті проблеми розвитку єврорегіонів за участі регіонів України, де єврорегіональне співробітництво України «пробуксовує».

⁷⁰ Єврорегіон «Дністер» // Регіональний центр транскордонного співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dniester.eu

⁷¹ Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – С.112

Слід зазначити, що після розширень ЄС 2004-2007 рр. транскордонне співробітництво у Європі, у т.ч. і в Україні, знаходиться на етапі системних якісних змін. Упродовж останніх років збагатилася і суттєво вдосконалилася нормативна основа регулювання міжнародних відносин транскордонного співробітництва України з сусідніми країнами ЄС. У формуванні ефективної системи *транскордонного, єврорегіонального* співробітництва України ключова роль відводиться саме євро регіонам.

Варто відмітити, що в процесі функціонування євро регіонів в Україні виникли певні особливості⁷². Так, наприклад, особливостями функціонування євро регіонів на заході та півдні країни є те, що, на відміну від ЄС, де пріоритетом є вдосконалення розвиненої системи взаємин, одним із головних завдань для Східної Європи є відновлення на постсоціалістичному просторі співробітництва на всіх рівнях. Спільне у них – загальноєвропейські пріоритети сталого розвитку та побудови «Європи регіонів». Тому першочерговим для нових євро регіонів є вирішення спільних проблем в умовах економічної кризи з одночасним розвитком взаємовигідних відносин як для кожного учасника, так і для регіону загалом.

Особливостями євро регіонів на сході та півночі країни є співпраця України з Білоруссю та Російською Федерацією, що в минулому мали тісну кооперацію та співпрацю

⁷² Піріашвілі О.Б. Розвиток євро регіонів на території України [Електронний ресурс] / О.Б.Піріашвілі, О.П. Амбросенко, Н.О. Федяй. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2011_3/4_Piriashvili&K.pdf

в рамках єдиного народногосподарського комплексу СРСР, а також окремі конкурентоспроможні сфери співробітництва, які порівняно легко відновити за наявності відповідної політичної волі та належного фінансування.

Зупинимося детальніше на особливостях *Карпатського єврорегіону*, до якого входить *Закарпатська область*. Він функціонує на основі Угоди і Статуту, ухвалених 14 лютого 1993 р. в м. Дебрецен (Угорщина). Стратегічне значення участі України в цій асоціації обумовлене співробітництвом у різних сферах, починаючи з економічного, культурного, екологічного, соціального співробітництва, враховуючи той факт, що така співпраця є важливим інструментом для розвитку євроінтеграційних процесів.

Його метою є формування структури, яка поліпшить координацію транскордонного співробітництва між його членами, що сприятиме прискоренню регіонального розвитку, залученню допомоги з країн Заходу та налагодженню добросусідських відносин між країнами та народами, які входять до Карпатського єврорегіону.

За 20 років існування Карпатського єврорегіону змінилися і умови його функціонування. Геополітичні процеси, які відбувалися протягом цього періоду, а також приєднання чотирьох країн, які входять до Карпатського єврорегіону, спричинили виникнення нових форм і аспектів співробітництва на рівні єврорегіонів і в той же час – появу системних проблем його функціонування. Вирішення цих проблем є надзвичайно актуальним, адже йдеться про ви-

значення подальшої його ролі, щоб він не перетворився на форум для озвучення думок його членів.

Причинами виникнення таких проблем були насамперед різні підходи країн-учасниць до вирішення визначальних питань, а також відсутність єдиних джерел фінансування.

Іншим негативним чинником, який безпосередньо впливає на діяльність Карпатського єврорегіону, є його територіальний масштаб. Сьогодні, коли територія єврорегіону перевищує 140 тис. км², а кількість населення становить близько 16 млн. чол., він перетворився на найбільший єврорегіон в Європі і потребує значного структурного реформування.

Не може не зашкодити ефективному співробітництву в рамках єврорегіону і наявність різних систем адміністративно-територіального устрою п'яти держав-учасниць, а також різні компетенції національних виконавчих структур. Вирішенню цієї нерівномірності могло б посприяти створення єдиних професійних виконавчих структур, які б координували роботу відповідних національних органів.

Карпатський регіон зіштовхується також з особливими екологічними та соціально-економічними викликами, які посилюються у зв'язку з його ізоляцією. Деякі території Карпат є прикордонними районами, що мають поганий зв'язок з міськими центрами в долинах. В той же час у Карпатах почастишали повені, активізувалися зсувні процеси, що створюють небезпеку для життя людей. Всупереч природоохоронним нормативним актам на терито-

рії Карпатського регіону триває руйнівний вплив численних індустріальних та енергомістких підприємств.

Незважаючи на прийняття Декларації з питань довкілля та сталого розвитку в Карпатському та Дунайському регіонах (Бухарест, 2001 рік), Рамкової конвенції «Про охорону та сталий розвиток Карпат», яку підписали 7 країн у 2003 році, належної координації дій державних і місцевих влад у вирішенні екологічних, економічних та соціальних проблем всього Карпатського регіону, на жаль, поки що немає. Не виявлено належної уваги до вирішення проблем Карпат і з боку європейських структур.

З метою поглиблення співпраці регіонів була розроблена Стратегія розвитку транскордонного співробітництва в Карпатському євро регіоні «Карпати 2004–2011», метою якої було формування інтегрованої транскордонної території прикордонних регіонів п'яти країн Карпатського євро регіону, яка динамічно розвивається та є привабливою для проживання завдяки поліпшенню соціально-економічних, культурних та екологічних умов. Згідно із Стратегією, застосування інструменту співробітництва між прикордонними регіонами у процесі просторового розвитку території всього Карпатського євро регіону мало сприяти вирішенню таких стратегічних завдань, як:

1. Зменшення негативного впливу на соціально-економічний розвиток регіону периферійного розташування щодо території Європейського Союзу та національних центрів, а також активне використання переваг, створених процесом розширення Європейського Союзу.

2. Використання транскордонного співробітництва на всіх рівнях (місцевий, регіональний, реалізація національних державних програм, координація різнорівневих програм) для підтримки подальшої інтеграції прикордонних регіонів Польщі, Словаччини, України, Угорщини та Румунії у довгостроковій перспективі⁷³.

Таким чином, стратегія «Карпати 2004 – 2011» була покликана не лише мінімізувати негативні чинники інтеграційних процесів, а й слугувати управлінським інструментом використання потенціалу Карпатського єврорегіону для підвищення добробуту прикордонних регіонів шляхом розширення економічних, соціокультурних, політичних зв'язків, використання досвіду європейської транскордонної співпраці.

Аналіз документів щодо створення єврорегіонів України, де визначені цілі й завдання, на думку Є.Кіш, яскраво демонструють сьогодні невідповідність реалій раніше визначеним цілям та завданням⁷⁴. Підтвердження цієї оцінки ми знаходимо при аналізі роботи Карпатського єврорегіону, який є найбільшим серед існуючих, але його значимість в практичному вирішенні існуючих проблем сьогодні значно нижча, ніж в перші роки існування.

⁷³ Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2004-2011»: [Електронний ресурс] // Портал «Європейський простір». – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/data?t=2&q=453>

⁷⁴ Кіш Є.Б. Використання механізмів єврорегіонального співробітництва у форматі Вишеградського об'єднання / Є.Б. Кіш, В.І.Ковач // Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артьомов. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – С.68.

Втім, не слід говорити про повний нульовий ефект його діяльності, позаяк епізодичних успіхів несистемного характеру було досягнуто перш за все у культурній сфері, переважно за фінансової підтримки фондів ЄС. Про необхідність же втілення комплексних соціально-політичних проектів, програм зазначається лише у постановах. Епізодичні успіхи за умов обмеженого фінансування на сьогодні не привели до ефективного вирішення проблем євро регіонів.

Слід визначити в цьому контексті наступні принципові положення:

1. Відсутність потужного державного фінансування проектів транскордонного співробітництва, розвитку євро регіонів (до речі, вельми прагматично розроблена Постанова Кабінету Міністрів від 29 квітня 2002 року №587, яка включала Програму розвитку євро регіонів, на сьогодні має дійсно нульовий ефект).

2. Вкрай недостатня ефективність діючих інституцій (агентств, центрів, головною метою яких є власний самодостатній розвиток) як для формування прошарку менеджерів європейських грантів, так і з метою розробки важливих, актуальних для прикордоння проектів не сприяє динамічному розвитку євро регіонів України.

3. Відсутність реальної програми трансформації вже наявних неефективних євро регіонів України, їх невідповідність євро стандартам. Лише зазначимо, що всі критичні зауваження щодо функціонування євро регіонів України протягом 2004–2007 років не стали основою, етапом їх ін-

ституційних чи функціональних змін. Навіть в східних регіонах країн Вишеграду за цей період відбулась чітка сегментація громіздких та неефективних єврорегіонів.

4. Відсутність у населення західних прикордонних регіонів України єврорегіональної ідентичності. Маємо на увазі відсутність популяризації ідеї єврорегіонів в Україні за умов, коли ця ідентичність не стала іманентною сутністю населення прикордонних регіонів України (порівняно із теж периферійними та економічно слабо розвинутими східними регіонами країн Вишеграду).⁷⁵

Аналіз формування та діяльності єврорегіонів дозволяє виявити низку проблем їх функціонування та розвитку. Більшість із них є типовими для єврорегіонів, в яких бер участь Україна. Головні з них:

- різниця у рівні економічного розвитку держав-учасниць, обсягах зовнішньої торгівлі товарами та послугами та залученні прямих іноземних інвестицій;
- неузгодженість нормативно-правової бази держав-учасниць єврорегіонів;
- низький рівень фінансового забезпечення;
- неузгодженість дій у процесі запобігання надзвичайних ситуацій;

⁷⁵ Кіш Є.Б. Використання механізмів єврорегіонального співробітництва у форматі Вишеградського об'єднання / Є.Б. Кіш, В.І.Ковач // Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – С.68.

- низький рівень розвитку туристичної інфраструктури;
- відсутність доступу до інформації стосовно діяльності євро регіонів.

З викладеного вище випливає висновок: існуюче інституційне забезпечення ТКС не формує цілісної багаторівневої системи регулювання транскордонного співробітництва. Окремі його складові працюють неузгоджено. Така ситуація характерна як для організаційної структури євро регіонів, так і для системи інформування населення.

Основними перешкодами для ефективного функціонування української сторони в рамках євро регіонів є:

- відсутність системного та перспективного підходу до організації євро регіональної співпраці;
- низький рівень залучення організацій української сторони в діяльність та реалізацію цілей євро регіонів (немає єдності у розумінні змісту та характеру транскордонного співробітництва);
- низький рівень підготовки кадрів в регіональних органах управління;
- відсутність фінансового забезпечення (кошти на цю діяльність виділяються з різноманітних джерел та перекидаються з інших статей бюджету, але в жодному бюджеті (місцевому, регіональному, центральному) такі витрати не передбачаються. Все це також в значній мірі впливає на ефективність транскордонної співпраці, знижує можливості отримання фінансової допомоги

міжнародних організацій, які, як правило, беруть участь у фінансуванні проектів, що на 25-30 відсотків фінансуються приймаючою стороною);

- недостатньо опрацьовані та впроваджуються відповідні організаційні методи, інструменти, принципи, процедури, структури і правове регулювання співпраці, що суттєво обмежує ефективну участь української сторони у єврорегіональній співпраці;
- існує потреба формування системи транскордонної співпраці, що забезпечить:
 - ✓ *допомогу організаціям, інституціям та зацікавленим особам у реалізації проектів транскордонної співпраці;*
 - ✓ *доступ до інформації щодо коштів, призначених на розвиток транскордонного співробітництва;*
 - ✓ *підготовку в рамках програм кадрів, що займатимуться транскордонною співпрацею;*
 - ✓ *постійний моніторинг проблем (потреб) щодо транскордонної співпраці;*
 - ✓ *обмін досвідом з питань транскордонної співпраці, представлення позитивних прикладів практичної співпраці у рамках єврорегіонів;*
 - ✓ *пошук та зв'язок партнерів для транскордонної співпраці в рамках програм ЄС;*
 - ✓ *ефективну презентацію інтересів місцевих органів самоврядування на форумах європейських інститу-*

ції та організації, які займаються транскордонною співпрацею.

Часткове вирішення цих проблем буде можливим у контексті реалізації нової державної програми підтримки та розвитку транскордонного співробітництва на 2012 – 2015 роки.

Існуючий стан розвитку прикордонних територій дає змогу стверджувати, що співпраця, яка здійснюється в межах єврорегіонів, сприяє розвитку прикордонних територій України, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини, що є позитивним фактором єврорегіональної співпраці України з сусідніми країнами-членами ЄС.

В умовах фактичної бездіяльності більшості організаційних структур в регіонах, що входять до Карпатського єврорегіону, консолідуючу та стимулюючу роль в єврорегіональному співробітництві західних областей України покликана зіграти Державна програма сталого розвитку Українських Карпат як складова частина програми Європейського Союзу «Карпатський простір»⁷⁶.

Вона розробляється на виконання Резолюції 315 (2010) та Рекомендації 296 (2010) «Сталий розвиток гірських регіонів та досвід Карпатських гір» Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. Важливу роль у прийнятті Конгресом Ради Європи зазначених вище документів зі-

⁷⁶ Діус І.Г. Роль Державної програми сталого розвитку Українських Карпат у системі єврорегіональної співпраці / І.Г.Діус, М.М.Кічковський // Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артьомов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – С.76-78.

грала резолюція Ради Карпатського євро регіону, а також підтримка ініціативи української делегації вищим керівництвом країни.

На виконання доручення Президента України В.Ф.Януковича від 12.08.2010 №1-1/1791 та розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2010 № 1698 р, 8-10 вересня 2010 року в Ужгороді під патронатом Президента України та Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи Закарпатською обласною радою та обласною державною адміністрацією було проведено міжнародну конференцію «Сталий розвиток Карпат та інших гірських регіонів Європи» за участі парламентарів, міністрів, державних і регіональних керівників та науковців 18 країн Європи.

Вироблені на конференції пропозиції, викладені в прийнятій декларації «Країни – члени Ради Європи за сталий розвиток гірських регіонів Європи», лягли в основу документів Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи з цього питання, прийнятих на 19 сесії у жовтні 2010 року. Це, безумовно, є великою перемогою і Ради Карпатського євро регіону, і української делегації. У прийнятій Резолюції Конгрес підкреслив особливу роль і значення місцевих і регіональних влад країн Карпатського регіону у реалізації Карпатської конвенції, необхідність здійснювати конкретну політику боротьби з соціальною ізоляцією в цих малонаселених районах, враховуючи при цьому проблеми міграції, особливо молоді, а також потребу стимулювати економіку і поліпшувати становище в сфері зайнятості.

Для цього пропонується заохочувати інвестиції у розвиток традиційних сфер діяльності, використання природних ресурсів, що знаходяться в гірських регіонах, а також сталий туризм і поновлювані джерела енергії.

При цьому Конгрес наголосив, що екологічна стабільність і сталий розвиток гірських регіонів не можуть бути досягнуті в ізоляції, а вимагають розширення і поглиблення транскордонного та міжрегіонального співробітництва. Регіональні органи влади повинні заохочувати транскордонне співробітництво і взаємодію територіальних громад, використовуючи досвід і кращу практику у цій сфері, насамперед шляхом створення неофіційних та офіційних мереж місцевих органів самоврядування Карпатського регіону, а також налагодивши активну роботу Міжрегіональної асоціації Карпатський єврореґіон.

Дуже важливо, що Конгрес закликав Європейський Союз в рамках Дунайської стратегії окремий розділ присвятити Карпатам, а також розробити окрему програму «Карпатський простір» в Європейській програмі транскордонного співробітництва за прикладом програми «Альпійський простір», яка сприяла успішному створенню багатьох проектів, мережі співпраці та інструментів, пов'язаних з економічним розвитком і облаштуванням території альпійських регіонів.

Тому одним із головних завдань регіональних влад Карпатського єврореґіону на найближчий період є домогтися практичної реалізації зазначених в документах заходів. В цьому плані Європейським Союзом, окремими краї-

нами, які входять до цього співтовариства, а також Україною зроблено перші рішучі кроки щодо реалізації положень Резолюції і Рекомендації зі сталого розвитку Карпат Конгресу Ради Європи.

З боку європейських структур розпочалася робота над підготовкою програми «Карпатський простір». 25 січня 2011 року у столиці Бельгії Брюсселі за участі представників гірських регіонів усіх країн, що підписали Карпатську конвенцію, відбувся консультаційний семінар «На шляху до Карпатської стратегії», організований Програмою Організації Об'єднаних Націй та Тимчасовим секретаріатом Карпатської конвенції у співпраці з Асоціацією європейських прикордонних регіонів та Асоціацією представників гірських регіонів. У ньому взяли участь також представники української та низки інших національних сторін Карпатського єврорегіону.

Розроблено Стратегічний план дій стосовно Карпатського регіону, який схвалила третя Конференція сторін Карпатської конвенції (КС-3), що відбулася 25-27 травня 2011 року в Братиславі. При цьому окремий розділ плану дій присвячений зміцненню територіальної єдності та міжрегіонального співробітництва як інструменту для вирішення зазначених пріоритетів.

Реалізація цього плану повинна стати основою для просування Європейським Союзом макрорегіональної стратегії для Карпат та розробки програми «Карпатський простір». У зв'язку з цим українським та польським національними представництвами Карпатського єврорегіону

продовжувалася розробка проекту такої операційної програми на фінансову перспективу 2014 – 2020 років.

Це питання у вересні 2011 року обговорювалося також на черговому міжнародному економічному форумі в м. Криніца та 10 лютого 2012 року – в м. Перемишль Польської Республіки, 30 жовтня 2011 року – в угорському м. Ніредьгаза на засіданні Ради Карпатського єврорегіону, який сьогодні об'єднує 19 регіонів п'яти країн.

Зважаючи на це, Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 21.09.2011 № 896 доручив Мінекономрозвитку та іншим центральним органам виконавчої влади, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій облдержадміністраціям підготувати проект Державної програми сталого розвитку Українських Карпат як складової частини програми Європейського Союзу «Карпатський простір», а також утворити за участі Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської і Чернівецької обласних рад, наукових та інших установ Регіональну асоціацію сталого розвитку Карпат. 29 жовтня 2011 року на засіданні української національної сторони Карпатського єврорегіону за участі уповноважених працівників усіх 4 областей Українських Карпат було скоординовано дії з підготовки такої державної програми.

За дорученням цього засідання та на виконання зазначеного розпорядження Кабінету Міністрів України Закарпатською обласною радою та облдержадміністрацією із залученням Інституту регіональних досліджень НАН

України ведеться підготовча робота щодо розробки Державної програми сталого розвитку Українських Карпат.

За пропозицією української сторони Рада Карпатського євро регіону також звернулася до урядів Республіки Польща, Румунії, Словацької Республіки, Угорщини щодо розробки національних програм сталого розвитку гірських регіонів як складових частин операційної програми Європейського Союзу «Карпатський простір». На переконання української сторони, тільки такий підхід може привести до довгострокового і сталого розвитку Карпатського регіону в цілому.

II. Висновки

Транскордонне співробітництво відіграє важливу роль на прикордонних територіях України, які стали об'єктом регіональної політики ЄС. Узагальнення досвіду транскордонної співпраці країн-членів ЄС і їх сусідів – важлива база для реалізації стратегії України щодо вступу до ЄС. Динаміка розвитку євро регіональної співпраці свідчить про значну її активізацію, пов'язану, передусім, з реалізацією загальноєвропейської мети – розмивання кордонів між країнами-членами Європейського Союзу і вирівнювання диспропорцій розвитку периферійних та центральних регіонів у кожній з держав.

Важливим інституційним механізмом реалізації регіонального, транскордонного співробітництва стали євро регіони, які функціонують на Україні. Зокрема це: «Буг»

(Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Нижній Дунай» (Україна, Молдова, Румунія), «Верхній Прут» (Україна, Молдова, Румунія), «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія), «Слобожанщина» (Україна, Росія), «Донбас» (Україна, Росія), Чорноморський єврорегіон (Азербайджан, Албанія, Болгарія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, Україна) та «Дністер» (Україна, Молдова).

Важливість ролі єврорегіонів в єврорегіональній співпраці в тому, що це *форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яка спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону.*

Слід зазначити, що особливостями єврорегіонів є:

- географічна – єврорегіони є територією, яка має конкретне географічне положення;
- політична – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;

- адміністративна – єврорегіони утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон;
- функціональна – єврорегіони є формою транс-кордонного співробітництва.

Єврорегіони відіграють роль з'єднуючих ланок у процесі євроінтеграції України на кордонах. Крім географічних, геополітичних, соціально-економічних, національно-культурних, екологічних та інших чинників, єврорегіони мають потужний потенціал для активізації різнопланового транскордонного співробітництва в процесі єврорегіональної співпраці України з сусідніми державами-членами Європейського Союзу.

Новим стимулом ефективної єврорегіональної співпраці України у рамках єврорегіонів безумовно стане завершення спільної роботи з країнами ЄС щодо підписання нової посиленої угоди, яка, як відомо, включає політичну асоціацію з економічним механізмом реалізації співпраці в рамках Зони вільної торгівлі з сусідніми країнами Центральної і Східної Європи.

Укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відкриє шлях для запровадження умов взаємовигідного економічного співробітництва, що сприятиме економічному зростанню України та підвищенню добробуту українських громад.

Однією з головних практичних цінностей Угоди про асоціацію має стати створення поглибленої і всеохоплюю-

чої зони вільної торгівлі, яка передбачатиме гармонійну інтеграцію економіки України до спільного ринку ЄС.

Запровадження безвізового режиму поїздок наших громадян до держав Євросоюзу є для українського суспільства одним з найбільш важливих питань у відносинах між Україною та ЄС. Саме тому забезпечення належної реалізації положень Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України належить до головних пріоритетів діяльності української влади. Це передбачає масштабну роботу зі створення в Україні у максимально стислі строки усіх передумов, необхідних для запровадження безвізового режиму короткострокових поїздок українських громадян до країн Шенгенського простору⁷⁷.

Надзвичайно важливим для плідної єврорегіональної співпраці за участі прикордонних регіонів, що об'єднані в єврорегіони, стане врегулювання проблем, що існують у візовому сегменті взаємовідносин з країнами Європейського Співтовариства.

Безумовним фактором ефективного єврорегіонального співробітництва України є адаптація нормативно-законодавчої бази до вимог Європейського Союзу, на основі якої здійснюється транскордонне, регіональне співробітництво, особливо у прикордонних регіонах держави.

⁷⁷ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.243-244.

III. Теми для рефератів

1. Роль єврорегіонів у транскордонному співробітництві України
2. Єврорегіони – важливі інструменти єврорегіонального співробітництва
3. Єврорегіони та їх місце в єврорегіональному розвитку України
4. Єврорегіони: зміст, поняття та сутність
5. Характеристика єврорегіонів України

IV. Додаткова література

1. Беленький П. Методологічні аспекти міжрегіонального та транскордонного співробітництва / П. Беленький // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2001. – №1-2. – С. 9–13.
2. Гвазава Н.Г. Єврорегіони: досвід та перспективи /Н.Г. Гвазава // Державне будівництво. – 2009. – №1. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals> /DeBu/2009-1/doc/5/03.pdf
3. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) /Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с.

4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою.— Рада Європи. – 35 с.
5. Статут євро регіону «Нижній Дунай» //Проблеми та перспективи розвитку транскордонного співробітництва в рамках євро регіону «Нижній Дунай»: Матеріали до круглого столу. Одеса, 3 грудня 1999 р.
6. Ілько І., Палінчак М., Лендьел М. Карпатський євро регіон як модель регіонального співробітництва у Центральній і Східній Європі. – Ужгород, 1998. – 43 с.
7. Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі євро регіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
8. Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. /А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – 252 с.
9. МАІРР та перспективи розвитку Карпатського євро регіону [Електронний ресурс] // Портал «Європейський простір». – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/238778.html>
10. Нагородна І.В. Транскордонне співробітництво як напрямок євроінтеграційних процесів в Україні / І.В.Нагородна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.library.oridy.odessa.ua

11. Піріашвілі О.Б. Розвиток євро регіонів на території України [Електронний ресурс] / О.Б.Піріашвілі, О.П. Амбросенко, Н.О. Федяй. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ep/2011_3/4_Piriashvili&K.pdf
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 року № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та євро регіонів».
13. Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво як інноваційна форма діяльності органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / В.В. Толкованов. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2012_10/zmist/R_4/02Tolkovanov.pdf
14. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: монографія / За ред. О.С.Власюка. – К. : НІСД, 2006. – 576 с.
15. Шилепницький П.І. Участь України в євро регіонах: сучасний стан функціонування та подальші перспективи /П.І.Шилепницький, М.І. Лазоряк та ін. //Науковий вісник БДФА. Економічні науки: зб.наук. праць; гол. ред. Прядко В.В.; Міністерство фінансів України, БДФА. – Чернівці, 2008. – Вип. 2. – С.177-188.

1. Основою кластеризації в межах єврорегінів є:

-) створення науково-технічних і логістичних кластерів
-) кластерний підхід в єврорегіональному співробітництві
-) створення технологічних зон
-) створення логістичних кластерів

2. Що з переліченого характеризує транскордонні кластери?

-) усі відповіді вірні
-) географічно зосереджені у транскордонному регіоні
-) співпрацюють та конкурують
-) спеціалізуються у різних галузях

3. До якого єврорегіону належить технопарк «Вуглемаш»?

-) Ярославна
-) Донбас
-) Слобожанщина
-) Нижній Дунай
-) Карпатський Дунай

4. До якого єврорегіону належить технопарк «Яворів»?

-) Ярославна
-) Слобожанщина
-) Нижній Дунай
-) Карпатський Дунай

5. До якого євро регіону належить технопарк «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій»?

-) Ярославна
-) Слобожанщина
-) Нижній Дунай
-) Донбас

6. До якого євро регіону належить технопарк «Інститут монокристалів»?

-) Ярославна
-) Слобожанщина
-) Нижній Дунай
-) Карпатський Дунай

7. З якими країнами була здійснена Закарпатською областю перша спроба створення транскордонних промислових парків?

-) словацькою і угорською сторонами
-) словацькою і польською сторонами
-) польською і угорською сторонами
-) словацькою і чеською сторонами

8. Досягненню яких цілей сприяє транскордонне співробітництво:

-) розвитку транснаціональних корпорацій
-) підвищенню життєвого рівня громадян
-) відкриттю кордонів
-) вільному рухові людей, товарів, послуг та капіталу

9. До якого євро регіону належить технопарк «ЕКО-Україна»?

-) Ярославна
-) Слобожанщина
-) Нижній Дунай
-) Донбас

10. Який із нижченаведених термінів являє собою організаційну форму транскордонного співробітництва:

-) «вільний регіон»
-) «спеціальна економічна зона»
-) «транскордонна область»
-) «економічний регіон»
-) транскордонні кластери

МОДУЛЬ III

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ

Тема 6. *Актуальні аспекти регіональної співпраці України з Румунією*

Тема 7. *Практика єврорегіонального співробітництва України з Угорщиною*

Тема 8. *Особливості українсько-словацького єврорегіонального співробітництва*

Тема 9. *Перспективи українсько-польського єврорегіонального співробітництва*

Тема 6

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З РУМУНІЄЮ

I. Тези лекції

Питання стану українсько-румунського єврорегіонального співробітництва та перспектив його розвитку у контексті сучасних геополітичних процесів є надзвичайно актуальним. Під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників ситуація в регіоні постійно змінюється, отже з'являються нові аспекти і тенденції у двосторонньому співробітництві.

Проголошення незалежності України у 1991 році внесло суттєві зміни в румунсько-українські відносини. Перед румунським парламентом і урядом, політичними партіями і громадськими організаціями постала проблема розроблення нової стратегії двосторонніх стосунків. 8 січня 1992 р. Румунія визнала незалежність України, а 1 лютого 1992 р. встановила дипломатичні відносини з нею. На думку високопосадовців Румунії, Україна є найважливішим сусідом їхньої країни з політичної, економічної точок зору, тому відносини з Україною мають для Румунії пріоритетний характер. Співробітництво Румунії з Україною в Чорноморському басейні – зоні напруги у російсько-українських відносинах, бачиться румунськими політиками як важливий резерв, який необхідно використовувати.

Договірною-правова база двосторонніх відносин являє собою комплекс документів міждержавного, міжурядового

та міжвідомчого рівнів. Слід зазначити, що українсько-румунські відносини набули досить динамічного характеру, підтвердженням чого є активна підготовка до підписання відповідних угод і договорів. Між державами триває переговорний процес щодо низки проектів двосторонніх договорів у різних сферах. *До основних документів, що регулюють міждержавні двосторонні відносини, належать:*

- Консульська конвенція між Україною та Румунією, яка була підписана 3 вересня 1992 р. (набула чинності 14 березня 1995 р.);
- Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією, який був підписаний у Констанці 2 червня 1997 р. (Верховна Рада України ратифікувала Договір 17 липня 1997 р., парламент Румунії – 14 липня 1997 р.);
- Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань, який був підписаний 17 червня 2003 р. (ратифікований Верховною Радою України 12 травня 2004 р., парламентом Румунії – 5 квітня 2004 р.).

Правовий фундамент розвитку українсько-румунських двосторонніх відносин заклав Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією, підписаний 2 червня 1997 р.

Поряд з названими нормативно-правовими актами, що регулюють двосторонні взаємовідносини, було прийнято низку

міждержавних та міжурядових угод, які сприяють реалізації стратегічних двосторонніх домовленостей:

- 14.11.1996р. – Угода між Урядом України та Урядом Румунії про спрощений порядок перетинання спільного державного кордону громадянами, які проживають у прикордонних районах і повітах;
- 17.06.2003 – Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань;
- 19.12.2003 – Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про умови взаємних поїздок громадян;
- 02.02.2006 – Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії про пункти пропуску через українсько-румунський державний кордон;
- 10.11.2011 – Протокол про співробітництво у сфері європейської інтеграції між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ Румунії та інші.

З-поміж *визначальних факторів*, які безпосередньо впливають на формування стратегії українсько-румунського співробітництва, виокремлюються такі:

- *відносини України з Румунією мають глибоке історичне підґрунтя і багатовікову історію, починаючи з Київської Русі; багатовікову історичну спадщину, яка має*

як позитивні, так і негативні прояви, що позначаються на сучасних українсько-румунських відносинах;

- *Румунія з Україною має значну протяжність спільних кордонів (638,4 км);*
- *значний потенціал розвитку торговельно-економічного співробітництва, яке, за оцінками експертів, реалізовується лише частково;*
- *наявність двосторонньої діаспори в Румунії та Україні;*
- *на відміну від інших сусідів України, Румунія є православною країною – третьою за кількістю віруючих (після Росії та України);*
- *приєднання Румунії до Європейського Союзу, що, в свою чергу, впливає на відносини з Україною;*
- *Румунія – єдина країна, з якою Україна не має закріплених у міжнародному праві кордонів. Між двома державами існує низка територіальних суперечок, вирішення яких потребує домовленості сторін.*

У прикордонних регіонах України і Румунії проживає значна частина етнічних румунів та українців. Зокрема, на Україні румунська національна меншина проживає:

- у **Чернівецькій області** – 114,6 тис., або 12,5% населення краю;
- в **Закарпатській** – 32,1 тис. (2,6%);
- **інші проживають дисперсно** в АРК, Донецькій, Одеській, Миколаївській, Херсонській, Кіровоградській областях, у м. Києві, де їхня кількість становить близько 1 тис. осіб.

Найбільш рельєфно етнонаціональний склад населення простежуються у Закарпатській області України, де у прикордонних Виноградівському, Рахівському, Тячівському та Хустському районах проживає 32,1 тис. румунського населення. Названі райони Закарпатської області межують з **повітами Румунії Сату-Маре та Марамуреш**, у яких мешкає понад 34 тис. українців із 67 тис., що загалом проживають у прикордонних з Україною повітах Румунії. Спільний кордон між районами області та румунськими повітами становить 203,9 км.

Глобальні виклики історичного минулого державних утворень

Сьогодні добросусідські взаємовигідні відносини України з Румунією успішно розвиваються завдяки добре налагодженому міжрегіональному, транскордонному співробітництву. У той же час слід зазначити, які існують гальмівні чинники, що стримують позитивну динаміку економічного, етнонаціонального, прикордонногоспівробітництва, що є зрозумілим і логічним. Адже так склалось, що прикордонні регіони з Румунією, Угорщиною та Словаччиною (тобто колишні повіти Марамуреш, Сату-Маре, Ужгородський, Берегівський райони) послідовно входили:

1. До Угорської середньовічної держави, потім до Австрії, а після 1867 р. і до кінця Першої світової війни (осінь 1918 року) – до Австро-Угорської імперії.

2. Після підписання мирних договорів з державами, переможеними у війні (Німеччина, Австро-Угорщина), у рамках Паризької конференції (1919-1920 рр.), після Тріанонського миру з Угорщиною (4 червня 1920 р.) ця територія була розділена між Королівством Румунії, Чехословацькою Республікою (держава, яка була утворена 28 жовтня 1918 р.) та Угорщиною таким чином:

- північна частина від р.Тиса (Марамуреш) (6873 км), так звана Карпатська Русь, увійшла до складу Чехословаччини (до середини березня 1939 р.), а південна частина (3381 км) була включена до складу Румунії (до Другого Віденського арбітражу 30 серпня 1940 р., коли вона перейшла до Угорщини);
- частини Ужгородського та Берегівського районів були включені до складу Чехословаччини (до листопада 1938 р.), а більша частина повіту Сату-Маре стала частиною Румунії (до 30 серпня 1940 р.).

3. У 1938-1944 рр. до складу Угорщини відійшли:

- території південної Словаччини (включаючи Берегово та Ужгород) та південна частина Карпатської Русі – південна лінія [Senec](#) – [Galanta](#) – [Vráble](#) – [Levice](#) – [Lučenec](#) – [Rimavská Sobota](#) – [Jelšava](#) – [Rožnava](#) – [Košice](#) – [Michal'any](#) – [Veľké Karpišany](#) – [Uzhhorod](#) – [Mukachevo](#) – до кордону з Румунією були вилучені від Чехословацької держави Першим Віденським арбітражем (2 листопада 1938 р.);

- після рішень Другого Віденського арбітражу (30 серпня 1940 р.) румунські повіти Сату-Маре та Марамуреш відійшли до Угорщини.

4. Після закінчення Другої світової війни ці повіти повернулися у довоєнні кордони, крім Закарпаття, яке в 1946 р. було включено до складу СРСР, а з 1991 р. залишається у складі незалежної України.

Таким чином, румунські повіти Марамуреш та Сату-Маре двічі входили до складу Угорщини та по одному разу до Австро-Угорщини й Австрії. Закарпатська область України входила двічі до Угорщини, по одному разу до Австро-Угорщини, Австрії, Чехословаччини, СРСР та залишається у складі незалежної України з 1991 року.

Особливості румунсько-українського транскордонного співробітництва

За роки незалежності України зроблено немало для поліпшення взаємозв'язків двох народів та розширення меж транскордонного співробітництва. На українсько-румунському державному кордоні, що простягається в межах Закарпатської області, створено низку різнопланових пунктів переходу:

«Дяково – Холмеу» – міжнародний залізничний – вантажний та пасажирський, міжнародний автомобільний

вантажний, спрощений автомобільний пасажирський (з 20.02.1996 р.);

«*Хижа – Тарна-Маре*» – спрощений пішохідний;

«*Яблунівка – Лунца-ла-Тіса*» – спрощений пішохідний;

«*Тересва – Кімпулунг-ла-Тіса*» – спрощений залізничний вантажний і пасажирський;

«*Ділове – Вішеулуй*» – міждержавний залізничний вантажний, пасажирський.

Враховуючи сучасні вимоги до пунктів пропуску з боку Європейського Союзу, членом якого є Румунія, активувалася румунсько-українська співпраця з їх реконструкції та модернізації.

З метою активізації транскордонного співробітництва на регіональному рівні державний бюджет України постійно фінансує роботи, передбачені державною цільовою програмою «Облаштування та реконструкція державного кордону на період до 2015 року», затвердженою постановою КМУ від 13 червня 2007 р. № 831. Це дозволяє проводити роботи щодо зміцнення прикордонної інфраструктури у пунктах пропуску на румунсько-українському кордоні «Хижа – Тарна-Маре», «Сігету-Мармаціей – Солотвино», «Дякове», які щодоби перетинають близько 10 тис. румунських громадян та понад 4 тис. громадян України румунського походження.

Ці об'єкти включено до галузевої цільової програми Державної митної служби України щодо підготовки та

проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, затвердженої наказом Держмитслужби України від 26.12.08 р. № 1482, розробленої на виконання п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 16.10.08 р. № 937 «Про внесення змін у додатки 1, 3 до Державної цільової програми підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу».

Згідно з цими документами на реконструкцію та будівництво пунктів пропуску Виноградівської митниці, і зокрема пункту пропуску «Дяково», виділено на 2009 рік кошти в сумі 2,050 млн грн., на 2010 р. – 20,640 млн грн. та значні суми на 2011-2012 рр. для виконання робіт загальною вартістю 22,690 млн грн.

Між Україною та Румунією постійно йде пошук нових можливостей і шляхів поліпшення транскордонного співробітництва. Результатом цього стало підписання *угод про співпрацю фахівців двох країн у проектуванні, будівництві та експлуатації каскаду гідроелектростанцій на гірських річках України й Румунії*, про розширення й облаштування існуючих пунктів переходу, про залізничне сполучення, про здійснення господарської діяльності у прикордонних водах. Триває також практичне вивчення питання щодо можливої координації дій двох країн в одержанні фінансової підтримки від Світового банку та Міжнародного Валютного Фонду (МВФ).

На сучасному етапі Румунія і Україна роблять кроки для інтенсифікації усіх видів робочих контактів, посилення

їх, у першу чергу, в трикутнику «Україна – Польща – Румунія». На думку експертів, доцільно розвивати співробітництво в напрямі налагодження й вдосконалення головних та допоміжних транспортних коридорів на базі залізничних і автомобільних сполучень, адже вони суттєво відстають від потреб обох країн.

На виконання угод про трилатеральне співробітництво Закарпатської області (Україна), Сату-Марського повіту (Румунія) та області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина) розроблена *Стратегія співробітництва прикордонних територій України, Угорщини й Румунії, що діє в рамках Карпатського єврорегіону*.

Відомо, що прикордонні області Румунії площею 42,271 тис. км² з населенням понад 3 млн чол. на сьогоднішній день входять до Карпатського єврорегіону, зокрема це: округ Біхор (м.Орадея), округ Селаж (м.Зілах), округ Сату-Маре (м.Сату-Маре), округ Марамуреш (м.Бая-Маре), округ Ботошані (м.Ботошана), округ Сучава (м.Сучава), округ Харгіта (м.Меркуря-Чук)⁷⁸. Згідно з домовленостями передбачене спільне облаштування соляних озер у цьому регіоні, що дозволить використовувати можливості лікування астми у соляних шахтах, де нині працюють Закарпатська обласна та Українська республіканська алергологічні лікарні. На жаль, у 2007 – 2010 рр. виникли проблеми з функціонуванням цих закладів, основною причиною яких

⁷⁸ Сергій Тігіпко. Наше місце на карті світу / «Дзеркало тижня» №32, 29 серпня 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/nashe_mistse_na_karti_svitu-57764.html

є «екологічна зона ризику» після масових зсувів ґрунту і утворення карстових провалів в районі селища Солотвино Тячівського району, де функціонували солерудники.

У селищі проживають в основному представники румунської національності. Уряд України виділив значні кошти для спорудження нового житлового комплексу для мешканців Солотвино, що знаходиться в «зоні ризику». Нове поселення для понад 500 жителів збудовано у селі Теремля, де проживають українці. Сьогодні виникла конфліктогенна ситуація у зв'язку з тим, що румунська частина жителів Солотвино відмовляється переселятися в новобудови українського села⁷⁹.

Найбільш вагомими проявами дійового ТКС двох країн є робота з реалізації спільних проектів. Так, наприклад у рамках проекту «Програма розвитку малого та середнього бізнесу прикордонних територій» в період з 1 по 8 червня 2009 р. відбувся другий етап програми навчання для представників малого і середнього бізнесу Закарпатської області. Проект здійснювався Фінансовою академією Сату-Маре та був спрямований на підвищення кваліфікації фахівців у сфері фінансового менеджменту та розвитку ділового транскордонного співробітництва.

⁷⁹ Жители Солотвино не хотят ехать с насиженных мест в Теремлю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/novosti/112095>. Дані опубліковано 18.01.2012.

Значною є співпраця України та Румунії в закарпатському просторі на прикордонних водах гірських річок, у першу чергу на р. Тиса та її притоках.

Слід зазначити, що, починаючи з 2003 року, українська та румунська сторони дотримуються вимог рівноцінного протипаводкового захисту територій обох країн згідно з регламентом. Відповідно до положень *міжурядової угоди України та Румунії про співробітництво в галузі водного господарства* на прикордонних територіях регулярно відбуваються зустрічі і засідання робочих груп та експертів двох сторін.

Сторони дотримуються прийнятого рішення про вчасне і регулярне надання одна одній необхідної інформації з метою недопущення негативного впливу при зведенні гідротехнічних споруд, що здійснюється будь-якою із сторін, передбачає⁸⁰:

- залучення до реалізації Програми комплексного протипаводкового захисту у басейні р. Тиса коштів *міжнародної спільноти*, в тому числі і на фінансування будівництва потужних гідротехнічних споруд (акумуючих водосховищ) у верхів'ях р. Тиса;
- спільне опрацювання питань забезпечення функціонування в басейні р. Тиса *єдиної інформаційно-вимірjuвальної системи* спостереження, обробки і

⁸⁰Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. – Ужгород: Ліра, 2009. – С.208-263 (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 13)

передачі даних для попередження і прогнозування природних катаклізмів;

- враховуючи значні обсяги нанесених збитків та важкі матеріальні наслідки, спричинені небезпечними забрудненнями вод р. Тиса, що мали місце в 2000 р. з території Румунії (мається на увазі злиття у р. Тису ціанідних відходів в районі м. Бая-Маре), українська сторона розраховує на більш активні і вичерпні заходи з боку румунської сторони з недопущення подібних явищ у майбутньому.

На жаль, після вступу Румунії до Євросоюзу багато з названих питань, що потребують спільного з Україною розв'язання, залишились невирішеними. Причиною цього є необхідність обов'язкового узгодження фінансування проєктів з відповідними інституціями ЄС.

Складною проблемою в українсько-румунських відносинах залишається комплекс питань, пов'язаних із виконанням угод України з ЄС про спрощений візовий режим та реадмісію. Зняття проблем, пов'язаних із стабілізацією малого прикордонного руху, буде слугувати подальшому розширенню усіх напрямів транскордонного співробітництва двох країн.

Відомо, що транскордонне співробітництво зумовлюється наявністю спільних природних ресурсів, зокрема водних, використання яких повинно бути раціональним та екологічно безпечним з обох сторін. При цьому жодна із сторін не може діяти на зниження рівня екологічної безпеки іншої сторони і займатися господарством без урахування інте-

ресів сусідів. Цей принцип лежить в основі транскордонного співробітництва із сусідніми країнами-членами Європейського Союзу, в тому числі і Румунією.

Поряд з існуючими формами ТКС Україна і Румунія ведуть пошук більш дійової співпраці. Свідченням цього є *пропозиції українських фахівців румунській стороні, серед яких:*

- ✓ підтримати українську сторону в залученні до реалізації Програми комплексного протипаводкового захисту у басейні р. Тиса коштів міжнародної спільноти, в тому числі і на фінансування будівництва потужних гідротехнічних споруд (акумулюючих водосховищ) у верхів'ях р. Тиса;
- ✓ беручи до уваги катастрофічні наслідки паводків, що сталися останніми роками у Закарпатті (Україна), Сату-Марському повіті (Румунія) та області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), спільно опрацювати питання щодо створення в басейні р. Тиса на погоджених методичних принципах єдиної інформаційно-виміральної системи спостереження, обробки і передачі даних для попередження і прогнозування природних катаклізмів (Протокол Наради представників водогосподарських органів України, Угорської Республіки, Республіки Румунії, Словацької Республіки з питань захисту населення і територій у басейні річки Тиса і її приток від катастрофічного впливу паводків (16-17 лютого 1999 та 2002 рр., м. Ужгород, Україна);

- ✓ враховуючи значні обсяги нанесених матеріальних збитків та важкі наслідки, спричинені небезпечними забрудненнями вод р. Тиси, що мали місце в 2000 році з території Румунії (мається на увазі злиття у Тису ціанідних відходів від промивання золота австралійською фірмою в районі м.Бая-Маре), українська сторона розраховує на активні і вичерпні заходи з боку румунської сторони щодо недопущення подібних явищ у майбутньому.

Гармонізація національно-культурних потреб румунського населення в Україні

Етномовна ситуація. Для задоволення потреб національних меншин створена мережа освітніх і культурно-мистецьких закладів, приведена у відповідність до національного складу населення, яка постійно вдосконалюється. Вона повною мірою відповідає як чинному законодавству України, так і міжнародним нормам. У Чернівецькій області діють ліцеї та гімназії, де вивчається румунська мова. Це зокрема Красноільська гімназія Сторожинецького району, Боянська гімназія Новоселицького району, Новоселицький районний ліцей, Герцаївський та Карапчівський ліцеї. Станом на 1996 р., наприклад, в області налічувалося 93 школи з румунською мовою навчання⁸¹.

⁸¹ Віднянський С. Українсько-румунські відносини у загальноєвропейському контексті / Румунсько-українські відносини: історія та сучасність. – Сату-Маре, 1999. – С.446.

Аналогічний підхід у задоволенні національно-культурних потреб румунського населення забезпечується і в Закарпатській області, де поряд з україномовними функціонують 2 школи з румунською мовою навчання, 11 українсько-румунських шкіл та 2 дошкільних заклади, де виховання ведеться румунською мовою. *Підготовка кадрів для цих закладів здійснюється на філологічному факультеті Ужгородського національного університету, де функціонують угорське, російське, німецьке, словацьке та румунське відділення.*

Видання підручників. За останні роки за рахунок коштів державного бюджету для шкіл з румунською мовою навчання видано близько 80 підручників і навчальних посібників. З 1997 р. у Чернівцях працює регіональний Науково-методичний центр Міністерства освіти і науки України, одним з основних напрямів діяльності якого є *проведення науково-дослідницької та експериментальної роботи, підготовка до видання навчально-методичної літератури для освітніх закладів з навчанням мовами національних меншин Чернівецької, Закарпатської та Одеської областей.*

Заклади культури. В Україні функціонує розгалужена мережа закладів культури, що сприяють збереженню і розвитку духовної культури і традицій румунської національної меншини. Так, у населених пунктах Чернівецької області, в яких проживають етнічні румуни, діють 95 румунських аматорських театрів, театрів-студій, 3 дитячі художні школи, 100 танцювальних колективів, 82 музичні ансамблі.

Засоби масової інформації та періодичні видання.

Потреби румунської меншини у засобах масової інформації рідною мовою задовольняються періодичними виданнями, теле- і радіопрограмами. На всеукраїнському рівні румунською мовою виходить газета «Конкордія», співзасновником якої, починаючи з 2004 р., є Держкомнацрелігій. Щорічно на її видання та на оплату праці колективу редакції з державного бюджету України виділяється понад 300 тис. грн.

Популяризують національні румунські традиції, мову, культуру, історію ще близько 10 періодичних видань, заснованих у Чернівецькій області, зокрема «Аркашул», «Плаї роминеск», «Курієрул де Чернеуць», «Жунімя», «Лумя», журнал для дітей «Фегурел». У Закарпатській області для задоволення інформаційних потреб румунів видаються газети «Мараморошани» і «Апша». Обсяг використання місцевими теле- радіокомпаніями ефірного часу румунською мовою у Чернівецькій області становить 426,8 год/рік.

Задоволення духовних потреб вірян. Відомо, що Румунія, як і Україна, є православною країною. Саме тому в Україні відсутні проблеми із задоволення духовних потреб вірян у місцях компактного проживання румунської національної меншини. Свідченням цього є достатня кількість культових споруд, які функціонують безконфліктно.

Представництво в органах влади. Відповідно до чинного законодавства України представники національних меншин на рівних підставах обираються до органів місце-

вого самоврядування та виконавчої влади. Зокрема, серед депутатів обласної, районних і міських рад 1,3 % становлять румуни. Вже кілька років функціонує Об'єднання прикордонних органів самоврядування Закарпаття, до якого ввійшли відповідні органи населених пунктів компактного проживання румунів⁸².

Гармонізація національно-культурних потреб українського населення в Румунії

Слід зазначити, що Румунія також приділяє значну увагу питанням забезпечення національно-культурних потреб української національної меншини. Зокрема у повіті Сату-Маре діє 26 загальноосвітніх шкіл, 27 ліцеїв та 8 навчальних закладів постліцейної освіти. *Вищу освіту студенти здобувають у філії Університету Бабеш-Болья в Коложварі та у філії Університету ім. Василе Голдіша в м.Арад.* У 2001 р. у загальноосвітніх школах навчалось 12 852 учні, а в середніх закладах освіти – 2 169 студентів. Повіт Сату-Маре має мережу культурних закладів: театри, філармонію, 60 бібліотек, 1 постійно діючий кінотеатр, 4 багатофункціональних будинки культури, 17 музеїв, 2 мистецькі галереї.

⁸² Ващук Ф. Співробітництво з Румунією – важлива складова процесу інтеграції України до ЄС //Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року., м.Сату-Маре (Румунія) / Ред. кол.: І.І.Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С.321.

Стан задоволення духовних потреб вірян. Щодо релігійної приналежності населення у прикордонних регіонах Румунії, то це православні (більшість румунів і українців); католики (угорці і шваби); кальвіністи (угорці); греко-католики (румунни та українці); неопротестанти (баптисти, п'ятидесятники тощо), інші етнічні групи.

Таким чином, християнське населення Румунії становить 99,3% від загальної чисельності населення. У Добруджі існує і мусульманська меншина, яка складається, в основному, з турків і татар. Крім того, під час перепису населення 2002 року в Румунії було 6179 осіб єврейського віросповідання, 21349 осіб-атеїстів та 11734 особи, які не назвали свою релігію⁸³.

II. Висновки

Румунія посідає важливе місце в зовнішньополітичних інтересах України. Це зумовлено багатьма факторами, насамперед спільним кордоном (638,4 км) та різними можливостями стосовно налагодження взаємовигідної співпраці. Істотне значення для двосторонніх відносин має і те, що в Румунії, за офіційними даними, проживає майже 67 тис. українців (а на думку Союзу українців Румунії, їх майже 250 тис.), а в Україні це майже 135 тис. румунів і понад 324 тис. молдаван (офіційний Бухарест не розрізняє

⁸³Дані наведені за довідкою Л.Горват – старшого наукового співробітника Повітового музею Сату-Маре (Румунія).

молдаван і румунів), котрі мешкають здебільшого в Закарпатській, Чернівецькій та Одеській областях.

Саме тому питання українсько-румунської єврорегіональної співпраці та перспектива її розвитку в контексті сучасних геополітичних процесів є надзвичайно актуальним. Адже під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників ситуація в регіоні постійно змінюється, спостерігаються нові аспекти і тенденції двостороннього співробітництва.

Свідченням цього є напрацювання спільних проектів у прикордонних регіонах, особливо співпраці в рамках Карпатського єврорегіону. Це дозволяє мінімізувати проблеми екологічного характеру, що, на жаль, мають місце. Надзвичайно корисною є співпраця в сегменті транскордонного співробітництва, особливо щодо охорони природи, навколишнього середовища, інвестиційної складової співпраці тощо.

Ці та інші складові українсько-румунської співпраці сприяють міжнародній регіональній інтеграції України у центральноевропейському регіоні оскільки:

- *по-перше*, це поступове динамічне розширення відносин у площині Україна – Румунія як складової євроінтеграційного поступу. У процесі співпраці посилюється роль України як рівноправного партнера у міжрегіональному співробітництві;

- *по-друге*, кордони в межах Євросоюзу знищуються, але «біографія» їх не закінчується, виникає необхідність посилення безпеки у центральноевропейському регіоні⁸⁴.

⁸⁴ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: монограф. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.387.

Наявні на сьогодні асиметрії соціально-економічного розвитку, особливо у депресивних прикордонних регіонах України і Румунії, потребують нових підходів для мінімізації існуючих викликів. Саме взаємовигідне регіональне співробітництво здатне значно оздоровити економічні складові розвитку територій.

Позитивним в українсько-румунських відносинах є те, що, незважаючи на існуючі складності у взаємовідносинах, як Україна, так і Румунія послідовно мінімізують ті виклики, які утворились внаслідок історичних процесів на прикордонних територіях.

Важливим, на наш погляд, є і те, що в останній період надзвичайно активно проводяться спільні наукові дослідження з існуючої проблематики, в результаті яких вносяться конкретні пропозиції для поліпшення ефективності регіонального співробітництва як на рівні регіонів, так і на рівні держави. Прикладом цього є результати виконання Програми транскордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2007-2013».

За результатами виконання цього проекту, активну участь у якому бере Інститут транскордонного співробітництва на чолі з С.І.Устичем, підготовлено і видано надзвичайно цінні рекомендації щодо подальшого удосконалення міжрегіонального транскордонного співробітництва⁸⁵.

⁸⁵ Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація (на прикладі сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України) / Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 120 с.; Посіб-

Багато корисного для організації ефективної регіональної співпраці можна почерпнути у дослідженнях інших науковців, зокрема у монографіях Є.Кіш «*Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції*»⁸⁶ та М.Лендъел «*Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи*»⁸⁷.

Рекомендації щодо підвищення ефективної єврорегіональної співпраці на сучасному етапі містяться також у *науково-практичному посібнику «Конкурентоспроможність територій»*⁸⁸ за авторством А.Ткачука, В.Толкованова, С.Марковського, Н.Мікули, О.Дацка, О.Пастернака та інших.

Нові підходи до окремих форм регіональної співпраці висвітлені також у посланнях Президента України до Верховної Ради «*Модернізація України – наш стратегічний вибір*»⁸⁹ та «*Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2013 році*»⁹⁰.

ник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 78 с.

⁸⁶ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: монограф. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.387.

⁸⁷ Лендъел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: моногр. / М.О.Лендъел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с.

⁸⁸ Конкурентоспроможність територій: практ. посіб. / А.Ткачук, В.Толкованов, С.Марковський, та ін. – К.: Легальний статус, 2011. – 252 с.

⁸⁹ Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011. – С.101-102.

⁹⁰ Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.144-145.

III. Теми для рефератів

1. Особливості румунсько-українського єврорегіонального співробітництва
2. Сучасні виклики у румунсько-українських відносинах в контексті єврорегіонального розвитку
3. Розвиток двостороннього співробітництва України і Румунії: регіональний аспект
4. Актуальні аспекти реалізації єврорегіонального співробітництва України і Румунії
5. Основні проблеми та шляхи їх мінімізації в єврорегіональному співробітництві України та Румунії

IV. Додаткова література

Джерела:

1. Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань / Договір ратифіковано Законом № 1714-IV ([1714-15](#)) від 12.05.2004, ВВР, 2004, №35, ст.417. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_022
2. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією / Договір ратифіковано Законом №[474/97-ВР](#) від 17.07.97. [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/642_003,nreg
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про взаємодопомогу в митних справах / Угоду затверджено Постановою КМУ №431 ([431-2001-п](#)) від 06.05.200. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_120
 4. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії про пункти пропуску через українсько-румунський державний кордон /Угоду затверджено Постановою КМ №1445 ([1445-2006-п](#)) від 18.10.2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_039
 5. Угода між Україною та Європейським Союзом про спрощення візового режиму та реадмісію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_850
 6. Угода між Урядом України та Урядом Румунії про спрощений порядок перетинання спільного державного кордону громадянами, які проживають у прикордонних районах і повітах / Угоду затверджено Постановою КМУ №904 ([904-96-п](#)) від 02.08.96. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_051

Монографії, статті, посібники:

7. Артџомов І.В. Стан, проблеми і перспективи українсько-румунських відносин //Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року., м.Сату-Маре (Румунія) / Ред. кол.: І.І.Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С.330
8. Артџомов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: [монографія] / І.В.Артџомов. – Ужгород: Ліра, 2009. – 520 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 13)
9. Ващук Ф.Г. Співробітництво з Румунією – важлива складова процесу інтеграції України до ЄС //Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року., м.Сату-Маре (Румунія) / Ред. кол.: І.І.Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С.321.
10. Віднянський С. Українсько-румунські відносини у загально-європейському контексті / Румунсько-українські відносини: історія та сучасність. – Сату-Маре, 1999. – С.446.

11. Вовканич І. Українсько-румунські відносини: питання гармонізації зовнішньополітичних інтересів / Румунсько-українські відносини: історія та сучасність. – Сату-Маре, 2007. – С.254.
12. Геополітика України: історія і сучасність: зб.наук.праць. Вип.7. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 332 с.
13. Геополітика України: історія і сучасність: зб.наук.пр. Вип.8 / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому східному кордоні Європейського Союзу», м.Стара Лесна, Словацька Республіка, 18-19 вересня 2012 р. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 318 с.
14. Євро регіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: зб. наук. праць за матеріалами круглого столу експертів (м.Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с. («Євроінтеграція: український вимір»; Вип.19).
15. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових доповідей за матеріалами ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу», 16-19 листопада 2010 року / Редкол.: Ф.Г. Ващук (голова), Х.М. Олексик, І.В. Артёмов та ін.; упорядкування К.М. Мовчан.- Ужгород: ЗақДУ, 2011. – Вип. 2(21) – 646 с.

16. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXIII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Кошице – Мішкольц, 29 листопада – 2 грудня 2011 р. /Ред. кол. Ф.Г.Ващук (голова), Х.М.Олексик, І.В.Артёмов та ін. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – Вип. 4(23). – Ч.1. – 400 с.
17. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія [Електронний ресурс] / Н.А.Мікула; IPД НАН України, Львів, 2004. – 395 с. – Режим доступу: <http://znc.com.ua/ukr/publ/book/book-mikula-2004/index.php>
18. Мітряєва С.І. Малий прикордонний рух як реальна альтернатива новій «залізній завісі» / С.І.Мітряєва // Актуальні аспекти реалізації євроінтеграційних прагнень України: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції (м.Ужгород, 29-30 листопада 2007 р.); відп.ред.І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.290-301.
19. Офіцинський Р. Острів Зміїний та українсько-румунські відносини на початку ХХІ століття // Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року., м.Сату-Маре (Румунія) / Ред. кол.: І.І.Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С.266-276.

20. Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць/ Ред. кол.: І.І.Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сатумаре, 2011. – 577 с.
21. Устич С.І.Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам: Комплексне дослідження. – Ужгород: Карпати, 2007. – 240 с.; Устич С.І. Кордони. Війна та мир в долі сучасного світу. Тріада життя чи колапсу: монографія. – Ужгород: Карпати, 2010. – 328 с.
22. Шемякін О.М. Острів Зміїний: проблеми делімітації морських просторів// Правова держава; вип. 16. – К: ін-т держави: права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 473 – 480.

Тема 7
**ПРАКТИКА ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З УГОРЩИНОЮ**

I. Тези лекції

Процес входження України в європейський інтеграційний простір і визнання її європейськими партнерами потребує координації зусиль з розвитку співпраці з країнами ЄС і в першу чергу – з сусідами України, такими, як Угорщина.

Для України, до кордонів якої наблизились держави, що входять до Європейського Союзу, питання співробітництва з країнами-сусідами – одне із визначальних. Адже території в зоні впливу кордонів нашої держави відіграють надзвичайно важливе політичне і економічне значення. Саме ця особливість України (кордони із сімома різноблоковими державами в самому центрі Європи) визначила необхідність ведення політики, направленої на гармонізацію і зміцнення зв'язків із сусідніми країнами, координацію розвитку прикордонних регіонів по всьому периметру території нашої держави, розвиток і вдосконалення транскордонного співробітництва (ТКС)⁹¹.

Прикладом плідної співпраці щодо вирішення комплексу транскордонних проблем сьогодні є українсько-

⁹¹ Євчак Ю. Особливості реалізації регіональної політики в районах компактного проживання національних меншин в умовах розширення ЄС //Регіональна політика і транскордонне співробітництво в Євроінтеграційній стратегії України. – Ужгород: Ліра, 2007. –С. 205-216.

угорське співробітництво, в ході якого українська сторона (Закарпатська область) використовує складові нового механізму взаємовідносин, який гармонізується з правовим полем України, країн-членів ЄС та вимогами Євросоюзу.

Нормативно-правовою основою єврорегіонального співробітництва України з Угорщиною є Договір про основи добросусідства та співробітництва, підписаний 6 грудня 1991 року, який набув чинності 16 червня 1993 року.

Серед інших нормативно-правових актів важливе значення мають угоди:

- про співробітництво між Верховною Радою України та державними Зборами Угорської Республіки (23-24 листопада 2010 р.);
- про контроль прикордонного руху в автомобільних та залізничних пунктах пропуску між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорщини (травень 2012 р.);
- про співробітництво між Міністерством освіти і науки України та Міністерством людських ресурсів Угорщини на 2012-2013 рр.⁹²

Завершується підготовка до підписання угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Угорщини **про міжнародні комбіновані перевезення та міжурядової угоди про реконструкцію, утримання та експлуатацію авто-**

⁹² Договірні-правова база між Україною та Угорщиною // Офіційний сайт Посольства України в Угорщині [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://hungary.mfa.gov.ua/ua/ukraine-hu/legal-acts>

мобільних прикордонних мостів на спільному державному кордоні.

Важливе значення для активізації єврорегіональної двосторонньої співпраці мають і проекти **договору** між Україною та Угорщиною про соціальне забезпечення, угоди про залізничне прикордонне сполучення, **оновленої угоди** між Кабінетом Міністрів України та Урядом Угорщини про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища та розвитку територій від 1993 р.

Загально визнаним в експертному середовищі є те, що вже протягом тривалого часу єврорегіональне співробітництво між Україною та Угорщиною продовжує слугувати прикладом цивілізованої та прагматичної міжнародної співпраці у Центральній Європі. Його правовою основою є Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади; Європейська хартія місцевого самоврядування; угода про партнерство та співробітництво (УПС) та Закон України «Про транскордонне співробітництво»⁹³.

Зазначимо, що в Угорщині транскордонне співробітництво функціонує на різних рівнях: на рівні регіонів, обласних органів самоврядування та їхніх інститутів, місцевих самоврядних одиниць, а також у рамках Карпатського

⁹³ Артьомов І.В. Стан українсько-угорського співробітництва в контексті євроінтеграційного курсу держави / І.В.Артьомов, Т.Віціан / Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної конференції (м.Ужгород, 5-6 грудня 2006 р.) / Відп. ред. І.В.Артьомов. – Ужгород: ЗакДУ, Ліра, 2007. – С.197.

еврорегіону та ІНТЕРРЕГІО (так зване «інституційне співробітництво») та між громадськими організаціями.

Висвітлення окремих питань сучасного українсько-угорського співробітництва важливе з огляду на те, що сьогодні Україна має 136 км кордону не просто з Угорщиною як державою, а з країною, що входить до надпотужного економічного блоку – Європейського Союзу.

У розвитку міжрегіональних і міжнаціональних ділових стосунків як у прикордонних регіонах країн, так і на інших територіях держав важливу роль відіграють розвиткові інституції (агентства регіонального розвитку, центри транскордонного співробітництва тощо), які безпосередньо займаються розробкою та виконанням регіональних програм та транскордонних проєктів, використовуючи досвід прикордонних регіонів.

Програми сусідства – це унікальні можливості для прикордонних регіонів. Ці програми надають можливість залучити у розвиток регіону додаткові кошти у вигляді безповоротної технічної допомоги для створення інституційної інфраструктури та розробки спільних проєктів і програм.

Стратегічним кроком для розвитку транскордонного співробітництва в прикордонних областях України та Угорщини стало впровадження комплексу заходів з метою синхронізації дій органів регіональної влади та розвиткових інституцій по обидва боки кордону в рамках розробки спільних концептуальних та стратегічних документів, а також впровадження «дзеркальних проєктів», використову-

ючи досвід прикордонних регіонів. На сьогоднішній день розроблені і діють такі концептуальні документи координуючого характеру:

- Концепція спільного розвитку прикордонних регіонів України та Угорщини;
- Концепція спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини та Румунії ІНТЕРРЕГІО;
- Стратегія розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Польщі, Словаччини та Румунії "Карпати 2004-2011".

Практика міжнародної регіональної інтеграції країн Центральної Європи, і зокрема досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС, де Угорщина відіграла вагомую роль, свідчить про дію потужних механізмів єврорегіонального співробітництва, використання яких дає змогу Україні вносити необхідні корективи в плани інтеграції до ЄС.

До цього важливого аспекту привертається увага у монографії Є.Кіш⁹⁴.

Вивчення і врахування цього регіонального інструменту колективної співпраці на шляху до ЄС – важливий резерв для його використання Україною. Тому аналіз використання здобутків і врахування недоліків на шляху до європейської спільноти принесе лише користь.

Однією з особливостей двосторонніх відносин є наявність комплексу спільних проблем, довкола вирі-

⁹⁴ Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – С.30-176.

шення яких об'єднуються зусилля України і Угорщини. Серед них:

- *по-перше*, повсякденна двостороння співпраця з гармонізації міжнаціональних відносин з урахуванням того, що в Україні, на території Закарпаття, компактно проживає понад 150 тис. угорців, а це понад 12 відсотків від загальної кількості населення області;
- *по-друге*, збереження багатої етнографічної спадщини, історичних традицій, культурних пам'яток та ін.;
- *по-третє*, об'єднання зусиль у боротьбі з паводками в басейні ріки Тиса, довжина якої на Закарпатті становить 262 км, а також співпраця в галузі екологічної безпеки;
- *по-четверте*, вдосконалення транзитно-логістичної схеми доставки вантажів та вдосконалення прикордонно-трансграничної інфраструктури, підвищення ефективності роботи 5-го міжнародного автотранспортного коридору Київ – Лісабон.

Саме для успішного спільного вирішення названих та інших проблем в 2003 р. була розроблена *Концепція спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини*. У цьому документі були сформульовані 5 стратегічних цілей спільної роботи:

- 1) створення конкурентоспроможної економічної системи;

- 2) розвиток людських ресурсів та сфери послуг;
- 3) полегшення доступу до прикордонного регіону;
- 4) збереження природних та культурних цінностей, створення здорового та привабливого середовища;
- 5) успішне використання досвіду Угорщини на шляху до ЄС.

Для досягнення зазначених стратегічних цілей було визначено також п'ять пріоритетів розвитку:

Перший:

Розвиток економіки, що передбачає:

- стимулювання створення спільних підприємств, спільних економічних проектів та систем співпраці;
- розвиток інновацій і сприяння їх поширенню;
- розвиток туризму, реалізація спільних програм його розвитку;
- реалізація маркетингових акцій на регіональному рівні з метою залучення капіталу.

Другий:
передбачає:

Полегшення доступу до регіону, який передбачає:

- розвиток транспортної мережі, шляхів, які перетинають кордон;
- розвиток залізничних шляхів та послуг залізниць;
- розвиток інфраструктури пунктів перетину кордонів.

Третій: *Охорона природи, навколишнього середовища, що передбачає:*

- спільні зусилля зі збереження природи прикордонних регіонів (охорона від паводків, утилізація сміття, очистка нечистот тощо);
- збереження природних цінностей прикордонних територій, захист природної екосистеми.

Четвертий: *Розвиток людських ресурсів. Він передбачає:*

- реалізацію програм із співробітництва в освіті та навчанні;
- розвиток культурного, мистецького та спортивного співробітництва;
- підготовку кадрів з питань територіального та економічного розвитку, сприяння обміну практичним досвідом.

П'ятий:

Інституційний розвиток, який передбачає:

- сприяння інституційному співробітництву;
- поліпшення обміну та поширення інформації, поширення та поліпшення обміну інформацією, створення спільної інформаційної мережі.

Вважаємо, що геополітичні зміни, що відбулися і відбуваються сьогодні, є позитивним стимулом до розвитку і вдосконалення співробітництва між Україною та Угорщиною.

Після вступу Угорської Республіки до Європейського Союзу 1 травня 2004 р. українсько-угорські зв'язки набули нової якості. У контексті підготовки до європейської інтеграції угорсько-українське співробітництво значною мірою поширилось на зовнішню політику та політику безпеки, соціально-економічні реформи та розвиток, податки та митні справи, юстицію та сімейну політику, транспортування, енергетику, інформаційне суспільство та навколишнє середовище, охорону здоров'я, імплементацію законів, сферу гуманітарних контактів.

Угорщина є також важливим партнером в інвестиційному співробітництві, на неї припадає 62,5% обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку Закарпатської області.

Економічна складова співробітництва

Серед країн світу, які співпрацюють із закарпатськими підприємцями, за обсягами зовнішньоторговельного обороту ще в **2001 році Угорщина вийшла на перше місце.**

Частка Угорщини в обсязі зовнішньої торгівлі області в 2002 році становила **26,9 %: в обсязі експорту – 35,8 %, в обсязі імпорту – 16,9 %.**

За участі угорського капіталу в області **працює 115 суб'єктів** господарювання, сума **інвестицій яких складає 23,8 млн дол. США, що становить 17,6% по відношенню до загальнообласних обсягів інвестицій.**

Із загальної суми залучених угорських інвестицій найбільші обсяги спрямовані на **обробну промисловість** – 8,8 млн дол. США (37,1% від загального обсягу); із неї: на харчову – 2,7 млн дол. США.

Найбільші угорські інвестиції в Україні припадають на спільні підприємства: СП “Мол Закарпаття” – 6,5 млн дол. США, ДП “Систем Інвестмент Україна” – 4,0 млн дол. США, Мукачівський завод “Точприлад” – 1,1 млн дол. США, ТОВ “Берег Сольнок” – 0,4 млн дол. США, ТОВ “Грін Рей” – 0,5 млн дол. США, “Аква-Білд” – 0,35 млн дол. США, ТОВ “Сільвер” – 0,3 млн дол. США, ТОВ “Берегівський радіозавод” – 1,4 млн дол. США, СП “Мультифуд” – 0,5 млн дол. США, АПК “Виноградів” – 0,8 млн дол. США та інші.

Співпраця у сфері протипаводкового захисту і довкілля

Суттєві резерви поглиблення і розширення співпраці Угорщини і України задекларовані в низці програм, зокрема в програмі довгострокової дії на Закарпатті – Регіональній стратегії розвитку області до 2015 року.

В останні роки співробітництво активізувалось, розширилось і набуває конкретних форм. Здійснюється узгодження проектної документації на реконструкцію діючих і будівництво нових гідротехнічних споруд на ділянках спільного інтересу. Відбувається обмін оперативною та необхідною супровідною інформацією, особливо під час виникнення паводкової ситуації, а також досвідом з питань екс-

платуації меліоративних систем та інженерних об'єктів на прикордонних ділянках річки Тиса.

Основними напрямками співпраці є:

- співробітництво в питаннях водного господарства;
- співробітництво у створенні інформаційної системи протипаводкового захисту;
- участь у міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах та в розробці проектів і документів щодо співпраці на прикордонних водах.

За останні роки фахівці обох країн розробили "Українсько-угорський проект реконструкції Березівської меліоративної системи", "Спільний план регулювання русла р.Тиса", "Спільний план локалізації паводків у Березькому басейні Угорщини і Березівській меліоративній системі", "Техніко-економічне обґрунтування розвитку Закарпатської інформаційно-вимірювальної системи". В реалізації цих проектів існує взаємний інтерес щодо захисту прикордонних територій і населених пунктів.

Співробітництво між водогосподарськими організаціями Закарпатської області України та прикордонними водогосподарськими підприємствами Угорської Республіки розвивалося згідно з положеннями угоди між урядом України та урядом Угорської Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах, укладеної у м. Будапешті в 1993 і 1997 роках.

Захист населених пунктів і виробничих об'єктів від затоплення паводковими водами, і в першу чергу на прикордонних ділянках України з Румунією, України з Угор-

щиною та України з Словаччиною, є найбільш гострою проблемою не тільки для Закарпатської області, але й для прикордонних регіонів цих країн, окремі території яких розташовані в басейні р. Тиса, як одному із найбільш паводконебезпечних регіонів Європи.

Шляхи досягнення цієї мети різні, і вони забезпечуються в кожній країні по-своєму, виходячи з наявних організаційних, технічних та фінансових можливостей.

Створена протягом 2000-2003 рр. в області за участі угорської сторони автоматизована інформаційно-вимірювальна система АІВС-“Тиса” забезпечує:

- оперативне прогнозування паводків на річках басейну р.Тиса за допомогою спеціальних пристроїв математичного інформаційного і програмного забезпечення;

- підготовку достовірної прогнозної інформації про параметри паводка і передачу її в автоматичному режимі відповідним службам оповіщення і протипаводковим підрозділам;

- видачу рекомендацій для прийняття управлінських рішень щодо безаварійного пропуску паводків.

Протипаводкова програма “Тиса” вартістю 1,5 млрд грн. до 2015 року передбачає захист не тільки населених пунктів Закарпаття, а і значне зниження загрози для Угорщини.

Щорічно на прикордонних створах р.Тиса, **Вилок-Тисабеч, Чоп-Загонь** відбираються **24** проби води, із них **4** – спільні на території України та на території Угорщини з аналізами згідно з прийнятими методика-

ми. Поряд з цим, для поліпшення міжнародного співробітництва у сфері екології, на наш погляд, необхідно:

- **розглянути можливість розширення спільних програм моніторингу та систем прогнозу та оповіщення** через встановлення стаціонарних станцій моніторингу якості поверхневих вод р.Тиса та гідрологічних вимірювань, **забезпечення лабораторій необхідними сучасними приладами та обладнанням.** Підготовка пропозицій до єдиних методик контролю та оцінки якості прикордонних вод;
- **взяти участь у розробці та впровадженні в дію єдиної методики розрахунку збитків, завданих довкіллю у зв'язку з забрудненнями прикордонних вод;**
- **налагодити систематичне проведення робочих зустрічей з проблем прикордонного співробітництва** в частині збереження та охорони тваринного і рослинного світу, розвитку заповідної справи.

Розбудова пунктів пропуску на спільному кордоні

За пропозиціями Міністерства закордонних справ Угорської Республіки, викладених у Вербальній ноті від 6 листопада 2002 року № 19424/Adm/KUM/2002 щодо визначення прийнятності змін до Угоди між урядами Угорщини і України про пункти пропуску через державний кордон, Закарпатська облдержадміністрація вважає прийнят-

ними запропоновані угорською стороною зміни до Угоди щодо надання відповідного статусу пунктам пропуску:

- Лоня-Дзвінкове – міжнародного пасажирського, за винятком автобусного руху, з режимом роботи з 8 до 16 год. за середньоєвропейським часом;
- Барабаш-Косино – міжнародного пасажирського, за винятком автобусного руху, з режимом роботи з 7 до 19 год. за середньоєвропейським часом;
- Берегшурань-Лужанка – міжнародного пасажирського з цілодобовим режимом роботи;
- Тисабеч-Вилок – міжнародного пасажирського з цілодобовим режимом роботи.

Співпраця з питань розвитку 5-го міжнародного транспортного коридору

На цьому напрямі співробітництва насамперед необхідно:

- остаточно визначити на державному рівні точку перетину ТЕПАМ українсько-угорського кордону у межах області;
- розглянути можливість участі угорської сторони у реалізації проекту ремонту існуючого та будівництва нового тунелю на перегоні Бескид-Скотарське;
- визначитися щодо спільної експлуатації водного шляху р.Тиса в її судноплавній частині.

З метою підвищення конкурентоспроможності продукції українських товаровиробників за рахунок здешевлення транспортної складової та залучення до транзиту

через Україну та Угорщину вантажів, що прямують із трьох країн, в районі м. Чоп на 630 км річки Тиса пропонується здійснити будівництво річкового порту потужністю до 1 млн тонн вантажів на рік.

Співробітництво у сфері освіти і науки

В Закарпатській області працюють 64 дитсадки з угорською мовою, 130 загальноосвітніх навчальних закладів, одна угорська гімназія, 2 ліцеї з угорською мовою навчання та 4 ліцеї приватної форми власності, в яких навчально-виховний процес здійснюється угорською мовою.

За рахунок варіативної складової вивчення мов національних меншин угорську мову опановують 1268 учнів.

У населених пунктах з компактним проживанням національних меншин при відсутності навчальних закладів з відповідними мовами учні мають можливість вивчати мову свого народу факультативно.

Педагогічні кадри для навчальних закладів, в яких навчання ведеться мовою національної меншини, готує кафедра угорської філології Ужгородського національного університету.

Для координації роботи угорськомовних освітніх установ та оперативного і якісного методичного забезпечення педагогічних кадрів у м. Берегові у 1992 році відкрито філіал обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Для вчителів таких закладів курси тут проводяться рідною мовою.

Характерною ознакою турботи про якнайповніше задоволення потреб національних меншин Закарпаття стало відкриття нової угорськомовної школи в селі Чомо-

нин на Мукачівщині Президентом України і Прем'єр-міністром Угорщини в січні 2007 року.

Співпраця щодо виконання

Угоди про спрощення візового режиму

Слід також привернути увагу до угорсько-української співпраці з виконання Угоди про спрощення візового режиму між нашими країнами в рамках спільних угод України та Євросоюзу.

Особливістю наших прикордонних стосунків є те, що аналогів їм немає в інших країнах Євросоюзу. Адже в зону дії Угоди про малий прикордонний рух включені українські та угорські населені пункти, а можливість вільного перетину кордону мають 750 тис. закарпатських жителів прикордонних територій (табл. 7.1).

Таблиця 7.1

Видача шенгенських віз Консульством Угорщини в м.Берегово в 2008-2010 рр.*

Показник	2008 рік				2009 рік				2010 рік	
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	I квартал	II квартал
Загальна кількість прийнятих візових заявок на візи типів В і С (од.)	1323	2895	7951	6702	4351	5752	6892	4987	4752	9854
Загальна кількість виданих віз типів В і С (од.)	1296	2839	7887	6619	4184	5685	6798	4832	4733	9829
з них:										
візи типу В	34	140	873	222	69	1246	1414	224	118	0 ⁵
візи типу С	1262	2699	7014	6397	4115	4439	5384	4608	4615	9829
Загальна кількість відмов у візах типу В і С (%)	2,04	1,93	0,8	1,23	3,8	1,1	1,36	3,8	1,01	1,24
Видано багаторазових віз (річні, 2-х- та 5-тирічних віз)	792	1775	4581	4092	2446	3237	1218	річні (немає статистики) 2-о річні: 10 5-ти річні: 7	4327	5782
Видано безкоштовних віз (пільгові категорії громадян)	709	1366	3317	2404	1216	1822	914	1127	-	-

* Наведено за джерелом: Мітряєва С.І. Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС: регіональний аспект // Закарпаття : Науково-популярне видання. –2010-2011. – №3. – С. 61.

Важливим фактором реалізації Угоди про спрощення візового режиму є *практичне вирішення проблем, що існують в місцевому прикордонному русі України, який передбачає можливість перебування у 50-кілометровій прикордонній зоні українсько-угорського кордону мешканців: 244 угорських та 384 українських населених пунктів та 299 словацьких і 280 українських населених пунктів на українсько-словацькому кордоні* (табл. 7.2).

Таблиця 7.2

Місцевий прикордонний рух: форми та умови^{*}

Країни	Зона перебування	Вартість оформлення дозволу	Період дозволу	Термін дії дозволу	Термін перебування
<u>Угорщина – Україна</u>	50 км (244 угорських та 384 українських населених пунктів)	20 € (не стягується з інвалідів, пенсіонерів, дітей у віці до 18 років та дітей на утриманні, віком до 21 року)	10 днів	1 – 5 років	не більше 90 днів
<u>Словачина – Україна</u>	30 – 50 км (299 словацьких та 280 українських населених пунктів)	20 € (не стягується з пенсіонерів старших 60 років, та дітей віком до 15 років)	60 – 90 днів	1 – 5 років	30 днів протягом одного візиту (загалом не більше 90 днів впродовж 6 місяців)
<u>Польща – Україна</u>	30 км (1822 польських та 1545 українських населених пунктів)	20 € (не стягується з інвалідів, пенсіонерів та дітей віком до 18 років)	60 – 90 днів	1 – 5 років	60 днів протягом одного візиту (загалом не більше 90 днів впродовж 6 місяців)

* Наведено за джерелом: Мітрьєва С.І. Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС: регіональний аспект // Закарпаття : Науково-популярне видання. –2010-2011. – №3. – С. 61.

Проривом у роботі із спрощення і лібералізації візового режиму України з ЄС стали **результати першого офіційного візиту до Брюсселю Президента країни Віктора Януковича 1 березня 2010 року**, який підтвердив пріоритетність євроінтеграційного поступу нашої країни. Це посилило динаміку і результативність співпраці у двосторонніх відносинах. Зокрема про це свідчать конкретні справи України:

- активізувалась робота із забезпечення виконання **«Концепції інтегрованого управління кордонами»**;
- розроблені проекти **«Концепції міграційної політики»** і нормативно-правових актів, необхідних для реалізації Закону України **«Про прикордонний контроль»**;
- успішно виконується Державна цільова програма **«Облаштування та реконструкція державного кордону на період до 2015 року»**;
- оптимізувалась робота з виконання Закону України **«Про прикордонний контроль»**;
- здійснюються важливі заходи щодо інтеграції іноземних мігрантів та реінтеграції українських мігрантів на 2011 – 2015 рр. та введена в дію автоматизована інформаційна система **«Біженці»**;
- розпочата робота із забезпечення громадян України, що виїжджають за кордон, біометричними закордонними паспортами уже в 2011 році тощо.

Надзвичайно продуктивним у плані реалізації попередніх домовленостей щодо спрощення візового режиму стали рішення **Чотирнадцятого саміту «ЄС – Україна»**,

який відбувся в Брюсселі в листопаді 2010 року⁹⁵. Він затвердив *План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України*.

За період, що пройшов після цього саміту, в Україні проведена надзвичайно продуктивна організаційно-аналітична робота відносно визначення пріоритетів виконання рішень зазначеного саміту.

Відомо, що Адміністрація Президента України координує роботу відповідних структур щодо вироблення **Національного плану з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України**, який передбачає⁹⁶:

- ✓ **прийняття** законодавчих актів про введення документів України для виїзду за кордон з електронним носієм біометричної інформації відповідно до стандартів Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) з забезпеченням на належному рівні захисту персональних даних (відповідний законопроект Кабмін повинен подати до Верховної Ради вже в травні);
- ✓ **організацію** видачі документів для виїзду за кордон з електронним носієм біометричної інформації, а також вилучення з обігу доку-

⁹⁵Чотирнадцятий саміт ЄС – Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// esbs.kiev. ua /index.php?option=com_ docman&task=doc _ download&gid= 468&Itemid=176&lang=uk](http://esbs.kiev.ua/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=468&Itemid=176&lang=uk)

⁹⁶ Указ Президента України «Про Національний план з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U494_11.html

ментів, що не відповідають стандартам Міжнародної організації цивільної авіації: протягом 2011 року ряд міністерств, в першу чергу МВС, повинні були забезпечити централізовану видачу нових закордонних паспортів, а МЗС – проінформувати про введення нових паспортів громадян, які виїхали за кордон;

- ✓ **удосконалення** правил в'їзду і перебування на території України іноземців і осіб без громадянства;
- ✓ **створення** належної інфраструктури для утримання нелегальних мігрантів та вдосконалення процедур видворення з України іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перетинають державний кордон України або незаконно перебувають в Україні;
- ✓ **розробка** проектів нормативно-правових актів у сфері надання притулку відповідно до міжнародних стандартів та стандартів ЄС;
- ✓ **забезпечення** захисту прав громадян України, іноземців та осіб без громадянства на свободу пересування по території України та інші заходи.

Практичні дії України з реалізації домовленостей, взятих сторонами під час Чотирнадцятого саміту «ЄС – Україна», знаходять позитивну оцінку в керівництві Європейського Союзу. Зокрема Президент Європейського парламенту Єжи Бузек на зустрічі з головою Верховної

Ради України Володимиром Литвином, що відбулася у Стразбурзі 10 травня 2011 року, висловив задоволення активізацією співпраці України з ЄС в питаннях лібералізації візового режиму, а також переговорного процесу відносно підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі⁹⁷.

Головними пріоритетами єврорегіонального розвитку двосторонніх відносин є підтримка національних меншин (їх інституцій та культурологічної діяльності), подальше зміцнення історично традиційної атмосфери міжетнічної злагоди, толерантності співжиття та високого рівня взаєморозуміння між представниками різних національних груп, забезпечення їх конституційних прав і свобод, задоволення освітніх, культурних, мовних, духовних потреб, конкретне вирішення їх запитів щодо збереження національної ідентичності, що сприяє формуванню простору європейського співжиття і становленню європейської ідентичності.

II. Висновки

Аналізуючи особливості реалізації регіональної політики в місцях компактного проживання національних спільнот Закарпаття, слід особливу увагу звернути на законодавче забезпечення прав національних меншин

⁹⁷Україна договаривается с ЕС о безвизовом режиме. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rosbalt.ru/ukraine/2011/05/10/847076.html>

та відповідність української нормативно-правової бази міжнародним стандартам.

Добросусідське двостороннє співробітництво України та Угорщини, зумовлене їх геополітичним розташуванням, є вигідним для обох країн. Спільність важливих транспортних коридорів (зокрема Київ – Чоп – Будапешт), нафтопроводів, річкових каналів породжує потребу проведення виваженої політики у двосторонніх відносинах.

У першу чергу Угорщина є стратегічним зовнішньо-економічним партнером для нашої країни. По-друге, це країна з певним досвідом, корисним для України щодо проведення реформ та організації функціонування економіки на ринкових засадах. Адже тісне партнерство з країною-членом ЄС ще на крок наближає Україну до практики запровадження європейського досвіду, а, отже, сприяє нашій країні у її прагненнях приєднання до Європейського Співтовариства.

Аналіз сучасного стану українсько-угорського євро-регіонального співробітництва дає підстави стверджувати:

- існує обопільна зацікавленість сторін у налагодженні співпраці з реалізації конкретних проєктів на засадах спільної концепції з широкого спектру питань транскордонного та прикордонного співробітництва, зокрема у галузях енергетики, туризму, охорони навколишнього середовища, розвитку прикордонної та транспортної інфраструктури тощо;

- органами влади прикордонних регіонів Угорщини й України розроблені програми та конкретні проекти для їх спільної реалізації на коротко- та середньострокову перспективу, визначені пріоритети щодо послідовності їх реалізації.

Проте успішність виконання цих програм та проєктів значним чином залежить від належного фінансового забезпечення не лише за рахунок малопотужних регіональних і локальних бюджетів прикордонних областей, але й за участі центральних державних органів і бюджетів України та Угорщини. Узгоджених дій сторін як на регіональному, так і на міжурядовому рівнях, а також погоджених кроків у рамках відповідних органів Євросоюзу вимагає широкомасштабне залучення фінансових ресурсів ЄС, у тому числі з Програми сусідства Україна-Угорщина-Словаччина на 2007-2013 роки для розвитку українсько-угорської транскордонної співпраці.

Таким чином, українсько-угорське співробітництво має різноплановий, але цілісний і комплексний характер. Воно здійснюється на всіх рівнях міждержавних взаємин – від центрального до регіонального і локального. При цьому співробітництво охоплює різноманітні сфери – від захисту прав національних меншин до господарської співпраці та координації соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Поступово поглиблюється між-регіональна співпраця та формування основ транскордонного (прикордонного) українсько-угорського регіону, а

також мультикультурних і поліетнічних єврорегіональних спільнот.

III. Теми для рефератів

1. Актуальні аспекти регіонального і транскордонного співробітництва України з Угорщиною
2. Особливості українсько-угорського єврорегіонального співробітництва в умовах процесів глобалізації
3. Сучасний стан та перспективи розвитку єврорегіональної співпраці між Україною та Угорщиною
4. Нормативно-правова база забезпечення українсько-угорського єврорегіонального співробітництва
5. Співробітництво України і Угорщини в рамках Карпатського єврорегіону.

IV. Додаткова література

1. Алмашій В.В. Передумови та початок діяльності двосторонніх міждержавних українсько-словацької та українсько-угорської комісій з питань національних меншин, освіти і культури в першій половині 90-х рр. ХХ ст. /В.В.Алмашій //Науковий вісник УжНУ: Серія Історія. – Вип. 20. – Ужгород: Говерла, 2008. – С. 78-84.
2. Андрейко В. Роль та місце угорської нацменшини в українсько-угорських міждержавних відносинах / В. Андрейко //Схід. – 2012. – № 1. – С. 133 - 137.

3. Білан В. Українсько-угорський спільний кордон в геополітиці Центрально-Східної Європи // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип. 4. – К., 2000. – С. 97 – 104.
4. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою від 06 грудня 1991 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348_004
5. Задорожний О. В. Україна - Угорщина: міст до наступного тисячоліття / О. В. Задорожний. – К.: Парлам. вид-во, 2001 – 336с.
6. Жосан О. Деякі аспекти сучасного стану, проблем і перспектив для національних меншин в Україні на прикладі угорської спільноти як складової українського суспільства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forumn.kiev.ua/2009-03-82/82-01.html>
7. Історія українців Угорщини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukran2.radio.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=3756&Itemid=67
8. Кіш Є.Б. Основні пріоритети сучасних українсько-угорських міждержавних відносин / Є.Б. Кіш // Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки: матеріали міжнародного круглого столу 26-27 січня 2011 р. – Ужгород: Ліра, 2011. – С.130-141.

9. Кіш Є. Політико-правові засади українсько-угорського кордону в контексті розширення ЄС // *Людина і політика*. – 2003. - №6. – С. 15 – 21.
10. Красівський О., Гузинець Ю. Українсько-угорське транскордонне співробітництво у рамках Карпатського євро регіону // *Вісник Львівського університету*. Серія: міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 25. – С. 33 – 39.
11. Литвин В. Українсько-угорські відносини: історичні традиції та нові обрії співробітництва // *Голос України*. – 2004. – 29 травня. – С. 4 – 6.
12. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: монографія / Д.І.Ткач. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.
13. Ткач Д.І. Українсько-угорські відносини новітньої доби / Д.І. Ткач // *Науковий вісник Дипломатичної академії України: збірник / Дипломат. акад. України при М-ві закорд. справ України*. – К., 2009. – Вип. 15: Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. – С. 78-89.

Тема 8

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКОГО ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

I.Тези лекції

Українсько-словацьке єврорегіональне співробітництво виступає одним з важливих інструментів європейської інтеграції України та водночас інструментом формування особливої спільної просторової зони безпеки, європейських гуманітарних цінностей по обидва боки кордону. Адже між Україною та Словаччиною існують тісні взаємозв'язки, які сприяють усесторонньому взаємовигідному співробітництву. Тому стратегія України на довгострокову перспективу має враховувати фактори нової східної політики Європейського Союзу.

Підтримка багатовікових історичних та культурних традицій має вагоме значення для подальшого розвитку українсько-словацького співробітництва.

Відомо, що новітня історія українсько-словацьких міждержавних відносин офіційно бере початок з 1 січня 1993 р., коли на політичній карті світу з'явилася нова незалежна держава – Словацька Республіка. Дипломатичні відносини були затверджені в офіційних нормативних документах обох держав: «Основних напрямках зовнішньої політики України» та «Пріоритетах зовнішньої політики Словаччини».

Вступ Словацької Республіки до Європейського Союзу 1 травня 2004 року ознаменував новий етап у відносинах між нашими країнами, який характеризується появою як нових можливостей, так і викликів для двостороннього співробітництва. Вплив розширення ЄС на відносини України з центральноевропейськими сусідами, зокрема на українсько-словацькі відносини, є багатовимірним.

Регіон Східної Словаччини та Закарпатська область України, а також прилеглі території Західної України, південно-східної Польщі, північно-східної Угорщини та північно-західної Румунії є унікальним регіоном в Європі, де сходяться кордони п'яти посткомуністичних країн. Ці прикордонні регіони мають надзвичайно гетерогенну етнічну, культурну та релігійну структуру і є найбільш важливими регіонами відповідних країн.

Однак вони мають спільну складну історію, вони географічно близькі, схожі за рівнем економічного розвитку і тому мають спільну мету — економічний добробут та європейську інтеграцію, а отже і бажання розвивати транс-кордонне співробітництво. Головною ініціативою з міжнародного співробітництва на словацько-українському кордоні упродовж останніх років було створення євро регіону.

Упродовж 20 років офіційних міждержавних відносин незалежних України та Словацької Республіки сформувалася цілісна і багаторівнева система та досить чіткий механізм двосторонніх українсько-словацьких відносин, які спираються на міцну нормативно-правову базу. Учасниками цих відносин є вищі, центральні, галузеві, регіональні

та місцеві органи державної влади і самоврядування, політичні, громадські, культурні та інші організації і об'єднання, інші інституції двох країн.

Центральними елементами системи двосторонніх міждержавних відносин України і Словацької Республіки, їх рушійною силою є постійна безпосередня взаємодія глав держав, парламентів і урядів, галузевих міністерств і відомств та інших державних структур. У рамках політичного діалогу між президентами, головами парламентів і урядів України і Словаччини погоджуються, координуються і спільно визначаються стратегія, основні напрями і завдання двостороннього співробітництва та найважливіших взаємних кроків на міжнародній арені.

Протягом 20 років офіційних міждержавних українсько-словацьких відносин сформувалася багаторівнева система та чіткий механізм їх двосторонніх відносин, які мають міцну нормативно-правову базу – більше, ніж 100 договорів та угод міждержавного, міжурядового та міжвідомчого характеру.

Основоположним нормативно-правовим документом двосторонньої співпраці наших держав є Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою, підписаний у 1993 році.

Згідно з цим договором, Україна та Словаччина (Договірні Сторони) «розвиватимуть свої відносини як дружні держави, здійснюватимуть дружнє співробіт-

ництво в дусі взаємної поваги, добросусідства і партнерства; визнають непорушність існуючих між ними державних кордонів і підтверджують, що не мають ніяких територіальних претензій одна до одної і не висуватимуть таких претензій у майбутньому; розвиватимуть співробітництво в галузі оборони; розширюватимуть своє співробітництво в міжнародних організаціях, у тому числі в рамках процесу Наради з безпеки та співробітництва в Європі, та інших відповідних європейських структурах....»⁹⁸ тощо.

Включення Словаччини до Шенгенського простору ускладнило можливості для контактів населення, що проживає у прикордонних регіонах обох країн. Саме тому прийняття Угоди про спрощення оформлення віз⁹⁹ 15 січня 2008 року було надзвичайно позитивно оцінене як в ЄС, так і в Україні. Аналізуючи стан реалізації названої Угоди, дослідники відмічають такі позитивні зміни, що відбулися в процесі реалізації комплексу заходів щодо лібералізації візового режиму, а саме:

- досягнуто спрощення візової процедури щодо оформлення шенгенських віз (багаторазові, безкоштовні візи) для визначених 14 категорій громадян всієї країни;

⁹⁸ Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою//Міністерство закордонних справ України. Відділ архіву зовнішньої політики (МЗС України. ВАЗП). Ящик України, архіву ООН та інших міжнародних організацій. – Розділ Словаччина, Словацька Республіка. – Спр. 330. – С. 1-15.

⁹⁹ Відомості Верховної Ради України - 2008. – № 10. – С.312.

- **запроваджено** місцевий прикордонний рух для жителів прикордонних територій України, Угорщини, Словаччини і Польщі та розпочато роботу над його запровадженням з Румунією;
- **розпочато** новий етап візових відносин з ЄС, а саме: від спрощення процедури оформлення віз до поступової лібералізації візового режиму (скасування візових зборів для всіх категорій громадян України);
- **започатковано** структурований візовий діалог з ЄС (формулювання заходів та рекомендацій, виконання яких дозволить запровадження безвізового режиму);
- **здійснено** перші кроки в реалізації Комунікації Європейської Комісії «Східне партнерство», зокрема розпочато роботу над проектом «Дорожньої карти», що міститиме передумови та технічні критерії, виконання яких дозволить скасувати візи і поліпшити взаємовідносини України з державами ЄС¹⁰⁰.

Про ефективність двосторонньої співпраці щодо реалізації угоди між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз свідчить те, що сьогодні **кожна десята шенгенська віза видається в Україні. Разом з уже названими**

¹⁰⁰ Мітряєва С.І. Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС: регіональний аспект //Закарпаття: науково-популярне видання. –2010-2011. – №3. – С. 62.

позитивними зрушеннями, які відбулися протягом останнього періоду, слід відзначити також:

- значне збільшення кількості виданих безкоштовних віз;
- вагоме збільшення відсотка видачі багаторазових віз (від 1 до 5 років);
- зменшення кількості відмов, задіяних у видачі віз, у середньому з 12% у 2007 році до 5% у 2010 році¹⁰¹.

Слід зазначити, що важливим кроком на шляху нормалізації єврорегіональної співпраці України з Словаччиною стало підписання у травні 2008 року Угоди про місцевий прикордонний рух¹⁰², яка набрала чинності у вересні 2008 року.

Згідно зі статтями цієї угоди, право перетинати спільний українсько-словацький кордон в режимі місцевого прикордонного руху мають «жителі прикордонної зони за умови, що вони: а) володіють дійсним дозволом на місцевий прикордонний рух та дійсним проїзним документом; б) не розглядаються як загроза громадському порядку, внутрішній безпеці, громадському здоров'ю або міжнародним

¹⁰¹ Мітряєва С.І. Україна – Словаччина: порядок денний взаємовідносин /С.І.Мітряєва //Україна: безпековий вимір східного сусіда Словаччини /Упорядн.: Іво Самсон. – Братислава, 2011. – С.18

¹⁰² Угода між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух// www.zakon1.rada.gov.ua

відносинам України й будь-якої держави-члена ЄС, та, зокрема, коли в національних базах даних Договірних Сторін відсутнє попередження про заборону в'їзду на зазначених підставах».

Такий дозвіл на перетин кордону рівноцінний візі Словацької Республіки. В угоді також зазначається, що «максимально дозволений строк кожного безперервного перебування в режимі місцевого прикордонного руху в прикордонній зоні іншої Договірної Сторони не повинен перевищувати тридцяти (30) днів, проте максимальний строк перебування в прикордонній зоні іншої Договірної Сторони не має перевищувати дев'яноста (90) днів протягом кожних ста вісімдесяти (180) днів. Територіальна дія дозволу на місцевий прикордонний рух обмежена прикордонною зоною Договірної Сторони, що видає дозвіл».

У зону дії місцевого прикордонного руху входить 281 населений пункт Берегівського, Великоберезнянського, Воловецького, Мукачівського, Перечинського, Свалявського та Ужгородського районів (415 тис. мешканців). У Словаччині Угода стосується 283 населених пунктів округів Сніна, Собранце, Міхаловце, Гуменне, Требішов, Вранов-над-Теплов, Медзілаборце (431 тис. мешканців).

Угодою про малий прикордонний рух було знято значну кількість перешкод для оформлення віз громадянам України. Наочним підтвердженням вказаної тенденції свідчать статистичні дані Закарпатського філіалу НІСД, що наводяться у таблиці 8.1.

Таблиця 8.1

**Видача шенгенських віз Генеральним Консульством
Словацької Республіки в м.Ужгород в 2009 – 2010 рр.***

Приєм візових заявок та видача віз	2009 рік				2010 рік	
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	I квартал	II квартал
Загальна кількість прийнятих візових заявок на візи типів В і С і D (од.)	2323	2942	2594	2788	2299	3286
Загальна кількість виданих віз типів В, С і D (од.)	2211	2920	2580	2700	2257	3208
з них:						
візи типу В	71	21	12	11	0	0²
візи типу С	1955	2719	2443	2590	2134	3109
візи типу D	185	180	124	99	123	99
Загальна кількість відмов у візах типу В, С і D (%)	4,8	0,7	0,5	3,1	1,8	2,4

* Наведено за джерелом: Мітряєва С.І. Лібералізація візового режиму між Україною та ЄС: регіональний аспект // Закарпаття : Науково-популярне видання. –2010-2011. – №3. – С. 62.

Разом з тим зв'язки суб'єктів – структурних елементів системи українсько-словацького міждержавного співробітництва – мали різну інтенсивність: офіційні контакти президентів двох країн посилювалися лише в 1999-2000 рр.; дещо раніше – в 1995-1997 рр. була започаткована принципово нова форма співпраці урядів – регулярні зустрічі і переговори міжурядових делегацій. Адже з деяких питань недостатньою була координуюча спільна робота зовнішньополітичних відомств. І тільки наприкінці 1990-х років більш інтенсивним стало двостороннє міжпарламентське і міжпартійне співробітництво.

Початок третього тисячоліття ознаменувався новим етапом в розвитку українсько-словацьких взаємовідносин, основним завданням якого є максимальне використання потенціалу двостороннього співробітництва для успішної реалізації євроінтеграційних планів України.

Українська сторона прагне через зміцнення співпраці зі Словаччиною та іншими державами Центрально-східної Європи уникнути можливої ізоляції на європейському напрямі після розширення Європейського Союзу на Схід та найближчим часом здобути статус асоційованого членства в ЄС.

Слід зазначити, що Європейський Союз, розуміючи необхідність гармонізації міжрегіональних відносин у прикордонних районах країн-членів ЄС, приділяє значну увагу процесам удосконалення транскордонного співробітництва.

Українсько-словацькі проекти транскордонного співробітництва

Згідно зі Стратегією транскордонного співробітництва ЄС на 2007 – 2013 роки, ці програми спрямовані на виконання чотирьох взаємопов'язаних завдань:

- сприяння економічному та соціальному розвитку в прикордонних районах;
- співпраця в подоланні спільних викликів у таких сферах як навколишнє середовище, охорона здоров'я, попередження й боротьба з організованою злочинністю;

- забезпечення ефективних і безпечних кордонів;
- сприяння поширенню міжлюдських контактів.

На сучасному етапі Євросоюз виділяє для Закарпаття 6,3 млн. грн. на реалізацію 13 проектів у межах **Програми прикордонного співробітництва європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) «Угорщина-Словацчина-Румунія-Україна» 2007-2013.** *Метою цієї програми* є підтримка за допомогою Європейського Союзу заходів, спрямованих на інтенсифікацію та поглиблення соціально-економічного співробітництва між регіонами України та регіонами країн-членів, що мають спільний кордон.

Можна навести кілька прикладів перших успішних проектів українсько-словацького транскордонного співробітництва. Серед них:

- ✓ проект словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму (Неприбуткова організація «Панонія»);
- ✓ комплексне дослідження можливостей використання біомаси в угорсько-словацько-українському прикордонному регіоні (Агентство регіонального розвитку і прикордонного співробітництва «Закарпаття»);
- ✓ проект сприяння підприємництву уздовж словацько-українського кордону (Асоціація розвитку малого і середнього бізнесу та інновацій «Ужгород – XXI вік») тощо.

Так, наприклад, метою проекту словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму було підвищення транскордонних туристичних потоків між Закарпаттям та регіоном Нижній Земплін у Словаччині. Бюджет проекту складав 247,155 євро. Період виконання – з 02.08.2006 до 01.10.2007 рр.

Основна діяльність:

- ✓ створення спільної мережі туристично-інформаційних центрів та офісів, налагодження обміну інформацією між Україною та Словаччиною у сфері туризму;
- ✓ видання туристичного путівника і вказівних табличок;
- ✓ проведення конференцій та семінарів;
- ✓ проведення міжнародного фестивалю народної культури та фольклору.

Проект виконувала Регіональна туристична асоціація регіону Нижній Земплін (Словаччина).

Партнери проекту: Товариство соціально-культурного розвитку “Панонія” (Україна).

24 липня 2008 року в Ужгородському районі Закарпатської області та в Кошицькому самоврядному краї (Словаччина) розпочався проект транскордонного співробітництва «Чиста вода», що фінансується Європейською Спільнотою в рамках Програми «Угорщина – Словаччина – Україна».

Метою проекту є поліпшення стану охорони навколишнього середовища у сфері управління водними ресурсами на транскордонній території трьох держав.

Вартість проекту понад 600 тис. євро. На першому етапі мало вирішуватись питання водовідведення та обладнання очисними спорудами українських сіл Кінчеш, Часлівці і Коритняни з використанням досвіду Кошицького краю (Словаччина).

Спершу делегація Ужгородського району побувала в м. Кошице, де вивчала досвід сусідів. Керівники району, головний санітарний лікар, голови сільських рад познайомилися з технологіями очистки стічних вод, що найбільше використовуються у сільській місцевості Словаччини. А далі почалися постійні контакти між учасниками проекту – семінари, конференції, засідання робочих груп, під час яких до найдрібніших деталей визначалась послідовність кроків до поставленої мети – проводились тренінги щодо створення та управління проектами водовідведення, будівництва очисних споруд, розвитку громад прикордонних регіонів. Цільовою аудиторією цих заходів, які проводилися по обидва боки кордонів, були представники неурядових організацій та громадськості, приватних компаній, комунальних служб, а також органів місцевого самоврядування.

«Словаччина володіє досить великим досвідом очистки води, – розповідає директор Агентства регіонального розвитку і прикордонного співробітництва «Закарпаття» Валерій Грищенко. – Наразі у сільській місцевості Ужгородського району існує значна проблема із очисткою стіч-

них вод. Ми раді, що європейська спільнота у рамках Програми сусідства виділила фінансування на прикордонний регіон, і сподіваємося, що досвід сусідів додасть представникам наших громад знань, впевненості і бажання організувати подібне у себе вдома. І згодом ми, вперше в Ужгородському районі, спільно побудуємо очисні споруди і запровадимо тут успішний європейський досвід».

Досвід перших учасників проекту швидко перейняли й інші місцеві громади.

Проект ІКАРУС – Інтенсифікація комунікації та співробітництва інституцій регіонального розвитку України та Словаччини, – реалізовувався протягом квітня 2009 – листопада 2010 рр. Місцем реалізації проекту були такі регіони: Словаччина – Кошицький край, райони: Собранце та Требішов, мікрорегіони: Коромля, Бороло, Тройгранічіє; Україна – Закарпатська область.

Основна мета проекту – підвищення освітнього рівня місцевих зацікавлених кіл у окремих мікрорегіонах Кошицького краю, що безпосередньо межують з Україною, з метою підвищення зацікавленості у суспільних справах та збільшенні їх спроможності щодо вирішення своїх економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем і передача цих навичок українським партнерам через механізм співробітництва.

Результатами проекту стали освітні заходи, аналіз стратегій, розроблення чи вдосконалення стратегій, семінари, стажування українських студентів.

Проект «SUREC» (серпень 2009 – квітень 2011 рр., 469 960 євро).

У рамках проекту працювало п'ять команд дослідників у п'яти дослідницьких напрямках:

- Шенген і зовнішній кордон ЄС;
- ENPI і її вплив на взаємовідносини;
- діалог з питань енергетики;
- регіональний розвиток та транскордонне співробітництво;
- європейська безпека, НАТО і Україна.

З 2009 року Дослідницький центр Словацької асоціації зовнішньої політики (RC SPPA) та Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень (NISS) в м.Ужгороді провели 8 конференцій у регіонах (Ужгород, Пряшів) і в обох столицях (Київ і Братислава). Партнери вивчали питання транскордонного співробітництва, європейської та трансатлантичної безпеки, регіональної співпраці в рамках групи V4 + Україна та відношень між ЄС та Україною.

Їх метою було піднесення перспектив максимального наближення України до Європейського Союзу. Крім того, Словацька асоціація зовнішньої політики та Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м.Ужгороді разом організували детальне вивчення роботи контрольно-пропускних пунктів і поширюючи інформацію про це, запропонували умови спрощеного перетину кордону, спонсорування зусиль з метою створення

уявлення про зазначену сферу діяльності у рамках регіону і ширшого європейського співтовариства.

Великий успіх мав і міжнародний літній університет під назвою «Східна політика: сусідство, ідентичність і безпека», проведений в Пряшеві 12 – 17 липня 2010 року, в якому взяли участь 40 студентів, переважно з України.

Заходи, здійснені в ході реалізації проекту, значною мірою допомогли Україні у зміцненні її потенціалу при веденні переговорів про подальшу реалізацію Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, а також інструментів Східного партнерства.

Відмінним секторальним наслідком проекту стала ініціатива створення чотирьох робочих груп експертів, які вже нині допомагають українській владі у підготовці національної позиції в переговорах з ЄС щодо Угоди про асоціацію, зону вільної торгівлі і лібералізацію візового режиму в рамках наступного нашого проекту – Національний конвент України щодо ЄС.

Значна частина проекту охоплювала дослідження у сфері розвитку транскордонної співпраці і ліквідації бар'єрів, пов'язаних з шенгенським кордоном. Крім розроблення експертних висновків, позитивним наслідком є суттєве збільшення співробітництва в прикордонній області¹⁰³.

¹⁰³ Кампов Л.В. Стан реалізації спільних українсько-словацьких проектів транскордонного співробітництва / Л.В.Кампов // Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип.4 / Матеріали міжнародної науково - практичної конференції “Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів”, м.Ужгород, 8-9 квітня 2011р.– Ужгород: ЗакДУ, 2011. – С. 290-294.

Хорошим стимулом є також Програма транскордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2007-2013».

У рамках Європейського Інструменту сусідства та партнерства 2007-2013 рр. (ЄІСП) окремо виділяються програми прикордонного співробітництва, які передбачають співпрацю на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄІСП та країнами-членами ЄС.

Відповідно до затверджених Європейською Комісією Стратегії прикордонного співробітництва 2007-2013 рр. та Індикативної програми 2007-2010 рр. з прикордонного співробітництва ЄІСП індикативний бюджет *Програми «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія»* становить 68638283 євро (Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) – 40971542 євро, Європейський інструмент сусідства та партнерства (ЄІСП – 27666741 євро)¹⁰⁴.

Структура фінансування Програми «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» на період 2007-2013 рр.

Фінансування з ЄФРР		Фінансування з ЄІСП		Сукупне фінансування ЄФРР і ЄІСП		Частка у сумі двох програм	
Сума фінансування, євро	Частка у загальному фінансуванні програм	Сума фінансування, євро	Частка у загальному фінансуванні програм	Сума фінансування, євро	Частка у загальному фінансуванні програм	ЄФРР	ЄІСП
40971542	0,069	27666741	0,052	68638283	0,061	0,597	0,403

¹⁰⁴ Дані наведені за поточними архівами Закарпатської обласної державної адміністрації 2010-2011 рр.

Актуальним є те, що Програма «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» формує 59,7% фінансування з Європейського Фонду Регіонального Розвитку (ЄФРР) (6,9% із загального фінансування) та 40,3% з програми Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ЄІСП) (5,2% із загального фінансування). У сукупних показниках цих двох програм структура фінансування складає: ЄФРР – 52,9% і ЄІСП – 47,1%.

Пріоритетами Програми «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» є: промоція економічного та соціального розвитку, покращення навколишнього екологічного середовища, підтримка співробітництва між людьми («люди людям»).

Основою двосторонніх взаємовідносин України і Словацької Республіки є єврорегіональна співпраця, яка має певну самостійну правосуб'єктність, але не може розвиватися поза існуючим конституційним, законодавчо-нормативним полем держав.

Особливостями українсько-словацької співпраці є:

- у політичній сфері:
 - ✓ недостатня інтенсивність українсько-словацьких зовнішньополітичних контактів;
 - ✓ підтримка Словацькою Республікою євроінтеграційних прагнень України та передача словацького досвіду інтеграції до ЄС.

- в енергетичній сфері:
 - ✓ гарантування безпеки постачання нафти та газу через територію України до Словаччини;
 - ✓ активізація інтенсифікація співпраці між главами обох держав.
- в торгово-економічній сфері:
 - ✓ напрацювання спільних рішень щодо відновлення та збільшення обсягів зовнішньоторговельного обігу;
 - ✓ реалізація проектів щодо обладнання спільних автотранспортних і залізничних автомагістралей.

Єврорегіональне співробітництво вважається окремим підрівнем українсько-словацьких двосторонніх відносин. Подальше розширення взаємодії регіональних і місцевих органів державної влади і самоврядування України і Словаччини, транскордонної співпраці регіонів двох країн, у тому числі прикордонних областей у рамках Карпатського єврорегіону, слід вважати надзвичайно перспективним напрямом українсько-словацького співробітництва на новому етапі.

Міжрегіональний, транскордонний рівень українсько-словацької взаємодії – важливий додатковий «місток» поступового входження України до об'єднаної Європи та практичної реалізації її спільних євроінтеграційних інтересів, планів і програм із сусідніми державами, в тому числі – із Словаччиною.

Практика словацько-українського економічного співробітництва на регіональному та транскордонному рівні свідчить про те, що корпоративні механізми на цьому рівні є набагато менш ефективними, ніж механізми, створені на національному рівні.

Успішна в цілому українсько-словацька єврорегіональна співпраця є надійною основою міжрегіонального транскордонного співробітництва. **Основою ефективної співпраці обох країн є:**

- *по-перше*, співпраця в енергетичній галузі та у сфері транзиту енергоносіїв. Особливе місце у міжрегіональних транскордонних зв'язках Словаччини та України займає транспортування російської нафти та газу трубопроводами, що пролягають територією України;

- *по-друге*, створення системи акумулюючих гідроспоруд у прикордонних регіонах України, Словаччини, Угорщини, Румунії з метою відвернення загрози повеней. Значний інтерес до реалізації цього проекту виявляють Пряшівський та Кошицький краї, а також Закарпатська область України;

- *по-третє*, наявність спільних інтересів України і Словацької Республіки у використанні транспортних коридорів. Адже з дев'яти існуючих міжнародних транспортних коридорів чотири проходять територією України, яка є транзитною державою;

- *по-четверте*, ефективна співпраця у вирішенні проблем, пов'язаних з візовим режимом.

Україна та Словаччина надають важливого значення розвитку регіонального та транскордонного співробітництва. Європейський Союз чітко визначив питання порядку денного транскордонного співробітництва на східному кордоні ЄС – західному кордоні України. Серед них: *сприяння економічному та соціальному розвитку прикордонних територій та подолання їх асиметрії, сприяння розвитку ефективних та безпечних кордонів, боротьба з організованою злочинністю та нелегальною міграцією, спільна робота над вирішенням проблем охорони довкілля, сприяння налагодженню людських контактів.*

Стратегія транскордонного співробітництва набула нового значення після входження Словацької Республіки до шенгенського простору. Це дозволило виявити пріоритети транскордонного співробітництва вже в нових умовах, ідентифікувати проблеми та їх причини, та більш чітко сформуванати порядок денний транскордонного співробітництва України та Словаччини в нових умовах.

Україна розглядає транскордонне співробітництво як інструмент розвитку прикордонних територій та водночас і як складову свого євроінтеграційного процесу. Це відображено у Державній стратегії регіонального розвитку України на період до 2015 року та Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр. Діяльність з реалізації цих документів доповнюється новими інтеграційними ініціативами «Східного партнерства», що формують об'єктивне підґрунтя розвитку довгострокових транскордонних відносин в нових умовах, зок-

рема в економічній сфері. *Чинниками формування об'єктивного економічного підґрунтя розвитку транскордонного співробітництва на західних кордонах України та східних кордонах ЄС є:*

- постійне зростання автономності господарюючих суб'єктів, із посиленням їхньої фінансової потужності, надбанням досвіду та методик ефективного менеджменту, організації участі підприємств у зовнішньоекономічних відносинах, послабленням адміністративної залежності від місцевої влади тощо;
- створення сприятливих умов для розвитку бізнесу в прикордонних регіонах нових членів ЄС при посиленні конкурентного тиску на них, що спонукає бізнес до пошуку та освоєння нових ринків збуту та ресурсних джерел;
- поступова адаптація українських суб'єктів господарювання до європейських норм і правил ведення бізнесу, що підвищує довіру до них як партнерів, спрощує вихід на ринки сусідніх країн, поліпшує середовище для ведення бізнесу на прикордонних територіях України;
- прикордонна співпраця дедалі активніше інтегрується до економічних комплексів прикордонних регіонів України та членів ЄС, що розширює коло суб'єктів, зацікавлених у розширенні такої співпраці;
- зберігається ситуація фактичного недозавантаження цілого комплексу ресурсів прикордонних регіонів

України (людських, виробничих, природних, туристсько-рекреаційних тощо), що формує зацікавленість закордонних партнерів у включенні їх в обіг.

Наразі можна прогнозувати наступні етапи розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Словацькою Республікою:

✓ етап адаптації України до європейських стандартів, який є складним і досить болісним (введення шенгенських віз, обмеження вільного пересування громадян, труднощі зі створення ефективних механізмів співпраці);

✓ етап реалізації закладеного в транскордонному співробітництві потенціалу, використовуючи нові інструменти, в тому числі, і «Східне партнерство», який принесе відчутні результати у плані соціально-економічного розвитку прикордонних територій двох країн до формування системної якості транскордонного співпраці, створюючи у прикордонні зону безпеки, стабільності та співробітництва¹⁰⁵.

Слід зазначити, що багаторічний досвід українсько-словацьких відносин засвідчує можливість тісної партнерської співпраці між різними за потенціалом, розмірами, глибиною та характером реформування державами Центрально-Східної Європи. Для Словацької Республіки Україна — найбільший сусід, а для України, навпаки, Словаччина – найменша з-поміж межуючих із нею держав на

¹⁰⁵ Мітряєва С.І. Україна – Словаччина: порядок денний взаємовідносин / С.І.Мітряєва // Україна: безпековий вимір східного сусіда Словаччини / Упорядн.: Іво Самсон. – Братислава, 2011. – С.14,17.

заході. Але це не стало на заваді формування рівноправних українсько-словацьких стосунків на принципах взаємної поваги суверенітету і незалежності.

Міцну основу для динамічного розвитку українсько-словацького міждержавного співробітництва заклало те, що між Україною і Словаччиною з самого початку не існувало принципових розбіжностей або спірних питань, які не можна було б вирішити шляхом переговорів, компромісу і зміцнення добросусідських відносин.

II. Висновки

Відносини між Україною та Словацькою Республікою можна охарактеризувати як дружні, добросусідські, без значних негативних проявів.

Процесу інтенсифікації двостороннього політичного діалогу та посилення конструктивного партнерства між нашими країнами сприяє, насамперед, спільність головних зовнішньополітичних пріоритетів України і Словацької Республіки:

- інтеграція до європейських структур;
- прагнення до спільності позицій обох країн з найважливіших питань міжнародного життя;
- запобігання виникненню проблем політичного характеру в українсько-словацьких відносинах.

Транскордонне співробітництво на словацько-українському кордоні впродовж останніх років не досягло того рівня, який відповідав би потенціалу обох сусідніх ре-

гіонів та забезпечував би потреби регіонів по обидва боки кордону у подальшому розвитку співробітництва та контактів між людьми. Майже десять років знадобилося для того, щоб словацький та український уряди могли нарешті "легалізувати" транскордонне співробітництво шляхом укладення відповідної угоди 5 грудня 2000 р.

У Словаччині були прийняті відповідні законодавчі акти (самоврядування вищих регіональних одиниць, законодавство щодо конкуренції, поправки до закону про державне управління, власність поселень, щодо вищих територіальних одиниць тощо) для того, щоб створити регіональний рівень самоуправління для 8 вищих територіальних одиниць (регіонів) та надати їм відповідних повноважень для повноправної участі в проектах транскордонного співробітництва з іноземними партнерами.

Українсько-словацьке співробітництво здійснюється у багатьох життєво важливих сферах – координація зовнішньополітичних кроків на міжнародній арені, насамперед погодження дій щодо формування нової системи безпеки і співробітництва на європейському континенті в рамках ОБСЄ, демократизація суспільства за європейськими стандартами у співпраці з Радою Європи, розвиток регіонального і субрегіонального співробітництва в рамках Центральноєвропейської ініціативи і Балто-Чорноморської співдружності та інших міжнародних організацій і об'єднань; розширення зовнішньоекономічних зв'язків – стабілізація і нарощування обсягів взаємної торгівлі, вдосконалення її товарної структури, виробниче кооперування, сприяння

притоку інвестицій та їх взаємний захист, співпраця в трансєвропейському і євразійському транзиті товарів, підготовка і реалізація погоджених проектів транзиту енергоносіїв та альтернативних джерел енергопостачання наших держав тощо.

Таким чином, українсько-словацькі стосунки на сучасному етапі продовжують збагачуватися новими напрямками, видами і формами співробітництва. І, незважаючи на деякі проблеми і недоліки, Словацька Республіка є вигідним і корисним партнером для України, і відносини з цією країною мають хороше підґрунтя та перспективу для розвитку.

Разом з тим слід визнати, що в процесі здійснення українсько-словацької єврорегіональної співпраці ще мають місце перешкоди, особливо в процесі реалізації окремих проектів транскордонного співробітництва, які викликані:

- ✓ недостатністю фінансових ресурсів. Фінансова підтримка, що її надає Словацький уряд, все ще залишається досить символічною.
- ✓ відсутністю координації в територіальному плануванні в прикордонних регіонах. На жаль, українське законодавство все ще не надає повноважень регіональним органам самоврядування щодо їх повноцінного партнерства у транскордонному співробітництві, тобто вони не уповноважені приймати спільні рішення разом зі своїми іноземними партнерами без дозволу української центральної влади;

- ✓ недосконалим законодавством щодо правового захисту бізнесу, недостатньо розвиненою прикордонною інфраструктурою, труднощами з реєстрацією спільних підприємств, корупцією та недостатньою капіталізацією спільних регіональних підприємств, яким бракує координації у використанні фондів ЄС.

III. Теми для рефератів

1. Реалізація єврорегіонального розвитку на прикладі співпраці України з Словацькою Республікою
2. Потенціал українсько-словацької співпраці в контексті єврорегіонального розвитку
3. Актуальні аспекти єврорегіональної співпраці України і Словацької Республіки
4. Українсько-словацьке єврорегіональне співробітництво: проблеми і перспективи
5. Двосторонні відносини України зі Словацькою Республікою: регіональний аспект

IV. Додаткова література

Джерела

1. Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою /Міністерство закордонних справ України.

- Відділ архіву зовнішньої політики (МЗС України. ВАЗП). Ящик України, архіву ООН та інших міжнародних організацій. – Розділ Словаччина, Словацька Республіка. – 330 с.
2. Договір між Україною та Словацькою Республікою про режим українсько-словацького державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань// Там само. – Спр. 324. – С. 1-12.
 3. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом СР про транскордонне співробітництво // Там само. – Спр. 2370. – С. 1-5.
 4. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом СР про співробітництво і взаємну допомогу в разі виникнення надзвичайних ситуацій// Там само. – Спр. 2373. – С. 1-7.
 5. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом СР про соціальне забезпечення// Там само. – Спр. 2374. – С. 1.
 6. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом СР про співробітництво в галузі інформації// Там само. – Спр. 2381. – С. 1.
 7. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом СР про співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю// Там само. – С. 1.
 8. Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони СР// Там само. – Спр. 1633. – С. 1-4.
 9. Угода між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua

10. Програма євроінтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
11. Угода між Урядом України та Урядом Словацької Республіки про умови розміщення і обслуговування дипломатичних представництв України в СР і дипломатичних представництв СР в Україні / Міністерство закордонних справ України. Відділ архіву зовнішньої політики (МЗС України. ВАЗП). Ящик України, архіву ООН та інших міжнародних організацій. – Розділ Словаччина, Словацька Республіка. – Спр. 333. – С. 1-3.
12. Угода про реадмісію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/
13. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ СР// Міністерство закордонних справ України. ВАЗП). Ящик України, архіву ООН та інших міжнародних організацій. – Розділ Словаччина, Словацька Республіка. – Спр. 1633. – С. 1-4.

Монографії, підручники, статті

14. Андрейко В.І. Специфіка становлення і розвитку чесько-словацьких міждержавних відносин 1990-х – початку 2000-х років: монографія. – Ужгород: ЗақДУ, 2011. – 247 с.
15. Артёмов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник: У 2-х

- кн. – Ужгород: Ліра, 2008. – Кн. 1. – 476 с. (Серія "Євроінтеграція: український вимір". Вип.11).
16. Вовканич І.І., Сюсько І.М. Становлення міждержавних взаємин Чехії, Словаччини та України// Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. 7. – К.:Інститут історії України НАН України, 1998.
 17. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003)/ Відп. ред. С.В. Віднянський — К.: Генеза, 2004. – 616с.
 18. Артёмов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навчальний посібник. – Ужгород: Ліра, 2007. – 310 с. (Серія "Євроінтеграція: український вимір". Вип.7).
 19. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. – Ужгород: Ліра, 2009. (Серія "Євроінтеграція: український вимір". Вип.13).
 20. Ільченко В. Україна – наш найперспективніший партнер (Підсумки візиту в Україну Глави Словацької Республіки М.Ковача) // Урядовий кур'єр. - 1993. - 3 липня.
 21. Ільченко В. Україна та Словаччина націлились на мільярдний оборот// Урядовий кур'єр. - 1997. - 15 березня.
 22. Козоріз І. До Словаччини без візи: закарпатці здобули ще одну можливість потрапити за кордон без

- шенгенської візи //Новини Закарпаття. – № 78. – 2008. – 5-12 червня.
23. Куропата В. Українсько-словацький компонент охорони спільного державного кордону в забезпеченні загальної системи європейської безпеки //Карпатський регіон та його роль у забезпеченні безпеки і співробітництва в Європі: матеріали міжнародної конференції /Гол.ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2008. – 252 с.
24. Товт М. Нелегальна міграція та біженці на новому східному кордоні ЄС //Карпатський регіон та його роль у забезпеченні безпеки і співробітництва в Європі: матеріали міжнародної конференції /Гол.ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2008. – 252 с.
25. Мітряєва С. Розширення шенгенського простору до кордонів з Україною: наслідки та перспективи//Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи: збірник наукових праць. – Ужгород: Ліра, 2008. – 374 с. (Серія "Євроінтеграція: український вимір". Вип.10).
26. Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007 р.)/ Відп. ред. І.В. Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 456 с. (Серія "Євроінтеграція: український вимір". Вип.1).

Тема 9

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

I. Тези лекції

Важливою складовою національно-державних інтересів незалежної України є встановлення і розвиток добросусідських відносин з межуючими територіями країн-членів Європейського Союзу та інтенсивне міжрегіонально-транскордонне співробітництво з ними. У Постанові Верховної Ради України від 02 липня 1993 року вказувалось на необхідність налагодження активної взаємовигідної співпраці з усіма сусідніми країнами по периметру кордонів України, враховуючи, що «прикордонні держави – найближче зовнішнє середовище, від взаємодії з яким безпосередньо залежить мир і стабільність по всій периферії кордонів України, її нормальний внутрішній розвиток, безперешкодне і широке спілкування із зовнішнім світом»¹⁰⁶.

Ця теза повною мірою стосується розвитку українсько-польських взаємовідносин, зокрема транскордонного та міжрегіонального взаємовигідного співробітництва. Міжрегіональне співробітництво є важливою складовою стратегічного партнерства України та Республіки Польща, ефе-

¹⁰⁶ Основні напрями зовнішньої політики України / Постанова Верховної Ради України від 02 липня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>

ктивним засобом європейської інтеграції України, а також практичним механізмом впровадження європейських стандартів на регіональному та місцевому рівнях.

Базовим нормативно-правовим документом, що регулює українсько-польське двостороннє співробітництво, є Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво¹⁰⁷. Договір встановив основи та загальні правила співробітництва в різних аспектах співпраці і закріпив такі принципи, як непорушність кордонів, територіальна цілісність, мирне врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, повага до прав людини і її основних свобод, рівноправність і права народів, співробітництво і сумлінне виконання міжнародних зобов'язань.

На особливу увагу заслуговують положення статті 10 названого договору щодо співпраці двох держав безпосередньо у прикордонній політиці та розвитку прикордонної інфраструктури та міжрегіонального співробітництва.

Важливе значення для двостороннього міжрегіонального співробітництва має також угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво, підписана 24 травня 1993 року. Зазначеним міжнародним договором закріплюються правові засади співпраці органів місцевої влади та органів місцевого самоврядування України і Республіки Польща, зокрема в

¹⁰⁷ Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво № 2611-ХІІ ([2611-12](#)) від 17.09.92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/616_172

економічній, культурно-гуманітарній, освітній та туристичній сферах.

Окрім зазначених нормативно-правових документів, між Україною та Польщею діє низка інших двосторонніх угод, зокрема:

- Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про пункти пропуску через державний кордон;
- Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань;
- Угода про створення Транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг»;
- Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про взаємні безвізові поїздки;
- Дорожня карта українсько-польського співробітництва на 2011-2012 роки;
- Декларація про створення українсько-польського форуму партнерства між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ РП та інші.

Поряд з названими двосторонніми нормативно-правовими актами українсько-польське міжрегіональне, транскордонне співробітництво здійснюється на основі пріоритетів **Дорожньої карти українсько-польського**

співробітництва на 2007-2008 роки¹⁰⁸ та Польсько-української стратегії транскордонного співробітництва на 2007-2015 рр.¹⁰⁹

Слід зазначити, що на рівні центральних органів виконавчої влади двох країн це питання з українського боку координується Міністерством закордонних справ, Міністерством економічного розвитку і торгівлі та Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, з польського боку – Міністерством внутрішніх справ, Міністерством регіонального розвитку та Міністерством закордонних справ.

Для вирішення ключових питань українсько-польського міжрегіонального співробітництва на міжурядовому рівні створено інституційний механізм – Українсько-польську міжурядову координаційну раду з питань міжрегіонального співробітництва (МКРМС). МКРМС приймає рішення з ключових питань міжрегіонального співробітництва, визначає загальні напрями і головні принципи його розвитку, надає компетентним органам України і Польщі відповідні пропозиції, розробляє спільні програми діяльності, спрямовані на розвиток міжрегіональної співпраці та в цілому координує міжрегіональне співробітництво на рівні областей України та воєводств Республіки Польща. У складі МКРМС функціонує

¹⁰⁸ Міжрегіональне співробітництво між Україною та Польщею //Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>

¹⁰⁹ Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007–2015 роки. – Люблін, 2008. – 240 с.

ють комісії з питань пунктів пропуску та прикордонної інфраструктури, з питань просторового планування та з питань транскордонного співробітництва. Засідання МКРМС відбуваються один раз на рік, а засідання комісій, як правило, – двічі на рік.

Характеризуючи соціальний потенціал міжрегіонального, транскордонного співробітництва, слід зазначити, що на території польсько-українського прикордоння проживає 9120,5 тис. осіб, у тому числі у Люблінському і Підкарпатському воєводствах – 4270,3 тис. осіб, що становить 48,8% населення прикордоння або 11,2 % населення Польщі. В українській частині прикордоння на території Львівської, Волинської та Закарпатської областей проживає загалом 4850,2 тис. осіб, що становить 51,2 % населення названих територій або 10,3 % населення України.

Спостерігається високий рівень мобільності трудових ресурсів у названих регіонах, що викликано більшою доступністю ринку праці деяких країн Європейського Союзу. Велика різниця у заробітній платі між Польщею, Україною та іншими країнами-членами ЄС, а також вища кваліфікація молоді стали також причиною трудової міграції, пік якої слід віднести на 2010-2012 рр., що пов'язано з чемпіонатом Європи з футболу «Євро – 2012».

*Джерела фінансування польсько-українського
транскордонного співробітництва*

Протягом кількох останніх років польсько-українська співпраця розвивається завдяки доступу до зов-

нішніх фондів. Розширення ЄС привело до збільшення кількості програм, що фінансуються з Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР). У зв'язку з цим Євросоюз вирішив розпочати програми, спрямовані на забезпечення єдності прикордонних регіонів ЄС та нових сусідів на сході і півдні¹¹⁰.

Характерною ознакою польсько-українського співробітництва у цьому напрямі є доступні джерела фінансування транскордонних програм¹¹¹. Серед них Програма підтримки польсько-українського співробітництва у 2004-2006 рр. Ця програма польсько-української співпраці розвивається завдяки надання доступу до зовнішніх фондів. Починаючи з 1997 року, заходи транскордонного характеру отримали підтримку в рамках програми PHARE (Східний кордон Польщі). Програма не мала окремої бюджетної лінії, функціонуючі як частина національної програми PHARE.

Ця рамкова програма охоплювала:

- фонд малих проектів;
- фонд малих інфраструктурних проектів;
- фонд інфраструктури навколо бізнесу.

Інша програма добросусідства «Польща – Білорусь – Україна» є однією з семи програм транскордонного співробітництва, що реалізуються за участі Польщі. У рамках

¹¹⁰ Довідник доступних джерел фінансування польсько-українського транскордонного співробітництва /Дослідження в рамках реалізації проекту «Новий вимір співробітництва України і Польщі в контексті Польсько-української стратегії транскордонного співробітництва». – Люблін, 2008. – 22 с.

¹¹¹ Там само. – 44 с.

названої програм було виділено пріоритети, що передбачали:

1. Зростання конкурентоспроможності прикордонних регіонів шляхом модернізації і розбудови транскордонної інфраструктури, а саме:

- модернізація і розбудова транспортних систем з метою підвищення доступності регіонів;
- розвиток спільної транскордонної системи охорони навколишнього середовища;
- розвиток інфраструктури навколо бізнесу та туризму.

2. Розвиток людського капіталу та інституційних форм транскордонного співробітництва, підвищення безпеки на кордонах ЄС завдяки:

- зміцненню інституційної транскордонної співпраці та підвищенню якості людського капіталу;
- підтримці ініціативи місцевих громад (фонд малих проектів).

3. Технічну допомогу, що включала:

- управління, впровадження і контроль;
- оцінку і популяризацію програм.

Крім цього, системну підтримку і розвиток польсько-української співпраці забезпечували інші неєвросоюзні фонди і програми, зокрема:

- ✓ програма «Схід – Схід», що впроваджується за посередництвом фонду ім. Стефана Баторія,

охоплює країни Центральної і Східної Європи та фінансується і координується Інститутом громадського суспільства;

- ✓ програма технічної допомоги для країн на етапі трансформації, що надається урядом Республіки Польща у вигляді конкурсів на отримання грантів організаціями неурядового сектору, за посередництвом Міністерства закордонних справ.

Наступним важливим етапом українсько-польського міжрегіонального транскордонного співробітництва є спільне виконання **Програми Європейського територіального співробітництва на 2007-2013 рр. (Europe an Territorial Cooperation 2007-2013).**

Керуючись цією програмою, співробітництво буде здійснюватися за допомоги трьох типів оперативних програм:

- **транскордонного співробітництва** з метою розвитку спільної місцевої і регіональної ініціативи;
- **транскордонного співробітництва**, спрямованого на територіальну інтеграцію Європейського Союзу шляхом підтримки доступності і збалансованого розвитку міст, інноваційності та охорони навколишнього середовища;
- **міжрегіонального співробітництва**, яке забезпечує можливість обміну досвідом, найкращими практичними методами, зокрема

щодо підтримки інноваційності економіки, що базується на знаннях та охороні довкілля.

Оперативні програми Європейського територіального співробітництва в рамках окремих компонентів будуть впроваджуватися згідно з єдиними принципами співпраці, які передбачають:

- створення спільних органів управління, сертифікації та аудиту;
- обов'язкову участь у проекті принаймні двох партнерів з різних країн;
- застосування принципу «провідного» партнера в реалізації проекту;
- формування спільних бюджету та банківського рахунку програми;
- створення міжнародних Спільних технічних секретаріатів, що допомагають органам правління у впровадженні програм.

Надзвичайно цікавим для України є **Програма «Європейський інструмент сусідства і партнерства» (ЄІСП)**. Ключовими сферами підтримки міжрегіонального, транскордонного співробітництва в рамках ЄІСП є такі:

- пропагування політичного діалогу і реформ;
- посилення національних та інших інститутів, що відповідають за підготовку і ефективну реалізацію стратегій;
- підтримка транскордонного співробітництва та пропагування збалансованого економічно-

го, соціального та екологічного розвитку у прикордонних регіонах;

- підтримка стратегій популяризації здоров'я, освіти і навчання;
- забезпечення функціональності і безпеки системи управління кордонами.

У новій фінансовій перспективі Польща водночас братиме участь і управлятиме двома програмами Європейського інструменту сусідства і партнерства, а саме: **«Польща – Білорусь – Україна»** та **«Польща – Литва – Російська Федерація (Калінінградська область)»**.

Приклади проектів співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства такі:

- поліпшення і розбудова транскордонної інфраструктури: комунікаційної, транспортної, технічної, туристичної, а також охорони навколишнього середовища;
- підтримка інноваційності, господарських зв'язків, спрощення співпраці у секторі економіки і науки;
- підтримка розвитку людських ресурсів.

Ще однією важливою для України програмою є **Програма транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2007-2013»**, яка охоплює Волинську, Львівську, Закарпатську, а також прилеглі регіони Тернопільської, Рівненської та Івано-Франківської областей. Ця програма має такі пріоритети:

1. *Підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів*, що включає:
 - розвиток підприємництва;
 - розвиток туризму;
 - підвищення доступності регіону.
2. *Підвищення якості життя*, який передбачає:
 - охорону довкілля у прикордонному регіоні;
 - безпеку і функціональність кордонів.
3. *Мережева співпраця та ініціативи місцевих громад*, що передбачає:
 - формування потенціалу співпраці на регіональному і місцевому рівнях;
 - розвиток ініціативи місцевих громад.
4. *Технічна допомога*.

Загальний бюджет Програми на 2007-2013 рр. становить 186,2 млн євро. Понад 60% цієї суми, тобто 114,4 млн євро, виділяється з Європейського фонду регіонального розвитку. Передбачуваний рівень фінансування проекту становить 90% допустимих витрат по проекту.

Слід зазначити, що активним учасником виконання Програми транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2007-2013» є Інститут транскордонного співробітництва, який очолює кандидат філософських наук, доцент, Надзвичайний і Повноважний Посол України С.І.Устич. Інститут проводить надзвичайно ефективну роботу з реалізації положень згаданої Програми. На міжнародних конференціях апробуються інструменти, методи і

методологія реалізації проекту «Кордони для людей» Програми ENPI.

Найбільш актуальні проблеми дослідження знайшли відображення у збірниках наукових праць, зокрема:

✓ *Геополітика України: історія і сучасність*: збірн.наук.пр. / Матеріали міжнародної науково - практичної конференції «Ефективність транскордонного співробітництва через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів», м.Ужгород, 8-9 квітня 2011р.– Вип.4. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 317с.

✓ *Geopolitics of Ukraine: history and modern times*: collection of scientific papers. Issue 5. – Uzhgorod: ZakSU, 2011. – 288 p.

✓ *Геополітика України: історія і сучасність*: збірн.наук.пр. / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Підвищення якості освіти в університетах» (Ужгород (Україна) – Кошице (Словаччина)). – Вип.6. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 448 с.

✓ *Геополітика України: історія і сучасність*: збірн.наук.пр. / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Шляхи підвищення ефективності транскордонного співробітництва на новому Східному кордоні Європейського Союзу», м. Стара Лесна, Словацька Республіка, 18-19 вересня 2012 р. – Вип. 8. – Ужгород: ЗакДУ, 2012. – 280с.

✓ *Geopolitics of Ukraine: history and modern times*: collection of scientific papers. Issue 9. – Uzhgorod: ZakSU, 2012. – 324.

За матеріалами досліджень по проекту «Кордони для людей» Програми ENPI Інститут транскордонного співробітництва репрезентував під редакцією С.І.Устича такі змістовні видання:

- *Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація (на прикладі сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України) /* Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 120 с.
- *Посібник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва /* Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 78 с.
- *Геополітика України: історія і сучасність:* збірник наукових праць. Вип. 10 / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Методологія та інструментарій соціологічного аналізу транскордонного співробітництва», м. Ужгород, Україна, 24-25 січня 2013 р. – Ужгород: ЗақДУ, 2013. – 256 с.

Сьогодні Україна має найбільш розвинену мережу міжрегіональної співпраці саме з Республікою Польща. Практично всі області України та воєводства Польщі уклали угоди про міжрегіональне співробітництво. Усі 16 воєводств Польщі мають партнерів в Україні на рівні областей. Найбільше українських партнерів залучили Підкарпатське, Люблінське, Лодзьке, Сілезьке та Мазовецьке воєводства. З українського боку найбільше польських партнерів залучи-

ли до співпраці Львівська, Одеська, Івано-Франківська, Вінницька та Волинська області.

Процес укладання двосторонніх угод про партнерство на рівні міст, районів і селищ з боку України та міст, повітів і гмін з боку Польщі має сталу тенденцію до зростання. На регіональному і місцевому рівнях між Україною та Польщею на сьогодні **підписано близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво**.¹¹²

Важливими осередками інтенсифікації та розвитку українсько-польського міжрегіонального та транскордонного співробітництва виступають Карпатський єврорегіон та єврорегіон «Буг», які діють в українсько-польському прикордонні. Карпатський єврорегіон функціонує на основі Декларації про співпрацю спільнот, які мешкають на території Карпатського регіону, а також на основі статуту Міжрегіональної асоціації «Карпатський єврорегіон», що були підписані 14 лютого 1993 р. в м. Дебрецені (Угорщина) міністрами закордонних справ України, Польщі та Угорщини.

Діяльність єврорегіону «Буг» регулюється угодою про створення Транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг», підписаною 29 вересня 1995 р. в м. Луцьк між Волинською областю та колишніми Холмським, Люблінським, Тарнобжезьким і Замостьським воєводствами Республіки Польща (до зміни адміністративного поділу цієї країни в 1999 році).

¹¹² Міжрегіональне співробітництво між Україною та Польщею // Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>

Перспективними напрямками співпраці регіонів України та Польщі є взаємодія в рамках міжнародних організацій та інституцій, зокрема Конгресу місцевих та регіональних влад Європи, Вишеградської групи, Веймарського трикутника, ЦЄІ, а також ОЧЕС і ГУАМ.¹¹³

Разом з цим слід зазначити, що в українсько-польському сегменті регіональної співпраці об'єктивно існують фактори, що гальмують динаміку двостороннього співробітництва. Цій проблематиці присвячено чимало публікацій та монографічних досліджень, але найбільш повно проблематика регіонального співробітництва України з Польщею висвітлена в матеріалах Львівської філії НІСД.

Варта уваги, зокрема, публікація «Шляхи розвитку міжрегіонального українсько-польського співробітництва» за авторства І.Г.Бабець, В.В.Борщевського та Ю.В.Мігущенко.¹¹⁴ Автори відзначають, що диспропорція розвитку українсько-польського міжрегіонального співробітництва насамперед відображається в:

- *істотній асиметрії параметрів економічного співробітництва України та Польщі*, що проявляється, передусім, у залученні до торговельного обміну переважно західних областей України, негативному сальдо зовнішньої

¹¹³ Міжрегіональне співробітництво між Україною та Польщею // Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>

¹¹⁴ Бабець І.Г. Шляхи розвитку міжрегіонального українсько-польського співробітництва / І.Г.Бабець, В.В.Борщевський, Ю.В.Мігущенко / Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Babets.pdf>

торгівлі товарами, низькій інвестиційній активності, не-ефективній структурі експорту вітчизняних регіонів.

Незважаючи на те, що Польща є найбільшим торговельним партнером та інвестором для західних областей України (частка цієї країни у зовнішньоторговельному обороті (ЗТО) Тернопільської області у 2010 р. становила 40,8%, Львівської області – 26,1%, Волинської області – 17,6%);

- *непропорційності товарообміну в міжрегіональному співробітництві між українськими областями та польськими воєводствами*, що знижує рівень реалізації економічного потенціалу українських регіонів та створює низку проблем, пов'язаних з ефективністю використання наявних виробничих ресурсів і людського капіталу.

Відомо, що у більшості українських регіонів сальдо зовнішньої торгівлі з Польщею є від'ємним. Так, у м. Києві величина від'ємного сальдо становить 691,6 млн дол. США, у Львівській області – 433,1 млн дол. США, Київській області – 174,1 млн дол. США, Волинській області – 88,6 млн дол. США тощо;

- *сировинній орієнтації зовнішньої торгівлі регіонів України з Польщею*, що поглиблює структурні деформації промислового комплексу на регіональному рівні та негативно впливає на реалізацію євроінтеграційної стратегії України, оскільки підґрунтям регіональної інтеграції вважається співпраця в галузях четвертого і вищих технологічних укладів.

Частка високотехнологічної продукції в експорті східних регіонів є набагато меншою за 15 % (граничне значення показника згідно з критеріями економічної безпеки): Дніпропетровська область – 3,8 %, Донецька – 5,9 %, Луганська – 3,3 %, Полтавська – 5,5 %. У той же час для низки західних областей характерною є велика частка високотехнологічних товарів в експорті: Волинська область – 38,3 %, Львівська – 32,1 %, Тернопільська – 65,5 %. Зауважимо, що у загальних обсягах експорту товарів зі Львівської області у Польщу у 2009 р. 41,7 % складав продаж електричних машин і устаткування, що належать до продукції наукоємних галузей промисловості;

- *низькій інвестиційній активності польських підприємців на українському ринку, а вітчизняних інвесторів у Польщі.* Це не дозволяє використовувати міжрегіональне співробітництво в якості дійового інструменту з реалізації синергетичного потенціалу українсько-польської співпраці, ґрунтованого на спільному використанні геоекономічного потенціалу обох держав, залучення в Україну через Польщу сучасних виробничих та управлінських технологій і стандартів ведення бізнесу, а також залучення польською стороною інтелектуального, кадрового та просторового ресурсу, наявного в українських регіонах.

Станом на 01.07.2010 р. в економіку України було залучено 873,6 млн дол. США інвестицій з Польщі (2,8 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій), а з України в економіку Польщі інвестовано 47,2 млн дол. США (0,7 % загального обсягу інвестицій з України в країни ЄС). Це

супроводжується нерівномірним розподілом інвестицій із Польщі в регіональному розрізі. Так, Польща є найбільшим інвестором в економіку Волинської області (46,1 % загального обсягу інвестицій, або 158,7 млн дол. США), у Львівську область залучено 333,9 млн дол. США (понад третину загального обсягу польських інвестицій, що надійшли в економіку України). Разом з тим у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Сумській областях та у м. Севастополь інвестиції з Польщі не залучалися або їх обсяг є надзвичайно малим і в статистичних даних окремою позицією не відображений;

• *низькій наукомісткості міжрегіональних програм і проектів, що реалізуються спільними зусиллями українських і польських регіонів, їх переважаючої спрямованості на неприбуткові види діяльності. Це знижує рівень значимості міжрегіонального і транскордонного співробітництва у системі українсько-польських взаємовідносин.*

Автори дослідження вносять конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності українсько-польського співробітництва на міжрегіональному рівні шляхом запровадження низки інструментів, спрямованих на подолання існуючих бар'єрів та орієнтованих на максимальне використання потенціалу, наявного в цьому сегменті двостороннього співробітництва між Україною та Польщею. Це стосується¹¹⁵:

¹¹⁵ Бабець І.Г. Шляхи розвитку міжрегіонального українсько-польського співробітництва / І.Г.Бабець, В.В.Борщевський, Ю.В.Мігущенко / Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Babets.pdf>

1. Узгодження «Державної стратегії регіонального розвитку України до 2015 року» (затвердженої Постановою Уряду № 1001 від 21 липня 2006 р.) із стратегіями регіонального розвитку на цей же період, насамперед у частині заходів щодо активізації процесів європейської інтеграції, розвитку міжрегіонального і транскордонного співробітництва. Доцільно також врахувати у стратегіях регіонального розвитку областей України пріоритетні напрями та галузі, визначені у Національній стратегії регіонального розвитку Польщі на 2007–2013 рр. для конкретних воєводств, з метою обрання оптимальних регіонів-партнерів для ефективного міжрегіонального українсько-польського співробітництва.

Протягом 2011–2013 років Україна отримає в рамках Європейської політики сусідства 470,1 млн євро. В межах Європейського інструменту сусідства і партнерства Польща передбачила для України фінансування у розмірі 153 млн євро.

2. Удосконалення інституційного забезпечення міжрегіонального українсько-польського співробітництва, підвищення ефективності роботи Українсько-польської міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва (МКРМС), розробки механізму реалізації її рішень на загальнодержавному та регіональному рівнях.

3. Започаткування у прикордонних з Польщею областях України низки пілотних проектів з розвитку підприє-

ництва та венчурного бізнесу. Метою цих проектів має стати активізація підприємницької діяльності мешканців прикордоння та переорієнтація ділової активності переважної їх частини з човникової торгівлі на роботу в інших секторах економіки, насамперед у сфері послуг, агробізнесі, галузі народних промислів тощо.

4. Формування в межах єврорегіону «Буг» і Карпатського єврорегіону спільних навчально-освітніх та наукових центрів, інноваційних кластерів і транскордонних технопарків з метою підвищення наукомісткості міжрегіонального українсько-польського співробітництва та ефективного використання наявного в західному регіоні інтелектуального і наукового потенціалу.

Підвищенню наукомісткості продукції зовнішньої торгівлі вітчизняних регіонів з Польщею сприятиме реалізація спільних науково-технічних та інноваційних проектів. Успішне вирішення цього завдання можливе на основі активізації державно-приватного партнерства в системі фінансування регіонального розвитку, наприклад, шляхом створення Регіонального венчурного фонду, кошти якого формуватимуться за участі державного і місцевого бюджетів та приватних (вітчизняних і зарубіжних) інвесторів, або через надання відповідних фінансових повноважень регіональним центрам інноваційного розвитку.

5. Надання повноважень місцевим органам влади щодо конкурсного відбору проектів міжнародного співробітництва та прийняття рішень про їх дофінансування в

межах виділеної квоти з коштів державного бюджету чи за рахунок відповідної статті видатків місцевого бюджету.

Слід передбачити надання більшої самостійності у формуванні місцевого бюджету та його використанні, а також спрощення погоджувальних процедур, пов'язаних з участю представників регіональних органів влади та органів місцевого самоврядування у міжнародних заходах, що відбуваються в рамках програм міжрегіонального співробітництва.

6. Затвердження Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів та Концепції створення кластерів в Україні для інституціоналізації та стимулювання кластерних ініціатив в межах міжрегіонального співробітництва областей України та українсько-польського співробітництва.

Для успішного вирішення об'єктивно існуючих викликів українсько-польського регіонального співробітництва обидві сторони узгодили більшість проблемних питань. Свідченням цього є детально обґрунтована «Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007–2015 роки»¹¹⁶. Метою стратегії є досягнення збалансованого розвитку, зорієнтованого на майбутнє і перспективу щодо якості життя, соціальної рівності, стану навколишнього середовища, культурної спадщини, партнерської співпраці і добросусідства на польсько-українському прикордонні.

¹¹⁶ Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007–2015 роки. – Люблін, 2008. – С.85-156.

II. Висновки

Система українсько-польського транскордонного співробітництва протягом останніх років зазнала відчутних змін, пов'язаних із входженням Польщі до ЄС. З одного боку, ці зміни зумовлені зміною формату зовнішньоекономічної діяльності нашого західного сусіда завдяки адаптації польського законодавства до вимог Євросоюзу, а також узгодженням зовнішньополітичного курсу зі спільною стратегією ЄС.

На сьогодні транскордонне співробітництво Польщі та України розвивається за кількома напрямками. По-перше, в межах двосторонніх контактів регіонів на основі підписаних міжрегіональних угод між органами місцевого самоврядування та державної влади. По-друге, на основі взаємодії та співпраці відповідних інституцій по обидва боки кордону, насамперед агенцій регіонального розвитку та торгово-промислових палат регіонів. Третім компонентом системи сучасного українсько-польського транскордонного співробітництва є діяльність громадських організацій, включаючи реалізацію проектів за програмами міжнародної технічної допомоги, таких, як:

- Програма підтримки польсько-українського співробітництва у 2004-2006 рр.;
- Програми Європейського територіального співробітництва на 2007-2013 рр. (Europe an Territorial Cooperation 2007-2013);

- Програма «Європейський інструмент сусідства і партнерства» (ЄІСП);
- Програма Європейського інструменту сусідства «Польща – Литва – Російська Федерація (Калінінградська область)»;
- Програма транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2007-2013».

Поряд з ними функціонують інші джерела підтримки, серед яких:

- ✓ Програма «Зміни в регіоні»;
- ✓ Програма «Схід – Схід»;
- ✓ грантова лінія «Місцеві ініціативи»;
- ✓ грантова лінія «Найкращий польський досвід»;
- ✓ ініціатива «Study Tours To Poland».

Підсумовуючи вищенаведене, слід ще раз назвати пріоритети і цілі польсько-української стратегії транскордонного співробітництва, які є базовою основою двосторонньої міжрегіональної співпраці, а саме:

- **пріоритет** збалансованого просторового планування і раціонального використання природних ресурсів. Він передбачає розвиток інфраструктури охорони навколишнього середовища; раціональне ведення водного господарства та запобігання небезпек; підвищення якості життя; зміцнення системи

- управління охороною довкілля і формування екологічної свідомості населення регіону;
- **пріоритет** транскордонної суспільної інтеграції та поліпшення умов життя мешканців прикордонного регіону. Він передбачає підтримку інтеграції системи освіти і ринку праці; формування підстав для транскордонного співробітництва у галузі охорони здоров'я; соціального забезпечення та активної соціальної політики;
 - **пріоритет** підтримки розвитку туризму та охорони культурної спадщини. Він передбачає ідентифікацію і розвиток українсько-польського прикордоння як єдиного туристичного регіону; розвиток інтегрованої системи маркетингу і поляризації українського транскордонного регіону в Україні, Польщі і за кордоном; збалансований розвиток і просторове освоєння транскордонного туристичного регіону; підготовку висококваліфікованих спеціалістів для обслуговування туристичного руху та менеджерів з транскордонного туризму.

Враховуючи велику увагу Президента та Уряду України до вирішення питань євроінтеграції, і зокрема проблем, пов'язаних з лібералізацією візового режиму, є оптимістичні прогнози щодо успішного виконання спільних програм, планів, дорожніх карт на шляху активізації євро-регіонального співробітництва України з Польщею. Адже сьогодні найскладнішою перешкодою для взаємовигідних

двосторонніх економічних зв'язків є саме труднощі з перетином кордону.

III. Теми для рефератів

1. Перспективи українсько-польського єврорегіонального співробітництва
2. Міжрегіональне співробітництво України і Польщі: проблеми і перспективи
3. Проблеми на шляху реалізації польсько-української стратегії транскордонного співробітництва
4. Двосторонні відносини України та Польщі: регіональний аспект
5. Актуальні аспекти єврорегіональної українсько-польської співпраці

IV. Додаткова література

1. Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?: матеріали міжнар. круглого столу експертів (м.Ужгород, 7-9 листопада, 2002 р.) / Нац. ін.-т стратег. досліджень, Закарп. філіал; Фонд Фрідріха Еберта, Регіональне бюро в Україні, Білорусі та Молдові /Наук. ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: вид-во Падяка, 2002. – 180 с.

2. Європейська соціальна політика і моделі соціального партнерства: навч.-метод. посіб. / Н.Г. Діденко, І.Я.Тодоров, О.Р.Чугріна, О.К.Міхеєва / за заг.ред. Н.Г.Діденко. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – 219 с.
3. Єврорегіональне співробітництво України та його інтеграційний потенціал: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу експертів (м. Ужгород, 20 квітня 2012 р.) / Відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗақДУ, 2012. – 364 с.
4. Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: моногр. / Є.Б.Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
5. Лендьел М.О. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: Монографія [текст] / Мирослава Олександрівна Лендьел. – Ужгород: Мистецька лінія, 2011. – 688 с.
6. Макаренко Є. Україна і Польща в процесах євроінтеграції / Є.Макаренко // Актуальні проблеми МВ. – К. – 2005. – Вип. 55. – Ч. 2. – С. 3–9.
7. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: моногр. / Н.Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
8. Мітряєва С. Вплив розширення ЄС на ТКС України з центральноевропейськими сусідами / С.Мітряєва, Й. Торпоі // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки. – 2006. – С. 438 – 449.

9. Національний конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / Укр. незал. центр політ. дослідж./ За заг. ред. В.Луцаця. Ю.Тищенко. – К., 2012. – 114 с.
10. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію: навчальний посібник-хрестоматія у 2-х частинах., Ч.1/Уклад. і коментар: І.В.Артюмов, Д.В.Вітер, Л.І.Загайнова та інші.– Ужгород: Ліра, 2007.– Ч.І. – 452с.– («Євроінтеграція : український вимір», вип.5)
11. Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>
12. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація (на прикладі сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України) / Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 120 с.
13. Офіційний сайт «Програма транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна» на 2007-2013 роки» – <http://www.pl-by-ua.eu/ua>
14. Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007–2015 роки. – Люблін, 2008. – 240 с.
15. Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 16-17 жов-

- тня 2008 р. / За ред. В.Й.Лажніка і С.В.Федонюка. – Луцьк: РВВ Вежа, 2008. – 428 с.
16. Посібник з індексації та моніторингу транскордонного співробітництва / Відп. ред. С.І.Устич. – Ужгород, 2012. – 78 с.
 17. Регіональна політика ЄС після його розширення: аналітичні оцінки / Нац. ін.-тут стратегічних досліджень (Закарпатський філіал); Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні / Ред. колегія: О.С.Власюк, С.І.Мітряєва (головн. ред.), В.О.Приходько. – Ужгород: Ліра, 2004. – 244 с.
 18. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / За заг.ред. А.Ткачука. – К.: Леста, 2011. – 260с.
 19. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. №615/98; Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2015 р. Затверджена Постановою Уряду № 1001 від 21 липня 2006 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
 20. Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: матеріали міжнародної конференції / Гол. ред. С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2009. – 248 с.

1. Назвіть пріоритети для досягнення стратегічних цілей спільного розвитку Угорщини та України:

-) розвиток економіки; Інституційний розвиток
-) розвиток людських ресурсів
-) охорона природи, навколишнього середовища, полегшення доступу до регіону
-) всі пункти вірні

2. Назвіть одну з форм транскордонного співробітництва України з Угорщиною:

-) розвиток малого бізнесу
-) надання допомоги громадським організаціям
-) співпраця у сфері протипаводкового захисту
-) співпраця у сфері запобігання техногенним катастрофам

3. Яку назву має угода про спрощення візового режиму для визначеного числа населених пунктів прикордонних територій України та Угорщини:

-) Угода про вільний рух
-) Угода про малий прикордонний рух
-) «Україна та Угорщина ближче»
-) Угода про безвізовий режим

4. Яку назву має документ про стратегію транскордонного співробітництва Закарпаття з сусідніми державами:

-) «Стратегія розвитку»
-) «Програма співпраці з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією»
-) «Карпати 2004–2011»
-) Програма розвитку та співробітництва

5. Яка ділянка кордону України з ЄС є найбільш «привабливою» для нелегальних мігрантів:

-) українсько-румунський кордон
-) українсько-польський кордон
-) українсько-словацький кордон
-) відсутність нелегальних мігрантів на кордонах України з ЄС

6. Яка країна ЄС ще не підписала з Україною угоду про місцевий прикордонний рух:

-) Словаччина
-) Польща
-) Угорщина
-) Румунія

7. Коли була підписана Угода про місцевий прикордонний рух між Україною і Словацькою Республікою?

-) червень 2006 р.
-) липень 2000 р.
-) травень 2008 р.
-) травень 2007 р.

8. Які документи в українсько-угорській регіональній співпраці розроблені на сьогоднішній день?

-) Концепція спільного розвитку прикордонних регіонів України та Угорщини
-) Концепція спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини та Румунії "ІНТЕРРЕГІО"
-) Стратегія розвитку прикордонних територій України, Угорщини, Польщі, Словаччини та Румунії "Карпати 2004-2011"
-) Концепція сталого розвитку «Україна – Угорщина»

9. З якою країною Україна досі не має закріплених у міжнародному праві кордонів?

-) Росія
-) Румунія
-) Молдова
-) Польща

10. На якому державному кордоні, що простягається в межах Закарпатської області, знаходяться такі пункти переходу, як «Дяково – Холмеу», «Хижа – Тарна-Маре» і «Ділове – Вішеудуй?

-) українсько-угорському й українсько-румунському
-) українсько-румунському
-) українсько-угорському
-) українсько-словацькому

МОДУЛЬ IV

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОВОЇ ПОСИЛЕНОЇ УГОДИ УКРАЇНИ З ЄС

Тема 10. Євроінтеграційний потенціал нової посиленої угоди з Європейським Союзом

Тема 10
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НОВОЇ
ПОСИЛЕНОЇ УГОДИ УКРАЇНИ
З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

І.Тези лекції

На міжнародному рівні базовим правовим документом, який регулював процес європейської інтеграції України з 1998 до 2008 р., була *Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (УПС)*¹¹⁷, підписана [16 червня 1994](#) р. (набула чинності 1 березня 1998 р.). Первинний термін її становив 10 років і закінчився 1 березня 2008 р. Закінчення періоду чинності УПС дало можливість переглянути нормативну базу, щоб не лише відновити міцну правову основу, але і надати динамізму двостороннім відносинам. *Потреби у формуванні нових нормативно-правових рамок для взаємовідносин обумовили відомі політичні обставини початку XXI ст., а саме*¹¹⁸:

- розширення ЄС на Схід та виникнення спільного кордону з країнами Східної Європи, що привело до появи нової геополітичної ситуації в Європі;

¹¹⁷ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами / Угоду ратифіковано Законом № 237/94-ВР ([237/94-ВР](#)) від 10.11.94. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012

¹¹⁸ Сидорук Т.В. Нова базова угода між Україною та ЄС: перспективи політичної асоціації та економічної інтеграції / Т.В.Сидорук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk-psp.kpi.ua/ru/2011-4/11.pdf>

- формування в контексті розширення ЄС нової концепції європейської безпеки, яка визначає одним з ключових факторів підтримання безпеки і стабілізацію географічного оточення ЄС;
- запровадження Європейської політики сусідства як інструменту реалізації стратегії європейської безпеки і альтернативи розширення, що передбачає залучення країн-сусідів до більш глибоких форм взаємодії з Євросоюзом з метою їх європеїзації, але без подальшого інституційного приєднання до ЄС;
- поживлення процесів внутрішньої трансформації в Україні після політичних подій 2004-2005 рр.

Саме ці об'єктивні передумови створили підстави для укладення принципово нової розширеної угоди з Україною, яка б адекватно відображала здобутки та напрацювання двостороннього діалогу ЄС із Україною і визначила та юридично закріпила формат відносин для наступного етапу співробітництва між двома суб'єктами.

Переговори щодо нового базового договору між Україною та ЄС на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво були започатковані у березні 2007 року.

9 вересня 2008 року у Парижі під час саміту Україна – ЄС Європейський Союз та Україна прийняли компромісне рішення щодо її назви як *Угоди про асоціацію (УА)*. У деяких джерелах можна знайти термін «*нова посилена уго-*

да», саме такою була робоча назва УА до затвердження офіційної назви¹¹⁹.

Протягом 2007–2009 рр. було проведено 12 раундів переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у рамках 3 робочих груп:

- з політичного діалогу, зовнішньої і безпекової політики;
- з юстиції, свободи та безпеки;
- з економічних, секторальних питань та питань розвитку людського потенціалу.

11 листопада 2011 року у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого були узгоджені всі положення її тексту.

Під час п'ятнадцятого саміту Україна – ЄС (19 грудня 2011 р., м.Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію.

30 березня 2012 року глави делегацій Європейського Союзу та України парафували текст Угоди про асоціацію, у тому числі й положення про створення глибокої і всеохопної зони вільної торгівлі (ГВЗВТ). У цьому контексті 19 липня 2012 року головні переговорники щодо торгових питань з обох сторін парафували частину Угоди стосовно створення ГВЗВТ. ЄС і Україна спільно зобов'язалися вжи-

¹¹⁹ Сушко О. Угода про асоціацію: дороговказ реформ /О.Сушко, О.Зелінська та ін. // Аналітична доповідь експертів, що представляють незалежні аналітичні центри України, за координації Інституту євроатлантичного співробітництва (ІЄАС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-13-30.pdf?120912135109

ти подальших технічних кроків, необхідних для завершення укладення Угоди про асоціацію.

Угода про асоціацію покликана забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин між Україною та ЄС. *Вона повинна стати унікальним двостороннім документом, який виходитиме далеко за рамки подібних угод, укладених ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи.* Угода не лише закладе якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС, але й слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС.

Як було відображено в Спільній заяві щодо Угоди про асоціацію Україна – ЄС, схваленій на саміті Україна – ЄС у м. Париж 9 вересня 2008 року, *Угода про асоціацію має*¹²⁰:

- *оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС;*
- *сприяти поглибленню стосунків у всіх сферах;*
- *посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків.*

¹²⁰ Спільна заява щодо угоди про асоціацію Україна-ЄС / Офіційний сайт посольства України в Японії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://japan.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/786>

Ця угода охоплює такі аспекти співробітництва¹²¹:

1. Зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, а також посилена участь України в програмах Європейського Союзу.

2. Транскордонне співробітництво в галузі зовнішньої політики та політики безпеки, зокрема у попередженні конфліктів та у військовій сфері.

3. Наближення України до європейських стандартів у галузі права та внутрішніх справ шляхом сприяння розвитку принципів правової держави, демократії та прав людини в Україні, а також підтримки боротьби з корупцією, налагодження ефективної роботи органів юстиції та поліпшення захисту даних.

4. Посилення співробітництва в галузі економіки шляхом створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС і Україною, налагодження секторальної співпраці в більш ніж 30 сферах, зокрема – у сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні, в захисті прав споживачів.

5. Налагодження нових форматів співробітництва, надання фінансового сприяння, створення платформи громадянського суспільства.

¹²¹ Сушко О. Угода про асоціацію: дороговказ реформ / О.Сушко, О.Зелінська та ін. // Аналітична доповідь експертів, що представляють незалежні аналітичні центри України, за координації Інституту євроатлантичного співробітництва (ІСАС) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-13-30.pdf?120912135109

Укладення між Україною та ЄС угоди про асоціацію європейського типу відповідає інтересам ЄС. У геополітичному плані Україна є стратегічним плацдармом як для ЄС, так і для інших наших сусідів¹²². Така угода сприятиме зміцненню стабільності на Європейському континенті, свідчитиме про поширення євроінтеграційних процесів на Східну Європу, посилить вплив ЄС у регіоні. Принциповим моментом майбутньої угоди між Україною та ЄС має стати забезпечення на її основі сприятливих умов для внутрішнього євроінтеграційного розвитку України. Адже інтеграційна підготовка держави, її економічні, правові та інституційні реформи є закономірним шляхом до набуття повноправного членства в ЄС.

Тому в нову угоду між Україною та ЄС має бути закладений «еволюційний потенціал», а саме: принцип поступової, послідовної та поступальної інтеграції України в політичний, економічний та правовий простір ЄС. «Еволюційний потенціал» нової угоди дасть змогу закріпити перспективи послідовного поглиблення економічної інтеграції України від зони вільної торгівлі до зростаючої участі у внутрішньому ринку ЄС (що охоплює свободу руху товарів, осіб, послуг та капіталу)¹²³.

¹²² У МЗС вважають, що підписання Угоди про асоціацію буде дуже вигідним Євросоюзу в економічному плані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/POLITICS/u-mzs-vvazhayut-scho-yes-zacikavleniy-v-ugodi-pro-asociaciyu-bilshe-nizh-ukrayina.html>

¹²³ Храбан І. Україна на шляху інтеграції у Європейську систему колективної безпеки / І. Храбан // Трибуна. – 2006. – № 3-4. – С. 27

Поглиблення економічної інтеграції має доповнюватися посиленням співробітництвом між Україною та ЄС у соціально-економічній, правовій, гуманітарній та інших сферах, що становлять їх спільний інтерес.

Оцінка інституційної та адміністративної спроможності в Україні дає підстави стверджувати про необхідність підвищення ефективності координаційної структури та забезпечення її політичною підтримкою найвищого рівня. Потребують удосконалення процедури та інституційний механізм адаптації українського законодавства до законодавства ЄС. Адаптація законодавства України має розглядатися не лише як виконання відповідного міжнародного зобов'язання, але й як невід'ємна складова правової реформи, що відбувається в процесі глобальної економічної та політичної трансформації українського суспільства.

Основними складовими нової угоди мають бути *політична асоціація та економічна інтеграція*.

1. Політична складова:

Принциповим елементом політичної частини угоди *Україна* вважає фіксацію в ній терміну «політична асоціація» в якості визначення нового змісту та характеру взаємодії між Україною та ЄС у політичній площині. Під політичною асоціацією українська сторона розуміє встановлення тісних та привілейованих політичних зв'язків та зростаючу участь України у діяльності інституцій ЄС, що приведе її до досягнення критеріїв членства в ЄС. Для забезпечення участі України в діяльності європейських інститутів

українська сторона намагається домогтись участі представників України в якості спостерігачів у засіданнях в рамках інституцій та робочих груп ЄС.

Угода про асоціацію буде новим етапом у розвитку договірних відносин Україна – ЄС, який передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію і відкриває шлях до подальших прогресивних перетворень. Угода про асоціацію забезпечує обопільне підтримання тісних і тривалих відносин на основі спільних цінностей у повній відповідності до демократичних принципів, верховенства права, належного державного управління, прав і основоположних свобод людини.

Політична асоціація передбачає насамперед участь у політиці і програмах ЄС, а також узгодження питань, що стосуються міжнародного миру та безпеки. **Економічна складова в свою чергу передбачає**, як вже зазначалося, створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що в подальшому приведе до поступової інтеграції у внутрішні ринки ЄС і не виключає в довгостроковій перспективі можливість стати повноправним членом ЄС.

2. Економічна складова включає:

- ***Широкий спектр галузевого співробітництва***

Амбітна та новаторська Угода – це чітко визначений спосіб використання динаміки відносин між Україною та ЄС для підтримки основних реформ, відновлення і зростання економіки, здійснення державного управління і галузевого співробітництва у більш ніж 30 сферах, таких, як

енергетика, транспорт, захист навколишнього середовища, співпраця у сфері промисловості та малого і середнього бізнесу, соціальний розвиток і захист, рівноправ'я, захист прав споживачів, освіта, навчання і молодіжна політика, а також культурне співробітництво.

- ***Поглиблена зона вільної торгівлі***

Невід'ємною складовою Угоди про асоціацію є **поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі** Україна – ЄС (ЗВТ), що передбачає: *лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами; лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили.*

- ***Торгівля і суміжні питання (ГВЗВТ)***

Тісніша економічна інтеграція завдяки ГВЗВТ стане потужним стимулом до економічного зростання країни. Для цього планується наблизити законодавство, норми та стандарти України до ЄС. Як основний елемент Угоди про асоціацію ГВЗВТ створюватиме можливості для бізнесу в ЄС і в Україні та сприятиме економічній модернізації й інтеграції з ЄС. Це має привести до підвищення стандартів продукції, кращого обслуговування громадян і, найголовніше, готовності ефективно конкурувати на міжнародних ринках.

Частина Угоди, яка стосується створення ЗВТ, охоплює такі основні сфери:

- ✓ торгівля товарами, в т. ч. технічні бар'єри в торгівлі;
- ✓ інструменти торговельного захисту;
- ✓ санітарні та фітосанітарні заходи;

- ✓ сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері;
- ✓ адміністративне співробітництво в митній сфері;
- ✓ правила походження товарів;
- ✓ торговельні відносини в енергетичній сфері;
- ✓ послуги, заснування компаній та інвестиції;
- ✓ визнання кваліфікації;
- ✓ рух капіталів та платежів;
- ✓ конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога);
- ✓ права інтелектуальної власності, в т. ч. географічні зазначення;
- ✓ державні закупівлі;
- ✓ торгівля та сталий розвиток;
- ✓ прозорість;
- ✓ врегулювання суперечок.

Конкретні параметри такої ЗВТ повинні бути адаптовані до економічного становища України та вводитись в дію за ретельно розробленим графіком з певним ступенем асиметрії в разі потреби. Враховуючи складність та затратність зусиль з гармонізації регуляторного середовища з нормами ЄС, слід усвідомлювати, що повне запровадження поглибленої ЗВТ потребуватиме досить тривалого перехідного періоду.

Кінцевою метою руху в цьому напрямі повинно бути створення єдиної нормативно-правової бази торгівлі між

Україною та ЄС, що відкриє для неї високий ступінь доступу до внутрішнього ринку ЄС.

- *Різнопланове секторальне співробітництво*

Окрім положень, що стосуються запровадження розширеної ЗВТ, економічна частина угоди включатиме розділи, що стосуються енергетики, транспорту, оподаткування, бухгалтерського обліку та аудиту, управління державними фінансами та фінансового контролю. Як вже було зазначено, нова угода повинна містити чіткі положення щодо поступового залучення України до ключових аспектів секторних політик та програм ЄС.

- *Посилення фінансової та технічної допомоги*

Ще одним елементом економічного компоненту, на включенні якого наполягає Україна, є посилення технічної та експертної допомоги Україні. Мотивується це тим, що існуюча система та обсяги допомоги не відповідають складності завдань, що випливатимуть із зобов'язань України за новою угодою. В якості одного з варіантів оптимізації системи Україна розглядає відкриття їй доступу до структурних фондів ЄС. Євросоюз не підтримує ідею включення положень щодо посилення фінансово-технічної допомоги безпосередньо у текст угоди, оскільки остання має рамковий характер та не повинна закріплювати якісь конкретні показники. В той же час Євросоюз не вважає постановку такого питання безперспективною в разі його оформлення за межами положень угоди.

- *Перспективи запровадження безвізового режиму*

Українська сторона пропонує включити до тексту майбутньої базової угоди положення про перспективу запровадження між Україною та ЄС безвізового режиму як кінцевої мети візового діалогу між Україною та ЄС. ЄС в цілому не заперечує проти цього та погоджується розпочати підготовчий діалог на експертному рівні з цього питання ще до початку офіційних переговорів щодо скасування візового режиму для короткотермінових поїздок громадян України до ЄС. Досягнення суттєвого прогресу на цьому напрямі стало першим практичним результатом реальної інтеграції України в європейський цивілізаційний простір.

Україна розглядає Угоду про асоціацію, перш за все, як комплексну програму внутрішніх перетворень у всіх сферах політичного, економічного і соціального життя держави, а також як ефективний інструмент удосконалення національного законодавства¹²⁴. Без сумніву, прагнення укладення нової угоди з *боку України* пов'язане, передусім, з домаганням символічного визнання її «*європейських перспектив*»¹²⁵. Вона намагається використати переговори про нову угоду для того, чого не вдалося досягнути в рамках УПС – підтвердження свого «європейського призначення».

¹²⁴ У Януковича до підписання асоціації з ЄС залишився один крок // Дзеркало тижня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/u_yanukovicha_do_pidpisannya_asotsiatsiyi_z_es_zalishivsya_odin_krok.html

¹²⁵ Сидорук Т.В. Нова базова угода між Україною та ЄС: перспективи політичної асоціації та економічної інтеграції / Т.В.Сидорук // Вісник НТУУ «КПІ». – Серія «Політологія. Соціологія. Право». – Випуск 4(11)2011. – С.74-75.

В Україні цей символічний вимір є не менш важливим, ніж специфічні економічні вигоди. Розширення і уточнення економічних перспектив у рамках нової угоди дозволить створити міцніше відчуття диференціації в рамках Європейської політики сусідства і забезпечити для України сенс дальшого зближення з ЄС.

Позиція Євросоюзу щодо політичного та економічного наповнення угоди вочевидь визначається *рамками Європейської політики сусідства та включає відомий набір інструментів. В політичній площині – це розширений політичний діалог з питань зміцнення демократичних інститутів та верховенства права, більш систематичне залучення України до різних аспектів Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, можливість участі у миротворчих операціях під егідою ЄС тощо. В економічній площині ЄС пропонує Україні перспективу глибокої економічної інтеграції з можливістю відкриття доступу до його внутрішнього ринку. Як основний інструмент реалізації цієї можливості пропонується запровадження глибокої зони вільної торгівлі.*

Україна, у свою чергу, наполягає на тому, що майбутня угода повинна містити «додану вартість», а тому має виходити за рамки УПС. Концептуальні рамки позиції України стосовно суті та змісту нової угоди сформульовано досить чітко ще до офіційного старту перемовин: за своїм змістом це повинна бути угода про асоціацію з ЄС європейського типу з обов'язковою згадкою про майбутнє членство.

Підписання угоди є довготривалим процесом. Відкриття українських ринків товарів і послуг для компаній ЄС не може відбутися одразу ж після підписання угоди. Це зумовлено неготовністю українських виробників до жорсткої конкуренції. Саме тому ЄС готовий до обговорення перехідних періодів для відкриття українських ринків на рівні окремих товарних груп, послуг, сфер економічної діяльності та реформування регуляторного середовища (зокрема механізмів державної підтримки) згідно із стандартами ЄС. Реформування законодавства, адаптація стандартів і норм та розбудова необхідних інституцій потребуватиме значної допомоги ззовні. Виходячи з цього, ЄС обіцяє збільшити технічну та фінансову допомогу Україні¹²⁶.

Повністю уникнути негативних наслідків від поглибленої вільної торгівлі з ЄС буде неможливо. Це стосується, наприклад, закриття неконкурентоспроможних підприємств. Водночас уряд зможе вжити певних заходів, що допоможуть зменшити втрати від негативних наслідків.

На шістнадцятому саміті Україна – ЄС, що відбувся в Брюсселі 25 лютого 2013 року, лідери підтвердили свою відданість підписанню вже парафорованої Угоди про асоціацію, включаючи поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі, щойно будуть продемонстровані рішучі дії та відчутний прогрес у трьох сферах, відзначених під час саміту

¹²⁶ Новий базовий договір між Україною та ЄС: пропозиції українських експертів [Електронний ресурс] / О. Сушко, Р. Хорольський, О. Шумило та І. Шевляков / Інститут євроатлантичного співробітництва: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ieac.org.ua/pics/content/4/1200562789_ans.doc

Україна – ЄС у 2011 році, у разі можливості, до саміту «Східного партнерства» у Вільнюсі в листопаді 2013 року¹²⁷.

Для досягнення цієї мети Україні потрібно діяти у відповідності до положень, визначених у Висновках Ради Європейського Союзу у закордонних справах від 10 грудня 2012 року¹²⁸.

Європейський Союз розробив критерії, виконання яких відкриє перед Україною двері до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Видання «Главком» на своєму сайті опублікувало список вимог ЄС до України для підписання угоди про Асоціацію¹²⁹:

1. *Виконання рекомендацій, визначених в остаточному звіті спостережної місії ОБСЄ/БДПІЛ щодо парламентських виборів в Україні*
2. *Подолання зафіксованих недоліків у проведенні парламентських виборів в Україні 28 жовтня 2012 року*
3. *Схвалення Виборчого кодексу України*
4. *Забезпечення збалансованого доступу учасників виборів до засобів масової інформації*

¹²⁷ За результатами 16-го саміту Україна-ЄС було прийнято Спільну заяву / Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/10445-zarezulytatami-16-go-samitu-ukrajina-jes-bulo-prijnyato-spilynu-zajavu>

¹²⁸ Висновки Ради Європи щодо України // 3209-е засідання Ради міністрів закордонних справ Європейського Союзу, Брюссель, 10 грудня 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2012/2012_12_11_1_uk.htm

¹²⁹ 19 вимог, які поставив Брюссель Януковичу (список) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/9783.html>

5. *Проведення повторних виборів в одномандатних виборчих округах, в яких не визначено переможця*
6. *Вирішення питання політично вмотивованих вироків без зволікань*
7. *Швидке виконання рішень Європейського суду з прав людини*
8. *Виконання рекомендацій Ради Європи стосовно умов утримання та медичної допомоги особам, що перебувають під вартою*
9. *Забезпечення належного впровадження нового Кримінально-процесуального кодексу, нового законодавства з питань адвокатури та створення Національного превентивного механізму проти тортур*
10. *Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи/Венеціанською Комісією закону про прокуратуру*
11. *Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи/Венеціанською Комісією Кримінального кодексу України*
12. *Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи/Венеціанською Комісією закону «Про Вищу раду юстиції»*
13. *Перегляд у тісних консультаціях з Радою Європи/Венеціанською Комісією закону про судоустрій та статус суддів*
14. *Вжиття кроків у реформуванні міліції*
15. *Реалізація конституційної реформи у відповідності до міжнародних стандартів*

16. Здійснення реформ, необхідних для підготовки до започаткування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі
17. Забезпечення ефективної боротьби з корупцією
18. Здійснення реформи системи управління державними фінансами, включаючи розширення повноважень Рахункової палати
19. Вжиття рішучих дій для поліпшення ділового та інвестиційного клімату

Всі розуміють, що без укладення Угоди про асоціацію Україна буде, як флюгер, коливатися між так званим геополітичним вибором – Схід чи Захід. І навпаки, укладення Угоди дозволить припинити будь-які спекуляції на тему, куди рухається Україна. Стало аксіомою те, що підписання Угоди стане для України точкою геополітичного неповернення й інструментом модернізації держави¹³⁰.

Довідково:

*Зміст Угоди про асоціацію*¹³¹

Угода про асоціацію між Україною та ЄС налічує 1200 сторінок і складається з таких частин:

¹³⁰ ЄС остаточно зважився на асоціацію з Україною, щоб поставити "геополітичну крапку" // Дзеркало тижня, 28 грудня 2012 в 10:43. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/es_ostatochno_zvazhivsy_a_na_asotsiatsiyu_z_ukrayinoyu_schob_postaviti_geopolitichnu_krapku.html

¹³¹ Угода про асоціацію України з Європейським Союзом / Зміст Угоди про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf

- *Преамбула* як вступна декларація до Угоди, що визначає мету і базові засади Угоди;
- *Сім розділів*, таких як "Загальні принципи", "Політичне співробітництво і зовнішня політика та політика безпеки", "Юстиція, свобода і безпека", "Торгівля та суміжні питання (ГВЗВТ)", "Економічна та галузева співпраця", "Фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством", а також інституційні, загальні та прикінцеві положення.
- *43 Додатки*, у яких визначаються нормативні акти ЄС, що мають бути прийняті до визначеної дати, і
- *Три Протоколи*.

Угода про асоціацію:

- має на меті прискорити і поглибити політичні та економічні відносин між Україною та ЄС, а також забезпечити поступову інтеграцію у внутрішній ринок ЄС, у тому числі завдяки створенню ГВЗВТ;
- пропонує спосіб використання динаміки відносин між Україною та ЄС з особливою увагою до підтримки основних реформ, відновлення і зростання економіки, здійснення державного управління і галузевої співпраці;
- визначає порядок денний реформ в Україні, який спирається на комплексну програму наближення українського законодавства до законодавства ЄС, що буде орієнтиром для всіх

партнерів України у роботі та наданні підтримки;

- переговори щодо Угоди про асоціацію проводилися у поєднанні з іншими питаннями. Так, допомога ЄС Україні пов'язана з порядком денним реформ, що є результатом переговорів. Зокрема, важливою у цьому контексті є програма Всеохоплюючого інституційного розвитку.

Преамбула

У Преамбулі викладено найважливіші аспекти відносин між ЄС і Україною, зокрема й прагнення до тісних і тривалих відносин. Хоча Преамбула має необов'язковий вступний характер, вона містить значущі посилання на спільні цінності та визначає рамки всієї Угоди.

Преамбула також містить такі елементи:

- Посилання на спільні цінності, на які спирається ЄС, а саме демократію, повагу до прав і основоположних свобод людини та верховенство права, які поділяє Україна.
- Посилання на визнання України європейською державою, що має спільну історію та спільні цінності з країнами-членами ЄС.
- Посилання на євроінтеграційні прагнення України. ЄС вітає європейський вибір України, у тому числі зобов'язання побудувати стабільну демократію та ринкову економіку.

- Визнання залежності політичної асоціації та економічної інтеграції України з ЄС від стану реалізації Угоди про асоціацію, а також успіхів України у забезпеченні дотримання спільних цінностей, наближення до ЄС у політичному, економічному та правовому аспектах.

Розділ I: Загальні принципи

У Розділі I визначаються загальні принципи, які створять основу для внутрішніх і зовнішніх процедур Асоціації між ЄС та Україною, а саме:

- Дотримання принципів демократії, прав і свобод людини, верховенства права;
- забезпечення дотримання принципів суверенності та територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, а також боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення.

Ключовими елементами підтримування та розширення відносин між ЄС і Україною, які утворюватимуть основу таких відносин, є принципи вільної ринкової економіки, належного державного управління, боротьби з корупцією та різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку та ефективним багатостороннім контактам.

Розділ II: Політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво і зближення у сфері зовнішньої політики і політики безпеки

Розділ II Угоди про асоціацію передбачає посилення політичного діалогу і співробітництва між ЄС і Україною з огляду на поступового зближення у сфері Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Спільної політики безпеки та оборони.

- Розділ II охоплює такі питання як цілі політичного діалогу, діалог і співробітництво щодо внутрішніх реформ, а також зовнішню політику та політику безпеки.
- Угода передбачає низку форумів для проведення політичного діалогу: Саміт Україна-ЄС буде найвищим рівнем політичного діалогу. На міністерському рівні діалог здійснюватиметься у рамках Ради з питань асоціації. Політичний діалог, поміж іншого, буде спрямовано на:
 - ✓ поглиблення політичної асоціації, підвищення ефективності й рівня наближеності у сфері політики та безпеки;
 - ✓ сприяння міжнародній стабільності й безпеці на основі ефективних багатосторонніх відносин;
 - ✓ посилення співробітництва і діалогу з питань міжнародної безпеки та кризового управління, зокрема для реагування на глобальні та регіональні виклики і ключові загрози;

- ✓ посилення орієнтованого на результат практичного співробітництва для досягнення миру, безпеки і стабільності на європейському континенті;
 - ✓ підвищення рівня поваги до демократичних принципів, верховенства права і належного державного управління, прав і основоположних свобод людини, у тому числі права національних меншин, недопущення дискримінації людей, які належать до національних меншин, і поваги до різноманіття, а також сприяння посиленню внутрішніх політичних реформ.
- Окрему статтю Розділу II присвячено Міжнародному кримінальному суду із закликом до співпраці між ЄС і Україною у забезпеченні миру та міжнародної справедливості шляхом ратифікації та впровадження Римського статуту Міжнародного кримінального суду і його відповідних інструментів.

Розділ III: Юстиція, свобода і безпека

Розділ III стосується таких питань, як верховенство права та повага до прав людини, захист персональних даних, співробітництво у сфері міграції, надання притулку та прикордонного контролю, поводження з робітниками, мобільність робочої сили, рух осіб, відмивання грошей і фінансування тероризму, співпраця у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, боротьба зі злочинністю та корупцією,

співробітництво у боротьбі з тероризмом, а також співпраця у галузі права.

- У рамках Угоди про асоціацію ЄС та Україна зобов'язуються посилити діалог і співробітництво з питань міграції, надання притулку та прикордонного контролю. Угода визнає важливість запровадження, коли для цього прийде час, безвізового режиму для громадян України, якщо будуть наявні умови для належного врегульованого та безпечного руху громадян.
- Відображено зобов'язання щодо боротьби з організованою злочинністю та відмиванням грошей, скорочення пропозиції та попиту на заборонені наркотичні засоби й посилення співробітництва у боротьбі з тероризмом.
- Заявлено про бажання посилити соціально-культурні контакти.

Розділ IV: Торгові та суміжні питання

Станом на 2011 рік ЄС є важливим торговим партнером України, на який припадає 30% її зовнішньої торгівлі. Тісніша економічна інтеграція у рамках ГВЗВТ буде потужним стимулом для економічного зростання країни. Як основний елемент Угоди про асоціацію ГВЗВТ створюватиме можливості для бізнесу в ЄС і в Україні та сприятиме реальній економічній модернізації та інтеграції з ЄС. Цей процес має сприяти підвищенню стандартів продукції,

кращому обслуговуванню громадян і, найголовніше, готовності ефективно конкурувати на міжнародних ринках.

- Розділ IV Угоди про асоціацію щодо ГВЗВТ присвячено торгівлі та суміжним питанням. Передбачено, що глибока та всеохоплююча зона вільної торгівлі стане інструментом економічної інтеграції.
- У поєднанні з широким процесом наближення законодавства до стандартів ЄС ГВЗВТ забезпечить подальшу економічну інтеграцію у внутрішній ринок Європейського Союзу. Це означає ліквідацію майже всіх тарифів і бар'єрів у сфері торгівлі товарами, надання послуг і здійснення інвестицій (особливо в енергетичній галузі). Коли Україна прийме відповідні правила ЄС, останній надасть доступ до ринків, наприклад, у таких галузях, як державні закупівлі чи важка промисловість.
- ГВЗВТ забезпечить сприятливий клімат для економічних відносин між Україною та ЄС. Будуть створені нові торгові та інвестиційні можливості, стимулюватиметься конкуренція. Усе це є життєво важливим для реструктуризації та модернізації економіки. Що стосується наслідків скасування митних зборів після підписання ГВЗВТ, то, як показує досвід, ця короткострокова втрата повністю окупиться збільшенням доходів, які держава матиме від непрямих податків, які сплачуватимуть компанії, що використовуватимуть нові можливості ринку, а також загальним поліпшенням економічної

ситуації. На додаток до коштів міжнародних фінансових організацій ЄС надавав або надаватиме підтримку бюджетних витрат на правові та інституційні реформи у пов'язаних з торгівлею сферах. ГВЗВТ забезпечить зниження тарифів, завдяки чому суб'єкти підприємницької діяльності з обох сторін зможуть економити приблизно 750 млн. євро на рік (за умови скасування більшості мит).

Розділ V: Економічне та галузеве співробітництво

Розділ V містить 28 глав, що стосуються енергетичної співпраці, макроекономічного співробітництва, управління державними фінансами, оподаткування, статистики, екології, транспорту, співробітництва у космічній сфері, науково-технічної співпраці, промислової політики та політики підприємств, видобувної та металургійної промисловості, фінансових послуг, корпоративного права, корпоративного управління, бухгалтерського обліку й аудиту, інформаційного суспільства, аудіовізуальної політики, туризму, сільського господарства та розвитку сільських районів, рибальства і морської політики, річки Дунай, захисту прав споживачів, співробітництва у сфері зайнятості, соціальної політики та політики рівних можливостей, охорони здоров'я, освіти, навчання і молоді, культури, спорту і фізичної активності, громадянського суспільства, транскордонного та регіонального співробітництва, участі у проєктах і програмах європейських агенцій на основі поступово-

го наближення законодавства України до правил ЄС, а також, де доцільно, до міжнародних норм і стандартів.

Розділ VI: Фінансове співробітництво і боротьба з шахрайством

Європейський Союз і країни-члени ЄС залишаються найбільшим донором України: починаючи з 1991 року, допомога, забезпечена лише Європейським Союзом, становить понад 2,5 млрд. євро. Європейська політика сусідства передбачає надання Україні 470 млн. євро на 2011-2013 роки. Ці кошти мають бути спрямовані на підтримку заходів у трьох пріоритетних сферах: належне державне управління і верховенство права, забезпечення набуття чинності Угодою про асоціацію і сталий розвиток, у тому числі у сфері енергетики та охорони довкілля. Ця сума включає фінансування програми Всеохоплюючого інституційного розвитку у рамках Східного партнерства (43,37 млн. євро). Ця Програма покликана покращити адміністративну спроможність країн-партнерів та їхню сумісність з інституціями ЄС, наприклад, за допомогою програми «твінінг», професійного навчання та стажування персоналу.

- Україна зможе отримати переваги від фінансової допомоги ЄС завдяки існуючим механізмам та інструментам фінансування для досягнення цілей Угоди про асоціацію.
- Майбутні пріоритетні сфери фінансової допомоги ЄС Україні будуть визначені у відповідних індикативних програмах, що відображатимуть узгоджені

ЄС і Україною пріоритети політики. Індикативні суми допомоги враховуватимуть потреби України, можливості галузі та стан проведення реформ.

- Допомога ЄС реалізовуватиметься у тісному співробітництві та координації з іншими країнами-донорами, організаціями-донорами та міжнародними фінансовими організаціями, а також відповідно до світових принципів ефективності допомоги. Інвестиції міжнародних фінансових організацій можуть бути збільшені за допомогою Інвестиційного фонду сусідства, в якому має право брати участь Україна. Цей Фонд покликаний мобілізувати додаткові кошти для покриття інвестиційних потреб України на розбудову транспортної та енергетичної інфраструктури, забезпечення охорони навколишнього середовища і вирішення соціальних питань (наприклад, будівництво шкіл або лікарень).
- Угода передбачає, що ЄС і Україна застосовуватимуть ефективні заходи для недопущення шахрайства, корупції та будь-яких інших незаконних дій, а також боротьбу з ними.

Розділ VII: Інституційні, загальні та прикінцеві положення

Угода про асоціацію передбачає спеціальне інституційне утворення для відносин ЄС та України.

- На найвищому рівні проводитиметься Саміт ЄС-Україна, що забезпечуватиме діалог найвищого рівня і платформу для зустрічей президентів.
- На міністерському рівні діалог проходитиме у рамках Ради з питань асоціації, яка зможе проводити зустрічі у будь-якому форматі. Рада з питань асоціації буде уповноважена приймати обов'язкові до виконання рішення.
- Допомогу Раді з питань асоціації у виконанні її обов'язків надаватиме Комітет з питань асоціації, у рамках якого буде створено підкомітети з галузевого співробітництва. На зустрічах в особливому форматі Комітет з питань асоціації розглядатиме конкретні питання ГВЗВТ.
- Угода про асоціацію передбачає і парламентську співпрацю, зокрема шляхом створення Парламентського комітету з питань асоціації, який забезпечить майданчик для зустрічей та обміну думками депутатів Європейського парламенту та Верховної Ради України.
- Угода про асоціацію також сприятиме проведенню регулярних зустрічей з представниками громадянського суспільства. Для цього буде створено Платформу громадянського суспільства, яка матиме змогу надавати рекомендації Раді з питань асоціації.

Для забезпечення належного виконання текст Угоди містить такі загальні та кінцеві положення:

- Одне з ключових положень, на яке спирається Угода про асоціацію, визначає засади поступового наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС. Встановлюються конкретні строки для узгодження українського законодавства з відповідним законодавством ЄС, які коливаються у межах від 2 до 10 років після набуття Угодою чинності.
- Угода передбачає концепцію динамічного зближення, оскільки законодавство ЄС не є статичним і постійно розвивається. Тому процес наближення матиме динамічний характер, а його темп повинен відповідати основним реформам в ЄС, але пропорційно здатності України реалізовувати таке наближення.
- Для перевірки виконання встановлених зобов'язань Угода містить спеціальні положення щодо здійснення моніторингу, який у цьому контексті означає контроль застосування і реалізації Угоди про асоціацію. Це означає здійснення постійного оцінювання стану виконання і реалізації заходів та зобов'язань, передбачених Угодою. Процес моніторингу є особливо важливим для ГВЗВТ, оскільки його позитивний результат буде передумовою подальшого відкриття ринків для українських гравців.
- Моніторинг включатиме оцінку наближення законодавства України до законів ЄС (і там, де доці-

льно, до міжнародних інструментів) відповідно до Угоди про асоціацію.

- Угода передбачає і механізм вирішення спорів, який використовуватиметься, якщо якась зі сторін не виконає свої зобов'язання. У частині ГВЗВТ передбачений додатковий обов'язковий механізм вирішення спорів, пов'язаних з торгівлею, у вигляді спеціального протоколу, який спирається на традиційний спосіб вирішення спорів у рамках СОТ.
- Строк дії Угоди про асоціацію між ЄС і Україною необмежений. Водночас протягом п'яти років сторони проведуть комплексний аналіз досягнення цілей Угоди.

Угоду про асоціацію буде перекладено 22 мовами ЄС і українською мовою.

II. Висновки

Підсумовуючи викладений аналіз відносно позитивів та викликів нової посиленої угоди, слід відзначити її стратегічне значення для реалізації євроінтеграційних намірів України.

Як відзначається у Щорічному посланні президента України у 2013 р., «європейський вибір України визначає державну політику як таку, що спрямована на наближення рівня життя громадян України до європейських стандартів,

укорінення європейських цінностей в усіх сферах функціонування Української держави та суспільства. Укладення Угоди про асоціацію для України є на нинішньому етапі головним кроком у зближенні з Європейським Союзом, оскільки це означатиме перехід співробітництва нашої держави з ЄС у якісно новий формат політичної асоціації та економічної інтеграції».

Наступний саміт ініціативи «Східне партнерство» у Вільнюсі восени 2013 року принесе суттєві практичні результати для розвитку відносин України та ЄС, передусім у питанні укладення Угоди про асоціацію.

Ця міжнародна угода за своїм змістом не має аналогів з-поміж подібних договорів, укладених Європейським Союзом з іншими державами. Основна цінність цієї Угоди полягає у тому, що вона є орієнтиром у впровадженні всеохоплюючих внутрішніх перетворень в Україні.

Водночас з підписанням Угоди про асоціацію наша держава погоджується з чіткими зобов'язаннями стосовно адаптації внутрішнього законодавства до законодавства ЄС. У зв'язку з цим нас очікує копітка робота з ухвалення законів та підзаконних актів, необхідних для забезпечення реалізації Угоди. Зважаючи на масштабність завдань, необхідно вже сьогодні впроваджувати відповідну нормативно-правову базу для її виконання. З цією метою має бути розроблений національний механізм імплементації Угоди про асоціацію, включаючи створення ефективної системи координації процесу та підготовку відповідної програми імплементації Угоди.

Укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкриє шлях для запровадження умов взаємовигідного економічного співробітництва, що сприятиме економічному зростанню України та підвищенню добробуту українських громадян¹³².

Послідовна й ефективна імплементація механізмів Угоди про асоціацію має створити міцний базис для подальшого стійкого політичного й економічного розвитку нашої держави, закласти основу стратегії реформування всіх основних сфер і впровадження європейських стандартів задля підвищення якості життя в Україні.

III. Теми для рефератів

1. Нова посилена угода між Україною та ЄС: перспективи політичної асоціації та економічної інтеграції
2. Проблеми на шляху підписання нової посиленої угоди України і ЄС
3. Україна і ЄС на шляху до підписання нової базової угоди
4. Нова посилена угода між Україною та ЄС: здобутки та перспективи
5. Значення нової посиленої угоди для євроінтеграційної політики України

¹³² Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – С.242-243.

IV. Додаткова література

1. Артџомов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навчальний посібник. – Ужгород: Ліра, 2007. – 310 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 7).
2. Горенко О.М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та Україна. – К.: Інститут історії України НАН України, 2002. – 154 с.
3. Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія (Моніторинг наукових досліджень і розробок): навчальний посібник. – Ужгород: Ліра, 2007. – 343с. (Серія: «Євроінтеграція: український вимір». Вип.2). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / За ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
5. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник / За заг. ред. акад. НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: ДП «НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. – 197 с.
6. Європейський Союз: словник-довідник / Ред. М.Марченко. – К.: «КУС», 2006. – 140 с.
7. Копійка В., Шинкаренко Г. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навч. посібник для студентів

- вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
8. Казакевич Г., Титаренко О. Європейська політика сусідства // Історія, теорія і практика європейської та євроатлантичної інтеграції України: Енциклопед. довід. /С.О.Телешун (кер. твор. кол.); За заг. ред. В.Д.Бакуменка, С.О. Телешуна. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – С. 91-92.
 9. Ковальова О.О. Стратегія євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. – 340 с.
 10. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію: навчальний посібник-хрестоматія. У 2 частинах /Уклад. і коментарі: І.В.Артюмов, Д.В.Вітер, Л.І.Загайнова, О.М.Казакевич, О.М.Руденко. – Ужгород: Ліра, 2007. – Ч.1.: Нормативно-правове регулювання взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом. – 452 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип.5). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник.
 11. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію: навчальний посібник-хрестоматія. У 2 частинах /Уклад. і коментарі: І.В.Артюмов, Д.В.Вітер, Л.І.Загайнова, О.М.Казакевич, О.М.Руденко. – Ужгород: Ліра, 2007. – Ч.2.: Нормативно-правове регулювання взаємовідносин між Україною та НАТО. – 346 с. (Серія «Євроінтеграція:

- український вимір». Вип.5). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник.
12. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.
 13. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: зб.офіц.док./За ред. З.Варналія; Упоряд.: З.Варналій, Є.Жемеренко, В.Жук, А.Павлюк, О.Шевченко. – НІСД, 2004. – 521 с. – (Сер. «Регіональний розвиток»; Вип.6).
 14. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: учебное пособие. – М.: Международные отношения, 2003. – 400 с.
 15. Актуальні проблеми реалізації євроінтеграційних прагнень України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 29-30 листопада 2007 р.)/ Відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: Ліра, 2008. – 346 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 9).
 16. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи: збірник наукових праць. – Ужгород: Ліра, 2008. – 374 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 10).
 17. Карпатський регіон та його роль у забезпеченні безпеки і співробітництва в Європі: матеріали міжнародної конференції /Гол.ред.С.І.Мітряєва. – Ужгород: Ліра, 2008. – 252 с.
 18. Україна на перехресті геополітичних інтересів: актуальні аспекти проблеми: збірник наукових праць /Відп.

- ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: ЗакДУ, Ліра, 2007. – 346 с. (Серія: «Євроінтеграція: український вимір». Вип.3).
19. Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007 р.)/ Відп. ред. І.В.Артюмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 456 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 1).
20. План дій Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства: основні положення (Інтернет-джерела ЄС: www.arr.com.ua).

1. Що передбачає Угода про асоціацію та її торговельна частина?

-) широкомасштабну адаптацію законодавства України до законодавства ЄС
-) припинення відкриття ринків
-) асоційоване членство в перспективі на 5 років
-) спрощення візового режиму

2. Основними складовими нової посиленої угоди між Україною і ЄС мають бути:

-) економічна інтеграція
-) політична асоціація
-) асоційоване членство
-) економічна консолідація і політична асоціація

3. Які складові нової посиленої Угоди України з ЄС?

-) угода про транскордонне співробітництво
-) угода про реадмісію
-) угода про спрощення візового режиму
-) угоди про асоціацію, Зону вільної торгівлі та лібералізацію візового режиму

4. Основні принципи єврорегіонального співробітництва витікають із загальних принципів

-) регіональної політики
-) політики сусідства

-) державної стратегії
-) форм транскордонного співробітництва

5. Яке значення для України має Угода про асоціацію?

-) формує договори для життєво важливих внутрішніх реформ шляхом модернізації
-) можливість доступу до європейських ринків збуту
-) можливість участі у програмах ЄС з економічної стабільності
-) спрощення перетину кордонів для українських громадян

6. Які підвалини нових взаємовідносин заклала Угода про асоціацію?

-) на принципах економічної стабільності
-) на принципах політичної стабільності
-) на принципах економічної інтеграції та політичної асоціації
-) на принципах економічної асоціації та політичної стабільності

7. За якими чотирма основними напрямками здійснюється безвізовий діалог Україна – ЄС?

-) безпека документів, у т.ч. впровадження біометричних даних; громадський порядок та безпека
-) зовнішні відносини; боротьба з нелегальною міграцією, у т.ч. реадмісія
-) Зона вільної торгівлі; безпека документів
-) зовнішні зносини, нова посилена угода

8. Коли Європейським Союзом надано Україні План дій з візової лібералізації (ПДВЛ)?

-) 22 листопада 2010 року
-) 22 листопада 2009 р.
-) 5 лютого 2008 року
-) 1 березня 2010 року

9. Який виконавчий орган було створено з метою координації і посилення контролю за виконанням положень Національного плану дій з візової лібералізації?

-) Координаційний центр
-) Координаційну раду
-) Виконавчий комітет
-) Комітет з питань виконання Національного плану дій

10. З якою сусідньою країною досі тривають переговори щодо укладення угоди про прикордонний рух?

-) Румунією
-) Словаччиною
-) Угорщиною
-) Польщею

ДОДАТКИ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ
від 22 серпня 2012 р. № 627-р
Київ

**Про затвердження Плану заходів на 2013 рік щодо
реалізації Державної стратегії регіонального розвитку
на період до 2015 року**

Затвердити [План заходів на 2013 рік щодо реалізації
Державної стратегії регіонального розвитку на період до
2015 року](#), що додається.

Прем'єр-міністр
України

М.АЗАРОВ

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету
Міністрів України
від 22 серпня 2012 р. № 627-р

ПЛАН

заходів на 2013 рік щодо реалізації Державної стратегії
регіонального розвитку на період до 2015 року

1. Розробити:

1) проект Закону України “Про Загальнодержавну програму розвитку та реконструкції централізованих систем водовідведення населених пунктів України на 2013-2020 роки”.

Мінрегіон.

Протягом року;

2) проект Закону України “Про Загальнодержавну програму поводження з відходами”.

Мінприроди.

Протягом року;

3) регіональні програми розвитку та реконструкції централізованих систем водовідведення населених пунктів на 2013-2020 роки.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, Мінрегіон.

Протягом шести місяців з дня набрання чинності Законом

України “Про Загальнодержавну програму розвитку та реконструкції централізованих систем водовідведення населених пунктів України на 2013-2020 роки”;

4) регіональні програми розвитку житлового будівництва на 2013 рік.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, Мінрегіон.

I квартал;

5) регіональні програми запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру та захисту населення і територій у разі їх виникнення на 2013-2016 роки.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, МНС.

I квартал;

6) проекти з енергоефективності та енергозбереження, які потребують першочергової реалізації в регіонах у 2014 році в рамках [Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки](#), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, Держенергоефективності.

Протягом року.

2. Забезпечити:

1) проведення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського (Автономної Республіки Крим) і обласного значення для визнання територій депресивними та розроблення програм подолання їх депресивності.

Мінекономрозвитку, Мінрегіон, Держстат, інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади.

III квартал;

2) формування переліку інвестиційних програм (проектів), що можуть реалізуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку.

Мінекономрозвитку, інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

До 1 серпня;

3) підготовку методичних матеріалів щодо запровадження середньострокового планування на рівні місцевих бюджетів, у тому числі для забезпечення впровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі.

Мінфін, Мінекономрозвитку, інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

4) створення єдиної бази даних та системи моніторингу проектів транскордонного та єврорегіонального співробітництва.

Мінекономрозвитку, Мінрегіон, МЗС, МНС, Адміністрація Держприкордонслужби, Мінінфраструктури, Держмитслужба, Держінвестпроект, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Севастопольська міська держадміністрації.

Протягом року;

5) проведення моніторингу та аналізу показників соціально-економічного розвитку малих міст і підготовку пропозицій щодо визначення шляхів розв'язання проблемних питань розвитку таких міст.

Мінекономрозвитку, Мінрегіон, Держстат, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Севастопольська міська держадміністрації.

III квартал;

6) виконання відповідно до компетенції угод щодо регіонального розвитку, укладених між Кабінетом Міністрів України та відповідними обласними радами, проведення моніторингу їх виконання, а також підготовку проектів угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та відповідними органами місцевого самоврядування.

Мінекономрозвитку, Мінрегіон, інші заінтересовані центральні та місцеві органи виконавчої влади.

Протягом року;

7) проведення інвентаризації туристичних ресурсів у регіонах.

Держтуризмкурорт, Мінінфраструктури, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

8) поширення інформації про туристичний та курортно-рекреаційний потенціал України на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку.

Держтуризмкурорт, Мінінфраструктури, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

9) вжиття заходів до інженерного захисту територій для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

МНС, Мінрегіон, інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

10) запобігання виникненню та ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на об'єктах і територіях, що характеризуються незадовільним техногенним та екологічним станом.

МНС, Міненерговугілля, Мінінфраструктури, інші заінтересовані центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

11) підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування шляхом:

упровадження інституту сімейного лікаря та розвитку медичної інфраструктури в сільській місцевості.

МОЗ, Мінфін, Держінвестпроект, Рада міністрів Автономної

Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

створення мережі перинатальних центрів, підвищення рівня доступності та якості надання дітям та матерям медичної допомоги на всіх рівнях.

МОЗ, Мінфін, Держінвестпроект, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

впровадження ефективного механізму регулювання цін на окремі (соціально значущі) категорії лікарських засобів, посилення контролю за якістю і безпечністю лікарських засобів та виробів медичного призначення.

МОЗ, Держлікслужба.

Протягом року.

3. Сприяти:

1) працевлаштуванню безробітних громадян, зокрема молоді, шляхом забезпечення професійної орієнтації і навчання за спеціальностями, що відповідають потребам регіонального ринку праці.

Мінсоцполітики, МОНмолодьспорт, Рада міністрів Автономної

Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

2) взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями підприємців на умовах соціального партнерства.

Держпідприємництво, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації.

Протягом року;

3) висвітленню у державних засобах масової інформації результатів реалізації [Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року](#), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001.

Держкомтелерадіо.

Протягом року.

4. Опрацювати питання щодо вдосконалення механізму управління професійно-технічними навчальними закладами, зокрема передачі повноважень з їх управління органам місцевого самоврядування.

МОНмолодьспорт, інші заінтересовані центральні та місцеві органи виконавчої влади.

Протягом року.

Модернізація інструментів регіональної політики та реалізація потенціалу регіонального розвитку
(із Щорічного послання Президента України до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році»)

Практичне втілення інноваційних підходів до формування нової регіональної політики передбачає реалізацію низки заходів щодо модернізації інструментів управління регіональним розвитком в Україні, в т. ч. у таких напрямках.

I. Модернізація стратегічних засад державної регіональної політики, розроблення та ухвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. Оновлена Стратегія має враховувати такі вимоги:

- узгодження пріоритетів державної регіональної політики з інтересами країни, регіонів, громад; створення умов для безпечного та комфортного проживання людини на всій території України;
- узгодження національних пріоритетів регіонального розвитку з європейськими підходами, європейською практикою інституційно-правового забезпечення реалізації регіональної політики;
- запровадження дійових механізмів активізації регіонального розвитку, зменшення диспропорційності розвитку регіонів, у т. ч. на основі оптимізації та ефективного використання наявних державних, регіональних і місцевих ресурсів;

- створення в регіонах стабільних джерел формування власних економічних та інвестиційних ресурсів; підвищення конкурентоспроможності регіонів, зміцнення їх інвестиційного потенціалу;
- підвищення рівня бюджетної та податкової спроможності місцевих органів влади, адаптація системи розподілу податків між центром і регіонами до вимог, пов'язаних з реформуванням місцевого самоврядування і територіальної організації влади з урахуванням європейських інституційно-правових підходів.

II. Завершення формування інституційно-правового середовища реалізації державної регіональної політики.

Це передбачає невідкладне розроблення і прийняття таких законів та інших нормативно-правових актів:

✓ *«Про засади державної регіональної політики»* як базового закону, в якому має бути сформовано чіткі основи державної регіональної політики, унормовано підґрунтя економічної самодостатності регіонів і механізми їх економічної інтеграції, а також передбачено сучасні інституційні інструменти підтримки регіонального розвитку;

✓ *«Про комунальну власність»*, норми якого мають визначити правовий режим комунальної власності, яка буде ефективним ресурсом доходної частини місцевих бюджетів;

✓ *«Про Державний фонд регіонального розвитку»*, положення якого визначатимуть загальні засади діяльності Фонду як спеціальної інституції національного рівня, створеної

для фінансування довгострокових міжрегіональних і регіональних програм і проектів на основі консолідації фінансових потоків (у т. ч. міжнародної технічної допомоги, грантів тощо);

✓ *«Про території пріоритетного розвитку»*, в якому необхідно унормувати порядок визначення, правові й економічні основи статусу та функціонування територій пріоритетного розвитку, впровадження на цій території спеціального режиму інвестиційної діяльності з метою утворення «точок зростання» та створення нових робочих місць;

✓ *«Про міжнародну технічну допомогу»*, норми якого мають чітко закріпити на законодавчому рівні механізм залучення іноземної фінансової допомоги, зокрема на потреби регіонального розвитку;

✓ *Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.*, норми якої мають не тільки відобразити проблеми існування депресивних, слаборозвинених, периферійних територій, а й окреслити стратегічні цілі регіонального розвитку та реальні шляхи їх вирішення; визначити терміни та підходи до активізації регіонального розвитку; унормувати зв'язок галузевих програм зі стратегіями розвитку регіонів; забезпечити узгодження засад державної регіональної політики в Україні з європейською практикою регіонального розвитку.

III. Розвиток мережі інституцій підтримки регіонального розвитку, зокрема агентств регіонального розвитку, що вимагає здійснення таких кроків:

- унормування у Законі України «Про засади державної регіональної політики» правового режиму поняття «агентство регіонального розвитку», підстав і порядку їх створення, участі у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіону тощо;
- розроблення та впровадження вітчизняної моделі функціонування агентств регіонального розвитку як повноправних суб'єктів регіональної політики;
- унормування процедур розроблення агентствами регіонального розвитку власних програмних документів довгострокового характеру щодо комплексного розвитку регіону;
- узгодження діяльності агентств регіонального розвитку між собою та з Державним фондом регіонального розвитку (ДФРР).

IV. Використання інноваційного потенціалу ДФРР, у т. ч. щодо цільової фінансової підтримки проектів, що здійснюються на регіональному (міжрегіональному) рівні. Серед базових пріоритетів діяльності ДФРР мають бути визначені:

- фінансування проектів, реалізація яких сприятиме структурно-інноваційним зрушенням, розвитку імпортозаміщення, експортоорієнтованого виробництва товарів і послуг у пріоритетних сферах, визначених Державною стратегією регіонального розвитку України;

- надання фінансової підтримки інвестиційним проектам у сфері дорожньо-транспортного будівництва і створення транспортної інфраструктури; розвитку місцевих, регіональних і міжнародних транспортних коридорів, мереж телекомунікації та енергетики, прилеглої до них інфраструктури;
- надання фінансової підтримки інвестиційним проектам, що ґрунтуються на використанні механізмів державно-приватного партнерства (у тому числі у сфері дорожнього будівництва);
- сприяння розвитку інвестиційних та інноваційних локальних проектів у сільській та гірській місцевостях з метою подолання їх депресивності;
- надання фінансової підтримки малому та середньому бізнесу з метою збільшення зайнятості, створення нових робочих місць і підтримки самозайнятості населення у сферах, визначених як пріоритетні (наприклад, у сфері туризму та рекреації);
- сприяння формуванню на регіональному (місцевому) рівні об'єктів інфраструктури інвестиційно-інноваційного розвитку: бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, інноваційних і консалтингових центрів, венчурних фондів; координація їх діяльності з метою реалізації пріоритетів, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку;

- надання фінансової підтримки суб'єктам господарювання усіх форм власності, що діють на певній території, з метою реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проєктів, які мають стратегічне значення для досягнення локальної конкурентоспроможності та підвищення якості життя у регіоні (в т. ч. у сфері розвитку комунальної інфраструктури: створення та модернізації каналізаційної системи, системи водо- і теп локомунікацій, очисних споруд, проєктів з утилізації твердих побутових відходів тощо);
- надання фінансової підтримки локальним проєктам, орієнтованим на охорону навколишнього природного середовища, проєктам із захисту довкілля та екологічно безпечного розвитку; інфраструктурним проєктам, пов'язаним з екологізацією виробництва, переходом на безвідходне виробництво, екологічно зорієнтовану енергетику (енергоощадження та безвідходні технології);
- надання фінансової підтримки локальним проєктам у сфері соціального та культурного розвитку;
- залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, коштів міжнародних фондів (у т. ч. структурних фондів ЄС) та організацій (у т. ч. грантів) на потреби регіонального розвитку й виконання завдань Державної стратегії регіонального розвитку;

- спрямування міжнародної технічної допомоги на здійснення заходів з економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку регіонів тощо.

V. Налагодження ефективного міжрегіонального співробітництва та розвиток сучасних форм економічної інтеграції, що на практиці потребує:

- першочергової реалізації Плану заходів щодо стимулювання міжрегіональної співпраці, кооперації та інтеграції, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 вересня 2011 р.;
- укладання угод про міжрегіональне співробітництво між обласними радами (соціально-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво), у тому числі в галузях і сферах, що становлять для регіонів спільний інтерес;
- налагодження співпраці органів влади з підприємницькими структурами регіонів у різних галузях і сферах розвитку;
- формування державних програм розвитку окремих економічних макрорегіонів (Полісся, Карпати, Дніпровсько-Таврійський, Азово-Чорноморський тощо);
- сприяння на рівні органів державної влади та органів місцевого самоврядування створенню та розвитку інтеграційних форм просторової організації та саморозвитку міжрегіональних економіч-

них систем (кластерів, макрорегіонів, фінансово-промислових груп тощо);

- розроблення заходів щодо фінансового стимулювання кластерних ініціатив і наявних кластерів;
- формування на міжрегіональному рівні розвинутої інфраструктури ринків, у т. ч. оптових ринків, логістичних центрів, центрів первинного перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції тощо;
- налагодження внутрішніх соціокультурних контактів та обміну між регіонами; формування загальнонаціональних гуманітарних програм, що реалізуються силами кількох регіонів України.

VI. Подальше реформування бюджетно-податкового регулювання регіонального розвитку. Зменшення фінансової залежності регіонів від державного бюджету можливе за рахунок реалізації таких заходів:

- збільшення частки та обсягу власних надходжень місцевих бюджетів у спосіб передання до місцевих бюджетів частини податку на прибуток підприємств некомунальної форми власності;
- передання частки надходжень від податку з доходів фізичних осіб до бюджету розвитку з метою створення фінансових можливостей для довгострокового інвестування (у т. ч. на потреби місцевого, регіонального розвитку);

- застосування гнучких ставок до податків і зборів, що надходять до місцевих бюджетів, відповідно до фази економічного циклу (на початковому етапі – у вигляді експерименту серед недотаційних місцевих бюджетів);
- інвентаризації цільових програм, що фінансуються з місцевих бюджетів, з метою концентрації витрачання фінансових ресурсів на пріоритетні напрями перетворень;
- удосконалення методики обчислення обсягу міжбюджетних трансфертів і дотацій, вирівнювання з урахуванням специфіки територій і відмінностей у вартості надання гарантованих послуг;
- послідовного розширення кількості місцевих бюджетів, що використовують програмно-цільовий метод бюджетування, введення його у всіх обласних бюджетах і бюджетах міст обласного значення;
- контролю за вчасним затвердженням умов надання субвенцій із державного бюджету;
- розширення можливостей здійснення зовнішніх запозичень до місцевих бюджетів; збільшення частки середньострокових облігацій у випусках муніципальних цінних паперів.

VII. Удосконалення інструментів реалізації інвестиційного потенціалу регіонів, що вимагає таких заходів:

- надання місцевій владі повноважень щодо розроблення основних напрямів інвестиційної політики в регіоні, залучення коштів під перспективні інвестиційні проекти та з метою координації інвестиційних проектів;
- утворення рад вітчизняних та іноземних інвесторів при місцевих органах влади і самоврядування;
- ініціювання місцевими органами влади та самоврядування створення пайових інвестиційних фондів з реалізації регіональних проектів із залученням ресурсів державного та місцевих бюджетів і приватного капіталу;
- надання інвестиційних субвенцій суб'єктам виробничої, комерційної та соціальної інфраструктури регіонів для забезпечення їх розвитку;
- здійснення місцевими органами значної інформаційної підтримки й популяризації інвестиційного потенціалу регіонів у спосіб формування інвестиційних паспортів (карт, портретів) території.

VIII. Активізація процесів міжнародного співробітництва регіонів передбачає:

- передання частини управлінських функцій і відповідальності із центру в регіони з метою розширення впливу місцевої влади на міжнародне співробітництво, що передбачає надання органам місцевої влади повноважень з відбору та фі-

нансування міжнародних (зокрема транскордонних) проектів;

- залучення місцевих органів влади до формування зовнішньоекономічної політики завдяки участі в розробленні та реалізації програмних документів у сфері міжнародного співробітництва;
- налагодження дійової інформаційно-комунікаційної підтримки процесів міжрегіонального співробітництва на рівні регіонів України та ЄС;
- налагодження ефективної співпраці між Державним фондом регіонального розвитку та структурними фондами ЄС щодо спільного фінансування проектів регіонального розвитку в Україні (у т. ч. за рахунок грантів ЄС);
- запровадження регіональної системи моніторингу та оцінки реалізованих міжнародних проектів, забезпечення регулярного, всебічного та доступного для громадськості висвітлення результатів реалізації цих проектів.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ІНДУСТРІАЛЬНІ ПАРКИ

Цей Закон визначає правові та організаційні засади створення і функціонування індустріальних парків на території України з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

Розділ I

Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) вибір території для індустріального парку - комплекс організаційно-правових, планувальних та інших дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо пошуку, викупу, відведення і встановлення в натурі (на місцевості) вільних від забудови або забудованих земельних ділянок, призначених для створення індустріального парку;

2) здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку - господарська діяльність учасників, керуючої компанії, ініціатора створення на умовах договорів про створення та функціонування індустріального парку та/або про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;

- 3) індустріальний (промисловий) парк (далі - індустріальний парк) - визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері промислового виробництва, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;
- 4) ініціатор створення індустріального парку (далі - ініціатор створення) - орган державної влади, орган місцевого самоврядування, який згідно з [Конституцією України](#) здійснює право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділений повноваженнями розпорядження землею, а також юридична або фізична особа - власник чи орендар земельної ділянки, яка може бути використана та пропонується ним для створення індустріального парку;
- 5) керуюча компанія індустріального парку (далі - керуюча компанія) - створена згідно із законодавством України юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та вибрана відповідно до цього Закону, з якою ініціатором створення укладений договір про створення та функціонування індустріального парку;
- 6) облаштування індустріального парку - виконання згідно з умовами договору про створення та функціонування індустріального парку та відповідно до [Закону України "Про](#)

регулювання містобудівної діяльності" комплексу робіт і послуг з підготовки земельних ділянок, а також проектування, будівництва, реконструкції, ремонту та облаштування об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури чи інших об'єктів керуючою компанією та/або ініціатором створення індустріального парку за рахунок бюджетних, власних, запозичених або інших коштів з метою створення належних умов для здійснення учасниками господарської діяльності;

7) уповноважений державний орган - центральний орган виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами;

8) учасник індустріального парку (далі - учасник) - суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, зареєстрований на території адміністративно-територіальної одиниці України, в межах якої розташований індустріальний парк, який згідно із законодавством набув право на земельну ділянку у межах індустріального парку та уклав з керуючою компанією договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку відповідно до концепції індустріального парку.

Стаття 2. Законодавство про індустріальні парки

1. Законодавчу основу для створення і функціонування індустріальних парків становлять [Конституція України](#), [Цивільний кодекс України](#), [Господарський кодекс України](#), [Земельний кодекс України](#), [Податковий кодекс України](#), [Митний кодекс України](#), цей Закон, [Закон України "Про](#)

регулювання містобудівної діяльності", інші законодавчі акти України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору України.

Стаття 3. Сфера дії Закону

1. Цей Закон поширюється на відносини, що виникають у зв'язку із створенням, функціонуванням та ліквідацією індустріальних парків на основі використання його учасниками земельних ділянок, природних ресурсів, майна і цілісних майнових комплексів для здійснення господарської діяльності.

2. Дія цього Закону не поширюється на діяльність суб'єктів господарювання, які не відповідають вимогам цього Закону.

Стаття 4. Основні засади створення і функціонування індустріальних парків

1. Створення і функціонування індустріальних парків на території України здійснюються на таких засадах:

- 1) вільного доступу до інформації про можливість використання земель для створення індустріальних парків;
- 2) конкурентності у виборі керуючої компанії на землях державної та комунальної власності;
- 3) гарантування прав на земельні ділянки у межах індустріального парку;
- 4) державної підтримки створення індустріальних парків;

- 5) державного стимулювання залучення інвестицій в індустріальні парки.
2. Функціональне призначення індустріального парку визначається концепцією відповідного індустріального парку.
3. Особливості правового регулювання залежно від функціонального призначення індустріального парку та відповідні зобов'язання ініціатора створення та керуючої компанії індустріального парку визначаються договором про створення та функціонування індустріального парку.

Розділ II

Право на створення індустріальних парків

Стаття 5. Право на створення індустріальних парків на землях державної і комунальної власності

1. Право на створення індустріальних парків на землях державної і комунальної власності мають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які згідно з [Конституцією України](#) здійснюють право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділені повноваженнями розпорядження земельними ділянками, а також орендарі земельних ділянок, які згідно з цим Законом відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

Стаття 6. Право на створення індустріальних парків на землях приватної власності

1. Право на створення індустріальних парків на землях приватної власності мають власники чи орендарі земельних ділянок, які згідно з цим Законом відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

**Стаття 7. Особливості створення індустріальних парків
на орендованих землях**

1. На земельних ділянках, які передані в оренду, індустріальні парки можуть створюватися з ініціативи орендарів після внесення відповідних змін до договору оренди земельної ділянки та прийняття орендодавцем рішення про погодження концепції індустріального парку.

Розділ III

**Вибір, використання та облаштування
індустріальних парків**

**Стаття 8. Вимоги до земельної ділянки у межах
індустріального парку**

1. Земельна ділянка, використання якої планується для створення та функціонування індустріального парку, може розташовуватися у межах або за межами населених пунктів і повинна відповідати таким вимогам:

- 1) належати до земель промисловості;
- 2) бути придатною для промислового використання з урахуванням умов та обмежень, встановлених відповідною містобудівною документацією;
- 3) площа земельної ділянки або сукупна площа суміжних земельних ділянок повинна становити не менше 15 гектарів та не більше 700 гектарів.

**Стаття 9. Умови використання земельної ділянки
у межах індустріального парку**

1. Використання земельних ділянок у межах індустріального парку на землях державної чи комунальної власності здійснюється з додержанням таких умов:

- 1) строк використання земельної ділянки у межах індустріального парку повинен бути не менше 30 років з дня прийняття рішення про створення індустріального парку;
- 2) використання земельних ділянок у межах індустріальних парків повинно відповідати санітарно-епідеміологічним та екологічним вимогам.

Стаття 10. Вибір території для індустріального парку

1. Вибір території для індустріального парку на землях державної чи комунальної власності здійснюється органами державної влади та органами місцевого самоврядування з урахуванням вимог цього Закону.
2. Вибір території для створення індустріальних парків на землях державної чи комунальної власності здійснюється за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів, а також за рахунок залучених інвестицій, коштів приватних інвесторів та з інших джерел, не заборонених законодавством.

Стаття 11. Правові форми та порядок використання земель у межах індустріальних парків

1. У межах індустріального парку використання учасниками земельних ділянок може здійснюватися у правових формах, передбачених [Земельним кодексом України](#).
2. Керуюча компанія, що у встановленому законом порядку набула право оренди на землі індустріального парку, передає у володіння та користування земельні ділянки (суборенду) з правом їх забудови учасникам відповідно до земельного законодавства України.
3. У разі якщо на одну земельну ділянку у межах індустріального парку претендують два і більше потенційних учас-

ників, керуюча компанія зобов'язана провести конкурс з вибору учасника з урахуванням концепції індустріального парку.

4. Земельна ділянка із земель державної чи комунальної власності, вільна від забудови, у межах індустріального парку надається керуючій компанії на умовах оренди у встановленому законодавством порядку.

5. Якщо індустріальний парк створюється на землях приватної власності, права на земельні ділянки можуть передаватися учасникам індустріального парку ініціатором його створення у формах та в порядку, передбачених законодавством.

6. Якщо ініціатором створення індустріального парку виступає орендар земельної ділянки, ця земельна ділянка або її частини передаються ним у суборенду безпосередньо учасникам відповідно до земельного законодавства України.

7. Земельні ділянки надаються учасникам для будівництва та обслуговування об'єктів нерухомості, необхідних для здійснення господарської діяльності.

8. Кошти, одержані від продажу земельних ділянок державної і комунальної власності на території індустріального парку, зараховуються до відповідних бюджетів у порядку, передбаченому [Бюджетним кодексом України](#) та законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

***Стаття 12. Джерела фінансування облаштування
індустріального парку***

1. Джерелами фінансування облаштування індустріального парку можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, виділені в порядку та обсягах, передбачених законодавством, кошти приватних інвесторів, у тому числі залучені за моделлю державно-приватного партнерства, залучені кошти, включаючи кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Розділ IV

**Порядок та умови створення
індустріальних парків**

Стаття 13. Ініціатори створення індустріальних парків

1. Ініціаторами створення індустріальних парків можуть бути органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні або фізичні особи, які мають право на створення індустріальних парків на землях державної, комунальної чи приватної власності згідно з цим Законом.

***Стаття 14. Створення індустріального парку та
включення його до Реєстру індустріальних парків***

1. Рішення про створення індустріального парку приймається ініціатором створення на основі затвердженої згідно з вимогами цього Закону концепції індустріального парку. Індустріальний парк створюється на строк не менше 30 років.

2. Ініціатор створення протягом трьох календарних днів з дня прийняття рішення про створення індустріального парку зобов'язаний подати до уповноваженого державного

органу копію рішення про створення індустріального парку та концепцію індустріального парку.

3. Інформація про створені індустріальні парки є публічною, доступ до неї забезпечує уповноважений державний орган.

4. Рішення про створення індустріального парку є підставою для укладення договору про створення та функціонування індустріального парку між ініціатором створення та керуючою компанією індустріального парку.

5. Для надання державної підтримки, передбаченої [розділом VIII](#) цього Закону, уповноважений державний орган створює та веде Реєстр індустріальних парків, до якого за заявою ініціаторів створення включаються індустріальні парки. Індустріальний парк може бути внесений до Реєстру індустріальних парків за умови, що у його межах відсутній цілісний майновий комплекс, який дозволяє здійснювати виробництво продукції.

6. Державна підтримка надається ініціаторам створення, керуючим компаніям та учасникам індустріальних парків, включеним до Реєстру індустріальних парків.

Стаття 15. Перелік документів для включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків

1. Для прийняття рішення про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків ініціатор створення подає до уповноваженого державного органу такі документи:

1) заява про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків;

- 2) рішення ініціатора про створення індустріального парку;
- 3) концепція індустріального парку;
- 4) витяг з Державного земельного кадастру щодо земельної ділянки та правовстановлюючі документи на розташовані на ній об'єкти нерухомого майна;
- 5) найменування керуючої компанії та учасників (за наявності).

Стаття 16. Рішення про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків

1. Розгляд заяви та доданих до неї документів ініціатора створення здійснюється уповноваженим державним органом протягом 30 календарних днів з дня їх надходження. За результатами розгляду уповноважений державний орган приймає рішення про включення або вмотивовану відмову у включенні індустріального парку до Реєстру індустріальних парків.
2. Рішення про відмову у включенні індустріального парку до Реєстру індустріальних парків не обмежує можливість повторного звернення ініціатора створення до уповноваженого державного органу з питання включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків.
3. Прийняття рішення про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків здійснюється в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.
4. У рішенні про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків зазначаються:
 - 1) назва індустріального парку;
 - 2) ініціатор створення індустріального парку;

- 3) строк, на який створено індустріальний парк;
 - 4) місцезнаходження, площа та кадастрові номери земельних ділянок, на яких створено індустріальний парк.
5. Уповноважений державний орган зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про включення індустріального парку до Реєстру індустріальних парків письмово повідомити центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації про ініціатора та керуючу компанію і учасників такого індустріального парку.

Стаття 17. Концепція індустріального парку

1. Ініціатор створення індустріального парку зобов'язаний розробити і затвердити концепцію індустріального парку, в якій зазначаються:
 - 1) назва індустріального парку;
 - 2) ініціатор створення індустріального парку;
 - 3) мета, завдання створення та функціональне призначення індустріального парку;
 - 4) місце розташування та розмір земельної ділянки;
 - 5) строк, на який створюється індустріальний парк;
 - 6) вимоги до учасників індустріального парку;
 - 7) орієнтовні сумарні обсяги споживання енергоресурсів, води тощо;
 - 8) план розвитку індустріального парку;
 - 9) орієнтовні ресурси (фінансові, матеріальні, технічні, трудові, природні тощо), необхідні для створення та функціо-

нування індустріального парку, очікувані джерела їх залучення;

10) організаційна модель функціонування індустріального парку;

11) очікувані результати функціонування індустріального парку;

12) інші відомості на розсуд ініціатора створення.

2. Концепція індустріального парку затверджується ініціатором створення такого парку шляхом прийняття відповідного рішення.

Стаття 18. Вибір керуючої компанії індустріального парку

1. Вибір керуючої компанії індустріального парку, створеного на землях державної чи комунальної власності, здійснює ініціатор створення такого парку на конкурентних засадах шляхом організації і проведення відкритого конкурсу в порядку, визначеному цим Законом.

2. Якщо земельні ділянки, призначені для створення індустріального парку, перебувають у приватній власності, керуюча компанія визначається ініціатором створення самостійно.

3. Якщо ініціатор створення є орендарем земельної ділянки, керуюча компанія такого парку визначається ним за погодженням з орендодавцем.

Стаття 19. Організація і проведення конкурсу з вибору керуючої компанії індустріального парку

1. Організація і проведення відкритого конкурсу з вибору керуючої компанії здійснюються ініціатором створення.

2. Ініціатор створення індустріального парку:

- 1) затверджує умови конкурсу з вибору керуючої компанії;
- 2) утворює конкурсну комісію, затверджує її склад та порядок роботи;
- 3) готує конкурсну документацію;
- 4) публічно оголошує відкритий конкурс з повідомленням у засобах масової інформації;
- 5) визначає порядок сплати реєстраційного внеску, розмір якого не може перевищувати одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- 6) письмово підтверджує надходження заявок на участь у конкурсі;
- 7) забезпечує претендентів необхідною інформацією (документами) для підготовки пропозицій для участі у конкурсі;
- 8) приймає рішення про допущення (недопущення) претендентів до участі у конкурсі з обґрунтуванням причин у разі відмови;
- 9) повідомляє претендентів про допущення (недопущення) до участі у конкурсі.

Підставою для недопущення претендента до участі у конкурсі з вибору керуючої компанії може бути неподання у заявці на участь у конкурсі необхідної інформації, подання її в неповному обсязі або подання неправдивої інформації.

3. Інформація про оголошення конкурсу з вибору керуючої компанії повинна містити відомості щодо:

- 1) суб'єкта, який є ініціатором створення індустріального парку;

- 2) концепції індустріального парку;
- 3) умов конкурсу, затверджених ініціатором створення;
- 4) земельної ділянки, на якій передбачається створення індустріального парку;
- 5) об'єктів, розміщених на земельній ділянці (перелік, характеристики тощо);
- 6) строку, на який створено індустріальний парк;
- 7) органу, до якого слід звертатися за додатковою інформацією;
- 8) розміру реєстраційного внеску.

Реєстраційний внесок сплачується шляхом безготівкового перерахування коштів на поточний рахунок ініціатора створення індустріального парку та використовується на організацію та підготовку проведення конкурсу.

За зверненням претендента ініціатор створення надає йому необхідну додаткову інформацію про концепцію індустріального парку, земельну ділянку та розташовані на ній об'єкти.

4. Заявки на участь у конкурсі подаються протягом 30 днів з дня його оголошення.

Заявка на участь у конкурсі повинна містити:

- 1) повне найменування претендента, його місцезнаходження;
- 2) бізнес-план індустріального парку;
- 3) відомості, які підтверджують можливість претендента забезпечити належне функціонування індустріального парку, наявність досвіду, можливостей технологічного та організаційного забезпечення такої діяльності;

4) інші відомості, передбачені умовами конкурсу.

5. Заявки, документи та матеріали, подані претендентами, розглядаються протягом 30 днів з останнього дня, встановленого для подачі заявок.

Конкурсна комісія розглядає заявки, подані претендентами, допущеними до участі у конкурсі, документи та матеріали з пропозиціями щодо умов створення індустриального парку, визначає їх відповідність умовам конкурсу, готує висновки щодо визначення кращих умов створення та функціонування індустриальних парків.

6. Заявки на участь у конкурсі, отримані ініціатором створення після закінчення строку подачі, не розглядаються.

7. Переможцем конкурсу визнається претендент, який запропонував кращі умови створення та функціонування індустриального парку відповідно до умов конкурсу.

8. У разі якщо заявка на участь у конкурсі надійшла лише від одного претендента, він може бути визнаний переможцем конкурсу за умови забезпечення реалізації визначених ініціатором створення умов конкурсу, а конкурс вважається таким, що відбувся.

9. На підставі висновків конкурсної комісії ініціатор створення протягом десяти днів з останнього дня, встановленого для розгляду заявок, приймає рішення про переможця конкурсу.

10. Повідомлення про визначення переможця конкурсу надсилається переможцю не пізніше п'яти днів з дня прийняття рішення.

11. Ініціатор створення укладає договір з переможцем конкурсу про створення та функціонування індустріального парку після погодження всіх умов договору, але не пізніше десяти робочих днів з дня визначення переможця конкурсу.

Стаття 20. Конфіденційність конкурсних пропозицій

1. Інформація, що міститься у конкурсних пропозиціях учасників конкурсу з визначення керуючої компанії для створення та функціонування індустріального парку, є конфіденційною і не підлягає розголошенню стороннім особам та іншим учасникам.

2. Результати оцінки конкурсних пропозицій учасників конкурсу не підлягають розголошенню до укладення договору про створення та функціонування індустріального парку, крім випадків, передбачених законом.

Розділ V

Договір про створення та функціонування індустріального парку

Стаття 21. Укладення та строк договору про створення та функціонування індустріального парку

1. Договір про створення та функціонування індустріального парку укладається між ініціатором створення та вибраною згідно з цим Законом юридичною особою, яка після підписання цього договору набуває статусу керуючої компанії.

2. Строк договору про створення та функціонування індустріального парку встановлюється в межах терміну, на який створено індустріальний парк.

3. Строк договору може бути змінений за згодою сторін у межах терміну, на який створено індустріальний парк. Після закінчення строку договору він може бути продовжений на строк, визначений сторонами.

4. Форма типового договору про створення та функціонування індустріального парку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інвестиційної діяльності.

Стаття 22. Істотні умови договору про створення та функціонування індустріального парку

1. Істотними умовами договору про створення та функціонування індустріального парку є:

- 1) предмет договору;
- 2) строк договору;
- 3) кадастрові номери, місце розташування та розміри земельних ділянок, на яких створено індустріальний парк;
- 4) порядок та умови облаштування індустріального парку;
- 5) порядок та умови здійснення наукової діяльності у межах індустріального парку;
- 6) порядок та умови залучення учасників;
- 7) порядок та умови надання учасникам прав на земельні ділянки та об'єкти у межах індустріального парку;
- 8) порядок та умови надання послуг та прав користування інженерно-транспортною інфраструктурою;
- 9) порядок та умови страхування керуючою компанією активів ініціатора створення, отриманих у користування;
- 10) правовий режим майна, створеного керуючою компанією у межах індустріального парку, а також переданого

для використання майна, що є власністю ініціатора створення;

11) склад та порядок надання керуючою компанією звітності ініціатору створення та уповноваженому державному органу;

12) порядок набрання чинності цим договором, але не пізніше дня підписання цього договору.

2. Зміни до договору про створення та функціонування індустріального парку вносяться за взаємною згодою сторін.

3. Реорганізація керуючої компанії - юридичної особи не є підставою для розірвання договору про створення та функціонування індустріального парку.

4. Невід'ємними частинами договору про створення та функціонування індустріального парку є:

1) рішення про створення індустріального парку;

2) концепція індустріального парку;

3) бізнес-план індустріального парку.

Стаття 23. Припинення договору про створення та функціонування індустріального парку

1. Договір про створення та функціонування індустріального парку припиняється у разі закінчення строку, на який його було укладено, якщо сторони не уклали угоди про його продовження у межах терміну, на який створено індустріальний парк.

2. Договір про створення та функціонування індустріального парку може бути припинено достроково у разі:

1) істотного порушення однією із сторін своїх зобов'язань за договором;

2) ліквідації керуючої компанії за рішенням суду, в тому числі у зв'язку з визнанням її банкрутом.

3. У разі припинення договору про створення та функціонування індустріального парку керуюча компанія зобов'язана повернути ініціатору створення земельні ділянки, не відчужені у власність учасників, а також об'єкти права власності на умовах, зазначених у договорі. Якщо керуюча компанія допустила псування земельної ділянки ініціатора створення, погіршення стану/знищення об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури та/або іншого майна ініціатора створення, розташованого у межах індустріального парку, вона зобов'язана відшкодувати йому збитки, якщо доведено, що це сталося внаслідок дій або бездіяльності цієї компанії.

4. У разі припинення договору про створення та функціонування індустріального парку в межах строку, на який створено індустріальний парк, ініціатор створення проводить вибір керуючої компанії згідно з цим Законом.

5. У разі дострокового припинення договору про створення та функціонування індустріального парку після підписання нового договору керуюча компанія зобов'язана протягом п'яти робочих днів підписати договори про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку з усіма учасниками на умовах, які не погіршують становище учасників порівняно з попередніми договорами.

6. У період між днем припинення договору про створення та функціонування індустріального парку та днем підписання договорів між керуючою компанією та учасниками

про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку статус учасників індустріального парку залишається незмінним.

Стаття 24. Набуття та втрата статусу керуючої компанії індустріального парку

1. Юридична особа набуває статусу керуючої компанії з дня укладення договору про створення та функціонування індустріального парку. Ініціатор створення зобов'язаний протягом трьох робочих днів письмово повідомити уповноважений державний орган про набуття юридичною особою статусу керуючої компанії. Якщо індустріальний парк включений до Реєстру індустріальних парків, уповноважений державний орган зобов'язаний протягом трьох робочих днів письмово повідомити про набуття юридичною особою статусу керуючої компанії центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації.
2. Юридична особа втрачає статус керуючої компанії з дня припинення договору про створення та функціонування індустріального парку. Ініціатор створення зобов'язаний протягом того самого дня повідомити уповноважений державний орган про втрату юридичною особою статусу керуючої компанії. Якщо індустріальний парк включений до Реєстру індустріальних парків, уповноважений державний орган зобов'язаний протягом того самого дня повідомити про втрату юридичною особою статусу керуючої

компанії центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації.

Розділ VI

Основні права та обов'язки ініціатора створення, керуючої компанії індустріального парку, повноваження уповноваженого державного органу *Стаття 25. Права та обов'язки ініціатора створення індустріального парку*

1. Ініціатор створення має право:

- 1) здійснювати контроль за дотриманням керуючою компанією умов укладених договорів;
- 2) надавати керуючій компанії право на облаштування індустріального парку та/або управління (експлуатацію) об'єктами, що розміщені у межах індустріального парку;
- 3) вимагати від керуючої компанії дотримання концепції індустріального парку та виконання умов договорів, укладених з ініціатором створення;
- 4) щокварталу отримувати від керуючої компанії звіти про функціонування індустріального парку;
- 5) вимагати від керуючої компанії усунення порушень, допущених нею у процесі функціонування індустріального парку;
- 6) вимагати від керуючої компанії відшкодування збитків у разі погіршення стану об'єктів або псування земельної ділянки індустріального парку, яке сталося внаслідок дій або бездіяльності керуючої компанії;

7) здійснити викуп майна керуючої компанії у межах індустріального парку у разі дострокового розірвання договору про створення та функціонування індустріального парку у першочерговому порядку;

8) за зверненням керуючої компанії здійснювати заходи щодо розширення меж індустріального парку, якщо в межах наявної території неможливо розмістити нових учасників.

2. Ініціатор створення зобов'язаний:

1) здійснити облаштування індустріального парку відповідно до умов договору про створення та функціонування індустріального парку;

2) надати керуючій компанії та/або учасникам права на земельні ділянки, наявні об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури та інші об'єкти, розміщені у межах індустріального парку;

3) зберігати комерційну таємницю керуючої компанії;

4) не втручатися в поточну господарську діяльність керуючої компанії та учасників;

5) розглядати пропозиції керуючої компанії щодо надання згоди на здійснення невід'ємних поліпшень його майна, переданого у користування керуючій компанії;

6) здійснювати контроль за дотриманням концепції індустріального парку;

7) у разі відсутності керуючої компанії щокварталу подавати уповноваженому державному органу звіти про результати функціонування індустріального парку;

8) при укладенні договору про створення та функціонування індустріального парку передбачити в його умовах використання в діяльності, пов'язаній із створенням та функціонуванням індустріального парку, працівників - громадян України, у тому числі звільнених у зв'язку з ліквідацією державного або комунального підприємства, майно якого надано в користування керуючій компанії.

3. Ініціатор створення має також інші права та обов'язки, передбачені договором про створення та функціонування індустріального парку і законодавством.

***Стаття 26. Права та обов'язки керуючої компанії
індустріального парку***

1. Керуюча компанія має право:

1) здійснювати господарську діяльність відповідно до законодавства з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом;

2) з урахуванням вимог земельного законодавства передавати учасникам у суборенду надану їй в оренду земельну ділянку або її частини у межах індустріального парку з правом забудови;

3) створити умови для підключення (приєднання) учасників до інженерних мереж та комунікацій;

4) вимагати розірвання договору у разі порушення ініціатором створення умов договору і відшкодування збитків, завданих невиконанням умов договору;

5) на продовження строку договору у разі виконання його умов;

- 6) на отримання плати за вироблені товари (роботи, послуги) згідно з умовами договору;
- 7) залучати на контрактній основі до виконання робіт та надання послуг у межах індустріального парку третіх осіб;
- 8) щокварталу отримувати від учасників звіти про виконання умов договору, якщо інше не передбачено договором;
- 9) ініціювати розгляд питання стосовно розширення меж індустріального парку у разі, якщо у межах наявної території неможливо розмістити нових учасників.

2. Керуюча компанія зобов'язана:

- 1) виконувати умови договору про створення та функціонування індустріального парку;
- 2) здійснити облаштування індустріального парку відповідно до умов договору про створення та функціонування індустріального парку;
- 3) забезпечувати виконання бізнес-плану індустріального парку;
- 4) залучати учасників індустріального парку та укладати з ними необхідні договори;
- 5) самостійно або за дорученням учасників одержувати дозволи та погодження в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у тому числі для здійснення будівництва об'єктів виробничого призначення, інших об'єктів, необхідних для здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку, представляти інтереси учасників у відносинах з дозвільними органами, службами, підприємствами, установами та організаціями;

- 6) звертатися за узгодженням невід'ємних поліпшень майна, переданого ініціатором створення у користування керуючій компанії;
 - 7) утримувати у належному стані передані за відповідними договорами земельну ділянку, інженерно-транспортну інфраструктуру та інші об'єкти, розміщені у межах індустріального парку, та забезпечувати належні умови їх використання;
 - 8) після закінчення строку, на який було укладено договір, передати земельну ділянку разом з об'єктами інфраструктури, що розташовані на ній, ініціатору створення, якщо інше не передбачено договором;
 - 9) щокварталу подавати ініціатору створення та уповноваженому державному органу звіти про функціонування індустріального парку;
 - 10) зберігати комерційну таємницю ініціатора створення.
3. Керуюча компанія має також інші права та обов'язки, передбачені договором про створення та функціонування індустріального парку і законодавством.

Стаття 27. Повноваження уповноваженого державного органу

1. Уповноважений державний орган:
 - 1) щокварталу отримує від керуючої компанії звіти про результати функціонування індустріального парку;
 - 2) звертається до органів державної влади, підприємств, установ та організацій щодо вирішення питань, пов'язаних із створенням та функціонуванням індустріальних парків;

- 3) забезпечує сприятливі умови для створення та функціонування індустріальних парків;
 - 4) веде Реєстр індустріальних парків;
 - 5) здійснює моніторинг функціонування індустріальних парків;
 - 6) забезпечує інформаційну та консультаційну підтримку ініціаторів створення і керуючих компаній та в інший спосіб сприяє залученню учасників;
 - 7) забезпечує доступ до публічної інформації, пов'язаної з діяльністю індустріальних парків;
 - 8) інформує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації про ініціаторів створення, керуючі компанії та учасників індустріальних парків у випадках, передбачених цим Законом;
 - 9) забезпечує надання керуючим компаніям та ініціаторам створення - суб'єктам господарювання за рахунок коштів, передбачених Державним бюджетом України на відповідний рік, безвідсоткових кредитів (позик), цільового фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків.
2. Уповноважений державний орган здійснює також інші повноваження, передбачені законом.
3. Формування державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків здійснюється централь-

ним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інвестиційної діяльності.

4. Реалізація державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків здійснюється центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проектами.

Розділ VII

Господарська діяльність у межах індустріального парку

Стаття 28. Умови здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку

1. Ініціатор створення, керуюча компанія, учасники здійснюють свою господарську діяльність відповідно до [Цивільного кодексу України](#), [Господарського кодексу України](#), [Податкового кодексу України](#), [Земельного кодексу України](#), інших законодавчих актів, а також положень цього Закону, концепції індустріального парку, затвердженої ініціатором створення, договору про створення та функціонування індустріального парку, договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку.

Стаття 29. Набуття статусу учасника індустріального парку

1. Суб'єкт господарювання набуває статусу учасника з моменту:

1) укладення з керуючою компанією договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;

2) набуття права на земельну ділянку у межах індустріального парку.

2. Керуюча компанія зобов'язана протягом трьох робочих днів письмово повідомити уповноважений державний орган про набуття суб'єктом господарювання статусу учасника та зробити відповідний запис у переліку учасників.

3. Якщо індустріальний парк включений до Реєстру індустріальних парків, уповноважений державний орган зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня надходження від керуючої компанії відповідного повідомлення письмово повідомити центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації про набуття суб'єктом господарювання статусу учасника.

Стаття 30. Договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку

1. Договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку укладається між керуючою компанією та суб'єктом господарювання, який має намір набути статус учасника індустріального парку.

2. Істотними умовами договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку є:

1) види діяльності, роботи, послуги, які здійснюються за умовами договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;

2) переважне використання праці працівників - громадян України;

- 3) умови, обсяги та порядок створення і поліпшення об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури та інших об'єктів на земельній ділянці учасника;
- 4) строк дії договору;
- 5) інвестиційні зобов'язання учасника;
- 6) фінансові відносини сторін;
- 7) відповідальність за невиконання сторонами зобов'язань;
- 8) порядок продовження і припинення договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку;
- 9) права та обов'язки сторін;
- 10) порядок вирішення спорів між сторонами.

3. Об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури індустріального парку та інші об'єкти, розташовані у межах індустріального парку, які надані керуючій компанії у користування (управління), учасникам у власність не передаються.

4. Учасник не має права передавати третім особам свої права та/або обов'язки за договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку.

5. Договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку припиняється у разі закінчення строку, на який його укладено, якщо сторони не домовилися про інше.

6. Договір може бути припинений достроково у разі:

- 1) істотного порушення однією із сторін взятих на себе зобов'язань за договором;
- 2) ліквідації учасника;
- 3) ліквідації керуючої компанії.

7. У разі ліквідації керуючої компанії статус учасників залишається незмінним до підписання договорів про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку між новою керуючою компанією та учасниками у межах строку, на який створено індустріальний парк.

**Стаття 31. Втрата статусу учасника
індустріального парку**

1. Суб'єкт господарювання втрачає статус учасника з дня припинення договору, укладеного з керуючою компанією, про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку та/або припинення прав на земельну ділянку у межах індустріального парку.

Статус учасника зберігається у разі, якщо новий договір про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку укладається цим учасником у зв'язку з припиненням договору про створення та функціонування індустріального парку, а також у разі ліквідації керуючої компанії.

2. Керуюча компанія зобов'язана протягом одного робочого дня з дня втрати суб'єктом господарювання статусу учасника письмово повідомити про це уповноважений державний орган та зробити відповідний запис у переліку учасників індустріального парку.

3. Якщо індустріальний парк включено до Реєстру індустріальних парків, уповноважений державний орган зобов'язаний протягом одного робочого дня з дня надходження від керуючої компанії відповідного повідомлення письмово повідомити центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну

податкову політику, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері митної справи, та відповідні місцеві державні адміністрації про втрату суб'єктом господарювання статусу учасника.

4. Суб'єкт господарювання, який втратив статус учасника, здійснює свою господарську діяльність, у тому числі в межах індустріального парку, на загальних засадах.

5. Втрата суб'єктом господарювання статусу учасника не обмежує його права на набуття такого статусу в майбутньому.

Стаття 32. Правовий режим майна учасників господарської діяльності у межах індустріального парку

1. Створені керуючою компанією у межах індустріального парку об'єкти інфраструктури належать керуючій компанії на праві власності, якщо інше не передбачено договором про створення та функціонування індустріального парку. Використання таких об'єктів здійснюється відповідно до договору про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку між керуючою компанією і учасником.

2. У разі відчуження земельної ділянки у власність учасника розташовані на ній об'єкти інфраструктури не передаються у власність учасника, якщо інше не передбачено договором про створення та функціонування індустріального парку.

3. У разі припинення діяльності індустріального парку правовий режим майна ініціатора створення, керуючої компанії, учасників індустріального парку визначається відповідно до вимог законодавства і договору про створення та функціонування індустріального парку.

Стаття 33. Облік та звітність учасників господарської діяльності у межах індустріального парку

1. Суб'єкти господарювання, які отримують державну підтримку відповідно до цього Закону, зобов'язані вести відокремлений бухгалтерський та податковий облік господарської діяльності у межах індустріального парку.

Розділ VIII

Державне стимулювання індустріальних парків

Стаття 34. Державна підтримка облаштування індустріальних парків

1. Державна підтримка облаштування індустріальних парків може здійснюватися за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законодавством.

2. Уповноважений державний орган, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад у порядку, передбаченому законодавством, щороку подають пропозиції до проекту Державного бюджету України та проектів рішень про відповідні місцеві бюджети щодо фінансової підтримки облаштування індустріальних парків.

3. До пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту не залучаються ініціатори створення - суб'єкти господарювання та керуючі компанії індустріальних парків у разі будівництва об'єктів у межах індустріальних парків.

4. З метою державної підтримки створення та функціонування індустріальних парків керуючим компаніям та ініці-

аторам створення - суб'єктам господарювання за рахунок коштів, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, надаються безвідсоткові кредити (позики), цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків.

Стаття 35. Державна підтримка керуючих компаній індустріальних парків

1. Керуючим компаніям надається державна підтримка, передбачена цим Законом та іншими законодавчими актами України.

Стаття 36. Державна підтримка учасників індустріальних парків

1. До пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту не залучаються учасники індустріальних парків у разі будівництва об'єктів у межах індустріальних парків.

Розділ IX

Ліквідація індустріальних парків

Стаття 37. Підстави для ліквідації індустріальних парків

1. Індустріальний парк ліквідується у разі, якщо:

- 1) протягом одного року з дня прийняття рішення про його створення не укладено договір про створення та функціонування індустріального парку;
- 2) протягом трьох років у межах індустріального парку не здійснюється господарська діяльність його учасниками.

Стаття 38. Порядок ліквідації індустріальних парків

1. Рішення про ліквідацію індустріального парку приймається ініціатором його створення.

2. Ліквідація індустріального парку не є підставою для ліквідації керуючої компанії чи учасників, вони можуть продовжувати свою діяльність як суб'єкти господарювання на загальних засадах.

3. Ліквідація керуючої компанії державної чи комунальної форми власності здійснюється в порядку, визначеному законодавством.

4. У разі ліквідації індустріального парку права на земельні ділянки, не відчужені у власність керуючої компанії або учасників, передаються ініціатору створення.

Розділ X

Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності через місяць з дня його опублікування.

2. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у [Земельному кодексі України](#) (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., № 3-4, ст. 27):

а) доповнити статтею 66-1 такого змісту:

"Стаття 66-1. Землі індустріальних парків

КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

**Про затвердження Типового положення про Агенцію
регіонального розвитку**

У відповідності та на підставі частини 4 статті 18 Закону України «Про засади державної регіональної політики»

Кабінет Міністрів України ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Затвердити Типове положення про Агенцію регіонального розвитку, що додається.
2. Раді Міністрів Автономної республіки Крим, обласним, Київській, Севастопольській міським державним адміністраціям протягом двох місяців здійснити необхідні організаційні заходи із створення та реєстрації Агенцій регіонального розвитку, вирішити питання щодо їх розміщення, забезпечення зв'язком та оргтехнікою .
3. Міністерству економічного розвитку та торгівлі України та Міністерству фінансів України протягом місяця визначити мінімально-необхідну потребу у фінансуванні агенцій з державного бюджету на поточний рік та внести пропозиції на Кабінет Міністрів України.
4. Рекомендувати Верховній Раді Автономної республіки Крим, обласним, Київській, Севастопольській міським радам виступити співзасновниками агенцій регіонального розвитку та визначити частку фінансування їх діяльності на поточний рік та передбачити необхідні кошти у місцевих бюджетах на наступні роки.
5. Міністерству економічного розвитку та торгівлі України поінформувати Кабінет Міністрів України про створення агенцій регіонального розвитку у регіонах через шість місяців від дати набуття чинності цієї постанови.

Прем'єр - Міністр України

ЗАТВЕРДЖЕНО
ПОСТАНОВОЮ
КАБІНЕТУ МІНІСТІВ УКРАЇНИ
2011 р.

Типове положення
про Агенцію регіонального розвитку
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Агенція регіонального розвитку(далі - Агенція) є неприбутковою установою, що створюється відповідно до закону «Про засади державної регіональної політики».

2. У кожному регіоні - Автономній республіці Крим, області, місті Києві та місті Севастополі може бути створена і функціонувати лише одна Агенція у розумінні Закону України «Про засади державної регіональної політики» та цього Положення.

3. Агенція засновується відповідно Верховною Радою та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами та відповідними державними адміністраціями в Автономній республіці Крим, кожній з областей, містах Києві та Севастополі.

4. Співзасновниками Агенції можуть бути: регіональна торгово-промислова палата, регіональна асоціація підприємців, регіональні представництва всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування чи асоціації органів місцевого самоврядування регіону, асоціація вищих навчальних закладів та наукових установ регіону.

5. Агенція має своє найменування, яке має містити назву відповідного регіону, наприклад: «Агенція регіонального розвитку Київської області».

6. Агенція у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції і законів України, актами Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами органів влади та органів місцевого самоврядування, виданими відповідно до їх повноважень, цим Положенням та Установчим Актом.

7. Установчий Акт Агенції у відповідному регіоні, складається та затверджується засновниками у відповідності до норм чинного законодавства, цього Положення та Типового Установчого Акту Агенції регіонального розвитку, який міститься в цьому Положенні, та визначає, зокрема, організаційну структуру та повноваження органів управління Агенції.

8. Керівним органом Агенції є Правління, перший склад якого призначається засновниками при її заснуванні з урахуванням пропозицій суб'єктів регіонального розвитку.

9. Агенція не залежить від політичного впливу, не конкурує з приватним сектором, не надає базових соціальних послуг, що належать до сфери повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. У цьому відношенні Агенція мобілізує компетентні установи та організації у регіоні, щоб заснувати і підтримувати мережу регіонального розвитку шляхом підписан-

ня меморандуму про взаєморозуміння. Агенція також має сформулювати реєстри експертів та спеціалістів для можливого їх залучення на виконання завдань, проведення досліджень, тощо.

10. Агенція у межах своїх повноважень виконує наступні функції та завдання:

10.1. розробляє за власною ініціативою або за дорученням відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій проекти Стратегії розвитку регіону та Плану її реалізації, а саме:

10.1.1. аналізує соціально-економічну ситуацію, проблеми розвитку відповідного регіону та готує пропозиції щодо шляхів їх вирішення;

10.1.2. будує партнерство та схеми участі регіональних груп стратегічного планування у процесі побудови регіональної стратегії;

10.1.3. формує спроможність регіональної групи з стратегічного планування для прийняття стратегічних рішень;

10.1.4. координує процес виконання Стратегії регіонального розвитку, плану її реалізації, планів загальнодержавного та секторного розвитку відповідно до регіону із суб'єктами регіонального розвитку;

10.1.5. оцінює виконання Стратегії регіонального розвитку та плану її реалізації;

10.1.6. подає річні звіти щодо виконання Стратегії регіонального розвитку та плану реалізації до Координаційної ради регіонального розвитку;

10.2. здійснює попередній відбір проектів, що відповідають пріоритетам Стратегії розвитку регіону, та подає їх на затвердження Координаційній раді регіонального розвитку, а саме:

10.2.1. мобілізує ідеї регіональних проектів, готує та організовує відкритий конкурс регіональних проектів;

10.2.2. розробляє зразки проектних заявок та каталог проектів;

10.2.3. надає консультації та допомогу у розробці справ регіональних проектів;

10.2.4. займається побудовою організаційної спроможності для суб'єктів регіонального розвитку щодо виявлення, можливості виконання та моделі підготовки та здійснення проектів;

10.2.5. готує документацію до обговорення та/або схвалення та/або затвердження Координаційною радою регіонального розвитку;

10.2.6. надає інформаційну, методологічну та консультативну підтримку Координаційній раді регіонального розвитку та місцевим органам виконавчої влади та місцевого самоврядування стосовно збалансованого і сталого розвитку регіону;

10.3. забезпечує організацію реалізації програм і проектів регіонального розвитку, зокрема тих, що підтримуються Державним фондом регіонального розвитку, а саме:

10.3.1. функціонування в якості установи впровадження для проектів, що були подані та виграні;

10.3.2. здійснення щоквартального моніторингу виконання проектів та подання звітів щодо їх фінансування до Бюро з управління Державним фондом регіонального розвитку;

10.3.3. залучення не бюджетних ресурсів для впровадження стратегії, програм та проектів;

10.3.4. підтримка донорської спільноти, що діє у відповідному регіоні;

10.3.5. залучення місцевих та іноземних інвесторів до проектів регіонального розвитку;

10.3.6. розбудова організаційних спроможностей учасників регіонального розвитку у мобілізації коштів;

10.3.7. опублікування оголошень про конкурси, зразків проектних заявок, організація семінарів з роз'яснення вимог щодо конкурсів, подання заявок, тощо;

10.3.8. розбудова організаційних спроможностей по підготовці проектних заявок серед установ та організацій, що відповідають вимогам;

10.4. безпосередньо організовує заходи з регіонального розвитку, формування інвестиційної привабливості регіону, залучення інвестицій в економіку регіону, а саме:

10.4.1. координує діяльність у сфері регіонального розвитку з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, організаціями громадянського суспільства;

10.4.2. підтримує міжрегіональні, транскордонні ініціативи та започаткування євро регіонів, участь регіону та Агенції у різних мережах регіонального розвитку;

10.4.3. виконує функції і завдання надані Координаційною радою регіонального розвитку, центральним органом виконавчої влади з питань регіональної політики;

10.4.4. організовує навчання та надає інформаційно-консультаційну допомогу з питань регіонального розвитку;

10.4.5. сприяє просуванню інформації про розвиток регіону в країні та за кордоном, розробленню регіонального брендового імені, створює, розробляє та підтримує регіональний веб-сайт;

10.4.6. створює та оновлює статистичну базу даних у регіоні, формує бібліотеку та довідники з публікацій по регіональному розвитку;

11. Для виконання своїх завдань та функцій Агенція має наступні права:

11.1. вести свою діяльність у співпраці з міністерствами, іншими центральними спеціалізованими адміністративними органами влади, місцевими органами влади та управління, громадським та господарськими суб'єктами регіонального розвитку, та іншими юридичними та фізичними особами;

11.2. володіти та управляти засобами, які були передані Агенції, а також акумульовані в результаті ведення своєї діяльності;

11.3. отримувати технічну і фінансову допомогу, включаючи благодійні внески від міжнародних організацій, з державного та місцевих бюджетів, місцевих та закордонних донорів, та використовувати їх для виконання своїх завдань та функцій;

11.4. відкривати представництва на території регіону;

11.5. брати участь у діяльності регіональних та міжнародних асоціацій та об'єднань Агенції регіонального розвитку;

11.6. вимагати та отримувати від державних органів влади, установ та організацій документи та інформацію, необхідну для ведення своєї діяльності.

12. Структура та організація Агенції будується таким чином, щоб виконувати свої цілі, завдання, функції та роль.

13. Агенція має таку мінімальну внутрішню структуру: керівний відділ (Правління в особі Директора), відділ фінансів та обліку і два функціональних відділи: планування та управління проектами.

14. Агенція розробляє власний Операційний Довідник як основний документ, що стосується внутрішньої організації діяльності та опису роботи, управління та підпорядкування в Агенції, і інших відповідних внутрішніх процедур. Мінімальний зміст Операційного Довідника Агенції складається з таких розділів:

14.1. Управлінські процедури;

14.2. Опис роботи і посадові вимоги для всіх штатних посад;

14.3. Процедура прийняття на роботу та заміни, правила заохочення та преміювання;

14.4. Процедура роботи та виконання завдань;

14.5. Процедура звітування та внутрішніх комунікацій;

14.6. Правила і документування витрат (дорожніх, добових витрат і т.д.)

14.7. Фінансові та облікові положення, операції та процедури закупівель;

14.8. Бюджетні процедури;

14.9. Правила комунікації та візуалізації Агенції;

14.10. Зберігання архівів;

15. Працівники Агенції не мають статусу державних службовців.

16. Наглядова рада складається із (восьми -дванадцяти) осіб, які делегуються засновниками Агенції, керує Агенцією та контролює її діяльність.

17. Наглядова рада відповідальна за:

17.1. Ухвалення річного плану робіт та річного бюджету;

17.2. Контроль за функціонуванням Агенції та ухвалення річного звіту і фінансових звітів;

17.3. Оцінку заяв та пропозицію кандидатів на посаду Директора Агенції;

17.4. Затвердження рішень стосовно придбання та розпорядження активами Агенції, якщо це перевищує суми, визначені Наглядовою радою на поточний рік у межах Установчого акта.

18. Директор Агенції:

18.1. організовує роботу та керує Агенцією, виконує рішення Наглядової ради;

18.2. забезпечує організаційно взаємовідносини Агенції з Координаційною радою регіонального розвитку;

18.3. забезпечує операційну здатність Агенції, партнерів та інших учасників регіонального розвитку;

18.4. представляє Агенцію у взаємовідносинах з органами влади, установами та організаціями, і фізичними та юридичними особами;

18.5. заключає контракти, договори, видає довіреності;

18.6. на конкурсній основі призначає та звільняє персонал Агенції;

19. За відсутності Директора обов'язки виконує особа, призначена Директором письмовим дорученням.

20. Члени Наглядової ради та працівники Агенції зобов'язані зберігати конфіденційною будь-яку інформацію, яка до них потрапить. Конфіденційність залишається в силі і після того, як працівник перестає працювати для Агенції.

21. Активна політична позиція персоналу Агенції розглядається, як конфлікт інтересів.

22. Будь-яке особисте чи фінансове залучення персоналу Агенції до партнерів Агенції чи інших організацій, які відповідають вимогам щодо виконання регіональних проєктів, та/або будь-якого іншого бізнесу, що стосується регіонального розвитку розглядається як конфлікт інтересів, якщо такі організації братимуть участь в оголошених Агенцією конкурсах.

23. Агенція може мати у власності кошти та майно, передане їй засновниками або набуте на законних підставах у межах чинного законодавства.

24. Джерелами формування коштів і майна Агенції можуть бути:

24.1. кошти та майно, одержані як безповоротна фінансова допомога, добровільні внески та пожертви засновників та інших резидентів України;

24.2. кошти та майно, одержані як благодійна допомога від нерезидентів, включаючи міжнародну технічну і гуманітарну допомогу;

24.3. цільове фінансування, одержане з державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів;

24.4. пасивні доходи відповідно до чинного законодавства;

24.5. доходи від основної діяльності отримані згідно із законодавством та Установчим Актом.

25. За відсутності інших джерел фінансування поточні операційні витрати Агенції здійснюються за рахунок державного або місцевих бюджетів у розмірі, що визначається Національною координаційною радою регіонального розвитку та відповідними регіональними радами.

26. Агенція підлягає фінансовому аудиту, який проводиться незалежними аудиторами вибраними на конкурсній тендерній основі, та фінансовому контролю з боку органів державної влади в установленому законодавством порядку.

27. Аудит також включає оцінку діяльності вигодонабувачів проекту. Результати аудиту надаються Координаційній раді регіонального розвитку, центральним органам виконавчої влади з питань регіональної політики та Національній Координаційній раді регіонального розвитку.

28. Діяльність Агенції може бути припинена або призупинена на основі рішення засновників.

29. Реорганізація та розпуск Агенції проводиться у відповідності до чинного законодавства.

30. У разі припинення діяльності Агенції регіонального розвитку її активи передаються правонаступнику або за відсутності правонаступника використовуються на цілі, визначені актом про заснування Агенції чи зараховують до доходу місцевого бюджету відповідно Автономної республіки Крим, обласного, Київського, Севастопольського міського .

31. Зразок Установчого Акту Агенції регіонального розвитку:

- 1. Загальні положення

- 1.1. Установа „Агенція регіонального розвитку _____ АРК/ області/Києва/Севастополя” (далі - Установа), створюється на підставі Цивільного кодексу України. Установа діє на підставі Конституції України, Цивільного кодексу України, чинного законодавства України, а також цього Установчого Акту.

- 1.2. Установа створена з метою сприяння та організації регіонального розвитку, розвитку окремих територій АРК/ області/Києва/Севастополя(далі області), громад та їх інфраструктури, і відповідного об'єднання для цього організаційних та фінансових ресурсів походженням як з території області, так і з поза її меж.

- 1.3. Установа створена без мети отримання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками.

- 1.4. Установа є юридичною особою згідно з законодавством України. Установа від власного імені набуває майнові та особисті немайнові права. Установа несе відповідальність по своїх зобов'язаннях та не несе відповідальності по зобов'язаннях держави, так само як і держава не несе відповідальності по зобов'язаннях Установи.

- 1.5. Установа має передані засновниками власні основні та обігові кошти, відокремлене майно і самостійний баланс, поточний в гривні, в іноземних валютах та інші рахунки в банківських установах, кутовий штамп та штампи

для діловодства, круглі печатки з власним найменуванням, бланки з власним найменуванням, власний знак для товарів та послуг, емблему та інші необхідні реквізити.

•1.6. Установа діє на принципах повного господарського розрахунку, самоокупності і самофінансування та має право від свого імені володіти, користуватись та розпоряджатися власним майном, відповідно до його призначення, мети і предмету діяльності Установи, а також укласти угоди, набувати, орендувати і відчужувати майно, бути позивачем та відповідачем у судах, господарському та третейському судах.

•1.7. Установа має право самостійно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

•1.8. Установа має право створювати на території України та за її межами філії, представництва, інші структурні підрозділи, а також дочірні, спільні та інші підприємства відповідно до чинного законодавства України. Установа має право вступати до об'єднань установ в Україні та за її кордонами.

•1.9. Повне найменування Установи:

•1.8.1. українською мовою: Установа „Агенція регіонального розвитку _____ області”;

•1.8.2. російською мовою: Установа „Агентство регіонального розвитку _____ області”;

•1.8.3. англійською мовою: Institution „Regional Development Agency of _____ Oblast”;

•1.9. Скорочене найменування Установи:

•1.9.1. українською мовою: Установа «APP_O»;

- 1.9.2. російською мовою: Учреждение «APP_О»;
- 1.9.3. англійською мовою: Institution «RDA_О».

1.10. Місцезнаходження Установи: _____

2. Мета і завдання установи

2.1. Метою Установи є сприяння та організації регіонального розвитку, розвитку окремих територій області, громад та їх інфраструктури, і відповідного об'єднання для цього організаційних та фінансових ресурсів походженням як з території області, так і з поза її меж, сприяння залученню інвестицій та позик, формування позитивного іміджу регіону, надання консультативних послуг, покращення інвестиційного клімату у регіоні, збір та розповсюдження інформації. Установа не має на меті одержання і розподіл прибутку.

2.2. Основними завданнями Установи є:

2.2.1. розробляє за власною ініціативою або за дорученням відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій проекти Стратегії розвитку регіону та Плану її реалізації;

2.2.2. здійснює попередній відбір проектів, що відповідають пріоритетам Стратегії розвитку регіону, та подає їх на затвердження Координаційній раді розвитку регіону;

2.2.3. забезпечує організацію реалізації програм і проектів регіонального розвитку, зокрема тих, що підтримуються Державним фондом регіонального розвитку;

2.2.4. безпосередньо організовує заходи регіонального розвитку, формування інвестиційної привабливості регіону, залучення інвестицій в економіку регіону;

2.2.5. концентрувати кошти державного, обласного, місцевих бюджетів, а також кошти міжнародних організацій та проєктів, чи кошти підприємств установ організацій, громадян України;

2.2.6. організувати ефективний процес збору, оцінки та виконання проєктів та програм регіонального рівня;

2.2.7. створювати проєкти розвитку інфраструктур та територій;

2.2.8. концентрувати доступні їй організаційні зусилля і фінансові ресурси на рівні сільських, селищних, міських, обласних територіальних громад;

2.2.9. створювати умови для інституційного та інфраструктурного розвитку відповідних територій.

2.3. Для виконання своєї мети і відповідно до діючого законодавства Установа:

2.3.1. представляє інтереси і захищає власні права в органах державного управління і місцевого самоврядування, а також перед іншими фізичними і юридичними особами;

2.3.2. взаємодіє з органами державного управління і місцевого самоврядування, іншими фізичними і юридичними особами для виконання своєї мети та досягнення поставлених завдань;

2.3.3. встановлює і розвиває зв'язки в Україні та інших країнах;

2.3.4. поширює інформацію і пропагує свою мету, завдання, найменування і символіку;

2.3.5. укладає договори та інші правочини з юридичними особами і громадянами, органами державної влади і місцевого самоврядування для виконання своєї мети та досягнення поставлених завдань;

2.3.6. організовує залучення та використання внесків у грошовій і майновій формах від резидентів України та нерезидентів у відповідності до чинного законодавства та правил і процедур прийнятих Установою;

2.3.7. бере участь в організації і фінансуванні міжнародних і національних конференцій, семінарів та інших освітніх і просвітніх заходів, програм та проектів, пов'язаних з метою та завданнями Установи;

2.3.8. є учасником асоціацій, спілок та інших об'єднань, що сприяють досягненню мети Установи;

2.3.9. обмінюється інформацією, результатами послуг, спеціалістами і волонтерами з організаціями в Україні та інших державах;

2.3.10. визначає форми, об'єкти та обсяги своєї діяльності, затверджує порядки, правила, процедури, програми та проекти;

2.3.11. засновує філії і представництва в Україні та в інших державах, підприємства, установи та організації, необхідні для статутної діяльності, створює та утримує освітні та інші обслуговуючі заклади відповідно до законодавства;

2.3.12. є учасником благодійних організацій і міжнародної благодійної діяльності;

2.3.13. організовує конкурси, збори, інші публічні заходи в установленому законом порядку.

2.4. Установа здійснює види діяльності та надає послуги, що підлягають сертифікації чи ліцензуванню, після такої сертифікації чи ліцензування в установленому законодавством порядку.

3. Наглядова Рада Установи.

3.1. Для здійснення установчих та контрольних функцій щодо діяльності Установи, управління переданими коштами та майном Установи, додержанням мети її створення в Установі створюється Наглядова Рада.

3.2. Наглядова Рада складається з дванадцяти членів, перший склад якої призначається засновниками за поданнями з:

3.2.1. обласної ради - 2 особи;

3.2.2. обласної державної адміністрації - 2 особи;

3.2.3. регіонального представництва всеукраїнської асоціації органів самоврядування області - 1 особа;

3.2.4. асоціації органів самоврядування області - 1 особа;

3.2.5. об'єднання громадських організацій області - 2 особи;

3.2.6. регіональної асоціації підприємців - 2 особи;

3.2.7. торгово-промислової палати - 1 особа;

3.2.8. асоціація вищих навчальних закладів та наукових установ регіону - 1 особа;

3.3. У подальшому призначення членів Наглядової Ради відбувається вказаними органами, організаціями чи їх правонаступниками, або уповноваженими ними іншими органами, організаціями чи особами через кожні наступні три роки з дати створення установи.

3.4. Членами Наглядової Ради можуть бути як українські, так і іноземні громадяни, крім працівників Установи. Члени Правління та запрошені Наглядовою радою особи можуть брати участь у її засіданнях з правом дорадчого голосу.

3.5. Члени Наглядової Ради виконують свої обов'язки до прийняття органами або організаціями, за поданням яких було призначено таких членів, рішень про їх заміну чи відсторонення, в тому числі тимчасове, через втрату здатності або небажання виконувати свої обов'язки, або прийняття рішення судом про визнання їх винними в скоєнні злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України.

3.6. У разі звільнення за власним бажанням, член Наглядової Ради повинен письмово повідомити про це орган або організацію, за поданням якої його було призначено. У випадку прийняття рішення про його заміну чи відсторонення, в тому числі тимчасове, такі органи або організації повинні одночасно прийняти рішення про призначення нових членів Наглядової Ради та повідомити про це Правління Установи, надіславши відповідне письмове повідомлення завірене своєю печаткою.

3.7. До завершення трирічного терміну виконання обов'язків членом Наглядової Ради, орган або організація, за поданням якої його було призначено, повинен прийня-

ти рішення або про продовження терміну виконання ним обов'язків члена Наглядової Ради, або про призначення іншої особи та письмово повідомити про це рішення Правління Установи.

3.8. Неприйняття рішення про продовження терміну виконання обов'язків члена Наглядової Ради, або про призначення іншої особи членом Наглядової Ради, органом або організацією, за поданням якої його було призначено, веде до втрати повноважень таким членом Наглядової Ради з дня закінчення періоду для прийняття такого рішення.

3.9. Наглядова Рада самостійно призначає нових членів Наглядової Ради, якщо таке рішення не буде одержано протягом трьох місяців з дня втрати повноважень таким членом Наглядової Ради.

3.10. До компетенції Наглядової Ради належить:

3.10.1. контроль діяльності Установи, відповідності її меті, діючому законодавству і Установчому Акту, а також за цільовим використанням коштів і майна Установи;

3.10.2. узгодження змін до установчого акта Установи;

3.10.3. затвердження основних напрямків діяльності Установи, її планів і звітів про їх виконання;

3.10.4. розгляд та затвердження річного Робочого Плану та Бюджету Установи;

3.10.5. затвердження Положення щодо порядку найму Правління і працівників Установи;

3.10.6. затвердження Положення щодо умов оплати праці та преміювання Правління і працівників Установи;

3.10.7. затвердження Операційного Довідника Агенції;

3.10.8. розгляд та затвердження рішень щодо призначення чи заміщення Правління;

3.10.9. затвердження річних балансів, фінансових звітів, та результатів діяльності Установи;

3.10.10. визначення аудитора Установи та затвердження умов договору, що укладається з ним; ініціювання проведення позачергових ревізій та аудиторських перевірок фінансово-господарської діяльності Установи;

3.10.11. затвердження рішень про створення і припинення постійних і тимчасових допоміжних органів, а також представництв і філій Установи;

3.10.12. визначення порядку, правил і процедур щодо залучення та використання коштів і майна Установи;

3.10.13. Визначення максимальних сум щодо угод купівлі-продажу, які можуть укладатись Директором без затвердження Наглядовою Радою.

3.10.14. контроль за використанням коштів і майна Установи;

3.10.15. прийняття рішень про участь Установи в асоціаціях, спілках та інших об'єднаннях;

3.10.16. затвердження правил, процедур і інших документів Установи, її організаційної структури, визначення умов оплати праці посадових осіб Установи;

3.10.17. затвердження проектів угод та договорів на суму, що перевищує 25% балансової вартості активів Установи;

3.10.18. затвердження зразків печатки, штампів, бланків, символіки Установи;

3.10.19. визначати перелік інформації, що є конфіденційною, порядок та способи надання інформації працівникам Установи;

3.10.20. здійснення інших дій, що впливають з Установчого Акту, інших внутрішніх нормативних документів Установи, рішень Наглядової Ради;

3.10.21. затвердження рішення щодо припинення Установи.

3.11. Голова Наглядової Ради обирається на початку кожного чергового засідання Наглядової Ради і виконує обов'язки Голови до наступного чергового засідання. Засідання Наглядової Ради скликаються принаймні чотири рази на рік. На вимогу Правління чи члена Наглядової Ради Голова скликає позачергове засідання Наглядової Ради протягом 10 днів. Засідання Наглядової Ради можуть відбуватися шляхом особистої присутності, одночасного голосування через засоби зв'язку або письмової згоди, яку висловили всі члени Наглядової Ради.

3.12. Наглядова Рада правомочна за наявності на її засіданні двох третин членів Наглядової Ради. Наглядова Рада приймає рішення більшістю у дві третини голосів членів Наглядової Ради, присутніх на засіданні.

4. Правління Установи

4.1. Правління є постійно діючим керівним виконавчим органом Установи. Якщо інше не визначено засновниками, правління складається з однієї особи та діє в особі Директора Установи.

4.2. Перший склад Правління призначається засновниками терміном на два роки.

4.3. У подальшому призначення Правління відбувається Наглядовою радою.

4.4. Директор організовує та забезпечує поточну діяльність Установи відповідно до законодавства, Установчого Акта та рішень Наглядової Ради Установи. Директор вирішує усі питання діяльності Установи, крім тих, що належать до компетенції Наглядової Ради. Директор є підзвітним Наглядовій Раді Установи та організує виконання їх рішень.

4.5. Директор виконує обов'язки протягом двох років або до прийняття Наглядовою Радою рішення про його заміну чи відсторонення, в тому числі тимчасове, через втрату ним здатності або небажання виконувати свої обов'язки, або прийняття рішення судом про визнання його винними в скоєнні злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України.

4.6. У разі звільнення за власним бажанням, Директор повинен письмово повідомити про це Наглядову Раду. У випадку прийняття рішення про заміну чи відсторонення Директора, в тому числі тимчасове, Наглядова Рада повинна прийняти рішення про призначення нового Директора.

4.7. Після завершення дворічного терміну виконання обов'язків Директора, Наглядова Рада повинна прийняти рішення або про продовження терміну виконання ним обов'язків Директора, або про призначення на цю посаду іншої особи.

4.8. Неприйняття рішення про продовження терміну виконання обов'язків Директором, або про призначення іншої особи на цю посаду Наглядовою Радою, веде до

втрати повноважень таким Директором з дня закінчення періоду для прийняття такого рішення.

4.9. До компетенції Директора належить:

4.9.1. прийняття рішень в межах визначеної Наглядовою Радою компетенції, щодо поточної діяльності Установи в період між засіданнями Наглядової Ради;

4.9.2. підготовка річного Робочого Плану та Бюджету Установи, інших документів для розгляду Наглядовою Радою;

4.9.3. вчинення дій від імені Установи без довіреності у межах повноважень, визначених Установчим Актом, рішеннями Наглядової Ради;

4.9.4. представлення Установи у судах та у відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами;

4.9.5. укладання договорів та інших правочинів від імені Установи в межах, визначених установчим актом, рішеннями Наглядової Ради;

4.9.6. управління та розпорядження коштами і майном Установи в межах, визначених установчим актом, рішеннями Наглядової Ради;

4.9.7. відкриття і закриття банківських рахунків Установи;

4.9.8. організація розробки штатного розкладу та положень щодо порядку найму працівників;

4.9.9. прийняття на роботу та звільнення працівників Установи згідно з законодавством, штатним розкладом та положеннями Установи;

4.9.10. організація розробки оперативних планів діяльності Установи і звітів про їх виконання та подання їх на затвердження Наглядовій Раді;

4.9.11. організація розробки та подання на затвердження Наглядовій Раді проектів щорічних кошторисів і звітування про хід їх виконання;

4.9.12. організація розробки та подання на затвердження Наглядовій Раді порядків, правил і процедур щодо залучення та використання коштів і майна Установи;

4.9.13. підготовка квартальних, річних, та інших звітів на вимогу Наглядової Ради про результати діяльності Установи та подання їх на затвердження Наглядової ради;

4.9.14. видання наказів та інших внутрішніх актів, контроль за діяльністю працівників Установи;

4.9.15. виконання адміністративних обов'язків для виконання рішень Наглядової Ради;

4.9.16. організація ведення бухгалтерського обліку та звітності Установи, організація проведення щорічного аудиту Установи, надання річного звіту та балансу Установи на затвердження Наглядовій Раді;

4.9.17. здійснення інших повноважень, передбачених установчим актом та рішеннями Наглядової Ради.

4.10. Директор відповідає за підготовку і проведення засідань Наглядової Ради, якщо інше не визначено останньою.

4.11. За відсутності Директора його обов'язки виконує один із заступників, призначений ним або при відсутності такого призначення протягом 10 днів - призначений Наглядовою Радою Установи.

5. Власність, майно і кошти Установи

5.1. Установа може володіти, розпоряджатися і користуватися будь-яким рухомим і нерухомим майном, включаючи приміщення, транспортні засоби, кошти в національній та іноземній валюті, цінні папери, нематеріальні активи, земельні ділянки та інше майно, необхідне для її діяльності, визначеної Установчим Актом.

5.2. Засновники зобов'язуються виділити та передати у власність та на баланс Установи майно та кошти для досягнення її мети та завдань:

5.2.1. у формі нерухомого майна загальною площею не менше 100 квадратних метрів, без права його подальшого відчуження Установою;

5.2.2. у формі грошових коштів на суму 300000 гривень, протягом десяти робочих днів після відкриття банківського рахунку Установи;

5.3. Крім того, засновники забезпечують Установі право користування адміністративним приміщенням площею не менше 20 квадратних метрів для власних потреб Установи та здійснення нею діяльності визначеної в Установчому Акті.

5.4. Джерелами формування коштів і майна Установи можуть бути:

5.4.1. кошти і майно, одержані як безповоротна фінансова допомога, добровільні внески та пожертви засновників Установи та інших резидентів України;

5.4.2. кошти і майно, одержані як благодійна допомога від нерезидентів, включаючи міжнародну технічну і гуманітарну допомогу, відповідно до діючого законодавства;

5.4.3. трансфери, субвенції, кошти бюджетних призначень, дотації і субсидії з державного і місцевих бюджетів, спеціальних державних фондів відповідно до діючого законодавства;

5.4.4. пасивні доходи відповідно до діючого законодавства України;

5.4.5. інші доходи, набуті на підставах, що не заборонені законом;

5.4.6. доходи від основної діяльності Установи згідно з законодавством та установчим актом.

6. Облік і звітність

6.1. Установа веде оперативний і бухгалтерський облік, статистичну та іншу звітність в установленому порядку. Установа подає звіти про свою діяльність державним органам відповідно до законодавства. Звітний рік встановлюється з 1 січня по 31 грудня.

6.2. Установа звітує про використання бюджетних коштів, грантів, цільових внесків і пожертв. Установа звітує за використання інших внесків на підставі запитів. Установа має право вимагати від набувачів наданої нею допомоги звітів про використання такої допомоги.

6.3. Річні баланси та фінансові звіти Установи підлягають аудиту до моменту їх затвердження Наглядовою Радою.

6.4. Установа оприлюднює плани та звіти про надходження коштів і майна та про напрями їх використання відповідно до законодавства України, принаймні один раз на рік.

7. Зміни до Установчого Акта Установи

7.1. Зміни до Установчого Акта затверджуються рішенням Наглядової Ради, якщо інший порядок не встановлено рішенням суду відповідно до законодавства України.

7.2. Установа повідомляє орган державної реєстрації про зміни до Установчого Акта протягом строку, встановленого законодавством України. Будь-які зміни до Установчого Акта набирають чинності щодо будь-яких третіх осіб з моменту державної реєстрації таких змін.

8. Припинення Установи

8.1. Наглядова Рада приймає рішення про припинення Установи в результаті реорганізації або ліквідації.

8.2. Наглядова Рада призначає для ліквідації Установи ліквідаційну комісію та визначає порядок і строки ліквідації Установи відповідно до законодавства. Ліквідаційна комісія управляє справами, виступає в суді та виконує інші дії від імені Установи, яка припиняється.

8.3. Ліквідаційна комісія затверджує відповідні баланси і передає активи Установи, що залишилися після задоволення вимог кредиторів, правонаступнику або за відсутності правонаступника використовуються на цілі, визначені актом про заснування Агенції чи зараховують до доходу місцевого бюджету відповідно Автономної республіки Крим, обласного, Київського, Севастопольського міського .

8.4. Правонаступниками Установи не можуть бути суб'єкти підприємницької діяльності.

8.5. Установа є такою, що припинилася, з дати внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру.

9. Засновники Установи: Підписи:

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

(скорочений варіант)

Вступ – необхідність змін

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (далі -ДСРР- 2020) розроблена на виконання Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 - 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Необхідність підготовки нового проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року викликана:

- наближенням до завершення терміну (2015 рік) нині чинної Державної стратегії регіонального розвитку; зміною зовнішніх та внутрішніх умов, в яких відбувається розвиток регіонів;
- доцільністю підготовки нового стратегічного документу, розробленого за європейськими стандартами та на період, що синхронізується із плановими та бюджетними циклами ЄС з урахуванням впливу глобальних світових тенденцій просторового розвитку, яких не уникнути Україні:
 - ✓ урбанізація, депопуляція села, зміна системи розселення;

- ✓ загальна відкритість світу щодо руху робочої сили, що вимиває як найбільш інтелектуальні, так і найменш кваліфіковані робочі кадри;
- ✓ фінансово-економічна криза, обмеженість ресурсів (насамперед, водних), зростання світової потреби у продовольстві, орієнтація на території, які продукують продовольство.

Представлений проект Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року являє собою документ, в якому визначаються цілі та правила процедур для центральних, місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування для досягнення стратегічних цілей регіонального розвитку. Проект визначає цілі державної регіональної політики, а також визначає їх відношення з іншими державними політиками, які націлені на територіальний розвиток.

ДСРР-2020 по суті визначає бачення державної регіональної політики на відповідний період. Розроблення ДСРР- 2020 здійснено із врахуванням змін, які відбулися у розвитку регіонів країни за останні роки. Вони характеризувалися двома взаємопов'язаними тенденціями.

Перша з них - поступово зростаюча концентрація економічної активності як на національному, так і регіональному рівнях. На загальнодержавному рівні це проявляється у зосередженні основних ресурсів розвитку в м. Києві,

де виробляється понад 20% ВВП країни, акумулюється половина усіх прямих іноземних інвестицій, зростає чисельність його населення за рахунок міграції з інших регіонів. Три чверті працівників, зайнятих тут переважно у сфері послуг, мають вищу освіту. На регіональному рівні проявляється доволі стійкий тренд підвищення концентрації економічної діяльності в обласних центрах та оточуючих їх районах, у більшості яких концентрується понад 60% будівництва, інвестицій та виробництва.

Друга тенденція - подальша нерівномірність розвитку територій, зростання у зв'язку з цим міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, що свідчить про триваючі дивергентні процеси серед регіонів. Ще більш контрастнішою є диференціація розвитку на рівні адміністративних районів та невеликих міст, в третині з яких тривалий час зменшується як економічна активність, так і чисельність населення. Слід відмітити, що міжрегіональні диспропорції стримувалися повільним розвитком країни в останнє десятиліття в цілому.

З огляду на зростання ролі міст у загальноекономічному розвитку, вони будуть продовжувати у більшій мірі визначати характер подальшої територіальної диференціації соціально - економічного становища в країні: більша динаміка економічного зростання у великих міських агломераціях пришвидшить міграційний рух із сільських територій та невеликих міст з обмеженим потенціалом розвитку, що у довготривалій перспективі може призвести до посилення моноцентричного розвитку країни.

Досвід більшості країн світу свідчить, що ефективна регіональна політика держави можлива, коли цілі просторового розвитку чітко координуються із цілями загальнонаціонального розвитку. За умов відсутності довгострокової стратегія соціально-економічного розвитку України, яка б визначала пріоритети розвитку держави на 10-20 років, при розробці ДСРР-2020 загальнонаціональними орієнтирами слугували короткостроковими цілями розвитку, викладені у Програмі економічних реформ на 2010-2014 рр.

Складність полягає у тому, що дана Програма не ідентифікує регіональний розвиток як окрему сферу державної політики. Однак програма містить напрямки щодо системних економічних реформ, реформ системи держуправління, реформ у сфері посилення фінансової спроможності місцевих органів влади та інфраструктури для посилення конкурентних позицій регіонів і міст, які матимуть позитивний вплив на сферу регіональної політики.

Зокрема наступні пріоритети і заходи Програми є релевантними для реалізації

ДСРР-2020:

1. Планування і бюджетування

- Запровадження середньострокового планування;
- Комплексне використання програмно-цільового методу бюджетування для бюджетів всіх рівнів;
- Підвищення якості капітального бюджетування;
- Інтеграція процесу формування інвестиційних проєктів у загальний бюджетний процес та чіткий розподіл повноважень;

- Впровадження на рівні головних розпорядників бюджетних коштів середньострокових інвестиційних планів у межах граничних сум середньострокового бюджету з проектів, що пройшли процедуру оцінювання;
 - Законодавче визначення критеріїв і принципів розподілу інвестиційних субвенцій;
 - Спрямування надпланових доходів і доходів від приватизації до Фонду майбутніх поколінь для фінансування пріоритетних інвестиційних проектів і соціальних реформ;
 - Створення методології і законодавчих засад оцінювання інвестиційних проектів (з урахуванням аналізу потенційних вигід і втрат).
- 2. Посилення фінансової автономії місцевих органів влади**
- Підвищення доходів місцевих бюджетів;
 - Підвищення інвестицій та оновлення інфраструктури на місцях;
 - Передача на місцевий рівень податкових повноважень.
- 3. Посилення конкурентоспроможності територій**
- Створення інфраструктури розвитку підприємництва;
 - Створення у всіх регіонах України сприятливих умов для залучення інвестицій, рівних умов для конкуренції міст (регіонів) на ринку інвестицій, особливо

стратегічних прямих іноземних інвестицій, що приносять високу додану вартість;

- Створення на окремих територіях спеціальних режимів залучення інвестицій;
- Розвиток інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій).

В цих умовах регіональна політика держави повинна вирішувати достатньо широкий спектр завдань, які у концентрованому вигляді визначені у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України - наш стратегічний вибір».

Вони сформульовані з урахуванням необхідності:

- вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального розвитку, передусім за соціальними показниками;
- дотримання принципів стабільного та збалансованого регіонального розвитку, гармонійної взаємодії держави та регіонів на основі відмови від «державного патерналізму», активізації місцевої ініціативи, розвитку підприємництва, підвищення дієздатності місцевого самоврядування і місцевих громад;
- подальшого поширення інструментів стимулювання розвитку регіонів, передбачених Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- дотримання у процесі реалізації поточних завдань державної регіональної політики принципів стратегічного бачення розвитку регіонів, комплексного підходу до проблем просторового розвитку;

- стимулювання розвитку на регіональному рівні економічних «точок зростання» та посилення їх взаємозв'язків із периферією;
- залучення до цього процесу наявних місцевих матеріальних, фінансових і людських ресурсів;
- формування на регіональному рівні розвинутої інфраструктури, у тому числі транспортної, виробничої, інвестиційної, соціальної, комунікаційної тощо. Орієнтирами розвитку інфраструктури є усунення перешкод на шляху залучення місцевої економіки до процесів регіональної та міжрегіональної кооперації;
- формування єдиного загальнонаціонального економічного простору для здійснення господарської та комунікативної політики, створення сприятливих умов для розвитку проблемних (периферійних і віддалених) територій;
- розвитку сучасних форм між територіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів і комплексного розвитку територій, запровадження механізму укладання угод про співпрацю між регіонами;
- розвитку регіональних та міжрегіональних кластерів, індустріальних парків як основи реалізації інноваційно-інвестиційних структурних зрушень, створення нових робочих місць тощо;

- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання регіонального потенціалу;
- розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, забезпечення відкритості інформації, налагодження прозорого моніторингу соціально-економічного розвитку територій;
- консолідації зусиль і забезпечення відповідальності громадськості, влади та бізнесу у сфері реалізації проектів регіонального розвитку.

Визначені Президентом України завдання регіональної політики на довгострокову перспективу покладені в основу Стратегії 2020.

Регіональна політика - це передусім політика розвитку. Тому ДСРР спрямована насамперед на розробку заходів та інструментів, які спрямовані не на безпосереднє вирішення соціальних проблем, а на розкриття економічного потенціалу територій, збільшення продуктивності їх економіки, прибутковості місцевого бізнесу та рівня доходів населення.

Це відповідно створює умови для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та бізнес-середовища. Однак ця взаємозалежність потребує розроблення та запровадження дієвих фіскальних та перерозподіляючих механізмів, інакше існує реальна загроза надмірної поляризації та зростання диспропорцій у розвитку великих міст та решти території країни.

За умов обмеженості фінансових ресурсів, які нині уряд України може спрямувати на розвиток територій, має бути посилена пріоритетність розподілу ресурсів та концентрація їх на тих заходах та територіях, які можуть забезпечити найбільшу віддачу у найкоротший час, однак матимуть довготривалий і комплексний ефект на розвиток не лише даної території, але й сусідніх регіонів.

Тому заходи державної політики, спрямовані на концентрацію ресурсів територіях, слід проводити у жорсткій зв'язці із заходами спрямованими на підвищення «зв'язуючої» ролі точок росту із оточуючими їх територіями задля розширення зони позитивного впливу цих заходів.

Уряд України розділяє принципові позиції європейського підходу до регіональної політики, які базуються на поєднанні політики по підвищенню конкурентоспроможності територій (competitiveness) та політики спрямованої на недопущення зростання регіональних диспропорцій (cohesion), але обмежений на даний час у адекватних за масштабами ресурсах для проведення ефективних заходів в рамках такого «комбінованого» підходу.

У загальному розвитку країн Євросоюзу велике значення відіграє сфера регіонального розвитку. Одночасно на регіональну політику в ЄС витрачається третина всього комунітарного бюджету - 308 мільярдів Євро у програмному періоді 2007-2013. Дві третини з них витрачається на заходи, спрямовані на економічне зростання та конкурентоспроможність територій (відповідно до цілей Програми

Європа-2020), а інша третина - на розвиток найбільш вразливих територій (лівова частка яких знаходиться у нових країнах-членах).

У зв'язку зі змінами у соціально-економічному розвитку держави, змінами у міжнародній економіці внаслідок глобальної кризи, а також відповідно до нових пріоритетів розвитку держави, закладених у Програмі економічних реформ України на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», виникла необхідність звузити коло пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку з метою досягнення ефекту від концентрації ресурсів на меншій кількості завдань, які матимуть більш системний та довгостроковий вплив на розвиток регіонів та національної економіки загалом.

Загальні пріоритети ДСРР-2020

Стара версія ДСРР-2015	Нова версія ДСРР- 2020
<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу 2. Забезпечення розвитку людських ресурсів 3. Розвиток міжрегіонального співробітництва 4. Створення інституціональних умов для регіонального розвитку 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція 3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку

Відповідно до реалій соціально-економічного розвитку держави у ДСРР-2020 пропонується сконцентрувати зусилля і фінансовий ресурс на трьох пріоритетах.

- (1) Перший пріоритет ДСРР концентрується на створенні оптимальних умов, які б надавали регіонам можливість розкрити свій потенціал і ефективно скористатися конкурентними перевагами регіональної економіки.
- (2) Другий пріоритет містить ряд завдань і заходів, спрямованих на недопущення поглиблення регіональних диспропорцій та створення інфраструктури для співпраці різних регіонів України в рамках конкретних проектів з метою отримання ефекту синергії від окремих регіональних ініціатив на національному рівні.
- (3) Третій пріоритет окреслює необхідність створення бази для реалізації ефективної регіональної політики - механізмів та інструментів державного управління регіональним розвитком, які б відповідали вимогам часу та проблемам, які стоять перед регіонами. Це передусім вимагає зміни процесів стратегічного планування та реалізації поставлених завдань на всіх територіальних рівнях, створення ефективних механізмів вертикальної та горизонтальної координації (а не вертикального підпорядкування) пріоритетів і завдань на різних рівнях та у різних галузях розвитку територій. Також це включає серйозні інвестиції у розвиток людського капіталу - навча-

льні програми та практичні програми вдосконалення кваліфікації спеціалістів центральних, регіональних і місцевих органів влади, які відповідають за розробку, впровадження та контроль за виконанням політики регіонального розвитку.

Регіональна політика в Україні як ніколи вимагає горизонтальної координації стратегічних цілей та заходів із різноманітними галузевими політиками. Зокрема це стосується таких сфер як:

- транспорт та інфраструктура,
- економічний розвиток та інвестиції,
- підприємництво і регуляторне середовище,
- ринок праці,
- освіта і наука,
- інноваційна діяльність.

Ефективність заходів в рамках ДСРР неможливо розглядати окремо від інших системних реформ необхідних в Україні: реформа адміністративно-територіального устрою, фіскальна децентралізація, посилення ролі місцевого самоврядування та ін.

Основні сучасні тенденції та виклики регіонального розвитку

Протягом останніх 20-ти років розвиток регіонів відбувався в контексті макроекономічних тенденцій, які характеризувалися трьома етапами розвитку:

1) етап скорочення (1991-1999 рр.), пов'язаний з економічним переходом від соціалізму до ринкової еконо-

міки. На першому етапі країна пережила жорстку середньострокову економічну кризу, що характеризувалася різким падінням ВВП, високою інфляцією й навіть гіперінфляцією.

До 1997 року розвиток усіх регіонів характеризувався скороченням ВДВ. Переломним став 1997 рік, за підсумками якого у м. Києві набуло місце зростання ВДВ, у 1998-1999 рр. позитивна динаміка набула місце вже в 11 регіонах (Автономній Республіці Крим, Волинській, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Луганській, Львівській, Харківській, Чернівецькій областях та мм. Києві, Севастополі).

2) етап економічного підйому (2000-2007 рр.) був реалізований завдяки формуванню відносно вільного економічного середовища, сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, значним обсягам іноземних інвестицій та грошових переказів. Під час другого етапу активно відбувався процес приватизації. Темпи зростання економіки були високими: ВДВ практично постійно вище 5% (виняток склав 2005 рік), а у 2001 та 2004 р. вони досягли піку у 13%. Високим темпам зростання сприяло: відновлення з 2000 року зростання експорту товарів, пік якого припав на 2004 рік і склав 41,6%; активізувалося інвестування економіки нерезидентами, щорічний приріст варіював у межах 17,6-86,7%; зросла кількість приватних малих та середніх підприємств.

Саме на цьому етапі почали формуватися основні центри зростання (у східній Україні таким центром став

Донецьк, Харків, у центральній - Київ, Дніпропетровськ, Полтава, у західній - Львів).

У цей період розвиток регіонів характеризувався позитивною динамікою. Як результат - у 2007 році у всіх регіонах показник ВДВ перевищив обсяги 1999 року. Найбільшими темпами - у м. Києві (266%), Севастополі (201%), Волинській (203%), Харківській (199%) та Закарпатській (192%) областях; найменшими - у Сумській (143%), Херсонській (154%), Вінницькій (155%), Одеській (157%) областях.

3) етап світової фінансово-економічної кризи (2008-2012), що мала в Україні більш негативні наслідки ніж в інших постсоціалістичних країнах. Цей етап продемонстрував, що за часи незалежності не зробивши якісних кроків в напрямку модернізації економіки Україна стала країною з моносировинною спеціалізацією. У 2009 році, вперше з 2000 року, зменшився експорт товарів, зокрема, удвічі зменшилося експортування металургійної продукції на яку припадає понад чверті всього експорту країни та промислового виробництва. Результатом цих тенденцій стало падіння ВВП у 2009 році, вперше після 10 річного зростання.

Цей етап продемонстрував різну адаптивність регіонів до викликів сучасності, застарілу та неефективну структуру економіки регіонів. Зокрема, наслідки світової фінансово-економічної кризи, вже за підсумками 2008 року, першими відчули регіони індустріального та промислово-аграрного типів (Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Полтавська, Івано-Франківська, Рівненська, Хмельницька області). У 2009 році падіння зазнали всі інші регіони.

Аналіз інституційного середовища

Поряд із аналізом динаміки соціально-економічного розвитку регіонів та аналізом прогресу у реалізації регіональної політики держави у попередній період не менш важливим є проведення аналізу інституційного середовища та інституційних партнерів (зацікавлених сторін)¹. Основною метою даного підходу є аналіз потреб, інтересів та проблемних питань окремих інституційних партнерів, які мають вплив на розробку та реалізацію державної регіональної політики.

Законодавство у сфері регіонального розвитку

За роки незалежності в Україні в основному сформовано організаційно-правові та інші засади реалізації державної політики регіонального розвитку.

Важливими кроками у цьому напрямку було прийняття Законів України «Про Генеральну схему планування території України» (2002 рік), «Про транскордонне співробітництво» (2004 рік), "Про стимулювання розвитку регіонів" (2005 рік), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 року № 1001); Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" (2010 рік).

З ухваленням Кабінетом Міністрів України Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року в Україні було започатковано стратегічне планування щодо регіонального розвитку, закладені основи системного підходу до формування регіональної політики.

Реалізація стратегічних завдань, визначених у даному документі дало можливість:

- ✓ запровадити стратегічне планування регіональним розвитком на державному та регіональних рівнях;

- ✓ завершити формування нормативно-правової бази щодо запровадження механізмів стимулювання розвитку регіонів згідно із Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів";

- ✓ сформувати та удосконалити нормативно-правову базу спрямовану на зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад, збільшення питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів, зокрема:

- ✓ прийняття 8 липня 2010 року Верховною Радою України нового Бюджетного кодексу України та у грудні 2010 року Податкового кодексу України запровадило цілий ряд норм, спрямованих на формування прогнозованої бюджетної політики, націлених на регіональне економічне зростання, розвиток і стимулювання місцевих бюджетів, удосконалення міжбюджетних відносин, скасування неефективних місцевих податків і зборів;

- ✓ протягом 2010-2012 років створено методологічну базу для формування та виконання місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом, який є інструментом, що забезпечує планування бюджету на середньострокову перспективу. На сьогодні проводиться експеримент із запровадження елементів програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів. У 2012 році до експерименту було залучено усі бюджети міст обласного значення і кількість

учасників складала 346 місцевих бюджетів. У 2013 році до проведення експерименту залучено усі районні бюджети;

✓ доповнення у січні 2012 року Бюджетного Кодексу України статтею 24^і, стало законодавчим підґрунтям для створення сучасного інноваційного інструменту фінансової підтримки регіонального розвитку - Державного фонду регіонального розвитку та визначило прозорий (формульний) розподіл коштів державного фонду регіонального розвитку;

✓ на виконання даної норми починаючи з 2012 року у Державному бюджеті України передбачаються кошти на Державний фонд регіонального розвитку. Лише у 2012 році за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку реалізовувалось 523 інвестиційних програм (проектів), які були спрямовані на здійснення будівництва та реконструкції 204 закладів освіти, 98 - охорони здоров'я, 25 - культури, 55 - спорту і 8 - соціального захисту, 95 об'єктів житлово-комунального господарства, а також транспортної інфраструктури;

✓ створити правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Введений у дію з 1 січня 2013 року закон України "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць" регулює питання державної підтри-

мки інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки протягом 2013-2032 років;

✓ створити спрощені умови ведення бізнесу шляхом скасування та обмеження документів дозвільного характеру; запровадити ведення господарської діяльності на підставі подання декларації; забезпечити перехід від принципу "єдиного офісу" до принципу "єдиного вікна" під час видачі документів дозвільного характеру; зменшити кількість та частоту перевірок;

✓ реалізувати ряд першочергових заходів у сфері земельних відносин, зокрема, прийнято закони та інші нормативно-правові акти щодо створення Державного земельного банку. Його робота забезпечить стабільну фінансову підтримку малого та середнього сільгоспвиробника. Введено в експлуатацію єдиний програмний комплекс автоматизованої системи Державного земельного кадастру. Законодавчо врегульовано процедуру відкритих земельних торгів, що сприятиме наповненню державного і місцевих бюджетів та залученню інвесторів в сферу містобудування.

Разом з тим, період світової кризи 2008-2009 років загострив негативні наслідки прорахунків структурної регіональної політики, засвідчив низьку адаптивність регіонів до викликів сучасності, недостатню ефективність існуючої системи державного управління регіональним розвитком щодо вирішення проблем регіонів, поставив завдання щодо визначеності стратегічних пріоритетів, що формуються та діють у посткризовий періоди модернізації економіки і

обумовив необхідність розробки нових концептуальних підходів до регіональної політики.

Аналіз інституційних партнерів

Даний аналіз є базою для формулювання конкретних завдань, а також різноманітних заходів впливу на центральні та місцеві органи виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та партнерств із неурядовими організаціями та асоціаціями, які прямо чи опосередковано матимуть вплив на реалізацію плану заходів з впровадження цілей ДСРР-2020.

В Україні в останні 3 роки за ініціативи Президента відбувається адміністративна реформа, яка спрямована на оптимізацію державного апарату, підвищення рівня надання та доступу до публічних послуг, спрощення бюрократичних процедур, полегшення умов ведення бізнесу та протидії корупції.

В результаті цих змін інституційна система, у якій функціонує державна регіональна політика, є досить нестійкою і у ній постійно відбуваються зміни. Це особливо стосується національного рівня. Відносини між урядом країни та місцевими органами влади Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст здебільшого не зазнали суттєвих змін. Разом з тим, друга хвиля адмінреформи має здійснюватися на регіональному рівні, у наслідок чого ці взаємовідносини можуть зазнати суттєвих змін.

Станом на початок 2013 року система інституцій з формування та реалізації державної регіональної політики є наступною.

В результаті відміни конституційної реформи 2004 року Україна у 2010 році повернулася до президентсько-парламентської моделі державного устрою. Відповідно роль Президента України і його Адміністрації суттєво зростає. Президент визначає основні напрямки розвитку держави, зокрема у сфері соціально-економічного розвитку регіонів і територій, та розвитку місцевого і регіонального самоврядування. Річні послання Президента України до Верховної Ради України відповідно до Конституції України є основним програмним документом Уряду в процесі реалізації державної політики. При Президентові створено Національний Комітет економічних реформ, який у співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади, експертами неурядових та дослідних інститутів, представниками міжнародних інституцій та приватного сектору визначає основні напрямки реформування економіки держави.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Мінекономрозвитку) є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за розробку і реалізацію регіональної політики і це зафіксовано у відповідних Законах та Указах Президента. Ця функція була повернена Мінекономрозвитку у 2011 році після затвердження Указом Президента від 31 травня 2011 року № 634/2011 «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» положення про Міне-

кономрозвитку. Слід зазначити, що термін «регіональний розвиток» є присутнім у назві іншого міністерства - регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства. Останнє міністерство відповідає за державну політику у сфері розвитку місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

Мінекономрозвитку, Мінрегіонбуд, а також створена постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2012 року № 827 Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального є основними інституційними партнерами у сфері державної регіональної політики.

1) **Міністерство економічного розвитку і торгівлі** є центральним органом виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію державної регіональної політики.

Відповідно до покладених завдань Мінекономрозвитку:

- формує та забезпечує реалізацію державної регіональної політики, розробляє в межах своїх повноважень проекти нормативно-правових актів з питань регіональної політики і місцевого самоврядування, пропозиції щодо розв'язання актуальних проблем у цій сфері;
- розробляє і здійснює в межах своїх повноважень заходи, спрямовані на розбудову інфраструктури регіонів, розвиток міжрегіонального економічного співробітництва;

- сприяє комплексному соціально-економічному розвитку регіонів;
- розробляє державну стратегію регіонального розвитку, щорічні плани заходів щодо її реалізації, здійснює методологічне керівництво та координацію діяльності з підготовки стратегій регіонального розвитку;
- здійснює відповідно до законодавства:
 - ✓ координацію розроблення угод щодо регіонального розвитку, наукове і методичне забезпечення діяльності в цій сфері органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, державну реєстрацію таких угод після їх схвалення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами;
 - ✓ проведення в установленому порядку моніторингу показників розвитку регіонів, районів і міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення та формування переліку показників, за якими проводиться моніторинг розвитку територій і визнання їх депресивними;
 - ✓ розроблення за участю інших центральних органів виконавчої влади, відповідних місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування програм подолання депресивності територій і моніторинг їх виконання;
 - ✓ щорічне подання на розгляд Кабінету Міністрів України доповіді про виконання угод щодо регіонального

розвитку та програм подолання депресивності територій, використання виділених на ці потреби коштів Державного бюджету України;

✓ загальну координацію транскордонного співробітництва та контроль за додержанням законодавства з питань транскордонного співробітництва;

2) **Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (Мін-регіонбуд)** відповідно до Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, затвердженого Указом Президента України від 31 травня 2011 року № 633/2011 відповідає за формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері удосконалення територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою, розвитку місцевого самоврядування.

3) **Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку** була створена у вересні 2012 року і є консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою забезпечення узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади при прийнятті та реалізації рішень з питань державної регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій.

Очолює Комісію Перший Віце-прем'єр-міністр України. Основними завданнями Міжвідомчої комісії є:

1) сприяння забезпеченню:

- ✓ координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади під час формування та реалізації державної регіональної політики;
 - ✓ узгодженості діяльності центральних органів виконавчої влади при формуванні та реалізації їх політики на регіональному рівні із стратегічними завданнями державної регіональної політики;
- 2) підготовка пропозицій щодо визначення основних пріоритетів, стратегічних цілей та завдань державної регіональної політики на відповідний період;
 - 3) впровадження кращого досвіду європейських та інших країн під час підготовки і прийняття урядових рішень з питань державної регіональної політики.

Всі інші секторальні міністерства і державні агенції мають певний вплив на розробку та реалізацію державної регіональної політики, однак його інтенсивність значно варіює.

Ключовими інституціями, які мають вплив на загальний процес формування і реалізації державної політики, в тому числі державної регіональної політики, є:

- **Президент України і Адміністрація Президента** - відповідає за загальнонаціональну політику, пріоритети розвитку України, визначає курс реформ, також призначає голів обласних і районних адміністрацій.

- **Верховна Рада України** - проводить законодавчу діяльність, в тому числі розробку, затвердження та внесення змін до законів що регулюють державну регіональну політику. Профільні комітети - Державного будівництва та сомоврядування, економічної політики, бюджетний комітет - є ключовими партнерами для ініціації та узгодження політичних реформ. Наявність 50% депутатів-мажоритарщиків реанімує усталені практики, коли депутати лобіюють інтереси своїх округів і регіонів, часто без огляду на ефект для решти регіонів і території держави.

- **Рада Регіонів при Президентові України** - створений у квітні 2010 року цей консультативно-дорадчий орган є платформою для взаємодії між національним урядом, регіональними та місцевими органами самоврядування щодо впровадження регіональної політики, реформи місцевого самоврядування, територіально-адміністративної реформи та скорочення диспропорцій у розвитку окремих регіонів і територій.

- **Кабінет Міністрів України.** Мінекономрозвитку є розробником актів Кабміну і в процесі розробки має консультуватися і узгоджувати дії із відповідними ЦОВВ, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Остаточний документ формалізується у вигляді постанови Кабміну або подається у якості законопроекту до ВР.

- **Міністерство фінансів** - відповідає за формування і виконання державного бюджету України, розподіл кош-

тів між ЦОВВ і цільовими програмами, областями, районами та містами в рамках положень Бюджетного Кодексу.

- **Міністерство юстиції** - здійснює нагляд за законністю законодавчих та регуляторних актів, надає експертизу та рекомендації щодо проєктів законів та підзаконних актів.

- **Обласні та районні держадміністрації, обласні, районні ради, міські ради та їх виконавчі комітети** - ключові партнери на субнаціональному рівні, які надають пропозиції щодо формулювання та реалізації ДРП, реалізують ДРП на місцях.

Особливу роль відіграє **Державна служба статистики** - статистичні дані підготовлені нею є основою формування прогнозних та базових показників регіонального розвитку, а також розробки системи показників і критеріїв, за допомогою яких здійснюється оцінка ефективності державної регіональної політики, її окремих заходів та інструментів.

Оскільки процес реформування державної політики загалом і державної регіональної політики зокрема вимагає значних змін у кваліфікації, знаннях та навичках працівників державних органів влади, важливою є роль **інституцій, які забезпечують стандарти держслужби, займаються підготовкою кадрів та науково-дослідним супроводом політичних реформ**. До них зокрема відносяться НАДУ, Держслужба та НІСД.

Асоціації місцевих і регіональних органів влади та Агенцій Регіонального Розвитку, а також Рада Регіонів, є

важливими консультативними органами, думка яких має бути врахована в процесі підготовки політики, стратегії, заходів та інструментів державної регіональної політики.

Окрему роль відіграють **зовнішні актори**, зокрема донорські організації (ЕК, ООН, Уряди США, Канади, Швейцарії, Швеції, Німеччини та ін.) та міжнародні фінансові інститути (ЄБРР, СБ, ЄІБ), які надають технічну допомогу та кредитні ресурси на цілі розробки та реалізації ДРП на центральному та місцевому рівнях.

Роль приватного сектору недооцінена в контексті державної регіональної політики і Державної стратегії регіонального розвитку. Приватні компанії можуть стати надійними партнерами міських, районних та обласних органів влади у процесі вирішення нагальних місцевих проблем та створення умов для конкурентного розвитку територій. Зокрема в Україні існують законодавчі підвалини для державно-приватного партнерства, однак цей ресурс не використовується і його потенціал у майбутньому розвитку регіонів є суттєвим.

Контроль за виконанням та моніторинг ефективності державної регіональної політики здійснює Мінекономрозвитку, а також Рахункова палата у компоненті ефективності використання коштів держбюджету.

Ураховуючи значну кількість інституційних партнерів під час формування та реалізації Державної стратегії регіонального розвитку підвищується роль Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку.

Процес координації і узгодження політики на етапі розробки і реалізації державної регіональної політики проілюстрований у Схемі 1.

Основними проблемами у відносинах між інституційними партнерами в рамках державної регіональної політики є:

1. Недостатня горизонтальна координація між секторними міністерствами та Мінекономрозвитку, як у сфері узгодження пріоритетів державної регіональної політики, так і у сфері узгодження секторальних політик і цільових програм - комплексна оцінка їх впливу на території не проводиться.

2. Робота Міжвідомчої комісії поки що не впливає на процес координації регіональної політики.

3. Відносини між обласними та районними радами із їх відповідними обласними та районними державними адміністраціями є диспропорційними і ради, які мають можливість формулювати пріоритети регіонів, фактично не мають важелів їх впровадження.

4. Горизонтальні відносини між регіонами майже відсутні і частково формалізовані в рамках асоціацій органів місцевої і регіональної влади.

5. Недостатня узгодженість дій та рекомендацій щодо пріоритетів проведення реформ, в тому числі регіональної політики, між центральними, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та консультативними органами керівництва країни.

6. Відсутня система адекватних показників для здійснення моніторингу, оцінки і контролю за виконанням завдань державної регіональної політики.

7. Обласні, районні і міські органи влади не мають достатньої спроможності надавати відповідні рекомендації та коментарі щодо державної регіональної політики - у частині змісту чи у частині каналів комунікації. Те ж саме у деякій мірі стосується спроможності асоціацій місцевих і регіональних влад.

Основні керівні принципи нової регіональної політики

Нові виклики, породжені подальшим посиленням відкритості економіки, суттєвим зростанням невизначеності динаміки світогосподарських процесів, перед якими опинилася країна та її регіони, потребують змін у стратегічному баченні регіональній політиці держави.

Сутність цих змін полягає у відході від прямих епізодичних інвестиційних інтервенцій конкретним територіям, зміщенні акцентів на координуючі, узгоджувальні функції регіональної політики, створення умов розвитку для всіх територій, поступового відходу від концепції намагання вирівняти регіональний розвиток. Розуміння його асиметричної природи спрямовують регіональну політику на вирішення проблем забезпечення рівного доступу населення до ключових послуг як соціального характеру, так і адміністративних та ринкових, що забезпечують можливість са-

моралізації індивідів, їх об'єднань, а також дають можливість розвитку активності бізнесу на території.

Не менш важливою особливістю є те, що те, що сучасні умови регіонального розвитку більшою мірою залежать від інституційного, соціального та економічного середовища, що створюється на регіональному та місцевому рівнях, і саме воно починає відігравати вирішальну роль у забезпеченні розвитку. Усвідомлення цього вимагає пристосування, націлення інституційної моделі формування та реалізації державної регіональної політики на забезпечення умов, сприятливих для виникнення і зміцнення такого середовища.

Регіональна політика повинна будуватися не на патерналістських відношеннях між державою і регіоном, а на створенні умов, що сприяють формуванню постійно відтворювальної внутрішньої (ендогенної) бази розвитку в умовах відкритої економіки. Це можливо лише в умовах багаторівневої координації численної кількості не тільки державних інститутів, але й органів місцевого самоврядування різного територіального рівня, громадського сектору. Визначальним стає як горизонтальна координація територіального впливу органів державної влади, так і запровадження багаторівневого управління, що покликане синхронізувати дії центральних та місцевих органів влади, місцевого самоврядування у регіональному та місцевому розвитку.

Отже, процес формування та реалізації нової регіональної політики має враховувати наступне.

По-перше, запровадження постійної системи моніторингу, аналізу та оцінки екзогенних та ендогенних чинників впливу на регіональний розвиток. Екзогенні чинники можуть формуватися як за межами країни і обумовлюватися відкритістю її економіки, особливо якщо економіка регіону суттєво пов'язана із зовнішніми ринками, або географічним розташуванням самого регіону (прикордонні території), так і внутрішніми, що діють на національному рівні і пов'язаними з прийняттям (неприйняттям, або несвоєчасним прийняттям) рішень органами влади, які безпосередньо впливають на економічне та соціальне становище в регіоні.

Витоки ендогенних чинників формуються під впливом внутрішньо регіональних особливостей, в яких розвивається регіон і пов'язані як з його минулим, економічними, географічними, політичними, етнічними, культурними та іншими особливостями, а також із проблемами формування відповідного інституційного середовища для розвитку.

По-друге, формування регіональної політики, що розповсюджується на всі регіони, і адекватно реагує на виклики екзогенних та ендогенних чинників, що стримують розвиток. Доцільність державного впливу на усі регіон пов'язана з одного боку, з необхідністю створення в них умов розвитку на ендогенному потенціалі, з іншого дає можливість активізації міжрегіональної інтеграції більш і менш розвинутих регіонів, стимулювання поліцентричності у розвитку країни в цілому. Зростання кількості полюсів ро-

звітку свідчитиме про те, що сприятливі умови для цього поступово створюються повсюдно, а не лише в окремих регіонах.

По-третє, запровадження механізму сильної та гнучкої координації усіх суб'єктів регіональної політики як в процесі її формування, так і реалізації. Така координація має забезпечувати: синхронізоване у часі стратегічне прогнозування та планування регіонального розвитку на всіх територіальних рівнях, узгоджене законодавче забезпечення планувальних процесів та впровадження властивого кожному суб'єкту інструментарію впливу на регіональний розвиток.

Часова синхронізація нормативно-правового регулювання регіональних процесів особливо важлива для забезпечення своєчасного реагування та попередження проблем, пов'язаних із екзогенними та ендогенними викликами.

По-четверте, створення чіткої функціональної структури центральних та місцевих органів виконавчої влади, спроможної забезпечити державне регулювання регіонального розвитку на всіх територіальних рівнях, координацію багаторівневого управління за участю органів місцевого самоврядування та недержавних організацій та населення. Слід підкреслити, що така структура повинна формуватись на основі визначених стратегічних цілей та завдань регіональної політики, а отже пристосовуватися до потреб регіонального розвитку. Будь-які її зміни мають бути моти-

вовані перш за все вимогами створення необхідних умов регіонального та місцевого розвитку.

Формування територіальних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, а також їх структурного та функціонального наповнення доцільно здійснювати за основним принципом наближення надання адміністративних послуг населенню та бізнесу. Важливою є також координація діяльності територіальних органів та місцевих органів виконавчої влади на регіональному та місцевому рівні, як між собою, так і з органами місцевого самоврядування різних рівнів.

По-п'яте, формування кваліфікованого та професійного персоналу, відповідних структур, спроможних розробляти та реалізовувати проекти регіонального розвитку, створення системи управління різними структурами в контексті координації їх діяльності при формуванні та здійсненні регіональної політики. Спроможність такої системи визначається можливістю ідентифікувати сфери політики, причетні до регіонального розвитку і регулювати діяльність цих структур через політичний процес, приймати спільні рішення, вирішувати конфліктні ситуації в процесі формування і реалізації політики.

По-шосте, забезпечення фінансової спроможності реалізації регіональної політики, законності та відповідальності при здійсненні спільних з органами місцевого самоврядування дій, пов'язаних із регіональним розвитком, а також виконання державних зобов'язань. Дана спроможність передбачає формування джерел фінансування проек-

тів регіонального розвитку на достроковій основі. Фінансування регіональної політики повинно узгоджуватися з її пріоритетами, зосереджуватися на ключових проектах, що забезпечують суттєве покращення доступу населення до публічних послуг. Доступ регіональних та місцевих органів влади, населення та бізнесу до державних фінансових ресурсів, визначених в рамках регіональної політики має визначатися чіткими процедурами, обов'язковими фінансовими зобов'язаннями реципієнтів, зрозумілим моніторингом оцінки результативності фінансових інтервенцій, спрямованих на територію. Організація координації у фінансуванні доцільна і на рівні центральних органів виконавчої влади, сфера політики яких має територіальний вплив. Координаційний механізм фінансування має стосуватися одночасно ресурсів, які виділяються за проектами регіональної політики, а також тих, що витрачаються на території центральними органами виконавчої влади під час реалізації окремих сфер політики, що входять в їх компетенцію.

По-сьоме, формування механізму деконцентрації та децентралізації державних повноважень. Інституційна модель повинна передбачати гнучкий інструментарій деконцентрації та децентралізації державних повноважень з передачею їх на регіональний та місцевий рівень (або навпаки) в умовах динамічної зміни умов регіонального розвитку. З одного боку, концентрація економічної активності в містах вимагає від місцевих органів влади прийняття рішень, спрямованих на адекватну та швидку їх реакцію на

процеси агломерації, з іншого - зменшення концентрації сільського населення не повинно погіршувати його доступ до публічних та ринкових. Окрім того, органи місцевого самоврядування регіонального рівня повинні мати можливість стимулювати міжмуніципальне співробітництво на міжрегіональному рівні для вирішення міжрегіональних проблем розвитку.

Стратегічне бачення і мета регіонального розвитку до 2020 року

Стратегічною метою регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Стратегічне бачення розвитку регіонів та країни в цілому у концентрованому вигляді являє собою спробу вирішення існуючих проблем на основі використання внутрішніх та зовнішніх можливостей і є результатом стратегічного вибору регіональної політики:

РОЗВИТОК ТА ЄДНІСТЬ, ОРІЄНТОВАНІ НА ЛЮДИНУ

- **Досягнення економічного зростання регіонів на основі власного потенціалу і ефективної державної регіональної політики та його конвертація в зростання добробуту громадян.**

- **Інтеграція регіональних економічних, інформаційних, освітніх, культурних просторів у загальноукраїнський простір, де кожна людина отримує змогу для самореалізації та зростання якості життя, не залежно від місця перебування. (єдність українського простору).**

У 2020 році українські регіони будуть економічно сильнішими, більш інтегрованими в економічні, соціальні і просторові стосунки, а також більш самостійними в результаті запровадження ефективної моделі управління на основі децентралізації та субсидіарності. Стандарти і якість життя людей будуть підвищені, розширені можливості для партнерства суспільства, держави і місцевих громад.

Цілі регіональної політики до 2020 року

Ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів

Ціль «Підвищення конкурентоспроможності регіонів» регіональної політики до 2020 року стосується усіх регіонів країни і передбачає якісне підвищення використання ендогенних факторів у забезпеченні динамічного економічного зростання на регіональному рівні. Підтримка конкурентоспроможності усіх без виключення регіонів визначається основним елементом політики розвитку країни. Результатом заходів, здійснених задля досягнення даної цілі буде підвищення рівня розвитку регіонів, їх економічної активності, формування економіки на більш досконалій технологічній основі. Вони передбачатимуть державні інвестиції

у розвиток інфраструктури регіонів, вирішення в них проблем, пов'язаних із неефективним функціонуванням об'єктів державної власності, підтримку створення у регіонах сприятливого для підприємництва середовища, збалансування регіональних ринків праці з метою їх пристосування до високотехнологічних інвестицій заощадливе використання енергетичних ресурсів, заходи з охорони навколишнього середовища що сприятиме підвищенню привабливості територій для інвестицій.

В рамках реалізації цілі 1 державна регіональна політика буде спрямована на:

- ✓ **підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів;**
- ✓ **створення умов для поширення процесів розвитку і підвищення ефективності використання потенціалу інших територій;**
- ✓ **формування основи конкурентоспроможності територій.**

Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів буде забезпечено за рахунок *удосконалення планування розвитку інфраструктури міст* шляхом реалізації наступних завдань:

розроблення містобудівного кодексу, з визначенням повноважень органів місцевого самоврядування щодо контролю за містобудівною діяльністю в межах території своєї юрисдикції;

розроблення містобудівної документації для міст та приміської зони з урахуванням можливостей формування на приміській території промислових зон, у які може вноситися частина підприємств міста, а також сприяти розміщенню там нових індустріальних парків, технополісів та логістичних центрів;

формування інноваційної інфраструктури міст, зокрема створення технополісів та технопарків, які є одними з ключових рушіїв конкурентоспроможної економік міст;

залучення інвестицій у будівництво/реконструкцію вулиць, вуличних переходів, інших важливих об'єктів інфраструктури;

створення екологічно і логістично-гармонійної транспортної інфраструктури з конкурентоспроможним, доступним і беззбитковим громадським транспортом; забезпечення розвитку інженерної та соціальної інфраструктури міст.

Державна підтримка щодо створення умов для поширення розвитку і підвищення ефективності використання потенціалу інших територій буде забезпечено шляхом: ***покращення транспортної доступності в межах регіону.***

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг, насамперед автомагістралей та обходів населених пунктів;

- підвищення пропускнуої спроможності основних залізничних ліній, транспортних вузлів, залізничних і автомобільних під'їздів до морських портів, вулично-дорожньої мережі великих міст;

- оновлення рухомого складу транспорту, у тому числі призначеного для здійснення соціально значущих пасажирських перевезень (пільгових категорій громадян, мешканців сільської місцевості, осіб з обмеженими фізичними можливостями)

- створення умов для збільшення інвестицій у розвиток міжміського автобусного/залізничного громадського транспорту (рухомий склад, інфраструктура, дороги, транспортні коридори, колії, електромережі, інформаційні системи тощо) з метою покращання транспортних зв'язків між регіональним центром та районними центрами, а також районними центрами та навколишніми територіями;

- оптимізація автомобільних маршрутів між регіональним центром і районними центрами з метою уникнення небезпечних перевантажених місць; модернізації дорожньої інфраструктуру (зокрема дорожні знаки, пішохідні доріжки, освітлення тощо);

- розширення широкосмутового - зонального покриття з магістральною інфраструктурою для покращення регіональної з'єднаності;

- використання механізмів державно-приватного партнерства для модернізації і оптимізації роботи всіх сегментів транспорту загального використання;
- підвищення якості та безпеки надання послуг з перевезення пасажирів;
- забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг загального користування, покращення транспортної доступності сільських територій.

Підтримки інтегруючої ролі міст як центрів економічного зростання

Державна політика за цим напрямом буде спрямована на активізацію місцевої економічної ініціативи та усунення перешкод для розвитку міст, як «ареалів зростання».

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст - центрів економічного зростання із менш розвинутими територіями, розвиток громадського транспортного забезпечення, насамперед віддалених та малозаселених територій;
- створення нормативно-правової бази з питань міжмуніципального співробітництва, що дасть можливість містам разом з прилеглими до них населеним пунктам розробити і реалізувати спільні проекти розвитку;
- формування нормативно-правової бази щодо запровадження дієвих механізмів міжмуніципального співробітництва суміжних громад у стратегічному плануванні

та забезпеченні розвитку їхніх територій на рівні міських агломерацій і мікрорегіонів (субрегіонів);

- розроблення та впровадження механізмів стимулювання розвитку міжмуніципального співробітництва, у тому числі шляхом об'єднання ресурсів територіальних громад, зокрема розроблення містами разом з прилеглими до них населеними пунктами спільних планів розвитку і реалізації ними спільних проектів;

- впровадження європейської системи статистичної звітності на регіональному рівні у форматі NUTS (NUTS 2 - регіон, NUTS 3 - група районів (субрегіон) та міська агломерація);

- розвиток публічно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії в системі «органи місцевого самоврядування - бізнес - громада».

Використання потенціалу розвитку сільських територій.

Досягнення цього буде забезпечено за рахунок:

- завершення земельної реформи шляхом скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення;

- застосування ефективних систем землекористування;

- розроблення Схем землеустрою та техніко-економічного обґрунтування використання і охорони земель адміністративно-територіальних утворень;

- впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур;
- розвитку вітчизняного виробництва сучасних сільськогосподарських машин, зокрема, засобів малої механізації;
- розширення виробництва добрив, гербіцидів тощо;
- запровадження комплексних агрохімічних та лісових меліорацій;
- розвитку виробничої та соціальної інфраструктури для підйому сільської місцевості;
- державної підтримки агропромислового комплексу через переорієнтацію кредитно-фінансової, податкової і цінової політики на підтримку сільськогосподарського виробника;
- оптимізації структури сільського господарства у відповідності до потреб населення відповідних регіонів, включаючи нарощування потенційних можливостей експорту;
- створення повнофункціональної мережі регіональних агропромислових ринків з метою спрощення залучення господарств населення до виробництва готової харчової продукції;
- сприяння розвитку переробного виробництва на сільських територіях та виробництву органічної сільськогосподарської продукції;
- стимулювання у рослинництві раціонального поєднання органічних і мінеральних добрив, застосування ґрунтозахисних технологій, адаптованих до ґрунтово-

ландшафтних елементів та природнокліматичних особливостей; стимулювання модернізації виробництва продукції тваринництва з метою поширення автоматизації технологічних процесів;

- стимулювання застосування уніфікованого обладнання модульного типу у виробництві продукції тваринництва;

- сприяння технічному оновленню та впровадженню сучасної ресурсозберігаючої сільськогосподарської техніки;

- стимулювання господарювання на землі власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення та сільських мешканців шляхом впровадження поетапної підтримки успішного господаря;

- забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

- гарантоване соціальне забезпечення мешканців сільських територій, їх активне залучення до громадського життя;

- реалізації програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в селах і селищах.

Формування основи конкурентоспроможності територій буде досягтися за рахунок:

*підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва регіонів, що буде досягнуто шляхом реалізації наступних **завдань**:*

- стимулювання підприємців до відродження промислового виробництва через оптимізацію форм власності, сприяння появі ефективного власника та заохочення інвестування в промисловість;

- надання державної підтримки пріоритетним напрямкам промислового розвитку - потенційно прибутковим галузям та комплексам, якими є наукомісткі та високотехнологічні промислові виробництва;

- запровадження нових технологій, стимулювання промисловців до інновацій:

- стимулювання зменшення ресурсомісткості, насамперед енергомісткості виробництва, закриття або реструктуризація неефективних підприємств, зміна галузевої структури;

- підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту українських підприємств шляхом переорієнтації виробництва на замкнені технологічні цикли виробництва товарів кінцевого споживання для внутрішнього ринку та ринків третіх країн, на яких Україні традиційно належали лідируючі позиції.

Розвитку інтелектуального капіталу, в тому числі людського і соціального капіталу.

Досягнення зазначеного передбачає виконання наступних **завдань**:

- сприяння формуванню дієвої мережі „освіта-наука-виробництво”, підтримуючих інноваційних центрів, центрів трансферу технологій та інших форм об'єднань

зусиль науки, освіти, виробництва та фінансового капіталу (в т.ч. залучаючи малий та середній бізнес);

- забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя;
- проведення семінарів-презентацій науково-технічних розробок вищих навчальних закладів, у практичному впровадженні яких зацікавлені органи виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- впровадження системи стратегічного планування потреб економіки в кадрах в розрізі видів економічної діяльності та професійно-кваліфікаційному розрізі;
- забезпечення рівного доступу населення до освіти.

Підтримки залучення інвестицій, в тому числі прямих іноземних інвестицій.

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- забезпечення ефективної реалізації механізму державно-приватного партнерства шляхом вдосконалення відповідної нормативно-правової бази;
- методичне забезпечення реалізації пілотних проєктів в рамках державно-приватного партнерства (розроблення типового договору);
- створення консультаційних центрів з питань державно-приватного партнерства на державному та регіональному рівнях, а також розбудова уповноважених регулюючих та адміністративних органів, відповідальних за впро-

вадження державно-приватного партнерства в Україні, визначення функцій, ролей та обов'язків цих органів;

- створення діючої системи моніторингу інвестиційних проектів, що реалізуються в рамках державно-приватного партнерства та контролю за їх реалізацією;
- спрощення митних процедур шляхом: впровадження системи митного контролю, заснованої на результатах аналізу ризиків та митного пост-аудиту та скорочення кількості документів, що подаються до митного оформлення;
- проведення щорічної рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів України.

Збільшення можливості впровадження інновацій.

Державна підтримка передбачає реалізацію наступних завдань:

- сприяння створенню пайових інвестиційних фондів з реалізації інноваційних проектів із залученням ресурсів державного та місцевих бюджетів, приватного капіталу;
- проведення моніторингу потреб підприємств у інноваціях, наявних у наукових і конструкторських установах розробок, призначених для продажу;
- створення інформаційного каталогу інновацій на основі зв'язку „попит-пропозиція”;
- сприяння впровадженню інновацій в енерго- та ресурсозберігаючих напрямках; здійснення розробки та впровадження програм вторинного використання ресурсів; за-

безпечення гармонійного поєднання первинних та вторинних інноваційних продуктів;

- розвиток інноваційної інфраструктури для підтримки суб'єктів господарювання, які впроваджують проекти інноваційного спрямування шляхом створення та розвиток мережі центрів трансферу технологій та бізнес-інкубаторів, в тому числі у вищих навчальних закладах;

- формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку наукової діяльності;

- формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку інноваційної діяльності за рахунок фінансово-кредитної допомоги суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти інноваційного спрямування;

- створення центрів із впровадження інноваційних технологій на базі державних професійно-технічних навчальних закладів;

- створення наукової бази інноваційного розвитку та дієвої системи сприяння трансферу технологій шляхом надання підтримки щодо запровадження в практику новітніх наукових проектів.

Підтримка розвитку підприємницького середовища.

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- спрощення процедур входу та виходу з бізнесу шляхом подальшої оптимізації ведення державних реєстрів;

рів, що містять відомості про суб'єктів господарювання, та забезпечення вільного і безперешкодного доступу до інформації із зазначених реєстрів; удосконалення порядку відкриття бізнесу; спрощення процедури добровільного припинення господарської діяльності фізичної особи - підприємця за заявницьким принципом;

- удосконалення дозвільної системи та сфери ліцензування через:

- скорочення кількості документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності;

- скасування ліцензування видів господарської діяльності, в яких воно не є оптимальним засобом регулювання або може використовуватись, як механізм монополізації ринку;

- зменшення кількості документів, що подаються для отримання документів дозвільного характеру та ліцензій;

- спрощення дозвільної системи у сфері містобудування;

- вдосконалення механізму державного регулювання видачі документів дозвільного характеру у сфері охорони навколишнього природного середовища;

У сфері державного нагляду (контролю) передбачається забезпечити: впорядкування та вдосконалення процедури здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);

- оптимізацію роботи органів державного нагляду (контролю), усунення дублювання функцій та необґрунто-

ваного втручання держави у діяльність бізнесу за можливості використання ринкових механізмів регулювання.

- Державна підтримка буде спрямована:
- удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення;
- на спрощення процедури та збільшення обсягів надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого підприємництва, в тому числі мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва для започаткування та ведення власної справи;
- проведення навчальних заходів з питань впровадження підприємницької діяльності для підприємців та широких верств населення щодо започаткування та ведення власної справи.

Диверсифікація джерел енергопостачання та підвищення енергоефективності.

Державна політика буде спрямована на створення умов для ефективного використання енергетичних ресурсів, використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- зниження енергоємності у виробництві;

- зменшення втрат паливно-енергетичних ресурсів шляхом реалізації організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, а саме: оновлення основних фондів, модернізації виробничих потужностей, запровадження енергоефективних технологій;
- підвищення рівня енергоефективності регіонів, збільшення частки енергії, отриманої з відновлюваних джерел, в кінцевому споживанні енергії у регіонах
- підвищення енергоефективності в частині реалізації заходів, спрямованих на стимулювання населення до енергоощадних заходів.

Використання природного потенціалу.

Державна політика буде спрямована на виконання завдань із збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі:

- здійснення оцінки природного (ресурсного) потенціалу території;
- стабілізація екологічної ситуації, уповільнення темпів зростання антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, створення умов для підвищення рівня екологічної безпеки населення;
- формування просторового розташування структурних елементів екомережі та розвиток системи території і об'єктів природно-заповідного фонду в регіонах;
- забезпечення ефективного управління, визначення і надання правового статусу елементам екомережі та забез-

печення використання земель за цільовим призначенням, які входять до складових екомережі;

- припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття шляхом здійснення комплексу заходів, розроблених з урахуванням особливостей конкретних регіонів, спрямованих на збереження, невиснажливе використання та відтворення мігруючих видів диких тварин, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, середовища їх перебування;

- перегляд і затвердження регіональних переліків видів флори, фауни, грибів та рослинних угруповань, що підлягають особливій охороні;

- вилучення з сільськогосподарського використання деградованих, техногенно забруднених та малопродуктивних угідь, земель водоохоронних зон та прибережних захисних смуг;

- раціональне використання лісових ресурсів, збільшення лісистості території, розширення мережі природно-заповідного фонду, дотримання обмеженого режиму господарської діяльності особливо цінних територій;

- раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості в регіонах

- підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними.

Збереження культурної спадщини та розвиток туризму.

Метою державної політики за даними напрямом є забезпечення доступності до культурних цінностей та культурний розвиток особистості; збереження історико-культурної спадщини; застосування об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності, збільшення кількісних показників в'їзного туристичного потоку та обсягів відрахувань до бюджету від туристичної діяльності.

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

- створення умов для забезпечення в регіонах збереження самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, охоплюючи культурну спадщину національних меншин;
- реставрація та відтворення видатних історичних комплексів пам'яток;
- контроль за збереженням об'єктів нерухомої культурної спадщини;
- здійснення заходів, спрямованих на включення українських об'єктів культурної спадщини до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;
- сприяння збереженню та розвитку осередків традиційних народних промислів, відкриттю центрів, спеціалізованих магазинів традиційних народних промислів у місцях їх історичного становлення, здійснення картографування і паспортизації усіх ареалів народних промислів;

- забезпечення розвитку бібліотечної справи, покращення забезпеченості бібліотек літературою та періодичними виданнями, впровадження комп'ютерних та інформаційних мереж;

- удосконалення нормативно-правової основи розвитку санаторно-курортного та туристичного секторів економіки України шляхом розроблення і затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів України;

- забезпечення збалансованого і раціонального використання прибережної зони з метою захисту навколишнього середовища, ландшафтів, природної, культурної, історичної та археологічної спадщини;

- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, розробка системи контролю якості туристичних продуктів що сприятиме формуванню позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на державному туристичному ринку;

- створення базових умов для організації туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності;

- сприяння включенню об'єктів культурної та природної спадщини до національних та світових туристичних маршрутів;

- визначення оптимального навантаження на рекреаційні об'єкти, що входять до туристичних маршрутів;

- визначення переліку рекреаційних територій для розвитку пішого, екологічного, кінного, вело-, автотуризму;

- відновлення та збереження культури та етнографічних особливостей місцевого населення з метою розвитку культурно-етнографічного туризму;
- розвиток мережі туристично-інформаційних центрів.

Розвиток транскордонного співробітництва.

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- сприяння встановленню і поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством;
- забезпечення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва України у розробленні та здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва;
- створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення;
- сприяння прискоренню процесів наближення рівня життя населення прикордонних регіонів до середньоєв-

ропейського та забезпечення вільного переміщення людей, товарів і капіталів через кордон та об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва для розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів, здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні;

- консолідація зусиль щодо розвитку транскордонного співробітництва, подальшого поглиблення співпраці в рамках єврорегіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння спільній підприємницькій діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу.

Ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція

Ціль «Територіальна соціально-економічна інтеграція» передбачає створення механізму дифузії процесу розвитку з центрів економічного зростання, якими будуть у переважній більшості міста - обласні центри, міста обласного значення на інші території, що дасть можливість задіяти внутрішні фактори розвитку субрегіональних центрів, невеликих міст та сільських територій. Зосередження регіональної політики на використанні потенціалу розвитку найбільших урбанізованих центрів, які створюють майже половину національного ВДВ у виробничий сфері, сприятиме поліцентричному розвитку території країни. Це здійснюватиметься через розширення мережі між субрегіональними та місцевими центрами і сільськими територіями, включаючи покращення транспортної доступності, та розвитку сільської місцевості, а також заходами, що сприяти-

муть розвитку людського капіталу, розповсюдженню інновацій, покращення навколишнього природного середовища, що у кінцевому рахунку сприятиме активізації економічної діяльності на всій території країни.

З метою розвитку прикордонних регіонів передбачається більш ефективне використання Програм ЄС нового сусідства.

Ціль 2 передбачає зменшення диспропорцій у доступі населення в кожному регіоні до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших неринкових та ринкових послуг.

Досягнення цієї мети передбачає підвищення якості освіти сільської молоді, поліпшення медичного обслуговування в невеликих містах та сільських населених пунктах, покращення умов водопостачання та водовідведення у населених пунктах, створення інформаційних та комунікаційних мереж з метою ефективного доступу населення до послуг, що забезпечує базові умови життєдіяльності. У кожному регіоні визначатиметься перелік територій з найбільшими проблемами щодо доступу населення до основних публічних послуг з метою підвищення їх якості та обсягів.

У зв'язку з цим Стратегією 2020 передбачатиметься:

- підтримку сільських територій з низьким рівнем доступу жителів до основних публічних послуг, що є наслідком низьких можливостей до розвитку;
- реалізацію спеціальних державних програм відновлення економічного зростання на депресивних територіях;

– створення умов для підвищення мобільності населення з проблемами розвитку та низьким потенціалом ринку праці;

- підтримка розвитку соціального капіталу та підприємництва у менш розвинутих регіонах;

- сприяння покращення доступу до освіти та підвищення його якості;

- оптимізація і підвищення ефективності соціального захисту найбільш вразливих верств населення, насамперед у найменш розвинутих і малонаселених територіях.

В рамках реалізації цілі державна регіональна політика буде спрямована на:

запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів;

забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини, незалежно від місця її проживання.

Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів буде забезпечено за рахунок:

Підвищення узгодженості політики стимулювання розвитку «точок зростання» та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій регіонів

Державна політика буде насамперед спрямована на активізацію місцевої економічної ініціативи для стимулювання місцевого економічного розвитку.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- надання державної підтримки окремим підприємствам, що створюють «точки зростання» та ареали розвитку, вирішують проблему зайнятості, формують дієві стимули для активізації економічної ініціативи, розвитку підприємництва на місцевому рівні;
- розвиток підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку;
- запровадження й використання різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. програм соціально-економічного розвитку, кластерів, національних проектів, механізмів державно-приватного партнерства та інше);
- розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, філіалів банківських установ);
- надання цільової фінансової підтримки розвитку малих міст, шляхом передбачення у державному бюджеті субвенції з державного бюджету безпосередньо міським бюджетам малих міст;
- розроблення та реалізація спеціальних державних програм відновлення економічного зростання на депресивних територіях;
- розроблення та реалізація Концепції розвитку сільських територій

- забезпечення реалізації заходів щодо соціальної підтримки працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вугледобувних та вуглепереробних підприємств, що знаходяться в стадії ліквідації (консервації).

Розвиток прикордонних територій

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- сприяння залученню підприємств, організацій та установ до програм прикордонного співробітництва в рамках операційних програм Європейського інструменту сусідства на 2014-2020 роки;

- реалізація проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їх екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвитку туризму тощо;

- розвиток ділової прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами країн-сусідів шляхом розроблення та втілення спільних прикордонних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування;

- розроблення механізму реалізації Угоди про виїзну ярмаркову торгівлю у прикордонних регіонах України і Республіки Білорусь товарами національного виробництва;

Розвиток міжрегіонального співробітництва.

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

- розвиток інституційно-правових форм міжмуніципального співробітництва
- розроблення та впровадження моделі міжрегіональної взаємодії, що базується на принципах поєднання і взаємного посилення рівноцінних центрів зростання;
- забезпечення створення стимулів та механізмів;
- нормативно-правове об'єднання ресурсів різних місцевих бюджетів з метою розв'язання спільних проблем розвитку територій;
- сприяння реалізації угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво з регіонами іноземних країн, розширення кола регіонів-партнерів шляхом укладання відповідних протоколів намірів, програм та планів заходів;
- сприяння реалізації угод про міжрегіональну співпрацю, кооперацію та інтеграцію між регіонами України;
- сприяння організації та проведенню форумів, бізнес-зустрічей, презентацій, виставково-ярмарків заходів, круглих столів тощо в рамках укладених угод про співробітництво між регіонами України та адміністративно-територіальними одиницями зарубіжних країн.

Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини, незалежно від місця її проживання буде забезпечено за рахунок:

Створення умов для продуктивної праці населення.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- створення сприятливої кон'юнктури на регіональних ринках праці, пом'якшення регіональної диференціації у сфері зайнятості, досягнення зростання зайнятості та зниження безробіття населення;
- профорієнтаційна підготовка та перепідготовка кадрів для сфери малого і середнього підприємництва;
- проведення аналізу попиту у конкретних сферах потрібної компетентності на регіональних та місцевих ринках праці;
- розроблення, реалізація та оцінка програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів у відповідності до потреб регіональних ринків праці.
- раціоналізація структури зайнятості на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності.

Підвищення стандартів життя в сільській місцевості.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою;
- підвищення благоустрою та комунального обслуговування сільських територій;

- соціальний розвиток села, стійка мотивація до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі;
- реалізація заходів з підвищення транспортного сполучення сільських населених пунктів з найближчими містами та районними центрами, облаштування вулиць і доріг у сільській місцевості;
- забезпечення регулярного і безоплатного перевезення учнів, дітей та педагогічних працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості до місця навчання, роботи і додому;
- сприяння створенню збалансованої інфраструктури об'єктів торгівлі та закладів побуту в сільській місцевості;
- очищення сільських територій від шкідливих та непридатних до використання хімічних речовин захисту рослин;
- підвищення рівня соціальної захищеності жителів сільських територій шляхом запровадження механізмів залучення до системи соціального страхування та пенсійного забезпечення осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах;
- поліпшення житлових і соціально-побутових умов сільського населення та підвищення рівня інженерного облаштування села шляхом надання державних пільгових кредитів індивідуальним сільським забудовникам.

Оптимізація системи соціального захисту малозабезпечених.

Завдання державної політики в цьому напрямку спрямовані на оптимізацію і підвищення ефективності соціального захисту найбільш вразливих верств населення, насамперед у найменш розвинутих і малонаселених територіях, а саме:

- забезпечення доступності та задоволення у повному обсязі потреб осіб у соціальних послугах шляхом підвищення рівня охоплення соціальними послугами у територіальних центрах соціального обслуговування;
- впровадження поетапного економічно обґрунтованого рівня вартості проїзду з адресним дотуванням соціально незахищених верств населення;
- удосконалення порядку оцінки доходів громадян які претендують на одержання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям і житлових субсидій;
- впровадження нових технологій надання громадянам соціальної підтримки за принципом "єдиного вікна" (на базі місцевих управлінь праці та соціального захисту населення).

Модернізація системи освіти та навчання

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

- створення сучасної матеріально-технічної бази закладів освіти за рахунок забезпечення навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання;

- підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти, забезпечення функціонування системи ступеневої аграрної, технічної, морської, гуманітарної освіти шляхом утворення в області науково-освітніх центрів;

- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес шляхом оснащення персональними комп'ютерами дошкільних та загальноосвітніх I ступеня навчальних закладів;

- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

- створення сучасних центрів професійної освіти із впровадження новітніх технологій для пріоритетних галузей економіки області;

- завершення формування єдиного інформаційного освітнього середовища;

- створення умов для діяльності позашкільних навчальних закладів як координуючих центрів виховної та організаційно-методичної роботи в мікрорайоні, районі, місті, області;

- забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців для потреб області з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку регіону;

- приведення змісту та структури професійної підготовки кадрів у відповідність із сучасними потребами ринку праці, підвищення доступності якісних освітніх послуг;

- забезпечення формування системи навчальних закладів, необхідної для надання високоякісних освітніх послуг кожній дитині, з урахуванням ефективного викорис-

тання наявних ресурсів шляхом реалізації регіональних планів створення освітніх округів та модернізації мережі професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів.

Створення умов для формування здорового населення

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- забезпечення якісного та доступного медичного обслуговування (розвиток первинної ланки надання медичної допомоги, невідкладної допомоги);
- підвищення ефективності первинної профілактики неінфекційних хвороб шляхом проведення скринінгових досліджень на виявлення груп ризику розвитку серцево-судинних захворювань, онкологічних захворювань;
- формування у населення прихильності до здорового способу життя;
- посилення профілактики та забезпечення раннього виявлення захворювань, поліпшення якості медичної допомоги та доступності медичних послуг;
- впровадження нового фінансового механізму використання бюджетних коштів для надання первинної медичної допомоги, в тому числі шляхом запровадження укладання договорів про медичне обслуговування населення;
- модернізація екстреної медичної допомоги у регіонах, зокрема шляхом створення, центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф з мережею його від-

ділень та пунктів тимчасового базування виїзних бригад швидкої медичної допомоги або станцій, підстанцій швидкої медичної допомоги, централізованих оперативно-диспетчерських служб;

- забезпечення задоволення потреби центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги в основних видах оснащення (в тому числі автотранспортними засобами);

- розширення мережі амбулаторій - відокремлених структурних підрозділів центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги;

- забезпечення медичних працівників (насамперед молодих спеціалістів) належними умовами праці, земельними ділянками, житлом, введення місцевих надбавок до заробітної плати та інших стимулюючих заходів;

- затвердження та реалізація планів перспективного розвитку закладів охорони здоров'я що надають вторинну (спеціалізовану) медичну допомогу;

- приведення ліжкового фонду закладів охорони здоров'я у відповідність із потребами населення;

- забезпечення створення та функціонування перинатальних центрів другого рівня перинатальної допомоги згідно із затвердженими регіональними планами розвитку перинатальної допомоги.

Соціокультурний розвиток

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

- забезпечення права національних меншин та права громадян на свободу світогляду і віросповідання, сприяння консолідації та розвитку української нації, толерантності співжиття та високого рівня взаєморозуміння між представниками різних національностей;
- модернізація бібліотечної мережі на основі її інформатизації та формування єдиної електронної бібліотеки;
- розвиток та збереження існуючої мережі закладів культури і мистецтва

Послуги транспорту та зв'язку

Реалізація напруга передбачає виконання наступних **завдань**:

- реалізація проектів загальнодержавного значення щодо розвитку транспортної інфраструктури регіонів, в тому числі з використанням ресурсів міжнародних фінансових організацій, міжнародної технічної допомоги та коштів приватних інвесторів;
- створення відкритих інформаційних пунктів доступу до Інтернету (в бібліотеках, поштових відділеннях тощо);
- забезпечення населення послугами доступу до мережі Інтернет
- введення адресних дотацій компенсація витрат на проїзд у пасажирському транспорті пільговим категоріям громадян;
- перехід на найновіші стандарти зв'язку, забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами гаран-

тованої якості відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими; розширення спектру нових послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок;

- реалізація проектів системи диспетчеризації з використанням супутникової системи навігації руху транспортних засобів на міських автобусних, трамвайних та троллейбусних маршрутах;
- запровадження безготівкової системи оплати проїзду в міському електричному транспорті;
- удосконалення порядку формування тарифів на проїзд у міському електричному транспорті зокрема в частині включення до тарифу на послуги міського електричного транспорту інвестиційної складової, яка дасть змогу оновлювати рухомий склад;
- гармонізація національних стандартів організації роботи пасажирського автомобільного та електричного транспорту в містах із стандартами Європейського Союзу;
- передача управління інфраструктурними об'єктами місцевого значення на місцевий рівень.

Житлово-комунальні послуги, забезпеченість житлом

В рамках реалізації напряму державна політика буде спрямована на створення ефективного житлового сектора, що діє на ринкових принципах і задовольняє житлові потреби основної частини населення на рівні, що відповідає їх платоспроможному попиту, а також механізмів участі

держави у підтримці розвитку і функціонування цього ринку в цілому.

Реалізація наряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- реконструкція та капітальний ремонт житлових будинків;
- благоустрій територій районних центрів та малих міст;
- підвищення якості житлово-комунальних послуг для всіх верств населення, а також забезпечення рентабельності підприємств галузі, скорочення кредиторської та дебіторської заборгованості, створення конкурентного середовища на ринку послуг;
- капітальний ремонт, модернізація та заміна ліфтового господарства;
- виконання програм будівництва (придбання) доступного житла та забезпечення молоді житлом;
- виконання програми здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов;
- забезпечення сталого розвитку систем водопостачання та водовідведення
- впровадження сучасних методів та технологій у сфері поводження з твердими побутовими відходами

- реконструкція і капітальний ремонт житлових будинків із застосуванням енергозберігаючих технологій і обладнання.

Покращення екології навколишнього середовища

Основною метою державної політики в цьому напрямі є забезпечення екологічної безпеки, захисту життя і здоров'я мешканців населених пунктів від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

Державна підтримка спрямовується на виконання наступних **завдань**:

- впровадження заходів з консервації деградованих та малопродуктивних угідь, поліпшення малопродуктивних угідь, рекультивації порушених земель;
- створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом впровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання;
- **впровадження і дотримання нормативів екологічної безпеки та екологічно збалансованої системи природокористування**
- створення економічних умов для будівництва та функціонування комплексів з пере-

робки твердих побутових відходів на території України

Ціль 3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку

Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на національному та регіональному рівнях

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- оптимізація нормативно-правової бази, що унормовує систему стратегічних планових та прогнозних документів, процедури їх розроблення та реалізації на усіх рівнях територіальної організації влади;
- впровадження дієвого інформаційного забезпечення регулярного моніторингу проблем регіонального розвитку, аналізу та моделювання шляхів їх вирішення, як основи для розробки та прийняття обґрунтованих державно-управлінських рішень;
- створення методологічної бази щодо запровадження середньострокового планування на рівні місцевих бюджетів та проведення навчальних тренінгів для усіх учасників бюджетного процесу;
- сприяння фінансовій незалежності місцевих органів влади від фінансування з держбюджету,

для виконання власних пріоритетних програм розвитку територій, шляхом впровадження нових інструментів стимулювання регіонального розвитку;

- удосконалення систем моніторингу й оцінювання використання бюджетних коштів, підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на вирішення соціально-економічних проблем розвитку регіонів;
- створення умов щодо усунення бар'єрів для співпраці регіонів України з європейськими організаціями та фондами, що опікуються політикою та фінансовою підтримкою регіонального розвитку;
- фінансова підтримка регіонального розвитку в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема коштів Євросоюзу в рамках інструменту Добросусідства і Партнерства, програм прикордонного співробітництва, інших міжнародних програм та донорів (Світовий Банк, ООН, Канада, США, Швеція, Швейцарія, Німеччина);
- впровадження системи стратегічного планування розвитку міських агломерацій

Підвищення якості державного управління регіональним розвитком

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

- підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації, вдосконалення взаємовідносин між адміністрацією та фізичними і юридичними особами шляхом впровадження системи електронного урядування;
- посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів через впровадження на державному рівні соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання;
- підвищення ролі громадських організацій у формуванні, впровадженні та контролі за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіонів;
- створення професійної та ефективної державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;
- створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців органів центральної і місцевої влади у сфері управління регіональним економічним розвитком;
- створення кадрового резерву керівних працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та забезпечення систематичної роботи з особами включеними до такого резерву у тому

числі проведення їх стажувань та навчань у різних регіонах України;

- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад та підвищення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання ними власних повноважень;
- розвиток органами державної влади інформаційних послуг для громадян, туристів, ділових користувачів, пов'язаних з іншими державними послугами, зокрема з іншими питаннями та послугами, охопленими іншими заходами втручання щодо регіонального розвитку (наприклад, інформаційні послуги для осіб, що шукають роботу)

Посилення міжгалузевої координації у процесі формування та реалізації регіональної політики

Реалізація напруга передбачає виконання наступних **завдань**:

- забезпечення узгодження цілей, пріоритетів, завдань та заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо вирішення поточних проблем регіонального розвитку і довгострокових стратегічних цілей;
- проведення оцінки впливу політики центральних органів виконавчої влади на рівень соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій;

- впровадження та забезпечення функціонування системи електронної взаємодії щодо обміну інформацією між центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- узгодження державних та регіональних стратегічних пріоритетів на довгострокову перспективу на основі партнерських взаємовідносин (угод щодо регіонального розвитку), програм подолання депресивності регіонів та інших інструментів, що сприяють регіональному розвитку.

Інституційне забезпечення регіонального розвитку

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

- забезпечення проведення адміністративної реформи, скорочення контрольних функцій центральних органів виконавчої влади;
- підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування, створення умов для підвищення спроможності територіальних громад шляхом визначення концептуальних основ реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади;
- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад та підвищення ресурсного забезпечення органів місцевого само-

врядування на виконання ними власних повноважень

- підвищення рівня координації розробки та реалізації політики регіонального розвитку шляхом створення відповідного інституційно-правового підґрунтя для унормування засад діяльності єдиного державного органу, який опікуватиметься питаннями регіональної політики;
- законодавче визначення організаційно-правових засад функціонування «ендаумент-фонду» як складового фінансово-кредитного механізму забезпечення вирішення соціально-економічних проблем регіонів;
- законодавче визначення організаційно-правових засад співробітництва територіальних громад, принципів, форм, механізмів такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю;
- нормативно-правове визначення порядку функціонування агенції регіонального розвитку, участі їх у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіонів;
- підтримка організацій громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на забезпечення місцевого та регіонального розвитку та сприяє залученню громадян до процесу міждре-

гіонального співробітництва та міжрегіональ-
них обмінів.

Механізм реалізації ДСРР-2020

Учасники реалізації ДСРР-2020

До кола учасників забезпечення реалізації ДСРР-2020
ВХОДЯТЬ:

Верховна Рада України - визначає засади державної регіональної політики відповідно до її повноважень, визначених Конституцією України

Кабінет Міністрів України - забезпечує затвердження державної стратегії регіонального розвитку України, плану її реалізації та звіту з виконання.

Мінекономрозвитку - забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики; здійснює підготовку та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час розроблення та реалізації документів, що стосуються забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики, проведення моніторингу та оцінки результативності виконання визначених завдань

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади - беруть участь у формуванні та реалізації державної регіональної політики; розробці та реалізації Державної стратегії регіонального розвитку, плану її реалізації; проє-

ктів нормативно-правових актів з питань державної регіональної політики.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради - здійснюють погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку;

- ✓ затверджують регіональні стратегії розвитку та плани реалізації регіональних стратегій розвитку;
- ✓ затверджують звіти щодо результатів моніторингу й оцінки виконання регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації;
- ✓ забезпечують врахування спільних інтересів територіальних громад регіону під час розроблення регіональних стратегій розвитку.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації - забезпечують в регіоні реалізацію державної регіональної політики;

- ✓ здійснюють підготовку і внесення на розгляд Мінекономрозвитку пропозицій щодо узгодження дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з реалізації в регіоні державної регіональної політики;
- ✓ погоджують проект Державної стратегії регіонального розвитку;
- ✓ забезпечують розроблення проекту регіональної стратегії розвитку, плану реалізації регіона-

льної стратегії та затвердження плану реалізації регіональної стратегії;

- ✓ проводять оцінку виконання регіональних стратегій розвитку і планів їх реалізації, готують та подають відповідні звіти Верховній Раді Автономної республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам;
- ✓ подають звіти щодо результатів моніторингу і оцінки виконання регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації Мінекономрозвитку.

Районні, міські, селищні, сільські ради - забезпечують підготовку та подають до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад пропозиції щодо врахування їх інтересів під час розроблення проекту державної стратегії регіонального розвитку та плану її реалізації; регіональних стратегій розвитку і планів їх реалізації, а також інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів.

Асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи -

- ✓ беруть участь у розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики

Реалізація ДСРР-2020 здійснюватиметься на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх основних учасників.

Система процесу стратегічного планування розвитку

Стратегія - 2020 базується на сильній координації стратегічного планувального процесу розвитку як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Це передбачає:

- синхронізоване державне стратегічне планування розвитку секторів економіки країни та її регіонів, яке враховує потребу підвищення конкурентоспроможності регіонів. Особливо це стосується діяльності центральних органів виконавчої влади, що формують довгострокові програми секторального розвитку, і реалізація яких має значний територіальний вплив. З цією метою на державному рівні запроваджується оцінка територіального впливу програм розвитку секторів економіки;

- узгоджене в часі і цілях формування державного стратегічного планування регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку, які включають стратегії розвитку міст з чисельністю населення понад 50 тис. мешканців. Регіональні стратегії розвитку повинні, крім інших, вміщувати цілі, сформульовані для Стратегії - 2020, розраховані по часу реалізації на період дії останньої у заходах, що передбачають спільні дії центральних та місцевих органів місцевого самоврядування по досягненню даних цілей;

- узгоджене в часі територіальне планування розвитку, передбаченого Генеральною схемою планування території України, схем планування адміністративно - територіальних одиниць різного територіального рівня та насе-

лених пунктів , а також регіональних та місцевих стратегій розвитку;

- скоординоване середньострокове та короткострокове державне програмування регіонального розвитку та програмування розвитку регіонів та міст чисельністю понад 50 тис. мешканців, що відбувається на основі прийнятих стратегічних документах;

- скоординоване здійснення Стратегії 2020 через плани її реалізації у відповідності з визначеними етапами та відповідними планами реалізації регіональних стратегій розвитку.

Запровадження координації діяльності центральних та місцевих органів влади

Подібне взаємоузгодження процесу планування та реалізації стратегічного розвитку забезпечуватиметься через застосування двох схем координації -горизонтальної - на рівні центральних органів виконавчої влади та вертикальної -на рівні центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів, недержавних інституцій - громадських організацій та об'єднань підприємницьких структур, причетних до регіонального розвитку.

Горизонтальна координація досягатиметься Міжвідомчою координаційною комісією з питань регіонального розвитку, на яку, як на тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, утворений з метою забезпечення узгоджених дій центральних та місце-

вих органів виконавчої влади під час прийняття та виконання рішень з питань державної регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій, покладені функції узгодження діяльності центральних органів виконавчої влади під час формування та реалізації їх політики на регіональному рівні з урахуванням стратегічних завдань державної регіональної політики.

Місію вертикальної координації у стратегічному, середньостроковому та короткостроковому плануванні регіонального розвитку може виконувати регіональні ради з питань взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які, створені відповідним Указом Президента України. Вбачається доцільним долучити до її діяльності усі територіальні органи центральних органів виконавчої влади, а також представників громадських організацій та регіональних об'єднань підприємницьких кіл.

Така регіональна рада працюватиме на постійній основі, з чітко визначеним колом регіональних та місцевих проблем, а її місією буде забезпечення консолідованої участі усіх причетних до формування та реалізації регіональної політики. Її функції зосереджуватимуться на: формуванні скоординованого між центральними та місцевими органами влади стратегічного бачення регіонального та місцевого розвитку, підтримці розвитку регіональних та місцевих інститутів, що сприяють розвитку, розгляду та пропонуванню Кабінету Міністрів України важливих про-

ектів регіонального розвитку, моніторинг реалізації регіональної політики.

Інструменти реалізації Стратегії 2020

Інструментами реалізації Стратегії 2020 є:

- план реалізації Стратегії 2020, в якому відображені основні заходи, деталізовані про кожному з регіонів з урахуванням рівня їх розвитку, щодо вирішення проблем, що гальмують динамічний регіональний розвиток, а також необхідності зменшення диспропорцій у доступі їх населення до основних публічних послуг в рамках задекларованих основних її цілей. Даний план пов'язує індикатори ефективності впровадження Стратегії 2020 з регіональними стратегіями розвитку з метою моніторингу та оцінки впливу заходів, впроваджених на державному та регіональному рівнях. План, відповідно двом етапам реалізації Стратегії 2020, складається із двох частин, перша з яких розрахована на період 2014 - 2016 рр. і є більш деталізована по індикаторах відповідно глибини і деталізації прогнозів регіонального розвитку. Друга частина плану на період 2017 - 2020 рр. пов'язана з наявними припущеннями, які базуються на більш агрегованому довгостроковому прогнозі розвитку країни та її регіонів;

- регіональні стратегії розвитку, що розробляються та затверджуються місцевими органами виконавчої влади спільно з органами місцевого самоврядування регіонального рівня, а також міст з чисельністю понад 50 тис. жителів за участю громадських організацій, що представляють населення регіону та підприємницькі структури, що працюю-

ють на його території. Регіональні стратегії формуються на термін, що і Стратегія 2020, вміщують, крім інших, цілі, які визначені нею;

- плани реалізації регіональних стратегій розвитку, що формуватимуться місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регіонального рівня спільно з органами місцевого самоврядування районів та міст з чисельністю понад 50 тис. жителів за участю представників громадських організацій, що представляють населення регіону та підприємницькі структури. Плани реалізації регіональних стратегій розвитку також складаються на два періоди, відповідно плану реалізації Стратегії 2020;

угоди щодо регіонального розвитку, які укладаються відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя. Стратегією передбачено укладання угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування декількох регіонів з метою більш широкого використання даного інструменту при вирішенні міжрегіональних проблем розвитку, а також, після внесення відповідних законодавчих змін, укладання аналогічних угод між Урядом та великими містами - обласними центрами. Це сприятиме посиленню вертикальної та горизонтальної координації при реалізації заходів, пов'язаних із підтримкою динамічного зростання центрів економічної активності та

їх інтеграцією з територіями з меншим потенціалом розвитку, насамперед сільськими районами та невеликими населеними пунктами;

- державні програми подолання депресивності окремих територій, визначених за критеріями згідно Закону «Про стимулювання розвитку регіонів». З метою більш органічного інтегрування даних програм з регіональними стратегіями розвитку та планами їх реалізації будуть внесені законодавчі зміни, що передбачають розширення переліку індикаторів, що характеризують стан депресивності, увівши в нього показники соціального становища населення, що проживає на них;

- державні програми розвитку транскордонного співробітництва, спрямовані на консолідацію зусиль сприяння розвитку єврорегіонів, ліквідації інфраструктурних та адміністративних бар'єрів на шляху активізації співпраці прикордонних територій, спільній підприємницькій діяльності у сфері малого та середнього бізнесу, підвищення конкурентоспроможності регіонів, розбудови їх виробничої та соціальної інфраструктури;

- державні цільові програми окремих сфер соціального та економічного розвитку, розробка яких має здійснюватися з урахуванням визначених стратегією цілей, завдань, очікуваних результатів. Формування програм забезпечуватиметься залученням до їх розробки місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- державні цільові програми розвитку окремих територій, розробка яких визначатиметься особливістю економічного,

соціального, екологічного їх становища. Розробка подібних програм супроводжуватиметься обов'язковою участю в їх підготовці, реалізації, моніторингу та оцінки результатів виконання органів місцевого самоврядування, громадських організацій відповідних територій.

Усі ці інструменти реалізації використовуватимуться у тісному взаємозв'язку, з урахуванням уникнення дублювання заходів, що передбачатимуться ними та відповідним порівнянням їх застосування з точки зору досягнення цілей, визначених ДСРР-2020 та регіональними стратегіями розвитку.

Інституційне та організаційне забезпечення реалізації Стратегії 2020

Інституційне забезпечення реалізації Стратегії 2020 передбачає:

- законодавче визначення механізму взаємодії органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів при вирішенні спільних питань місцевого та регіонального рівня в рамках міжмуніципального співробітництва;
- завершення розробки (оновлення) схем територіального планування на рівні регіонів, міст та інших населених пунктів;
- законодавчого визначення в державі системи стратегічного, середньострокового та короткострокового прогнозування та планування економічного та соціального розвитку;

- законодавчого врегулювання оцінки впливу різних сфер державної політики на регіональний та місцевий розвиток при розробці і реалізації різних державних програмних документів;

- визначення механізму державного стимулювання об'єднання територіальних громад на добровільній основі з метою підвищення їх спроможності до розвитку;

- запровадження механізму щорічної координації державних ресурсів, що спрямовуються у регіоні з метою їх найбільш ефективного використання під час розв'язання проблем регіонального та місцевого розвитку;

- законодавчого розширення повноважень міст районного значення щодо підвищення їх потенціалу до динамічного розвитку, прирівнявши їх в питаннях міжбюджетних відносин з державним бюджетом до міст обласного значення;

- законодавчого впровадження механізму залучення органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів, недержавних громадських об'єднань та організацій до процесу формування та реалізації, у тому числі моніторингу та оцінки програм регіонального та місцевого розвитку;

- законодавчо визначеного стимулюючого механізму нагромадження органами місцевого самоврядування фінансових ресурсів, отриманих в результаті здійснення ними заходів, спрямованих на економію бюджетних коштів чи розширення економічної діяльності на відповідній території;

- законодавче розширення можливостей укладання угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування великих міст країни з метою більш динамічного їх розвитку як національних центрів економічного зростання та економічною їх інтеграцією з територіями низького потенціалу розвитку ;

- удосконалення процесу програмування подолання депресивності окремих територій з метою більшої їх інтеграції з розвитком центрів економічного зростання.

Організаційне забезпечення реалізації Стратегії 2020 здійснюватиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі, як центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування державної регіональної політики. На дане Міністерство покладається:

- забезпечення поточної координації заходів усіх центральних органів виконавчої влади в частині аналізу впливу їх діяльності на розвиток окремих територій;

- опрацювання і внесення пропозицій з питань довгострокового, середньострокового та короткострокового розвитку регіонів на розгляд Міжвідомчої комісії Кабінету Міністрів України з питань регіонального розвитку;

- організація методичного забезпечення реалізації, моніторингу та оцінки виконання Стратегії 2020 та регіональних стратегій розвитку;

- поточна організація вертикальної координації заходів з реалізації Стратегії 2020 між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцево-

го самоврядування, громадськими організаціями з метою забезпечення досягнення визначених стратегічних цілей та виконання плану реалізації Стратегії 2020;

- організація підготовки міжрегіональних інвестиційних проєктів, що реалізовуватимуться в рамках Стратегії 2020;

- організація координації оцінки впливу інвестиційних проєктів, здійснюваних центральними органами виконавчої влади на регіональний та міжрегіональний розвиток.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії 2020

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії 2020 здійснюватиметься за рахунок:

- 1) Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

Відповідно законодавства щорічний обсяг ДФРР у державному бюджеті становитиме не менше 1 відсотка доходів загального фонду. Орієнтовна сума становить біля 3-3,5 млрд.грн. Кошти ДФРР спрямовуватимуться на виконання заходів державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку, державних цільових програм щодо регіонального розвитку, державних програм транскордонного співробітництва, угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності окремих територій.

В рамках реалізації Стратегії 2020 буде визначено співвідношення спрямування коштів на кожний напрям, пов'язаний із реалізацією відповідних заходів.

Розподіл коштів здійснюватиметься у співвідношенні:

70 % - всім регіонам пропорційно до чисельності населення;

30 % - спрямовуються регіонам, у яких показник ВРП на одну особу менше 75% середнього показника по Україні.

2) субвенцій, інших трансфертів с державного бюджету місцевим бюджетам;

3) кошти державних цільових та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток галузі у відповідному регіоні;

4) коштів технічної допомоги ЄС, інших міжнародних донорів, МФО;

5) кошти інвесторів, власні кошти підприємств.

Етапи реалізації

Стратегія 2020 реалізується у два етапи.

На першому етапі (2014 - 2016 рр.) здійснюватиметься:

- удосконалення нормативно - правової бази щодо розширення можливостей розвитку міст країни, як центрів економічного зростання;

завершення процесу територіального планування на регіональному рівні, а також на рівні міст регіональних центрів, міст з чисельністю населення понад 50 тис. жителів;

- формування цілісної системи стратегічного, середньострокового та короткострокового прогнозування та

планування розвитку країни та на регіональному і місцевому рівнях;

- завершення формування базових стандартів надання населенню основних публічних послуг;

- удосконалення територіальної системи надання населенню та юридичним особам адміністративних послуг;

- створення нормативно - правових умов державного стимулювання об'єднання на добровільних засадах територіальних громад, використання ними можливостей міжмуніципального співробітництва;

- законодавче врегулювання форм участі громадських організацій у формуванні, реалізації, моніторингу та оцінці виконання стратегічного планування регіонального розвитку.

На другому етапі (2017 - 2020 рр.) передбачається:

- реалізація державних інфраструктурних проєктів, спрямованих на посилення міжрегіональної та внутрішньо- регіональної інтеграції;

- розширення застосування угод щодо регіонального розвитку;

- створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних мереж розповсюдження інновацій та знань.

Навчальне видання

Серія «Євроінтеграція: український вимір»

Випуск 20

**Артьомов Іван Володимирович
Ващук Оксана Миколаївна**

**ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Навчальний посібник

**Коректура Середа Л.І., Алексеєва Т.М.
Комп'ютерний набір Діус Н.О.
Верстка і дизайн обкладинки Бродич А.І.**

Оригінал-макет виготовлено
в редакційно-видавничому відділі УжНУ

Підписано до друку 24.09.2013 р.
Гарнітура Palatino Linotype
Обл.-вид.арк 14,6. Умовн.др.арк.22,0
Тираж 100 прим.

Віддруковано в МПП «Гражда»
Свідоцтво про державну реєстрацію видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія Зт № 22 від 1 вересня 2005 р.
88000, м .Ужгород, вул. Орлина, 1,
т./факс (0312) 61-51-81

Артёмов І.В., Ващук О.М.

А 24 Єврорегіональне співробітництво України: проблеми і перспективи: навчальний посібник. – Ужгород: МПП «Гражда», 2013. – 500 с.

ISBN 978-966-176-111-6

Навчальний посібник присвячено розкриттю сутності єврорегіонального співробітництва України. Розглянуто нормативно-правові та концептуальні засади, сучасний стан і перспективи цього співробітництва з сусідніми країнами – членами Європейського Союзу.

Важливою складовою посібника є додатки, які містять нормативні документи України, що регулюють єврорегіональну співпрацю.

Для студентів, аспірантів вищих навчальних закладів та інших зацікавлених осіб.

УДК 327 (477.87)(08)

ББК 66.4(4 укр – 4 Зак) я 24